

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

144156

Mehmet OKTAN

LEX POMPEIA
ve
BITHYNIA-PONTOS EYALETİNİN YÖNETİMİ

Danışman

Doç. Dr. Mustafa ADAK

Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü

Yüksek Lisans Tezi

ANTALYA, 2004

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mustafa Adak *M. Adak*
Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Mustafa Adak *M. Adak*
Üye : Prof. Dr. Sencer Şahin *S. Şahin*
Üye : Doç. Dr. Orhan Vakıvanlı *O. Vakıvanlı*
Üye :

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... /... / 200..

Prof. Dr. Orhan KURUÜZÜM
Müdür
[Signature]

İÇİNDEKİLER

<i>İÇİNDEKİLER</i>	<i>i</i>
<i>KISALTMALAR</i>	<i>iii</i>
<i>ÖZET</i>	<i>iv</i>
<i>SUMMARY</i>	<i>vi</i>
<i>GİRİŞ</i>	<i>1</i>
<i>I. BITHYNIA</i>	<i>3</i>
I.1. Bithynia Bölgesi ve Krallığın Kuruluşu.....	<i>3</i>
I.2. Pompeius Dönemi'nden Sonra Bithynia.....	<i>7</i>
<i>II. PONTOS</i>	<i>9</i>
II.1. Pontos Krallığının Kuruluşu.....	<i>9</i>
II.2. Mithridates Döneminden Sonra Bölgede Yapılan Düzenlemeler.....	<i>13</i>
<i>III. LEX PROVINCIAE</i>	<i>22</i>
III.1. Tanımı.....	<i>22</i>
III.2. Lex Provinciae'nın Eyaletlerde Varlığı.....	<i>24</i>
III.3. Lex Provinciae'nın Oluşumu.....	<i>28</i>
III.4. Lex Provinciae'nın Kapsamı.....	<i>31</i>
<i>IV. EYALETLERİN OLUŞUM SÜRECİ</i>	<i>34</i>
<i>V. EYALET YÖNETİMİNİN OLUŞUM SÜRECİ VE YÖNETİM İÇİN YAPILAN DÜZENLEMELER</i>	<i>39</i>
<i>VI. EYALET ATAMALARI VE ATAMALAR İÇİN YAPILAN DÜZENLEMELER</i>	<i>45</i>
<i>VII. EYALET VALİLERİNİN GÖREVLERİ</i>	<i>49</i>
VII.1. Cumhuriyet Dönemi Valileri.....	<i>49</i>
VII.2. Valilerin Görevlerinin Kısıtlandığı Durumlar.....	<i>58</i>
VII.3. Principatus Dönemi Valileri.....	<i>62</i>
<i>VIII. AUGUSTUS DÖNEMİ'NDE YAPILAN DÜZENLEMELER</i>	<i>67</i>
<i>IX. MAGISTRATUS'LARA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER</i>	<i>74</i>

X. EYALET YÖNETİMİNDE KENTLERİN ROLÜ	79
X.1. Kentlerin Eyaletlerde Yönetime Katılması	79
X.2. Kentlerin Görevleri	84
X.3. Kentler İçin Yapılan Düzenlemeler	87
XI. PRINCIPATUS DÖNEMİNDE YAPILAN DÜZENLEMELER	90
XII. PLINIUS MINOR'UN HAYATI	99
XIII. BITHYNIA-PONTOS EYALETİNE IMPERATOR MÜDAHALESİNİ GEREKTİREN NEDENLER	102
XIII.1. Bölgenin Önemi	103
XIII.2. Eyalette Yaşanan Gelişmeler ve Plinius'un Bölgeye Gönderilme Nedenleri	105
XIII.3. Eyaletin Daimi Olarak İmparator Kontrolüne Geçmesi	108
XIV. LEX POMPEIA.....	110
XIV.1. Lex Pompeia'nın Yürürlüğe Girmesi	110
XIV.2. Lex Pompeia'nın İçeriği.....	111
XV. SONUÇ	123
TESTIMONIA	124
ANTİK KAYNAKLAR BİBLİYOGRAFYASI.....	154
KISALTMALAR VE MODERN KAYNAKLAR LİSTESİ	156
ÖZGEÇMİŞ	163

KISALTMALAR

ae.	: Aynı eser.
adn .	: Aşağıdaki dipnot.
age.	: Adı Geçen Eser
ay.	: Aynı yazar.
bkz.:	Bakınız.
çev.	: Çeviren.
dn.	: Dipnot.
ed.	: Editör.
eds.	: Editörler.
İÖ.	: İsa'dan Önce.
İS.	: İsa'dan Sonra.
krş.	: Karşılaştırınız.
n.	: No / Numara.
s.	: Sayfa
vd.	: Ve devamı.
vdd.	: Ve devamının devamı
Vol	: Volume
ydn.	: Yukarıdaki Dipnot.
yy.	: Yüzyıl.

ÖZET

İ.Ö. III.yy.'ın ikinci yarısından itibaren civarındaki ada ve bölgelerden fetih politikasına başlayan Roma 2 yy. içinde batıdan-doğuya, kuzeyden güneye geniş bir alana yayılır. Roma'nın fetih politikasına başlaması yönetim sisteminde de değişiklikler getirir ve yeni düzenlemeler yapılmasını gerekli kılar. Buna karşın Roma'nın eyalet yaptığı bölgelerde yönetim sistemini tam olarak oluşturamaması nedeniyle bu gelişmeler biraz zaman almıştır. Bu nedenle Roma başlangıçta, genel olarak, bölgelerde bulunan sistemi koruyarak devam ettirmiş ve ele geçirdiği bölgeleri komutanlarla düzensiz bir şekilde yönetme yoluna gitmiştir.

İÖ.II.yy.'ın ikinci yarısından itibaren ele geçirilen bölgelerin sayısı artmaya başlar. Bundan dolayı, ele geçirilen bölgelerde önceki bazı düzenlemeler korunmakla birlikte, *senatus* tarafından gönderilen ve *decem legati* olarak adlandırılan 10 kişilik bir komisyon ile bölge komutanı daha detaylı düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Buna karşın bu düzenlemeler, Pompeius Magnus gibi fetihleriyle ün yapmış komutanlar tarafından da oluşturulmaktadır. Böylece, Roma tarafından eyalet yapılan bölgelerde devam ettirilecek politika ile uygulanacak kurallar saptanmaktadır.

Roma eyaletlerde yapılan bu düzenlemelerle, komşu krallıklar ya da devletlerle ilişkileri, yerel yönetimin görev ve yetkilerini, eyaletlerde Roma yönetimi tarafından yapılması gerekenleri, yani *lex provinciae* olarak adlandırılan temel kuralları belirlemiştir. Bununla birlikte, başlangıçta bölgenin hemen ele geçirilmesiyle yapılan bu düzenlemeler eyaletlerde düzenin sağlanması için yeterli olmamış ve valiler kendilerine verilen *imperium* yetkisiyle bu eksiklikleri gidermişlerdir. Buna karşın Roma'nın eyaletlerde görevlendirdiği birimler üzerinde etkili bir kontrol oluşturamaması ve onların faaliyetlerini denetleyememesi ya da denetlememesi nedeniyle bu görevliler, eyaletlerde bu yetkileri çoğu zaman kötü bir şekilde kullanmışlardır ve suistimal etmişlerdir. Bu durum ise Roma'ya tepkiler doğurmuş ve Roma aleyhine eyaletlerde bazı gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu da yeni düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Yani, Roma bölgede ne zaman kendisine karşı gelişmeler yaşarsa bunu önleme yoluna gitmiş ve bunların bir daha yaşanmaması için ihtiyaçları karşılayacak yeni düzenlemeler yapmıştır.

Bu çalışmanın amacını da; antik dönemde Roma tarafından eyalet yapılan bölgelerin nasıl ve kimler tarafından yönetildiği ve bunlar için kimlere ne gibi yetkiler verildiği, görevlilerin eyaletlerde yapmış oldukları düzenlemelerin ve bunlara karşı dönem içinde alınan önlemlerin antik kaynakların verdiği bilgiler, Plinius Minor'un *Bithynia et Pontus* Eyaleti valiliği boyunca *Imperator* Traianus ile mektuplaşmaları esnasında değinmiş olduğu *Lex Pompeia*

örneği ve modern yazarlar tarafından yapılan değerlendirmelerle tasvir edilmesi oluşturmaktadır.

SUMMARY

From the second part of the 3rd century B.C. Rome began her conquests; politically by the annexation of the adjacent islands and her neighbors and, in the two hundred years her territory extended to a vast area from west to east and north to the south. This situation necessitated variations in the governmental management system and required new administrative arrangements. In spite of this, the Rome did not initially constitute, in the acquired region, which she converted into a province, administrative changes, and to rectify this situation took a little time. For this reason, Rome, at first, protected the administration systems and rules or laws which she found in place in the province and continued with the existing system and the administration of the provinces she ruled over through generals, a rule which was, as a result, of an unsystematic type.

From the second half of the 2nd century B.C. the number of provinces are increased and, although she protects some of the pre-existing regulations, it is to be noted that more detailed arrangements were now being made for the provinces, either with the institution of a 10 men commission, called the *decem legati*, together with the general who had conquered the area; or without a commission, just through powerful commanders such as Pompey the Great. Through these methods, the politics and administrative rule was established, to enable the Republic to manage the numerous provinces.

Rome, through these arrangements, determined the relationships between neighbors, kingships or states and at the provincial and city planning level, established the basic rules to be followed by Roman appointed *magistrati*, arrangements termed today *lex provinciae*. However, from the start, the rules which were established following the annexation of the province were insufficient to keep proper order, consequently the governors removed this deficiency through the authority invested in the *imperium*. Despite this, Rome hadn't managed to establish control over the Roman administrators who were in the provinces and couldn't or didn't effectively supervise them, including those who were corrupt and those who otherwise used their power badly. This situation caused some troubles in the provinces and gave birth to reactions against Rome. As a result, later new arrangements for the provinces were made and for the Romans who held office in the provinces. Rome, whenever she met a reaction against herself took precautions against this and to prevent any repetition of this situation, made further regulations, to administer the situation in the provinces.

This thesis aims to establish, in the ancient times those districts that were made into a province, how the province has been administered and who has ruled it; what kind of

authority Rome delegated to the the provinces, and what the administrators accomplished in the provinces and what kind of precautions were taken to protect to people in the provinces who were at the mercy of these provincial officials. The areas investigated in this research are informed by the information contained in the ancient sources: by the testimony provided by the correspondence between Plinius Minor and *Imperator* Traianus during his governorship of *Bithynia et Pontus* in which he mentioned *Lex Pompeia* and from modern sources and scholars.

GİRİŞ

Tarih boyunca her krallık, imparatorluk, devlet ya da bunun gibi oluşumlar kendilerini ve yönetimleri altındakileri yönetmek için sistemli yasalar veya kurallar oluşturmuşlardır. Aynı durum, egemenlik altına alınan halklarda da kendini göstermiştir. Buna karşın, ele geçirilen bölgelerin savaşı kaybeden taraf olmaları nedeniyle yenilenler başlangıçta, galip gelenlerin her türlü baskı ve şiddet uygulamalarına maruz kalmıştır. Modern hukuk sistemine önemli katkılar yapan Roma da kurulduğu tarihten itibaren kendi yasalarını oluşturmaya başlamıştır, ancak bu yasalar da tarih boyunca diğer devletlerde olduğu gibi bazı düzenlemelerle sınırlı kalmamıştır ve hem ihtiyaçlar dahilinde hem de yaşanan yeni gelişmeler sonucunda sürekli yenilenmiştir. Bu durum Roma'nın ele geçirdiği bölgelerde de kendini göstermiş ve eyalet yapılan bölgelerde de yönetim için temel düzenlemeler yapılmıştır. Eyalet yapılan bölgelerdeki bu yasalar, genel olarak gelenekseldir ancak ihtiyaçlar dahilinde ve yaşanan gelişmeler sonucunda düşünce anlayışının değişmesinin de etkisiyle dönem içinde büyük gelişme göstermiştir.

Bu çalışmanın amacını da, temelde, Pompeius tarafından Bithynia ve Pontos eyaleti için yapılan düzenlemelerin içeriğinin araştırılması oluşturmakla birlikte Pompeius tarafından yapılan bu düzenlemelerin boyutunun tam olarak anlaşılması için diğer eyaletlerin oluşturulması esnasında ya da oluşturulduktan sonra dönem içinde yapılan düzenlemelerin siyasi tarihle ve dönemin koşullarına göre verilmesi gerekli olmuştur. Bu nedenle eyaletlerin oluşturulmaya başlandığı İÖ.3.yy.'ın ikinci yarısından itibaren, Roma tarafından uygulanan fetih politikası ve eyaletlerin yönetimi için bu dönemden başlayarak İS.2.yy. sonlarına kadar yapılan düzenlemeler bir bütün halinde, kentlere verilen görevlerle birlikte sırayla verilmiştir.

Eyalet yönetimi için yapılan düzenlemeler, antik kaynaklardan genel hatlarıyla İÖ. I.yy. yazarı ve devlet adamı Cicero'dan, İS.II. yy. da Bithynia-Pontos Eyaleti valiliği yapmış olan Plinius Minor'un *Imperator* Traianus ile mektuplarından, İS. II. yy. Roma tarihi yazarı Cassius Dio ve İS. III. yy.da yasaların genel bir derlemesi olan *Digesta* adlı eserden öğrenilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte eyaletler için ve bunları yöneten kimseler için yapılan düzenlemeleri, Roma'nın siyasi tarihiyle birlikte, Livius, Polybios, Plutarkhos, Suetonius, Tacitus gibi birçok antik yazarda ve Caesar ile Augustus'un biyografi eserlerinde dağınık olarak görmek mümkündür.

Yönetim için yapılan düzenlemeler, siyasi tarihin ayrılmaz bir parçası olduğu için 19.yy. dan itibaren Roma tarihiyle ilgili olarak yazılan modern yazarların çalışmalarında görülmeye başlanır. Bunların önemlilerinden birisi Th. Mommsen tarafından 19.yy'ın ikinci yarısında

yazılan Römische Geschichte = Roman History adlı eserdir. Eski olması nedeniyle bazı bilgilerine ihtiyatlı yaklaşılması ve bunların dikkatli değerlendirilmesi gerekli olmakla birlikte 1914'te W.T. Arnold tarafından sunulan ve eyalet yönetimi hakkında kapsamlı bir çalışma olan The Roman System of Provincial Administration to the Accession of Constantine the Great isimli eser de önemli bir yere sahiptir. 1940'da A.H.M. Jones tarafından yayınlanan The Greek City from Alexander to Justinian adlı eserle eyaletlerdeki kentlerin yapısı incelenir ancak çalışma eyalet yönetimi ve eyalet düzenlemeleri için önemli bilgiler taşımaktadır. Bu dönemde yapılan çalışmaların belki de en önemlilerinden biri D. Magie tarafından 1950'de sunulan ve önemini hala koruyan Anadolu coğrafyası ile Roma dönemi Anadolu tarihini ayrıntılı bir şekilde anlatan Roman Rule in Asia Minor adlı iki ciltlik eserdir.

20.yy.'ın ikinci yarısından itibaren büyük önem taşıyan kitapların yerini makaleler almaya başlar. Bu dönemden itibaren; A.J. Marshall, F. Millar, B. Levick, S. Mitchell, G.P. Burton, A.N. Sherwin-White, P.A. Brunt, H. Galsterer, B.D. Hoyos, P.W. Freeman, P. Garnsey gibi yazarlarca sunulan makalelerle konuyla ilgili önemli bilgiler edinilmektedir. Bunların yanında eyalet yönetimiyle ilgili önemli ve yeni bir eser A. Lintott tarafından 1993'te yayınlanan Imperium Romanum: Politics and Administration' ile J. Richardson tarafından kaleme alınan 'Roman Provincial Administration 227 BC. to AD. 117' isimli eserdir.

I. BITHYNIA

I.1. Bithynia Bölgesi ve Krallığın Kuruluşu

Strabon'a göre Bithynia Bölgesi doğuda, Paphlagonia'lılar, Mariandia'lılar ve Epiktetos'lar kuzeyde, Sangarios Irmağı'nın döküldüğü yerden Byzantion ile Khalkhedon Denizi'nin ağzına kadar Pontos Denizi; batıda, Propontis; güneye doğru Mysia ve Hellespontos Phrygia'sı olarak da adlandırılan Phrygia Epiktetos¹ ile sınırlanmıştır². Strabon tarafından sınırları bu şekilde tasvir edilen Bithynia, ismini İskitler'in baskısından kaçarak Trakya'dan Anadolu'ya geçen Thraklardan almıştır³. Bithynia'lılar Anadolu'ya ise Mysia'lılar ve Phrygia'lılardan sonra gelirler⁴. Bithynia, ismini Balkanlar'dan gelen bir halktan almasına rağmen bölgenin kurucu kralın ailesi; Pontos ve Kappadokia Kralları gibi Pers aristokrasi sınıfındandır ve Pers yönetiminde satrap ya da dynast olarak görev üstlenmişlerdir⁵. Bunlar ayrıca Büyük Pers İmparatorluğu'nun parçaları olarak da görülmektedirler⁶.

Dareios I in İÖ. 513-12 yıllarındaki seferinden itibaren İskender Dönemi'ne kadar Pers kontrolüne giren Bithynia ya⁷ İskender, doğrudan nüfuz etmez. İskender'in ölümünden sonra generallerin daha çok kendisinin mirası üzerine istekli olmaları ve bölgeyi kontrol etmeye teşebbüs etmemeleri sonucunda Marmara Denizi'nden Hazar Denizi'ne kadar olan bölgede birçok bağımsız krallıklar ortaya çıkmaya başlar⁸. Buna karşın İÖ. 301'e kadar Anadolu'nun

¹ Phrygia Epiktetos'un Apamea Antlaşmasından sonra İÖ. II. yy. boyunca krallığın Pergamon ile sınırlarını oluşturduğu ve bölgelerin her ikisinin Roma eyaleti olmasından sonra sınır olan bu bölümlerin bazen Asia Eyaletine bazen de Bithynia Eyaletine ait olduğu ifade edilir. Bkz. S. Şahin, 'Phrygia Epiktetos', EA 7, 1986 140 vdd.

² Strabon XII 4,1.

³ Herodotos VII 75. Herodotos, Bithynia'lıların Asia'ya geçmeden önce Strymonia kıyılarında oturmaları nedeniyle kendilerini Strymonia'lılar olarak adlandırdıklarını da belirtmektedir.

⁴ Magie, RRAM I, 303 vd. Bithynialıların kökeni üzerine değerlendirmeler için ayrıca bkz. Işık, Karadeniz 7 vdd.

⁵ Syme, *Anatolica* 6.

⁶ Mommsen, *Roman History* III 204. Ayrıca bkz. adn. 57.

⁷ Işık, *Karadeniz* 8.

⁸ Syme, *Anatolica* 6.

büyük parçası ile Suriye'yi yöneten ve İskender'in takipçisi olmayı arzulayan Antigonos Monophthalmos⁹ bazı girişimlerde bulunur. Antigonos bunun için ilk önce Anadolu'da kontrolü sağlaması gerektiğini düşünür ve önemli yerlerde iki kent kurar. Bunlardan biri Mesopotamia yolu üzerinde bulunan ve Mısır'a tehdit olan Orontes (Asi Irmağı) üzerindeki Antigoneia; diğeri ise Bithynia'da yer alan Antigoneia'dır. Bu iki kent kısa süre sonra isimlerini kaybederler, ancak her ikisi de olağanüstü bir gelişim gösterirler. Bunun birisi Antiokheia, diğeri ise Nikaia olur ve tarih içinde birçok önemli olayın içinde yer alırlar¹⁰.

Bithynia Krallığı İÖ. 301'de Antigonos'un ölümü sonucunda meydana gelen genel bir karışıklık ortamında kurulmuştur. Bununla birlikte yerel bir hanedan olan Zipoites'in ataları bölgede üç kuşak hüküm sürmüştür. Zipoites, Lysimakhos ve generallerine karşı verdiği mücadeleyi kazandıktan sonra kendisini kral ilan eder. Daha sonra Herakleia Bölgesi'nin bir kısmını ele geçirerek topraklarını genişletir. Antiokhos I tarafından yapılan saldırıyı da başarılı bir şekilde önlemesinin ardından gücünü bölge üzerinde sağlam bir şekilde kurar¹¹. Krallığın *era*'sı ise Zipoites İÖ. 297'de kral olduğu zaman başlar. Buna karşın bu dönemde denize komşu olmamaları nedeniyle başkentlerini iç kısımlarda kurmak zorunda kalırlar¹².

Zipoites'in ölümünden sonra oğlu Nikomedes I kral olur ancak kardeşi Zipoites'in kendisine başkaldırması nedeniyle Galat Tetrarkhos'u Leonnorios ile anlaşma yapar. Nikomedes, kendisinin izni olmaksızın başkalarıyla anlaşma yapılmaması, kendisiyle aynı dost ve düşmanların paylaşılması, Byzantion, Tieion (Hisarönü), Herakleia (Karadeniz Ereğlisi), Khalkedon (Kadıköy) ve Kios (Gemlik) ile müttefik olunması konusunda Galatlar ile mutabakata varması¹³ sonucunda yarısı savaşı 20.000 Galatlı'yı Hellespontos (Çanakkale Boğazı) üzerinden Anadolu'ya geçirerek kendi hizmetine alır. Galatlar'ın bu kolunu daha sonra Luturios önderliğindeki Trokmiler takip eder. Bunların da Nikomedes I'in hizmetine girmeleri sonucunda kral, kardeşini kolayca bertaraf eder ve Bithynia'nın tek hakimi olur¹⁴. Bununla birlikte Nikomedes I Galatları, kardeşini destekleyen Seleukos Kralı Antiokhos I'e

⁹ Jones, Greek City 7.

¹⁰ Syme, Anatolica 22. Kentlerin isimlerinin değişikliği için ayrıca bkz. Strabon XVI 2,4; XII 4,7.

¹¹ Magie, RRAM I 311.

¹² Rostovtzeff, Hellenistic World I 568.

¹³ Mitchell, Anatolia I 15 vd., dn. 33.

¹⁴ Arslan, Galatlar 54 vd., dn. 174-175. Magie, bunların sayısının daha fazla olabileceğini dile getirir. Bkz. RRAM I 5 vd., dn. 10.

karşı ve bütün Anadolu'yu kendi kontrolü altına almak için de kullanmayı tasarlar¹⁵. Buna karşın hizmetine aldığı Galatlar savaşçı özellikleri nedeniyle ilerleyen dönemlerde kendisine de düşmanca bir tutum izlerler. Bunun sonucunda Galatlar, İÖ.25'te Augustus tarafından yerleştikleri bölge bir eyalet yapıncaya kadar gerek Anadolu'da Roma çıkarları için gerekse de bölge tarihinde önemli faaliyetlerde bulunurlar ve büyük etkiler bırakırlar¹⁶.

Nikomedes I, başkenti denize taşır ve İÖ. 264'te Lysimakhos tarafından yok edilmiş olan karşı Astakos'u, Astakos'dan ve olasılıkla Khalkedon'dan getirdiği yerleşmecilerle kurar. Bu kent daha sonra Nikomedia olarak kendi adıyla anılır. Nikomedes, Nikomedia'yı kurarak temelde Propontis üzerinde bir liman elde etmeyi amaçlar. Bunun için civarındaki bölgelerle de ticari ilişkilere girer¹⁷. Kral bunlara ek olarak Bithynium ve Nikaia'yı ülkesine ilhak etmeyle fetihlerine başlar¹⁸.

Nikomedes I de dahil olmak üzere Zipoites'in ölümünden sonraki bir yüzyıl içinde Bithynia, Nikomedes I'in oğlu Ziaelas ve torunu Prusias I gibi üç yetenekli kral tarafından yönetilir. Bu dönem boyunca Bithynialılar, sabit bir şekilde Seleukoslar'a karşı mücadele verirler. Sınırlarını gerek güç gerekse de Seleukos generali Akhaios örneğinde Pergamon ile işbirliği yapmasında olduğu gibi diplomasi yoluyla geliştirmeleri sonucunda küçük bir hanedanlıktan önemli ve bağımsız bir devlet konumuna geçerler. Bazı Grek kentlerini zorla ele geçirmekle birlikte bazılarıyla iyi ilişkilerini devam ettirirler¹⁹.

Bu dönemden itibaren Pergamon, krallığın en önemli rakibi olur ve bu durum Pergamon Roma'ya miras bırakılıncaya kadar devam eder. Krallık, Makedon Philippos V ile akrabalığı sonucunda bununla işbirliği yapması nedeniyle de Roma ile İÖ. II. yy. sonlarında arası açılır. Buna karşın, Roma'nın İÖ. 205'te Philippos V ve Prusias I ile anlaşma yapması sonucunda ile

¹⁵ Mitchell, *Anatolia I* 16 dn. 36; Magie *RRAM I* 5 vd. Ayrıca bkz. Magie, age. 311.

¹⁶ Galatlar ve bunların Anadolu'da buldukları faaliyetler için bkz. Arslan, *Galatlar* 67 vdd. Mitchell, *Galatlar'ın Bithynia'daki faaliyetleri hakkında bir tarih vermez ancak, bunların buradaki etkilerinin boyutunu Kuzey Bithynia'daki Galat mezar yoğunluğuyla tasvir etmektedir. Bkz. Mitchell, Anatolia I 100.*

¹⁷ Rostovtzeff, *Hellenistic World I* 568. Jones, *Greek City 17'de*, başkent Nikomedia'nın Olbia ile Astakos'un bir birleşimi gibi göründüğünü belirtir. Magie *RRAM I* 305'te kentin, bütün Kuzey Anadolu boyunca uzanan ticaret yolunun merkezi olması nedeniyle ticari bir avantaja sahip olduğunu ve hızlı bir şekilde geliştiğini ifade eder.

¹⁸ Harris, *Bithynia* 861; Magie, *RRAM I* 312; Rostovtzeff, *Hellenistic World* 568 vd. Jones, *Greek City 17'de*, Bithynium'un Bithynia'lıların bir askeri yerleşmesi olduğunu belirtir.

¹⁹ Kralların faaliyetleri hakkında bkz. Magie, *RRAM I* 311 vd.; Rostovtzeff, *Hellenistic World I* 569.

müttefik olurlar²⁰. Bununla birlikte, Philippos ile ilişkisi sayesinde Anadolu'da önemli yerler kazanır ve sınırlarını Rhyndakos Irmağı (Kocaçay) ile Olympos Dağı'na (Uludağ) kadar genişletir²¹. Kral bu kazanımlarına ek olarak Kieros ve Tieion'u Herakleia'dan alarak doğuya doğru da genişler ancak, Herakleia ile uzun süre devam eden müttefiklik bu gelişmeler sonucunda bozulur²². Prusias yeni ele geçirdiği kentlerin isimlerinde de değişiklik yapar ve Kios'u (Gemlik) Prusias ad Mare Kieros'u Prusias ad Hypium olarak değiştirir²³.

Son kral, Nikomedes IV tahta çıkacak varis bir erkek çocuğu olmaması ve Roma'ya bağımlı bir krallık olması nedeniyle Pergamon Kralı Attalos III'ün yaptığı gibi hareket eder ve krallığını İÖ. 74'te Roma'ya miras bırakır. Pergamon'da olduğu gibi burada da benzer bir durum yaşanır ve Nikomedes IV'ün eşi Nysa ile Nikomedes IV'ün meşru oğlu olduğunu iddia eden birisi Roma'dan krallığın kendisine verilmesini ister. Talep gözden geçirilir ancak kısa süre sonra, Bithynia yerlilerinin buna karşı tanıklıkta bulunmaları nedeniyle *senatus*, kralın vasiyetini kabul eder. *Senatus*, Asia Eyaleti valisi Marcus Iuncus'u da bölgenin sorumluluğunu üstlenmesi ve eyalet olarak düzenlemesi için görevlendirir²⁴. Quaestor, Q. Pompeius'da krallık mülkünün toplanmasına ve bunun Roma'ya taşınmasına nezaret eder. Bu süreç Mithridates'in İÖ. 73 baharındaki istilasına kadar tamamlanır²⁵. Sallustius ise, Nikomedes'in oğlunun yaşaması nedeniyle Roma'nın miras alımının geçersiz olduğunu belirtir, ancak o da bunun meşru bir oğul olup olmadığını iddia etmez²⁶.

Roma'dan talebi reddedilen kral adayı bunun üzerine Mithridates VI'dan yardım ister. Mithridates yardım isteğine karşılık olarak, Paphlagonia üzerinden Bithynia'ya girererek

²⁰ Magie, RRAM I 313; Harris Bithynia 861.

²¹ Strabon XII 4, 3. Magie, RRAM I 306 vd.'nda, Myrleia'nın (Mudanya) isminin Prusias'ın eşi onuruna Apameia olarak değiştirildiğini ve Roma döneminde Kios kenti ile özgürlük verilerek *colonia* yapıldığını belirtir. Apamea'nın ismi İÖ. 44'te *Colonia Iulia Concordia Apamea* olur. Jones, Greek City 324'de, Augustus tarafından Apameia kentine özgürlüğün geri verilmediğini ifade eder.

²² Herakleia kenti İÖ. 6.yy. ortalarında kurulmakla birlikte İÖ. 364 yıllarında bir tyranlığın kontrolüne girer. Lysimakhos'un ölümüyle İÖ. 281 civarında bağımsızlığını kazanır. Roma ile kurduğu müttefikliği ve özgürlüğünü İÖ.73'te Mithridates'e yardım ettiği gerekçesiyle kaybeder. Buna karşın Caesar zamanında özgürlüğünü tekrar elde eder ve Roma'lı bir grup göçmen alır ancak *colonia* unvanı verilmez. Bkz. Magie RRAM I 309 vdd

²³ Kios için bkz. Strabon, XII 4,3. Kieros için bkz. Harris, Bithynia 861 vd.

²⁴ Magie RRAM I 319 vd.; Magie, RRAM II 1200 dn. 49; Arslan, Mithridates 131 vdd.

²⁵ Kallet-Marx, Empire 300 dn. 33.

²⁶ Sallustius, Historia IV 69,9: '*Bithyniam Nikomede mortuo diripuerit, cum filius Nysa, quam reginam appellaverat, genitus haud dubie esset*'. Ayrıca bkz. Sherwin-White, Anatolia 67.

burayı ele geçirir²⁷. Roma ise bunu önlemek için Anadolu'da bulunan kuvvetleri ve müttefikleriyle, Mithridates'e karşı savaşa başlar. Anadolu'yu yakından tanınması nedeniyle savaşın komutası İÖ. 74 *consul*'u Lucullus'a verilir. Lucullus, krala karşı önemli başarılar elde eder hatta savaşın bittiğini düşünerek *senatus*'dan bölgenin düzenlenmesi için *decem legati* talep eder. Bunun üzerine *senatus* tarafından İÖ.68'de bölgeye komisyon gönderilir²⁸. Komisyon bölgeye İÖ. 67 civarında gelir, ancak savaşın devam etmesi nedeniyle bir düzenleme yapamaz. Buna karşın devam eden durum da, Romalılar'ı tatmin etmez ve Lucullus'un 6 yıllık görevi, İÖ. 66'da olağanüstü yetkiler verilen Pompeius Magnus'a devredilir.

I.2. Pompeius Dönemi'nden Sonra Bithynia

Bithynia, Pompeius tarafından Mithridates'in krallığının bir bölümüyle birlikte eyalet olarak düzenlendiği zaman Bithynia'nın sınırlarını tam olarak saptamak zordur. Buna karşın, Propontis üzerindeki sınırlarını; Apamea ve Prusa (Bursa) arasındaki bölge ile Asia Eyaleti'nin bir parçası olan Apollonia arasındaki bölge oluşturur. Sınır buradan Mysia Olympos'unun güneyinden Dorylaion kentinin kuzeyindeki geniş vadiye uzanır. Doğu sınırını ise Kreteia kenti ve Billaios Irmağı'nın (Filyos, Yenice Irmağı) ağzında bulunan Tieion kasabası oluşturur²⁹. Strabon, Bithynia'da Pompeius'un Pontos'da olduğu gibi kent kurduğuna ilişkin olarak bir bilgi vermemektedir. Bununla birlikte Plinius Maior'e göre bölgede 12 kent bulunmaktadır³⁰. Bunlar; Caesarea-Germanice, Apamea, Prusa³¹, Prusias ad Mare, Nikaia (İzmit), Nikomedia (İzmit), Prusias ad Hypium, Iuliopolis, Bithynium-Claudiopolis (Bolu), Kreteia-Flaviopolis, Khalkedon³² ve Byzantion kentleridir. Bu yerleşmelerden ikisi Augustus Dönemi'ne tarihlenir. Bunlardan birisi eyaletin batı sınırı yanında bulunan ve Germanicus Caesar'ın onuruna, ismine İS. 17'de Germanice ekleyen

²⁷ Arslan, Galatlar 142 vd.

²⁸ Kallet-Marx, Empire 304 dn.47.

²⁹ Kreteia'nın ismi Flavius (İS.69-79) Dönemi'nde Flaviopolis olarak değiştirilir ve olasılıkla kent statüsüne getirilir. Bkz. Harris, Bithynia 869.

³⁰ C. Plinius Secundus, Naturalis Historia V 143 vdd.; Mitchell, Roman World 123.

³¹ Strabon XII 4, 3. Kent, Kral Prusias I tarafından kurulur ancak kentin kuruluşu Hannibal ile de ilişkilendirilmektedir. Bunun için bkz. C. Plinius Secundus, Naturalis Historia V 148: '*Prusa ab Hannibale sub Olympto condita*'. Prusa'nın kuruluşu üzerine daha ayrıntılı bilgi için bkz. Syme, Anatolica 348 vdd.

³² Harris, Bithynia 860 dn. 5'te, Khalkedon'un, Roma tarafından Philippos V ve Perseus'a karşı verilen savaşta ilişkisi nedeniyle Bithynia'da Roma ile müttefiklik elde eden ilk kent olduğunu belirtir.

Caesarea'dır. Diğeri ise, daha önce M. Antonius tarafından bölgenin doğu sınırında kente dönüştürülen, Sangarios Irmağı'nın üst vadisinde, Nikaia'dan gelen ana yol üzerinde bulunan ve daha önce Gordiokome'li Kleon'a verilen Iuliopolis'dir. Bunlara, ismi daha sonra Hadrianopolis olarak değiştirilen Caesarea eklenir³³. Bir bölümü Pompeius tarafından oluşturulan bu kentlerin her birinin belirli bir oranda bölgesi bulunmakla birlikte bunların bölgelerinin büyüklüğü birbirinin aynı değildir. Bunların oranı, kentin ekonomik durumu ve saygınlığı ile birlikte kent meclislerindeki üyelerin sayısının saptanması için de rol oynar³⁴. Kentlerin bu sınırları, büyük değişiklikler olmadan Geç İmparatorluk Dönemi'ne kadar korumaları nedeniyle Pompeius'un ileri görüşlülüğüne dikkat çekilmektedir³⁵.

İÖ. 47'de Bithynia'ya Caesar'ın arkadaşı Gaius Vibius Pansa gönderilir. Bunun zamanında bölgede bazı kentlere bronz sikke basma hakkı verilir³⁶. Caesar'ın öldürülmesinden sonra Asia ve Bithynia'ya Gaius Trebonius ve Lucius Tillius Cimber gönderilir ancak bunlar eyaletler için çalışmak yerine bölgede Marcus Brutus ve Gaius Cassius için para ve gemi toplarlar. İÖ. 36'da da Pompeius'un oğlu Sextus Pompeius, *triumvires* e karşı yürüttüğü seferde başarılı olamaması sonucu Nikaia'ya gelir. S. Pompeius buradan büyük miktarda ganimet toplar ve Nikomedia'ya geçer. Ancak çok geçmeden burada M. Antonius'un adamları tarafından tuzağa düşürülür ve öldürülür³⁷.

İÖ. 29 yılı, Bithynia ve Anadolu'nun kült yapısı üzerine önemli bir tarih teşkil eder. Bithynia'daki Nikomedia ile birlikte Asia Eyaleti'ndeki Pergamon ilk imparatorluk kültürünün uygulayıcısı olur ve bu kült daha sonra tüm imparatorluğa yayılır³⁸. Octavianus eyalet halkının kendisine tapınımı yanında, eyaletlerdeki Roma vatandaşlarının tapınımı için de Nikaia ve Ephesos'da tanrıça Roma ve tanrılaştırılan Caesar'a tapınım ve eyaletlerde *koinon* oluşumuna izin verir³⁹.

³³Jones, Greek City 69 vd.; Harris, Bithynia 877; Syme, Anatolica 117; Mitchell, Roman World 122 vd.

³⁴ Ameling, Pompeius 20 vdd.

³⁵ Harris, Bithynia 870.

³⁶ Macro, Cities 665 vd. Bölgede sikke basan kentler; Apamea, Bithynium, Nikaia, Nikomedia, Prusa, Tiejum ve muhtemelen Prusias ad Mare'dir.

³⁷ Magie RRAM I 418 vdd.

³⁸ S.R.F. Price, Rituals and Power: The Roman imperial cult in Asia Minor. Cambridge (1984) 58 vdd. Magie, Hellenistik tipteki bu yönetici kültürün Augustus'un politikalarında ve amaçlarında hiçbir rol oynamadığını ifade eder. Bkz. RRAM I 447. Mitchell Anatolia I 103'te, *imperator* tapınımının politik bir kaçamak olmadığını ve eğitimsiz eyalet halkının bağlılığını kazanmak için oluşturulduğunu belirtir.

³⁹ Mitchell, Anatolia I 100.

II. PONTOS

II.1. Pontos Krallığının Kuruluşu

Yukarı Halys Irmağı'nın güneyinden ırmağın güneybatıya doğru yolunu ayırdığı yer Pontos'u Kappadokia'dan ayırır ve Pontos'un güney sınırını oluşturur. Bölgenin güneybatıda Galatia ile sınırını Skylaks ile Aşağı Halys Düzlekleri arasındaki havza oluşturur⁴⁰. Bölgenin, Paphlagonia ile sınırı belirsizdir ancak Strabon, Herodotos'a dayandırarak Paphlagonia'nın doğuda Halys ile sınırlandığını fakat Mithridates Eupator'un Herakleia'ya kadar olan kıyıyı ve iç kısımlarda Halys'ün ötesine kadar olan bölümleri elinde tuttuğunu ve burasının Romalılar tarafından da Pontos Eyaleti'nin sınırları olarak saptandığını belirtir⁴¹.

Antik kaynaklar, Pontos ismini, denizi tasvir etmek için kullanırlar. Buna karşın terimin kullanımı çoğunlukla bugünün Karadeniz'i *Pontos Eukseinos* ya da *Aksenos* ile sınırlanmıştır. *Aksenos* yabancılara saldırgan, dost olmayan, *Eukseinos* ise yabancılara misafirperver olarak anlaşılırken *ksen* ve *ksein* köklerinin farklı hecelenmesi kelimenin kökenine bir iz olarak görülmektedir. *Aksenos* kelimesi, günümüzde de olduğu gibi denizin rengine karşılık gelen koyu, siyah ya da koyu lacivert veya siyaha çalan mavi renk anlamındaki İran kökenli *axšaena* kelimesinin Yunanca ifadesidir⁴². Bunun yanında buraya *Pontos Akseinos* denmesi, Karadeniz'e koloni faaliyetleri için yönelen ilk toplulukların gemi yapımlarının yetersiz oluşu sonucunda çoğu zaman büyük kayıplar vermeleri, sis ve fırtınanın çokluğu, sığınılacak yerlerin az olup adaların olmayışı gibi nedenlerle olduğu da dile getirilmektedir. Gemi yapımının ilerlemesi ve Karadeniz'den daha verimli şekilde yararlanılması sonucunda ise deniz, dost ve misafirperver anlamına gelen *Eukseinos* olarak adlandırılmıştır⁴³. Pontos kelimesinin kendisi de Yunanca yerine Thrakia ve Armenia arasında Karadeniz'e komşu bölgelerin dillerinde bulunan *pont-* ya da *bent-* köküyle ilişkilendirilmektedir ve *yol,yön,taraf, sığ geçit* anlamına geldiği düşünülmektedir. Latince'de köprü anlamına gelen

⁴⁰ Magie RRAM I 178.

⁴¹ Strabon, Coğrafya XII 3,9.

⁴² Mitchell, Pontic Community 37 dn.7, 10. Kelimenin anlamları için bkz. H.G.Liddell-R.Scott, A Grek-English Lexicon, Oxford (1996), 170, 724.

⁴³ Bölge için diğer aktarımlar ve bölgenin 'kara' olarak adlandırılması için bkz Işık, Karadeniz 1vd., dn.6-8.

pons ile kökenleri bakımından benzerdirler. Bundan dolayı kökün tam anlamı su içinden, ya da su üzerinde gidilen yolu ifade etmesi gerektiği belirtilmektedir⁴⁴.

Klasik Dönemde, Pontos kelimesi denizle sınırlanmaz ve farklı bir şekilde bunun kıyısında yer alan bölgeleri ifade eder. Bundan dolayı bu kelime bu kıyılarda yaşayan halklar için toplumsal bir kimlik oluşturur. Herodotos da bu yolla bu bölgenin Yunanlılar'ını *οι τὸν Πόντον οἰκέοντες*⁴⁵ olarak bahseder ve bu kullanım antik dönemdeki Klasik yazarlarda da görülebilir. Ovidius, *Epistulae Ex Ponto* adlı eserindeki mektuplarında, kendisinin sürgün yerini *Pontos* olarak belirtir ve duruma göre kelimeyi denizi veya karayı göstermek için kullanır. Bunun gibi pek çok kullanımda da terim temelde coğrafi bir isim olarak kullanılır ve kullanımın hiçbiri irksal bir imaya, politik ya da ulusal bir ilişkiye sahip değildir. Karasal *Pontos* ile ilgili pekçok kaynak da şimdi Karadeniz'in Avrupa tarafında bulunan yerleri tanımlamakla birlikte Anadolu'da Karadeniz'in herhangi bir kıyısının *Pontos* olarak bahsedilmesi nadirdir⁴⁶. Magie de Meyer'e dayanarak, *Πόντος* isminin temelde Karadeniz kıyıları olarak sınırlandığını belirtir⁴⁷.

Polybios, Pontos krallığının Persler'in yedinci sülalesinin soyundan gelmiş olduğunu ve dynastlığını Pontos Eukseinos boyunca koruduğunu⁴⁸ belirtirken Mithridates'in krallığının yeri olarak Pontos bölgesinden bahsetmez ve bölge *ἐκ Καππαδοκίας τῆς περὶ τὸν Εὐξείνου*⁴⁹ olarak geçer. Mithridates Eupator VI'nın krallığının ve kendisinden öncekilerin çağdaş kaynak ve belgeleri de krallık bölgesi için *Pontos* kelimesini kullanmazlar. Mithridates Eupator VI için kullanılan coğrafi ya da teknik terim *Καππαδοκία*'dır ve kral için, İÖ. 86-85'te Ephesos Kenti'nden⁵⁰ borçlular üzerine bir yasada *Καππαδοκ[ία] βασιλεύς* ifadesi kullanılır.

⁴⁴ Mitchell, Pontic Community 38 dn. 11. *Pons*'un anlamları için bkz. Oxford Latin Dictionary (ed. P.G.W.Glare) Oxford (1997) 1402.

⁴⁵ Herodotos, IV 8,2.

⁴⁶ Mitchell, Pontic Community 38 dn. 13-17.

⁴⁷ Magie RRAM II 1066 dn.1.

⁴⁸ Polybios V 43, 2-3. 'διατετηρήκει δὲ τὴν δυναστείαν ἀπὸ προγόνων τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς διαδοθείσαν ὑπὸ Δαρείου παρὰ τὸν Εὐξείνου πόντον'. Weatley-Boswort, Pontic House 157'de Polybios'un bu bilgisinin pek fazla önemsenmediğini belirtir.

⁴⁹ Polybios V 43. 1. 'ὄντος δ' αὐτοῦ κατὰ τοὺς καιροὺς τούτους περὶ Σελεύκειαν τὴν ἐπὶ τοῦ Ζεύγματος, παρῆν Διό γνητος ὁ ναύαρχος ἐκ Καππαδοκίας τῆς περὶ τὸν Εὐξείνου, ἄγων Λαοδικὴν τὴν Μιθριδάτου τοῦ βασιλέως θυγατέρα, παρθένον οὖσαν, γυναῖκα τῷ βασιλεῖ κατωνομασμένην'.

⁵⁰ Sorunun değerlendirmesi için bkz. Dignas, Economy 148 vdd.

Appianos Mithridates ile birlikte işbirliği yapanları, Fimbria İÖ. 85'te cezalandırdığı zaman cezalandırılanları Καππαδοκίσαντες ve Mithridates'in Sulla tarafından mağlup edilen Atina'daki takipçilerini de καππάδοκες olarak adlandırır⁵¹. Strabon da, bölgenin ή προς τῶ πόντῳ Καππαδοκία olarak adlandırdığını ancak Makedonialılar'ın Pontos dediklerini belirtir⁵². magi bölge için, 'daha doğru bir şekilde adlandırıldığı gibi Pontos üzerindeki Kappadokia'⁵³ ifadesini kullanırken; Syme bölgenin Pontos Kappadokia'sı olarak Kappadokia'dan bir uzantı⁵⁴ olduğunu dile getirir.

Bu kullanımlara karşın *Ponticus* kelimesinin, İÖ. I. yy. ortasında yeni ve oldukça farklı bir anlam kazandığı ifade edilmektedir. *Bellum Alexandrinum* adlı eserinde bulunur. Caesar'ın Mithridates Eupator'un oğlu Pharnakes'e karşı yürüttüğü seferde, Romalı komutan Domitius Calvinus *legio Pontica* olarak adlandırılan yeni bir *legio* oluşturur. Metinde ayrıca *Ponticae naves*'in tekrar oluşturulmasından bahsedilir. Pharnakes de İÖ. 47'de Roma kuvvetlerini yenilgiye uğrattıktan sonra Pontos'u bütün kuvvetleriyle işgal eder ve Roma ile Pontos vatandaşlarının mülklerini yağmalar (*civium Romanorum Ponticorumque*). Yağmalanan bu Pontos vatandaşları, açık bir şekilde Roma Eyaleti Pontos'un sakinleridirler ve bu kelimeler Pontos'u bir Roma Eyaleti olarak göstermek için kullanılmışlardır⁵⁵. Mitchell bu bilgiler sonucunda da Pontos kavramının etnik kökenini Roma'nın Pontos Eyaletini yaratmasına borçlu olduğunu, Strabon'un da eyaleti Ποντική ἐπαρχία, Ποντική χώρα olarak adlandırdığını belirtir⁵⁶.

Pontos krallık ailesinin Persler'in yedinci sülalesinden olduğu ve toprağını, Dareios I den hediye olarak aldığı⁵⁷ belirtilir. Krallığın tarihsel kurucusu Mithridates Ktistes de Propontis

⁵¹ Mitchell, Pontic Community 50 vd. 105-107. Mitchell, Mithridates'in bölgesi için kullanılan diğer bir ifadenin Πατρώιος ἄρχη olduğunu belirtir.

⁵² Strabon XII 3, 4: ὦν τήν μὲν ἰδίως Καππαδοκίαν ὠνόμασαν καὶ πρὸς τῷ Ταύρῳ καὶ νῆ Δία μεγάλην Καππαδοκίαν, τήν δὲ Πόντον, οἱ δὲ τήν πρὸς τῷ Πόντῳ Καππαδοκίαν. τῆς δὲ μηγάλης Καππαδοκίας νῦν μὲν οὐκ ἴσμεν πῶς τὴν διάταξιν.

⁵³ Magie RRAM I 177.

⁵⁴ Syme, Anatolica 116.

⁵⁵ Mitchell, Pontic Community 38 vdd.

⁵⁶ Bunun diğer örnekleri için bkz. Mitchell, Pontic Community 49 vd.

⁵⁷ Polybios V 43,2. Mommsen III 204'te, Bithynia ve Pontos Krallığını Pers İmparatorluğu'nun bir kırıntısı olarak görür. Mitchell, Pontic Community 56'da, Mithridates VI Eupator'un kullandığı βασιλεὺς βασιλέων teriminin kendisinin Akhaemenides sülalesinden geldiğini gösterdiğini ve krallığın dini merkezleri ile tanrılarının da Akhaemenides üzerine şekillenmiş olduğunu belirtir.

kıyıları üzerinde Mysia'da merkezlenen Kios kasabasındaki mütevazı bir hanedanla ilişkilendirilir⁵⁸. Aile ilk önce Mariandynia Bölgesi'ni Dareios I den bağış olarak alır. Sonra da buna İÖ. 4. yy.'ın ikinci yarısında Mysia Bölgesi eklenir. Krallığın kuruluşu da 4.yy ın sonlarına dayanır. İÖ. 302-301 yıllarında, Ipsos Savaşı esnasında Antigonos Monophtalmos, Anadolu'yu Lysimakhos ve Kassander'in istilalarına karşı savunduğu sırada Mithridates II olarak da bilinen kendi vassalı Mithridates'i, Kassander tarafına geçtiği şüphesi üzerine öldürür. Bundan dolayı Mithridates'in Arrhine olarak adlandırılan bölgeyle birlikte Kios yöresindeki 35 yıllık yönetimine son verilir⁵⁹.

Mithridates II nin öldürülmesinden sonra aile yetkisi Mithridates III ya da Mithridates I Ktistes olarak adlandırılan yeğenine geçer. Mithridates, Kios'tan ayrılır ve sahip olduğu dynastlığını 36 yıl boyunca Paphlagonia ve Kappadokia Bölgesi'nde devam ettirir⁶⁰. Lysimakhos'un Mysia'nın ana kalesi Pergamon'da kendi hazinesinin sorumluluğu için Philetairos isimli yeni bir hükümdar yerleştirmesi de Mithridates'in bölgeden ayrılmasının nedenlerinden biri olarak gösterilir⁶¹.

Mithridates Ktistes bundan dolayı birkaç hizmetçisiyle birlikte Paphlagonia Dağları'na kaçır. Mithridates burada, Olgassys Dağı eteklerindeki Kimistine Bölgesi'nde kurulan Kimista'nın kontrolünü ele geçirir ve burayı başkenti yapar. Burası daha sonra kendi soyundan gelen Mithridates Eupator'a kadar da korunur⁶². Mithridates'in bu hareketi Lysimakhos ile uyumluluk gösterir. Çünkü Lysimakhos da Antigonos'a karşı mücadelesinde Dorylaion kuşatmasından kaçır ve son Pers Kralı Dareios III'ün kız torunu Amastris ile evlenerek ele geçirdiği Herakleia Pontika yakınlarında, Kimista'nın 100 km. batısında, daha sonra Bithynium olarak adlandırılan Salonia düzlüklerinde kendi kışlık karargahını kurar.

Mithridates bu gelişmeler üzerine, Lysimakhos ile anlaşır ve önemli bir kışta ordusunun ihtiyaçlarını giderir. Lysimakhos İÖ. 301 baharında Seleukos'a katılmak için güneye hareket ettiğinde de ordusuna birlikler ve yiyecek sağlamayı üstlenir. Antigonos'un ölüm haberi

⁵⁸Bosworth-Wheatley, Pontic House 155. Mitchell, Pontic Community 52 vd.'ında, Mithridates'in daha önceki topraklarının basit bir şekilde Kios kenti ile sınırlı olarak düşünüldüğünü ancak bunun Diodoros'ta yer alan bir metin nedeniyle Mysia'nın bütün bölgesi olduğunu belirtir.

⁵⁹Bosworth-Wheatley, Pontic House 155'te, Arrhine'yi Marine olarak belirtir. Mitchell, Pontic Community 52 vd.'ında, bunu kabul edilebilir bulmaktadır.

⁶⁰Bosworth-Wheatley, Pontic House 155 dn. 8.

⁶¹Mitchell, Pontic Community 53 vd; Magie, RRAM I 189; Bosworth-Wheatley Pontic House 155.

⁶²Strabon XII 3,41; Mitchell, Pontic Community 53; Bosworth-Wheatley, Pontic House 164 dn.99. Ayrıca Kimistine için bkz., İ. Kaygusuz, 'Kimistine'den Yazıtlar' TürkArgDerg XXVI-2, 1983, 112 vdd.

gelmesi üzerine, kazananların yanında yer almasından dolayı batı bölgelerini Lysimakhos'un hediyesi olarak alır. Böylece, Antigonos Dönemi boyunca sürgün olarak yaşadığı yer krallığının çekirdeği olur. Batıdaki kayıplarını ise Kappadokia'yı ele geçirerek telafi eder⁶³. Mithridates Ktistes etraftan topladığı yandaşlarıyla birlikte Halys'in ötesine doğuya doğru ilerlemeye başlar ve Iris Havzasını ele geçirerek kendisini güçlü bir kale olması yanında Kuzey Anadolu'da zengin bir bölgenin merkezinde yer alan Amaseia'daki ormanların içine yerleştirir. Bu esnada kendisine kral unvanını da ekler⁶⁴. İÖ. 298-296 yıllarında krallığın *era'sı* başlar⁶⁵. Mithridates kral başlığını alışından sonra, İÖ. 281 yazının başlarında ise Kurupedion'da Lysimakhos'a karşı üstünlük sağlayan, Anadolu'nun hakimi Seleukos'a karşı, bağımsızlığını ilan eder⁶⁶.

Pontos Krallığı, son kral Mithridates VI Eupator'un Romalılar ile verdiği mücadeleyi kaybetmesinden ve kendini İÖ. 63'te öldürtmesinden sonra ülkesi Bithynia ile birleştirilerek eyalet yapılır.

II.2. Mithridates Döneminden Sonra Bölgede Yapılan Düzenlemeler

İÖ. 63'te, Iudeia'da, Mithridates VI Eupator'un ölüm haberini alan Pompeius, aynı yılın sonlarında Amisos'a geri gelir ve kışı burada geçirir. İÖ. 63-62 yılını ise Bithynia ve Pontos bölgeleri için koşulları hazırlamakla ve Pontos'da henüz ele geçirilememiş yerleri fethetmekle geçirir⁶⁷. Bithynia'nın miras bırakılmasından sonra İÖ.74'de *senatus* tarafından bölgenin sorumluluğunu üstlenmesi için gönderilen M. Iuncus bazı düzenlemelerde bulunur. M. Iuncus'un bölgede ne tür düzenlemeler yaptığı bilinmemekle birlikte, Bithynia Bölgesi'nin Mithridates tarafından bir yıl sonra tekrar işgal edilişi ve bölgede bundan sonra savaşların

⁶³ Boswort-Weatley, Pontic House 164; Mitchell, Pontic Community 54.

⁶⁴ Magie RRAM I 189; RRAM II 1087 dn.35, 1090 dn. 45; Mitchell, Pontic Community 54 vd.

⁶⁵ Magie RRAM II 1087 dn.35.

⁶⁶ Magie RRAM I 189; RRAM II 1087 dn. 36; Mitchell Pontic Community 54'te, İÖ. 279'da Lysimakhos'un ölümü üzerine Philetairos'un kardeşi Eumenes'in kontrol ettiği Amastris'in Philetairos tarafından, sonra Pontos kralı olacak olan Ariobarzanes'e bağımsızlığını ifade etmek amacıyla verilmiş olması gerektiğini ve Philetairos'un Paphlagonia'dan Mysia'ya; Mithridates'in ise Mysia'dan Paphlagonia'ya geldiğini belirtir.

⁶⁷ Magie RRAM I 365 vd.

başlaması nedeniyle bunlar Pompeius tarafından iptal edilir. Pompeius, Mithridates ile savaşması için gönderilen Lucullus'un yaptığı düzenlemeleri de iptal eder⁶⁸.

Lucullus'un bölgenin organizasyonuna yönelik önemli faaliyetleri arasında, savaş esnasında büyük zararlar gören Amisos ile Sinope kentlerine özgürlük vermesi ve Sinope'yi ele geçirmesinde kendisine yardımcı olan Mithridates'in oğlu, Krimea Kralı Makhares'e Roma'nın dostu ve müttefiki unvanı vermesi bulunmaktadır⁶⁹. Buna karşın Makhares babasının kendisini yakalayıp öldürmesinden çekinerek İÖ. 65'te intihar eder⁷⁰. Lucullus tarafından kentler için yapılan düzenleme, diğer düzenlemelerin aksine olduğu gibi kalır ve kentlere verilen haklar Pompeius tarafından da tanınır. Pompeius, Lucullus'un yaptıklarına ek olarak kentlere vergiden muafiyet ve otonomi tanır⁷¹. *Senatus* da Pompeius'un savaşı başarıyla bitirmesi nedeniyle, Lucullus tarafından Pontos'lu vatandaşlara savaş esnasında verilen bazı hakları onaylamaz⁷².

Pompeius, çalışmalarını tamamladıktan sonra Roma'ya döner ve yapmış olduğu düzenlemeleri onaylanması için *senatus*'a sunar. Pompeius bu çalışmalarına, İÖ. 65-64 kışında Amisos'ta başlar, İÖ. 64-63'te Antiokheia'da devam ettirir ve İÖ. 63-62'de tekrar geldiği Amisos'ta son şeklini verir. Pompeius'un bu çalışmaları, Kuzey ve Doğu Anadolu ile Suriye'nin organizasyonunu kapsar⁷³. Pompeius, Manilius Yasası'nın kendisine verdiği yetkinin *senatus* komisyonuna danışmasını gerektirmediğini düşünmesi nedeniyle bu düzenlemeleri *senatus* tarafından gönderilen *decem legati* yardımı olmadan kendi düşüncesine göre yapar. Buna karşın Pompeius, Roma'ya döndüğü zaman bölgeye gönderilişi gibi büyük bir destek bulamaz ve *senatus*, Pompeius'un bir bütün halinde onaylatmayı istediği düzenlemeleri tek tek onaylayacağını bildirir. Pompeius bunların onaylanması için görüşmelerini sürdürür ancak İÖ. 60'ta bir sonuç alamaz. Bunun üzerine yaptığı düzenlemeleri, İÖ. 59'da *consul*'luk yapmak için Roma'ya gelen Iulius Caesar ve Crassus ile

⁶⁸ Plutarkhos, Lucullus, *Plutarchi vitae parallelae*. (Ed. K. Ziegler), Vol. 1. Leipzig: Teubner (1969), XXXVI 1-2; Magie RRAM II 1221 dn.6. Buna karşın, *decem legati* İÖ. 67'de bölgeye geldiği zaman bölgenin tekrar Mithridates'in eline geçmesi nedeniyle burada herhangi bir düzenleme faaliyetinde bulunamaz.

⁶⁹ Lucullus'un bölgede yaptığı düzenlemeler için bkz. Sherwin-White, *The East* 244 vdd.; Magie RRAM I 337 vdd.

⁷⁰ Arslan, *Mithridates* 241.

⁷¹ Kallet-Marx, *Empire* 327.

⁷² Strabon, XII 3, 33.

⁷³ Pompeius'un faaliyetleri ve yaptığı düzenlemeler hakkında bkz. Sherwin-White, *The East* 248 vdd.; Arslan, *Mithridates* 246 vdd.

yaptığı pazarlıklar ve onlarla oluşturduğu *triumvir*'lik sayesinde, aynı yıl içinde, bir bütün halinde onaylatmayı başarır⁷⁴.

Pompeius'un yaptığı çalışmalar sonucunda, Herakleia'dan Pharnakeia'ya kadar Karadeniz boyunca uzanan kıyılar ve Kappadokia sınırlarını oluşturan güneydeki dağ dizisi arasındaki bölge yeni Pontos Eyaleti yapılır⁷⁵ ve Bithynia'daki valinin idaresine verilir. Bölge bunların yanında, Mithridates'in sınırlarına dahil etmiş olduğu Paphlagonia kıyıları ile İÖ. 104'te Nikomedes III ile paylaşımı sonucunda Pontos Kralı'na kalan Amnias Vadisi'ni de kapsamaktadır⁷⁶. Bununla birlikte, Pompeius'un Pontos Bölgesi'ni Bithynia'ya ekleyerek oluşturduğu eyalet Nero Dönemi'ne kadar resmi şekilde *Pontus et Bithynia* olarak bilinmez⁷⁷.

Pompeius tarafından organize edilen Pontos Bölgesi'nde yapılan en önemli düzenlemeyi; eyalet haline getirilen Mithridates'in krallık topraklarının πολιτεία olarak adlandırılan ve topluluk olarak kabul edilen, ancak kent olarak da nitelendirilebilecek 11 birime ayrılması oluşturmaktadır⁷⁸. Strabon'un ise bölünen bölgeleri ἐπαρχία⁷⁹ olarak da adlandırdığı görülmektedir. Bu topluluklara liman kentleri Amisos, Sinope, Amastris ve eski başkent Amaseia da dahil edilmiştir. Diğer 7 kent ise Pompeius'un bölgede yaptığı savaş esnasında ve Mithridates'e karşı elde edilen nihai zafer sonrasında kurulurlar. Bu kent ya da topluluklar genel olarak krallık ikametgahının yakınındaki bölgelerde, kutsal alanlara yakın yerlerde veya tarihsel önemi olan yerlerde kuruludurlar. Bununla birlikte, yeni oluşturulan toplulukların nüfusu her durumda civar bölgelerde yer alan kasabaların nüfuslarıyla birleştirilmiş ve nüfus artırılmıştır⁸⁰.

Yapılan düzenleme sonucunda bütün topluluklar birbirleriyle komşu yapılmışlardır, ancak bunların hepsi aynı oranda toprağa sahip değillerdir. Topluluklardaki değişikliği göstermek için de kentlerin çoğunluğuna Hellenistik isimler verilmiştir. Bundan dolayı Mithridates'in Lykos Çayı (Kelkit) ile Iris Irmağı'nın (Yeşilırmak) kesiştiği yerde kurduğu ancak bitirmeden

⁷⁴ Magie RRAM I 367 vd.; RRAM II 1231 dn. 33; Kallet-Marx, Empire 325.

⁷⁵ Sherwin-White, The East 267'de, Pontos'un düzenlemesinin Asia ile Makedonia Eyaleti ile benzer olduğunu ve bunun temelini yerel özerk yönetim olduğunu ifade eder.

⁷⁶ Magie RRAM I 369.

⁷⁷ Harris, Bithynia 869.

⁷⁸ Strabon, XII 3, 1; Magie RRAM II 1232 dn. 35; Kallet-Marx, Empire 328 dn. 151; Macro, Cities 665.

⁷⁹ Strabon XII 3, 37. Mitchell Anatolia I 91vd'ında, Strabon tarafından kullanılan bu terimin normalde bir Roma eyaletinin bütünü ya da parçası için kullanıldığını, küçük yönetim bölgeleri için ise ἐπαρχία teriminin kullanıldığını, Strabon'un da bu durumlar için gerçekte bu terimi kastettiğinin söylenebileceğini belirtir.

bıraktığı Eupatoria kenti Pompeius tarafından tamamlanır. Buraya yeni bölgeler ilave edilir ve kentin nüfusu arttırılır. Kentin ismi de Magnopolis⁸¹ (Kaleköy) olarak değiştirilir. Mithridates'in sarayının, av bahçesinin, hayvanat bahçesinin ve madenlerin bulunduğu Kabeira'nın ismi ise Pompeius tarafından Diospolis olarak adlandırılır⁸². Dasteira yakınında güneydoğu yönündeki dağlarda Mithridates'e karşı İÖ. 66 civarında kazanılan nihai zafer anısına, Küçük Armenia Bölgesi içinde bulunan yerde yeni kent Nikopolis⁸³ kurulur. Pompeius tarafından buraya yaralanmaları nedeniyle ordudan terhis edilen askerlerinden bir bölümü yerleştirilir⁸⁴. Burası yaralı ve terhis olan askerlerin yerleştirilmesiyle doğuda Roma vatandaşları için ilk kuruluş⁸⁵ ve bir *colonia* olarak görülmekle⁸⁶ birlikte kent, Pontos'tan Küçük Armenia'ya stratejik önemi olan bir yol üzerinde bulunmaktadır⁸⁷. Zengin Phazimonitis Bölgesi'nde (Merzifon) Neapolis kenti kurulur. Buranın güneyinde Yukarı Halys'e hakim vadide ise Koloupene ve Kamisene'nin birleştirilmesiyle oluşturulan Megalopolis kenti yer almaktadır⁸⁸. Anaïtis'in kutsal kasabası Zela (Zile) bölgede eski ismini korumasına izin verilen tek yerleşmedir ancak, buradaki rahibin görevleri sivil bir yöneticiye devredilir ve tanrıçanın toprakları yeni topluluğun bölgesini oluşturur. Pompeius bunlardan başka, batıda Pontos generalinin İÖ. 88'de Bithynia kralı Nikomedes IV'ü yenilgiye uğrattığı

⁸⁰ Magie RRAM I 370; RRAM II 1232, dn. 35.

⁸¹ Kent, M. Antonius tarafından bir krallık olarak düzenlenen Polemon'a verildiği zaman kaybolur ancak bunun kayıpları Kral Polemon II tarafından civardaki kıyı üzerine tekrar kurulur ve kent Polemonion olarak adlandırılır. Bkz. Jones, Greek City 70.

⁸² Strabon, XII 3, 30-31.

⁸³ Strabon, XII 3, 28. Syme, Anatolica 115'te, Nikopolis'in Pontos Eyaleti'ne katılmış olduğunu kabul etmekle birlikte kenti 11 topluluk arasında varsaymanın doğru olmayacağını düşünmektedir. Syme bunun yanında s. 139'da, Nikopolis'in Pontos Eyaleti'ne bağlansa da Bellum Alexandrinum gibi eserlerde Nikopolis'in Küçük Armenia'ya ait olarak tanımlanması nedeniyle Pontos'ta fazla kalmamış olması gerektiğini belirtir. Strabon XII 3, 28'de, Nikopolis'in kendisi zamanında oldukça kalabalık olduğunu ifade eder. Jones'ta, Küçük Armenia İS. 72'de Roma tarafından ilhak edildiği zaman Nikopolis'in bölgenin tek kenti olduğunu dile getirir. Bkz. Greek City 70.

⁸⁴ Magie RRAM I 370; Kallet-Marx, Empire 324 dn. 133.

⁸⁵ Kallet-Marx, Empire 329.

⁸⁶ Mason, Greek Terms 109.

⁸⁷ Syme, Anatolica 112; Magie RRAM II 1233 dn. 35.

⁸⁸ Strabon XII 3, 37.

Amnias'ın verimli düzlüğünde, kendi adına izafeten Pompeiopolis (Taşköprü) kentini kurar⁸⁹. Macro, Pompeius'un bölgede merkezîyetçilikten uzak olarak kentleri idari yönetim merkezi şeklinde oluşturması yanında bölgede kentler kurma politikasının, *Principatus* Dönemi'nde de devam ettirildiğini belirtir. Macro ayrıca Pompeius'un bu sisteminin Augustus tarafından beslenmiş olduğunu ve bunun da İS. ilk iki yüzyıl *imperator*'larına bir model olarak kaldığını ifade eder⁹⁰.

Pompeius'un yeni oluşturduğu bu topluluklar stratejik önemi olan yerler olmasıyla da dikkat çekicidir. Bu topluluklardan Nikopolis, Diospolis, Magnopolis, Neapolis (Vezirköprü) ve Pompeiopolis Bithynia'dan Armenia'ya giden büyük ticaret yolu üzerinde bulunurken; Zela ve Megalopolis Karadeniz kıyılarından Amaseia boyunca Yukarı Halys Vadisi'ne ve dağlar üzerinden Tomisa'daki Ephrates'e giden yollar üzerinde bulunmaktadır. Bunun sonucunda ticaret hem doğudan batıya hem de kuzeyden güneye bu topluluklar tarafından yapılmış oluyordu⁹¹. Böylece ticaret bu kentler aracılığıyla hem güvenli bir şekilde yapılıyor hem de yeni oluşturulan bu topluluklar ekonomik olarak önemli kazançlar elde ediyorlardı.

Pompeius'un Pontos'da 11 topluluk oluşturup yetkiyi yerel idareye vererek yapmış olduğu bu düzenlemeler, önceden kabilesel ya da yarı feodal çizgide idare edilmiş olan bu bölgelere Roma idaresini empoze etme amacı da taşır. Yeni topluluklar kendi gelirlerinin toplanmasını kendi üzerlerine almaları ve vergilerin toplanmasına aracılık etmeleriyle de merkezi bir rol üstlenirler. Böylece, Roma önemli bir yükten kurtulmuştur. Çünkü *publicani* için, daha önce var olan sayısız yerel liderlerden ya da topluluklardan Roma halkının vergilerini toplamak çok masraflı ve etkisiz bir yöntemdir. Böylelikle, Roma vergi toplayıcıları da yerli halktan uzak tutulmuş oluyordu⁹². Freeman, Mithridates'ten alınan bölgede, Pompeius tarafından yapılan bu düzenlemelerin bilinen bir unsurunun zayıf olan Pontos'daki bazı kent topluluklarının otonomilerini desteklemek olduğunu belirtir⁹³. Syme ise, Pompeius'un yaptığı bu düzenlemelerin feodal aristokrasinin yönetimi demek olduğunu ve bunun kendisinin takipçisi Gabinius tarafından Iudeia'da yapıldığı gibi aristokrat yönetimini yükseltmek amacı taşıdığını

⁸⁹ Magie RRAM I 370; RRAM II 1232 dn. 35.

⁹⁰ Macro, *Cities* 666.

⁹¹ Magie RRAM I 370; RRAM II 1078 dn. 25, 1083 dn. 33.

⁹² Kallet-Marx, *Empire* 329 vd.; Macro, *Cities* 665.

⁹³ Freeman, *Provinces* 37 vdd., dn.18.

belirtir⁹⁴. Buna karşın Pompeius'un bu düzenlemeleri sonucunda bölgede kralların yerini valilerin aldığı⁹⁵ görüşü de dile getirilmektedir.

Pompeius, eyalete ekmediği bölgeleri ise bölgede kendisiyle işbirliği yapan kral ve yerel prensliklere vermiştir ya da kendisi, bölgede Roma'ya bağımlı yeni prenslikler oluşturmuştur. Pompeius'un eyalete dahil etmediği bu bölgeler Hellenistik etkiden yoksun ve kentleşmenin az olduğu bölgeler olarak görülmektedir⁹⁶. Buna karşın bu bölgelerin, Roma'yı dış saldırılardan koruyacak tampon bir sınır olduğu⁹⁷ ve yeni oluşturulan eyalet için de bir kalkan görevi⁹⁸ gördüğü ifade edilmektedir. Pompeius'tan sonra Caesar tarafından Anadolu'da yapılmış olan düzenlemelerin savunma yerine Romalılaştırma amacı taşıdığı⁹⁹ belirtilmesiyle de Pompeius'un yeni oluşturduğu bu eyalet için yaptığı düzenlemelerin savunma amacına vurgu yapılmaktadır.

Bu düşünceler doğrultusunda Pompeius tarafından, yeni oluşturulan Pompeiopolis'in sahil kesimi ve Amnias vadisi haricinde, bir zamanlar iki kral arasında paylaşılan Paphlagonia Bölgesi'ndeki, Gangra, Devrek ve Halys Irmağı kavşağının güneyinde uzanan Pimolisene Bölgesi, Devrek Düzlüğü, Yukarı Billaeus Vadisi ve Timonitis'in dağlarını dahil eden batı bölümü yerli soydan prenslere verilmiştir. Burası için Pylaemenes soyundan Attalos ve Pylaemenes isminde kişiler bulunur ve Paphlagonia bu kişiler arasında bölünür¹⁰⁰. Buna karşın başkent Gangra'da¹⁰¹ hüküm süren bu kralların yanında bölgede bir ya da iki tane dynast daha olabileceği de belirtilmektedir¹⁰². Paphlagonia lideri Attalos ile Deiotaros'un ölümünden sonra bunların krallığı, M. Antonius tarafından Kastor'a bırakılır. İÖ. 37-36 yılında ise Galatia ile Paphlagonia'nın hakimi Kastor ölür ya da tahttan azledilir ve yerine Deiotaros Philadelphos geçer. Kendisine, Paphlagonia'daki başkent Gangra dahil olmak üzere

⁹⁴ Syme, *Anatolica* 116; Jones, *Greek City* 50.

⁹⁵ Rostovtzeff, *Hellenistic World* II 978.

⁹⁶ Jones, *Greek City* 41 vdd.

⁹⁷ Braund, *Kings* 92.

⁹⁸ Mitchell, *Anatolia* I 33 vd.

⁹⁹ Harris, *Bithynia* 873. Jones, *Greek City* 61'de, Roma'nın doğuda Romalılaştırma sürecinin Caesar tarafından başlatıldığını, Sinope'nin buna örnek olduğunu ve ölümüyle yarıda kalan düzenlemelerinin *triumvires* tarafından sağlandığını, bu polikanın daha sonra da Augustus tarafından pekiştirildiğini belirtir.

¹⁰⁰ Magie *RRAM* I 372; *RRAM* II 1234 dn. 37; Kallet-Marx, *Empire* 326.

¹⁰¹ Jones, *Greek City* 70'de, Gangra'nın, Roma tarafından İÖ. 6 civarında Paphlagonia ile birlikte ilhak edilmesi sonucunda kent yapıldığını ve isminin Germanikopolis olarak değiştirildiğini ifade eder.

bölgenin kuzey parçası, Pompeiopolis ile birlikte Amnias Irmağı (Gökırmak) düzlüğü ve olasılıkla daha sonra Neapolis ile birlikte Halys Irmağı doğusundaki Phazimonitis Bölgesi'nde ek topraklar bırakılır¹⁰³. Deiotaros Philadelphos'un İÖ. 6 civarındaki ölümünün ardından kendisinin egemenlik alanı Galatia Eyaleti'ne eklenir¹⁰⁴. Bunların ardından 3 yıl kadar sonra, sonradan Sebastopolis olarak adlandırılan, eski başkent Amaseia ve Sebastia olarak değiştirilen Megalopolis, Galatia Eyaleti'ne eklenir¹⁰⁵.

Pompeius, Kolkhis Yöresine, Aristarkhos adında birini atar¹⁰⁶. Küçük Armenia Bölgesi ise Kappadokia'ya eklenir. Kıyı kentleri, Pharnakeia (Giresun) ve Trapezos (Trabzon) , Halys (Kızılırmak) ile Amisos (Samsun) kıyısı arasında yer alan Gazelonitis'in parçası ve Mosynek'ler ile Tibaran'ların ülkesi, Galat Deiotaros'a bırakılır¹⁰⁷.

Bu bölgelerde Pompeius'dan sonra önemli değişiklikler bölgeye gelen M. Antonius tarafından yapılır. Antonius İÖ. 39'da önceki politiklardan farklı bir yöntem izler ve Pontos'a kral olarak Pharnakes oğlu Dareios'u atar. İÖ. 37-36 kışında ise Dareios'un ölmesi ya da görevden alınması sonucunda yerine Polemon, Kilikia'dan Pontos'a kaydırılır. Polemon, Iris Irmağı'nın doğusunda kalan bölgelerle birlikte Phazimonitis'in doğu kısmının krallığını, olasılıkla da Pontos Polemoniakos'a ait Trapezeus, Pharnakeia, Diospolis, Magnopolis'i kapsayan yerleri ve Amaseia¹⁰⁸ ile Amisos bölgelerini yönetiyordu. Burası ancak İS. 64-65'te tekrar imparatorluğun bir parçası yapılır¹⁰⁹. M. Antonius bunlara ek olarak Galatia lideri Ateporiks için de düzenlemelerde bulunur ve Ateporiks için bir prenslik oluşturur. Ateporiks'e olasılıkla Megalopolis dahil olmak üzere Güney Pontos'da Yukarı Halys Vadisi ve kuzeydeki dağlık bölge verilir¹¹⁰.

¹⁰² Syme, *Anatolica* 113.

¹⁰³ Mitchell, *Anatolia* I 37; Magie *RRAM* I 433 vd.

¹⁰⁴ Syme, *Anatolica* 294 vd., dn. 25'te, bu kanıtların yazıtlardan geldiğini ve Neapolis ile Pompeiopolis'in kendi eralarının İÖ. 6'da başladığını belirtir. Ayrıca bkz. Mitchell, *Anatolia* I 92 vd.; Macro, *Cities* 666.

¹⁰⁵ Magie *RRAM* I 465 vd. Syme, *Anatolica* 295 vdd.'inde, bu sürecin İÖ. 2 ve İS. 2 arasında olduğunu ve Paphlagonia gibi Galatia'ya bağlanan bu bölgelerin Pontos Galatikos olarak adlandırıldığını belirtir.

¹⁰⁶ Kallet-Marx, *Empire* 326 vd.

¹⁰⁷ Syme *Anatolica* 111.

¹⁰⁸ Mitchell *Anatolia* I 39'da, Amaseia'nın, Pontos Polemoniakos bölgesinden uzun zaman önce İÖ. 3-2 yıllarında Galatia Eyaleti'ne bağlandığını ifade eder.

¹⁰⁹ Magie *RRAM* I 434 vd.'inde, kendisine daha sonra M. Antonius tarafından Küçük Armenia ve Kolkhis'in hediye edildiğini ancak Küçük Armenia'nın kendisinden İÖ. 26'da alındığını belirtir.

¹¹⁰ Strabon XII 3, 37; Mitchell, *Anatolia* I 39.

Mithridation ve Pontos krallığının güneybatısından ayrılan bölge Trokmi Tetrarkhos'u Brogitaros'a bırakılır¹¹¹. Phanagoreia kenti ise Pharnakes'den alınarak özgürleştirilir. Komana Bölgesi Murena'ya sığınan eski Pontos generali Arkhelaos'un oğlu Arkhelaos'a bırakılır¹¹². Herakleia Pontika bölgesi önceden özgür ve Roma ile müttefik iken Mithridates'e karşı yardımlarından dolayı kentin özgürlüğü elinden alınır¹¹³.

Bu gelişmelerle birlikte Pontos Kralı Mithridates'in oğlu Pharnakes, Pompeius ile Caesar arasında bir mücadele olduğunu öğrenmesinden sonra babasının Anadolu'daki egemenliğini tekrar oluşturmak amacıyla harekete geçer ve Aristarkhos'un kontrolündeki Kolkhis'e girer. Kendisine bir müdahale olmaksızın burayı ele geçirmesinin ardından Küçük Armenia'ya giren Pharnakes, burada da Kral Deiotaros'un olmaması nedeniyle kontrolü kolayca ele geçirir. Daha sonra batı ve güney yönlerinde faaliyetlerde bulunan Pharnakes, Kappadokia'nın bir bölümünü de ele geçirir. Ülkesi işgal edilen Deiotaros ise bu gelişmeler karşısında Caesar tarafından Ege'nin doğusundaki eyaletlerin sorumluluğuna atanan Gnaeus Domitius Calvinus'tan yardım ister. Calvinus elindeki kuvvetlerin azlığı nedeniyle Pharnakes ile bir mücadeleye girmekten kaçınmakla birlikte Pharnakes'e girdiği bölgelerden çekilmesini talep eden elçi gönderir ve Anadolu'daki orduları toplamaya başlar. Pharnakes Kappadokia'dan çekilmeyi kabul eder. Buna karşın Küçük Armenia'dan çekilmeyi reddeder. Bunun sonucunda Calvinus harekete geçmeye karar verir, ancak İÖ. 48'de Calvinus ve ordusu Nikopolis'te Pharnakes tarafından ağır bir yenilgiye uğratılır. Pharnakes bunun sonucunda Pontos'un hakimi olur. Caesar ise bu haberi Mısır'da öğrendikten sonra Pharnakes'e müdahale etmek ve bölgeyi tekrar düzenlemek için İÖ. 47'de Pontos'a gelir. Caesar yaptığı girişimlerin sonuç vermemesi üzerine bölgeye gelişinin beşinci gününde 4 saatlik kısa bir süre içinde Pharnakes'i mağlup eder ve bunu *veni vidi vici* (geldim, gördüm, yendim) kelimeleriyle değerlendirir¹¹⁴.

¹¹¹ Strabon, XII 5,2. Galat liderlerine bırakılan bölgelerin daha fazla detayı için bkz. Mitchell, Anatolia I 91.

¹¹² Strabon, XII 3, 34-35. Magie RRAM I 371'de, Komana'daki Ana Tanrıça tapınağının rahibinin kutsal topraklara ait köleler üzerinde güçlü bir nüfuz oluşturduğunu, burasının diğer tapınaklarda olduğu gibi herhangi bir topluluğun mal varlığı şekline dönüştürülmediğini ifade eder. Magie bunun yanında Pompeius'un geleneksel kutsallık ve doğusal önyargı nedeniyle burada bir Helenizasyon hareketinden çekindiğini ancak, tanrıçanın yüksek rahipliğini korumakla birlikte, bu göreve Roma'ya bağımlı olabilecek birini atadığını belirtir. Mitchell, Anatolia I 82'de, burasının Armenia ile ticarete ana merkez oluşu nedeniyle gösterdiği gelişime dikkat çekmektedir. Bölge M. Antonius döneminde ek topraklar alır ancak İS. 34'te Galatia Eyaleti'ne bağlanır.

¹¹³ Kallet-Marx, Empire 326. Syme, Anatolica 112 vd.'inde, Herakleia'nın, Bithynia ve Pontos'ta yer olmadığını ve özgür olmadığını belirtir.

¹¹⁴ Magie RRAM I 408 vdd.

Caesar savaştan sonra Calvinus'u Pontos'un genel sorumlusu olarak bırakır. Amisos eski statüsünü kaybetmeyle karşı karşıya kalır ancak Pharnakes'e kuşatma sonrası teslim olması ve Pharnakes'ten zulüm görmesi nedeniyle eski statüsünü korur. Sinope de benzer bir durumla karşılaşır ancak İÖ. 55'te daha iyi bir konum elde eder. Caesar tarafından buraya Romalıların bir grubu yerleştirilir ve *colonia* yapılır. Kentin ismi de *Colonia Iulia Felix Sinopensis* olur¹¹⁵. Caesar, genel hatları ile Pompeius tarafından yapılan düzenlemeleri değiştirmez ancak bunlara ek olarak Herakleia kentini de *colonia* olarak düzenler ve kente özgürlük verir¹¹⁶. Caesar, Pharnakes ile savaşmak için geldiği Komana'ya da, Arkhelaos'un ölümü nedeniyle başrahip olarak onun oğlunu atar ancak, buraya daha sonra kendisine yakın Bithynia'lı Lykomedes adında birisini getirir¹¹⁷.

Pompeius Dönemi sonrasında yapılan bu düzenlemelerin ardından Anadolu'da, batıda Asia ile Bithynia ve güneyde Ovalık Kilikia doğrudan Roma'nın elinde kalan bölgeler olmuştur. Buna karşın, M. Antonius'un Parthia'lılara karşı yapmak istediği sefer için bölgede bu şekilde düzenlemeler yapması sonucunda Pontos'daki kent hayatı çok az gelişme göstermiştir¹¹⁸.

Sonuç olarak, Pontos Bölgesi'nde Paphlagonia'nın İÖ. 6-5, Pontos Galatikos'un İÖ. 3-2, Komana Pontika tapınak devletinin İS. 34-35 ve Pontos Polemoniakos'un İS. 64-65 yıllarında imparatorluğa dahil edilmesiyle Pompeius tarafından yapılan düzenlemeler genel hatlarıyla tekrar sağlanır ancak bu bölgeler genel olarak Bithynia-Pontos Eyaleti yerine Galatia ve Kappadokia Eyaletleri'ne eklenmiştir¹¹⁹.

¹¹⁵ Magie RRAM I 413 vd.; RRAM II 1267 dn. 33; Harris, Bithynia 873 dn. 71.

¹¹⁶ Mitchell, Anatolia I 36 vd.

¹¹⁷ Strabon XII 3,34-35; Syme, Anatolica 166 vdd.

¹¹⁸ Magie RRAM I 436 vdd.

¹¹⁹ Jones, Greek City 69.

III. LEX PROVINCIAE

III.1. Tanımı

*Vincere*¹²⁰ fiiliyle ilişkilendirilen¹²¹ *provincia*, Roma İmparatorluğu'nun İtalya dışında ele geçirdiği topraklara ve orada yaşayan topluluklara kendi idaresini hakim kılmasıyla oluşturduğu bölgelerdir¹²². *Provincia*, Geç Cumhuriyet Dönemi'nde idari amaçlarla organize edilen coğrafi bir alan¹²³ olarak algılanmakla birlikte bu, terimin temel anlamı değildir¹²⁴. *Provincia*; temel olarak görev, ödev, hizmet, atama, tayin¹²⁵ anlamlarına gelir ve kelime, genellikle askeri olmak üzere Romalıların sorumluluk alanıdır¹²⁶. Örneğin; II. Kartaca Savaşı (İÖ. 218-202) boyunca *consul*'lerin *provincia*'sının biri, düzenli bir şekilde herhangi bir coğrafya göstermeyen "Hannibal'e karşı savaştır". Benzer şekilde yargılama alanında *praetor urbanus*'un sorumluluğu da *provincia* olarak tasvir edilir ve *senatus*, Iulius Caesar'ın İÖ. 59 yılındaki tartışmalı *consul*'luğunu düşürmek istediği zaman, onu Italia patikalarının ve kerestelerinin sorumluluğuna atar. Bu *provincia*'nın da bir biyograf tarafından en önemsiz *provincia* olarak tasvir edildiği ifade edilir¹²⁷. Benzer şekilde, *quaestor*'lardan biri de Italia'da Hazine Bakanlığı görevine sahipti¹²⁸.

Provincia kelimesiyle temel olarak anlatılmak istenen ise, bölgenin mali ve vergi idaresinin Italia dışındaki topluluk politikası ve anayasası ile işlerliğini sağlamaktır. Bunun yanında *provincia* sınırlanmış bölgeler içinde idari sistemi yürütmek ve kontrol etmektir¹²⁹.

¹²⁰ *Vincere* fiili; fethetmek, zaptetmek, yenmek, değiştirmek, ikna etmek gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Fiilin diğer anlamlarım için bkz. S. Kabağağaç-E. Alova, Latince Türkçe Sözlük. İstanbul (1995) 637.

¹²¹ Arnold, Administration 8 vd.

¹²² G. Wesenberg, RE, XXIII-1, (1990) 995 s.v. Provincia.

¹²³ Braund, Empire 4.

¹²⁴ Richardson, Administration 47 vd.

¹²⁵ S. Kabağağaç-E. Alova, Latince Türkçe Sözlük. İstanbul (1995) 489. Kelimenin daha farklı anlamları için bkz. Oxford Latin Dictionary (ed. P.G.W. Glare) Oxford (1997), 1506.

¹²⁶ Demircioğlu, Eyalet Sistemi 443. Demircioğlu ayrıca, bölgelerin *provincia* olarak oluşmasının sonradan olduğunu ifade eder.

¹²⁷ Richardson, Administration 47 vd.; Demircioğlu, Eyalet Sistemi 443.

¹²⁸ Lintott, Imperium 23.

¹²⁹ G. Wesenberg, RE, XXIII-1, (1990) 995 vdd., s.v. Provincia.

İÖ. 101-100 yıllarından Knidos ve Delphos'ta eyaletler hakkındaki Roma yasalarının Yunanca çevirisinden de *eparkheia*'nın (=provincia) üç anlamının çıktığı dile getirilmektedir. Buna göre; bir *magistratus*'a verilen operasyon alanı, ayrı Roma idaresinin var olduğu Asia ile Makedonia gibi bölgeler ve bunlara Lykaonia ve Kaineike Khersenesos gibi yeni bölgeler eklendiği zaman¹³⁰ bu terim kullanılmaktadır. Eyalet valilikleri oluşturulmaya başladıktan sonra ise *provincia* kelimesi eski anlamını kaybetmeden kendini yenilemeye başlar ve *provincia*; coğrafi yönden sınırları belli, Italia dışındaki Roma ordularına bağlı, Roma kamu sistemini uygulayan, her yıl Roma tarafından tam yetkilerle donatılmış valilerin atanmasıyla idare edilen ve belli bir oranda vergiye tabi tutulan bölge¹³¹ olarak anlaşılır.

Provincia'nın Yunanca karşılığı *eparkheia* terimine en erken İÖ.148-147 yıllarında Makedonia Eyaleti'nin oluşturulmasıyla ve Yunanistan'ın pek çok bölümünün İÖ. 146-145 tarihlerinde bu eyalete ilhak edilmesiyle rastlanır. Burada, bir *magistratus* olasılıkla da bölgenin fethedici L. Mummius tarafından, Dionysos sanatçılara gönderilen bir mektupta bölge için Romalılar'ın *eparkheia*'sı ifadesi kullanılır¹³². Aynı şekilde, İÖ.140 civarından Messenia'daki toprak tartışmaları üzerine Miletos'luların yargılanmalarını içeren bir yazıtta, Yunanistan da bu terimle ifade edilir. Asia Eyaletinin *eparkheia* olarak geçmesine ise İÖ. geç 2.yy. Klaros metinlerinde rastlanır. Buna karşın Afrika'nın tarımıyla ilgili, İÖ. 111 tarihli, *Lex Agraria*'da ve diğer denizaşırı bölgelerde bu dönemlerde bulunan metin ve yazıtlarda bu terime rastlanmamaktadır¹³³.

Lex ise yasa, kanun¹³⁴ anlamına gelmekle birlikte bölgeye sefer için giden komutan tarafından yayımlanan bir *decretus* olarak da görülmektedir¹³⁵. *Lex* aynı zamanda, Roma'nın

¹³⁰ Lintott, Imperium 23.

¹³¹ G. Wesenberg, RE, XXIII-1, (1990) 1000, s.v. Provincia.

¹³² IG VII. 2413 satır 2 ve 3: [... 9...] τῆ Ῥωμαίων ἐπαρχείαι καὶ ἥς ἐπάρχου[ι]

[... 8...] συνχωρῶ ὑμῖν εἵνεκεν τοῦ Διονύσου κα[ι]; Kallet-Marx, Empire 349 vdd'ında, metnin ikinci satırının [Μακεδονία] üçüncü satırın ise [τῆς Ἑλλάδος] ya da [διὰ ἡγεμόνων] olarak tamamlanmasını doğru bulmamaktadır ancak, metnin tarihinin belirsizliğine katılmakta ve bunun yazarının Mummius olduğunu kabul etmektedir.

¹³³ Lintott, Imperium 23.

¹³⁴ S. Kabağaç-E. Alova, Latince Türkçe Sözlük. İstanbul (1995) 343. Kelimenin diğer anlamları için bkz. Oxford Latin Dictionary (ed. P.G.W.Glare) Oxford (1997), 1021 vd.

¹³⁵ Hoyos, Lex Provinciae 50.

çatışmada olduğu topluluklarla ilişkilerini düzenleyen kurallardır¹³⁶. Buna bağlı olarak *lex provinciae*' eyalet yasası anlamına geldiği kabul edilmektedir.

III.2. Lex Provinciae'nın Eyaletlerde Varlığı

Lex provinciae'in eyaletlerdeki varlığı modern yazarlarca tartışma konusu olmuştur. Olasılıkla, her eyaletin kendi yasaları bulunmaktaydı¹³⁷. Galsterer ise, her eyalet için *lex provinciae*'nin olduğu düşüncesinin oldukça şematik olduğunu ve bunun dikkate alınmayabileceğini ifade eder¹³⁸. Buna karşın Cicero'nun *Lex Rupilia* hakkında sık sık bahsetmesi¹³⁹, Strabon'un M.Aquillius tarafından yapılan düzenlemelerin kendisi zamanında var olduğunu belirtmesi¹⁴⁰, Plinius'un *Lex Pompeia* ile ilgili vermiş olduğu bilgiler ve Traianus'un eyalette *Lex Pompeia* ile belirlenen, ancak dönem içinde ihlal edilen bir düzenlemenin gelecekte uygulanacak olmasını bildirmesi¹⁴¹ eyaletlerde *lex provinciae*'nin olduğunu gösterir. Olasılıkla da bu Freeman'ın belirttiği gibi bütün eyaletlerde bulunmaktadır. Çünkü Wörrle'de, küçük bir kent olmasına rağmen Oinoanda'da yapılan kanuni düzenlemelerin buraya özgü olamayacağını ve Roma otoritesi tarafından ortaya konmuş olması gerektiğinin anlaşıldığını ifade eder. Wörrle, bundan dolayı Lykia'da bütün bölge için *lex provinciae*'nin varlığının olabileceğini ve tespit edilebileceğini belirtir. Wörrle bunun

¹³⁶ Freeman, Provinces 36 vdd.

¹³⁷ Freeman; Sicilia, Bithynia et Pontus, Hispania, Afrika, Makedonia ve Kreta'de *lex provinciae*'nin tespit edilebildiğini ve bundan dolayı diğerlerinde de bunların olabileceğini ifade eder. Eyaletlerde bulunan yasaların kaynaklarla genel bir değerlendirmesi için bkz. Freeman, Provinces 35vdd., dn.13. Freeman, dn.14'te de, *lex provinciae*'nin bir eyalette varlığını biliyorsak bu eyaletin şüphesiz bir şekilde düzenlendiğini ancak, bir eyalet için *lex*'in yürürlüğe konulduğunu bilmiyorsak bu eyaletin düzenlenmemiş olduğunu söyleyemeyeceğimizi belirtir. Ayrıca bkz. Demircioğlu, Eyalet Sistemi 445 vdd.

¹³⁸ Galsterer, Roman Law 16, dn.6. Buna karşın Galsterer *lex provinciae*'nin en önemli parçasının valinin adli idaresinin düzenlemesini, yani valinin *conventus* sayısını, sırasını, süresini ve yerini açıkça belirttiğini ifade eder.

¹³⁹ Bkz. adn. 161.

¹⁴⁰ Strabon, XIV 1, 38: Μάνιος δ' Ἀκύλλιος ἐπελθὼν ἑπατος μετὰ δέκα πρεσβευτῶν διέταξε τὴν ἐπαρχίαν εἰς τὸ ὕν ἔτι συμμένον τῆς πολιτείας σχῆμα.

¹⁴¹ Plinius, Epistulae X 115: *Mihi hoc temperamentum eius placuit, ut ex praeterito nihil nouaremus, sed manerent quamuis contra legem adsciti quarumcumque ciuitatum ciues, in futurum autem lex Pompeia obseruaretur.* Plinius'un da bölgede *Lex Pompeia*'nin yürürlükte olduğunu bildirmesi bunun için güçlü bir kanıttır. Bkz. Epistulae 112.

yanında, Lykia için geçerli olan bu *lex provinciae*'nin kentlerin şartlarını tek tek özel görüşme aracılığıyla özel birimlere göre düzenlemiş olması gerektiğini düşünmektedir¹⁴².

Günümüzde bu yasalarla ilgili ele geçen bölümlere o dönemde Verres'in Sicilia'luların adli idaredeki haklarını önemsememesi sonucunda, Cicero tarafından Verres gibi eyalet görevlilerinin yaptıklarına karşı bir delil olarak kullanılması¹⁴³ nedeniyle rastlanmaktadır. Plinius tarafından kullanılan bölümler de kendisinin eyalet yönetimi esnasında sorun yaşaması ve bunların çözümüne ihtiyaç duyması nedeniyle bilinmektedir. Bu yüzden bunlar da, eyalette eskiden beri var olan yasa ve düzenlemelerin devam ettirildiğini ya da devam ettiğini gösterebilir. Çünkü Plinius, Pontos'lu kadınlardan doğma çocukların doğumuyla ilgili olarak bir bilgi vermezken bununla ilgili bir bilgiye Digesta'da rastlanmaktadır¹⁴⁴. Bazı yasalar da Romalılar tarafından yapılmamasına karşın Roma döneminde de varlığını sürdürmektedir¹⁴⁵. Bundan dolayı Romalıların Hellenistik Dönem'den kalan yasaları devam ettirirken eyaletlerin düzenlenmesi esnasında kendi görevlilerinin yaptıkları yasalara uymamaları ya da bunları kullanmamış olmaları bir tezatlık göstermektedir.

Cicero'nun Kilikia Eyaleti'nde Yunan kentlerine vermiş olduğu kendi mahkemelerini kullanabilme hakkı¹⁴⁶, kendisinin Roma'da uygulanan kuralları takip edeceğini bildirmesi ve Scaevola'nın vali olarak Asia Eyaleti'nde yargı alanındaki yapmış olduğu düzenlemeleri Kilikia Eyaleti'nde kopya etmesi ise bizi iki durumla karşı karşıya getirmektedir. Bunların birincisi, düzenlemelerin zaman içinde ihtiyaçlara cevap verememesi nedeniyle bu alanlarda düzenleme yapma gerekliliğinin olduğu; diğeri ise bu gibi eyaletlerde *lex provinciae*'nin olmadığı ya da bu düzenlemelerin *lex provinciae* ile saptanmamış olduğudur¹⁴⁷. Çünkü

¹⁴² M. Wörle, Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien: Studien zu einer agonistischen Stiftung aus Oinoanda. München 1988, (Vestigia; Bd.39) 96.

¹⁴³ Marshall, Texts 104. Ayrıca bkz. adn. 296-297.

¹⁴⁴ Digesta Digesta L 1,1,2. Konunun değerlendirmesi için bkz. aşağıda 'Lex Pompeia'.

¹⁴⁵ Bkz. adn. 218, 219, 221, 222.

¹⁴⁶ Cicero'nun Kilikia Eyaleti'nde adli yönde izlemiş olduğu politikanın ve yaptıklarının değerlendirmesi için bkz. Lintott, Imperium 61 vd. Ayrıca bkz. aşağıda 'Cumhuriyet Dönemi Valilerinin Görevleri'.

¹⁴⁷ Brunt, Themes 304. Jones, Greek City 122'de, doğu eyaletlerinde kentlerin kendilerine *lex provinciae* ile garanti edilen yargılama haklarının nadiren olduğunu ve uygulama da bunlara ne kadar yargılama verildiğinin de bir soru olduğunu belirtir. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Garnsey, Lex Iulia 183.

senatus da Scaevola'nın yaptığı bu düzenlemelerin bölge valileri tarafından örnek alınması gerektiğini bildirmiştir¹⁴⁸.

Cumhuriyet Dönemi'nde, *lex provinciae* ile karşılaşılan diğer bir önemli sorun ise valilerin sahip olduğu *imperium* ile eyalette her şeyi yapabilmeleridir. Çünkü eyaletlerin oluşturulması esnasında yapılan düzenlemelerin eyaletlerin bütün ihtiyaçlarını karşılaması, o zamanki koşullar ve Roma'nın gerekli eyalet yönetim sistemi yapısını tam olarak oluşturamaması gibi nedenlerle, imkansız gibidir. Romalılar'ın ele geçirdikleri bölgelerde bulunan yasaları kendi yönetimleri altında devam ettirmeleri ve gerek merkezi olarak bütün eyaletler için gerekse de tek bir eyaletin yönetimi için bölgesel ya da merkezi düzenlemelerin yapılmış olması da eyaletlerin başlangıçta tamamen düzenlenmemiş olduklarını ve bütün ihtiyaçlarını karşılayan temel bir yasaya sahip olmadıklarını göstermektedir¹⁴⁹. Bu nedenle eyaletlerde, *lex provinciae*'nin kapsamının ve *lex provinciae*'nin olduğunun anlaşılmasını sağlayan önemli bir etmen eyalet valilerinin eyaletlerdeki görev ve yetkileri ile bunların eyaletlerde vermiş oldukları kararlardır¹⁵⁰.

Principatus Dönemi'nde eyaletlerde valiye karşı bir gözetmen görevi üstlenen birimler ve valilerin ya da diğer birimlerin bir düzenlemeyi ihlal etmeleri sonucunda eyaletliler tarafından mahkemeye çıkarılabilmeleri de eyaletlerde *lex provinciae*'nin bulunduğu işaret edebilir. Eyaletlerin bazılarının Cumhuriyet Dönemi'nde gerekli temel düzenlemeleri ile kendi yapılarını sağlamaları ve barış içinde olmaları nedeniyle *senatus*'a bırakılmaları bunun varlığını gösterebilir. Aynı şekilde *Principatus* Dönemi'nde *senatus* eyaletlerindeki valilerin, *imperator* eyaletlerindeki valilerin aldığı *mandata* gibi, sürekli bir şekilde *senatus consultum* almıyor olmaları, bu eyaletlerin burada bulunan temel yasalarla yönetildiğine ve eyaletlerde de *lex provinciae*'nin olduğuna kanıt teşkil edebilir.

Principatus Dönemi'nde karşılaştırılabilir bir *lex provinciae* olmaması ise, Cumhuriyet Dönemi'ndeki *leges*'in koşullarının genel olarak ilhak edilen sonraki bölgelerin idaresi için bir temel oluşturmuş olmasıyla ilişkilendirilmektedir ve bütün *leges*'in esasında benzer yapıda

¹⁴⁸ Badian, Scaevola'nın Asia eyaletinde yapmış olduğu düzenlemelerin konuyla ilgili *lex provinciae*'nin yerini almış olduğunu belirtir. Bkz. Scaevola 116. Asia Eyaleti'nin organizasyonu ve düzenlenmesi için ayrıca bkz. Gray, Asia 965 vdd.; Mitchell, Asia 16 vdd.; Drew-Bear, Asia 75 vdd.

¹⁴⁹ Benzer düşünceler ve bunlara verilen örnekler için bkz. Lintott, Imperium 28 vdd.

¹⁵⁰ Cumhuriyet Dönemi'nde bunların görevleri için bkz. aşağıda 'Cumhuriyet Dönemi Valilerinin Görevleri'. *Principatus* Dönemi için bkz. aşağıda 'Augustus Tarafından Yapılan Düzenlemeler' ve 'Principatus Dönemi Düzenlemeleri'.

ve içerikte olabileceği¹⁵¹ düşünülmektedir. Buna karşın Galsterer, eyaletlerde bulunan yasaların gerek Latin etkisinin bulunduğu batıda ve Yunan etkisinin bulunduğu doğuda gerekse de eyaletler arasında ve aynı eyaletin farklı bölgeleri arasındaki farklılığına dikkat çekmektedir. Bunu da *Digesta*'da¹⁵² yer alan bir metinle örneklendirmektedir¹⁵³.

Aslında, Pompeius'un *Bithynia et Pontus* Eyaleti için yapmış olduğu düzenlemelerin batı eyaletlerindeki kentlerin özelliklerini taşıması¹⁵⁴, Sherwin-White'in Pontos için yapılan düzenlemelerin Asia ve Makedonia Eyaletleri'nin düzenlemeleri ile benzerlik gösterdiğini belirtmesi¹⁵⁵, ve Mitchell¹⁵⁶ tarafından Bithynia-Pontos Eyaleti için yapılan düzenlemelerin Galatia Eyaleti'ne de uyarlandığının ifade edilmesi, Galsterer'ın da *Lex Rupilia* koşullarının Scaevola tarafından Scaevola'nın kilerin de Cicero¹⁵⁷ tarafından Kilikia Eyaleti için alındığını belirtmesi, Freeman'ın düşüncelerini doğrulamaktadır. Bunun yanında, eyalet kentlerinde bazı kentlerin statülerinin farklılığı nedeniyle farklı yasalar kullanabilmeleri¹⁵⁸, Traianus'un her kentin kendi yasalarını uygulaması gerektiğini düşünmesi¹⁵⁹ ve Nikomedia kentinde yangına müdahale için bir teşkilat kurmasına izin vermemesi ancak bunların diğer kentlerde bulunduğunu ima etmesi ise Galsterer'ın ifadedelerini destekleyici niteliktedir.

¹⁵¹ Freeman, *Provinces* 36 vdd., dn.14. Hoyos, *Lex Provinciae* 50'de, Freeman gibi, bazı düzenlemelerin temelde her eyalet için aynı olmakla birlikte doğal olarak bunun temel içeriğinin eyaletten eyalete farklılık taşıdığını belirtir. Lintott, *Imperium* 28'de, bunların genel Roma yasalarının anlaşılması için yeterince güçlü olmadıklarını ifade eder.

¹⁵² *Digesta* XXV 4,1,15: '*sed mos regionis inspiciendus est et secundum eum et observari ventrem et partum et infantem oportet*'.

¹⁵³ Galsterer, *Roman Law* 14 vdd., dn.1.

¹⁵⁴ Bu konunun detaylı bir değerlendirmesi için bkz. aşağıda, '*Lex Pompeia*'.

¹⁵⁵ Sherwin-White, *The East* 267.

¹⁵⁶ Mitchell, *Anatolia* I 88 vdd. Mitchell ayrıca s. 97'de, Galatia Eyaleti için İS.II.yy.da yeni kentler yaratıldığı zaman *lex provinciae*'nin koşullarının sadece rehber faktör olarak alınmaması gerektiğini belirtir. Magie de, Pompeius tarafından *Bithynia et Pontus* Eyaleti için yapılan bazı düzenlemelerin diğer Anadolu eyaletlerinde de benzer olabileceğini ifade eder. Bkz. Magie *RRAM* I 641.

¹⁵⁷ Galsterer, *Roman Law* 16 vd. Konu hakkında daha fazla örnekler için ayrıca bkz. adn. 691.

¹⁵⁸ Konu için daha fazla değerlendirme için bkz. aşağıda '*Eyalet Valilerinin Görevleri*'.

¹⁵⁹ Plinius, *Epistulae* X 69; X 76; X 93; X 109; X 113; X 117.

Yine *Principatus* Dönemi'nde ölüm cezalarının *imperator*'a sevk edilmesi¹⁶⁰ gerekliliği valilerin eyaletlerde yetkilerinin azaltıldığına ve *lex provinciae*'nin olabileceğine işaret edebilir.

III.3. Lex Provinciae'nın Oluşumu

Lex provinciae terimine antik kaynaklarda ve yazıtlarda rastlanmaz. Eyaletlerle ilgili düzenlemeler genel olarak isimlerini, Sicilia'da *Lex Rupilia*¹⁶¹, Bithynia-Pontos'ta *Lex Pompeia*¹⁶² ve Sulla döneminde Asia Eyaleti'ndeki seçimi düzenleyen *Lex Cornelia*'da olduğu gibi bunları yapan kimselerden almaktadır¹⁶³.

Bunlar genelde bölge ele geçirildikten sonra, L. Mummius'un¹⁶⁴ Akhaia'da ve M.Aquilius'un Asia'da yapmış olduğu gibi, hemen yapılmakla birlikte *Lex Rupilia* gibi bölgenin eyalet yapılışından 100 yıl kadar sonra da uygulamaya konulabilmektedir¹⁶⁵. Afrika Eyaleti de İÖ. 146 da oluşturulmasına ve bölgede ilk önce Roma'nın çıkarları doğrultusunda bazı düzenlemeler yapılmasına karşın bölge ile ilgili yasa İÖ.111'deki *Lex Agraria* ile bilinmektedir¹⁶⁶. Bu yasalar; Kıbrıs gibi bölgelerin ilhak edilişi sonucunda, Sicilia'da bir

¹⁶⁰ Sherwin-White, Pliny 124 vd.; Garnsey, Jurisdiction 51 vdd.

¹⁶¹ *Lex Rupilia* bazı modern yazarlarca *lex* olarak kabul edilmemektedir. Hoyos, *Lex Provinciae* 50'de, *Lex Rupilia*'nın *decretus* olması nedeniyle sonraki valiler tarafından koşullarının ihlal edilmesinin yasa dışı olmadığını ifade eder. Lintott da benzer düşüncelere sahiptir ve Lintott, *Imperium* 45'te, *Lex Rupilia*'nın sonraki valiler tarafından bir bağlayıcılığının olmadığını ve bunun *senatus* ile *populus*'ta detaylı bir şekilde onaylandığının açık olmadığını belirtir. Ayrıca bkz. Galsterer, *Roman, Law* 15 vd.

¹⁶² Plinius, *Epistulae* X 79-80, X 112, X 114-115.

¹⁶³ Arnold, *Administration* 27 vd.; Lintott, *Imperium* 28.

¹⁶⁴ Mummius ve *decem legati* tarafından Akhaia'da yapılan düzenlemeler ve burada yapılan düzenlemelerin değerlendirmesi için bkz. Kallet-Marx, *Empire* 66 vdd.

¹⁶⁵ *Lex Rupilia*'nın oluşturulması için bölgede çıkan ayaklanma neden olarak gösterilmektedir. Buna karşın bölgede Hieron tarafından yapılan bazı düzenlemeler sonraki dönemlerde bile hala yürürlüktedir. Olasılıkla ayaklanmanın çıkışında Roma'lı birimlerin tutumları büyük bir rol oynadı ve eyaletlileri korumak için ya da bölgede yürürlükte bulunan bazı düzenlemelerin yetersiz kalması sonucunda da böyle bir düzenlemeye gidildi. Freeman da bölgenin ilhak edilmişinden yasanın oluşturulmasına kadar geçen dönemde Cicero tarafından üç tane düzenleme yapıldığının ima edildiğini ve İÖ.207 de T. Manlius'un Agrigentum kentinin *senatus*'una seçim için koşullar bildirdiğini belirtir. Bkz. Freeman, *Provinces* 37 vdd. Ayrıca bkz. Hoyos, *Lex Provinciae* 48 vdd.

¹⁶⁶ Lintott, *Imperium* 30. Freeman, *Provinces* 37 vdd.'ında, Afrika'nın İÖ.146'da *praetor* düzeyinden eyalet yapıldığını ancak İÖ. 111 yılına kadar eyalette bir valinin kimliklendirilemediğini ifade etmektedir.

ayaklanma ve Hispania gibi bölgelerde uzun ölçekli bir savaş sonucunda olduğu gibi şartlara ve ihtiyaca göre oluşturulmaktadır¹⁶⁷.

Eyaletlerde yapılan düzenlemelerin sürekliliği ve kalıcılığının olması için, bunlar Cumhuriyet Dönemi'nde *senatus* tarafından onaylanmalıydı¹⁶⁸. *Principatus* Dönemi'nde ise düzenlemeler, eyaletlerin bulunduğu konuma göre belirleniyor ve bunlar bağlı oldukları birimler tarafından onaylanıyordu. *Imperator* eyaletinde böyle bir düzenleme olması durumunda, bunların kalıcılığının sağlanması için düzenlemeler *imperator* tarafından; *senatus* eyaletlerinde ise bunların, Cumhuriyet Dönemi'nde olduğu gibi *senatus* tarafından onaylanmalıydı. Aksi halde eyaletler için yapılan düzenlemeler, kalıcı ve genel bir düzenleme olmamaktadır ve eyaletlerde uygulanan kurallar ya da yasalar eyalet yönetiminde bulunan valinin kendisiyle sınırlı kalmaktaydı. Bunun sonucunda, eyaletlere gelen sonraki bütün valiler tarafından, daha önce uygulanan kurallar, kendilerinin yönetimi esnasında kendi inisiyatifleri doğrultusunda farklı bir şekilde uygulanabilmekteydi¹⁶⁹.

Eyaletlerin düzenlenmesi esnasında *decem legati* ve bölge komutanı tarafından temel olarak yapılan düzenlemelerin zaman içinde yetersiz kalması ve ihtiyaçları karşılayamaması durumunda ise, eyaletlerin yönetimi için Roma'daki merkezi birimler ya da eyalet valileri tarafından yeni düzenlemeler yapılmaktadır¹⁷⁰. Eyalet valileri, olasılıkla sorunlu ve eksik konularda kendi inisiyatifleri doğrultusunda kendilerinden önceki valiler tarafından benzer sorunlarda verilen kararların da yardımıyla kendi kararlarını uygulamaktadırlar¹⁷¹. Bu nedenle valilerin kendileri tarafından eyaletlerde yapılan düzenlemeler ya da bunlar tarafından verilen kararlar, komisyon tarafından yeterince tespit edilmemiş veya değinilmemiş olan sorunlarla ilgili olmalıydı. Çünkü aksi halde konumları *senatus* tarafından onaylanan imtiyazlı kentlere de eyalet valileri rahat bir şekilde müdahale edebilirlerdi ve valiler bu müdahaleden sorumlu

¹⁶⁷ Hoyos, *Lex Provinciae* 49; Freeman *Provinces* 36 vdd.

¹⁶⁸ Eyaletlerin düzenlenmesinden sonra *senatus consultum* ile eyaletlere emirler gönderilebilmektedir. *Bithynia et Pontus* Eyaleti'nde bunun bir örneği için bkz. Plinius, *Epistulae* X 72-73. *Asia* Eyaleti'ndeki örnekler için bkz. Drew-Bear, *Asia* 75 vdd.

¹⁶⁹ Benzer düşünceler için ayrıca bkz. Hoyos, *Lex Provinciae* 52 vd.

¹⁷⁰ Bunları C. Gracchus, Scaevola ve Sulla'nın *Asia* için yapmış olduğu düzenlemelerde görmek mümkündür. Hoyos da valiler tarafından yapılan yasaların *lex provinciae*'nin yapabileceğinden daha detaylı olduğunu ifade eder. Bkz. Hoyos, *Lex Provinciae* 51. Ayrıca bkz. 'Cumhuriyet ve Principatus Dönemi'nde Yapılan Düzenlemeler'.

¹⁷¹ Valilerin yayımlamış oldukları bildiri örnekleri için bkz. Dignas, *Economy* 139 vdd. Yaşanan sorunlarda daha önceki kararlardan yararlanma için bkz. Plinius, *Epistulae* X 69.

tutulmayabilirlerdi¹⁷². Buna karşın bazı güçlü komutanların *senatus* tarafından onaylanan düzenlemeleri çeşitli nedenlerle zaman zaman ihlal ettikleri görülmektedir. Pompeius'un Pontos'da yapmış olduğu coğrafik düzenlemelerde, Roma'da onaylanmasına karşın, Caesar ve özellikle M. Antonius tarafından farklı bir şekilde yeniden yapılmıştır.

Bununla birlikte özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde olmak üzere eyalet valileri, sahip oldukları *imperium* nedeniyle bunların uygulanmasında ya da kendilerinin bunlara uymalarında büyük bir insiyatife sahiptirler. Çünkü, gerek merkezi yönetimin eyaletlerde Romalı birimler üzerindeki kontrolünün zayıflığı ve coğrafik sebebler gerekse de Roma'da rüşvetin yaygınlığı gibi çeşitli nedenlerle bu dönemde vali ve diğer görevliler, eyaletlerde istediklerini yapabilmışlerdir. Cumhuriyet Dönemi'nde valilerin eyaletlerdeki kötü yönetimini engellemek için bazı yasalar bulunmakla birlikte bunların ve *lex provinciae*'nın valiler ile eyalet birimleri üzerinde taşıdığı etki ile kontrol gücü tam olarak bilinmemektedir. Verres'e kadar olan dönemde de bunun için bir bilgi edinilememektedir.

Verres'in *magistratus* olarak görev yaptığı Asia Eyaleti'nde ve valilik görevinde bulunduğu Sicilia Eyaleti'ndeki davranışları ise, Roma'da valiler için yapılan düzenlemelerin ve eyaletlerde bulunan *lex provinciae*'nin valilerin ya da eyalette görev alan diğer merkezi birimlerin, en azından Cumhuriyet Dönemi'nde, eyaletlerde izleyeceği tutumu belirlemesi için fazla bir önem taşımadığını göstermektedir¹⁷³.

Cumhuriyet döneminde bunların uygulanması ya da devam ettirilmesi eyalet valisinin ya da diğer birimlerin insiyatifinde iken; *Principatus* Dönemi'nde eyaletlerde valiler ya da diğer merkezi birimler tarafından bu kurallara uyulmasında, Augustus'un yaptığı düzenlemeler ve bu dönemden itibaren oluşturulan validen bağımsız hareket edebilen dinsel birimler ve Roma'daki merkezi yönetimin ağırlığı sayesinde eyaletlilerin kendileri oldukça etkili olmuştur. Valiler tarafından verilen kararların daha önceki valiler tarafından verilen kararlarla çelişkili olması durumunda ise eyalet halkı durumu Roma'ya taşıyor olmalıydı. Böylece valiler tarafından verilen kararların da, valiler ile diğer birimler üzerinde etkili bir merkezi kontrol sağlanmasından sonra, birbiriyle tutarlı olacağı düşünülebilir. Buna karşın kentliler kendilerinin çıkarına olan durumlarda; Bithynia-Pontos valisi Anicius Maximus'un *Lex Pompeia*'da bildirilmemekle birlikte *boule*'ye girmek isteyen kimselerden para alması gibi

¹⁷² Buna Kolophon kentinin elde ettiği haklar örnek gösterilebilir. Bkz. Kallet-Marx, Empire 115. Ayrıca Termessos kentine verilen haklar da aynı özellikler taşır.

¹⁷³ Eyalet yönetiminde görev alan Roma'lı birimlerin eyaletlerde sahip oldukları güce iyi bir örnek olarak Kilikia Eyaleti valisi Dolabella başkanlığında, Lampsakos'lu suçsuz olan Philodamos ve oğlunun yargılanması gösterilebilir. Bkz. Magie RRAM I 247 vdd.; Garnsey, Lex Iulia 178 vd.

durumların kentlilerin hoşnutsuzluğuna yol açmaması nedeniyle, Plinius¹⁷⁴ gibi doğruyu arayan eyalet valilerinin olmaması durumunda, kendiliğinden geçerlilik kazanarak sürekli hale geldiği anlaşılmaktadır.

III.4. Lex Provinciae'nın Kapsamı

Genel olarak, ele geçirilen bölgelerin eyalet yapılarak Roma'ya bağlanmasından sonra bölgenin yönetimi ve bölgede izlenmesi gerekli kuralların sağlanması için oluşturulan *lex provinciae*¹⁷⁵ eyaletlerdeki kentlerin yönetimi için temel kurumların işlevlerini, eyaletlilerin davranışlarını ya da bunların uymaları gereken kuralları ve Roma tarafından gönderilen eyalet birimlerinin görev ve yetkilerini ya da bunların eyaletlerde izlemeleri gerekli davranışları düzenliyor olmalıydı¹⁷⁶.

Lex provinciae'nin Cumhuriyet Dönemi'nde eyaletlerdeki kapsamı, Mummius'un Akhaia Eyaleti'nde yaptığı¹⁷⁷ ve *Lex Rupilia*'da olduğu gibi özellikle adli ve kentler arasındaki ilişkiler, *Lex Pompeia*'da¹⁷⁸ olduğu gibi yerel yönetiminin kurullarının ve bunların görev ve yetkilerinin belirlendiği yerel idare¹⁷⁹ üzerine odaklanmış olmalıdır. Bunun yanında Scipio Aemilianus tarafından Afrika'da ve M.Aquillius'un Asia'da yapmış olduğu gibi *lex provinciae* komşu bölgelerle ilişkileri, kendilerine yardımcı olan krallara verilen toprakları¹⁸⁰ ve imtiyaz tanınan kentlerin durumlarını da saptamış olmalıdır¹⁸¹. Marshall ise farklı yasaların

¹⁷⁴ Plinius, Epistulae X 112.

¹⁷⁵ Freeman, Provinces 37 vdd.'inde, *lex* ile, yenilenler ile müttefiklerin statülerinin belirlenmesi, bunların durumlarına göre değerlendirme yapılması ve diğer bazı noktaların tanımlanması gibi bölgeye özgü diğer sorunlara da karar verilebileceğini belirtir. Ayrıca bkz. Hoyos, Lex Provinciae 47 vdd.

¹⁷⁶ Buna karşın eyaletlileri korumak amacıyla eyaletlerde görev alan merkezi birimler için çeşitli dönemlerde sürekli olarak düzenlemeler yapılması, bunların eyaletlerde izlemeleri gerekli tutumların *lex provinciae* ile saptanmamış olduğu düşüncesini de ortaya çıkarmaktadır. Aksi halde bu düzenlemelerin, merkezi olarak yapılmalarına karşın, tüm eyalet ve bölgeler için geçerli olması nedeniyle *lex provinciae*'nin bir parçası olduğu düşünülebilir.

¹⁷⁷ Kallet-Marx, Empire 66.

¹⁷⁸ Plinius, Epistulae X 79-80; X 112-115. *Lex Pompeia*'nın bilinen koşullarının değerlendirmesi için bkz. aşağıda 'Lex Pompeia'.

¹⁷⁹ Yerel idare ile ilgili olarak bkz. aşağıda 'Lex Pompeia'. Ayrıca bkz. Macro, Cities 676; Galsterer, Roman Law 16 vdd.

¹⁸⁰ Mitchell, Asia 20; Arslan, Galatlar 131 vd.; Arslan, Mithridates 6; Magie RRAM I 168 vd.; Sherwin-White, Anatolia 69 vd., dn. 56; Gray, Asia 969 dn. 25.

¹⁸¹ Hoyos, Lex Provinciae 48 vdd.; Freeman, Provinces 31 vdd.; Kallet-Marx, Empire 116; Lintott, Imperium 31.

ve eyaletlerdeki kentlerde yerel mahkemelerin varlığının devam etmesi nedeniyle Yunan kentlerini içeren *lex provinciae*'nin normalde sadece idari çatıyı oluşturduğunu ve bunun gerçek Roma hukukunu oluşturmadığını belirtir. Marshall ayrıca *Lex Rupilia*'nın bazı detaylarda Sicilia'daki adli idareyi düzenlediğini ve kent mahkemelerinin uygunluğunu açıkça belirttiğini ancak, bu mahkemelerde uygulanacak olan yerel yasaları açıkça belirtmediğini ifade eder¹⁸². Galsterer, *Lex Rupilia* ile Sicilia'da yapılan adli düzenlemenin aynı kelimelerle M. Scaevola tarafından kendi yasalarında ifade edildiğini ve Cicero tarafından da bunun kopya edildiğini düşünmektedir. Galsterer bu nedenle *lex provinciae* ile valilerin yasalarına ait olarak, bunlar arasında kesin bir farklılığın bulunmadığını belirtir¹⁸³. Freeman ise valilerin *leges*'i devam ettirebildiği gibi bunları değiştirebildiğini ya da geçersiz kılabildiğini, bunun da *lex provinciae*'nin rolü hakkında ortak bir görüş sergilediğini kabul etmektedir¹⁸⁴. Buna karşın, eyaletteki sorunlar için Cicero ya da Plinius tarafından herhangi bir valinin düzenlemeleri değilse, Roma'da onaylanmış *Lex Pompeia* ile *Lex Rupilia*'nın referans gösterilmesi Freeman'ın düşüncesi ile çelişmektedir. Bununla birlikte eyalet valileri karar veremedikleri bazı sorunlarda kendilerinden önceki valilerin vermiş oldukları kararlardan yararlanabilmekteydiler¹⁸⁵.

C. Gracchus tarafından İÖ.123'te ekonomik alanda yapılan düzenlemeler nedeniyle, eyaletlerde vergilerin toplanması Roma'da yapılan açık arttırma ile *publicani*'e bırakılmıştır. Bunun sonucunda mali konularda valilerin görevinin, *publicani* ile eyalet kentleri arasında sadece hakem rolünde olması, eyaletlerde ekonomik durumların bu dönemde, en azından doğu eyaletlerinde¹⁸⁶, *lex provinciae* kapsamında olmadığını gösterebilir. Buna karşın Cumhuriyet¹⁸⁷ ve *Principatus* Dönemi'nde *publicani* için komutanlar, valiler ve *imperatores*

¹⁸² Marshall, Texts 105.

¹⁸³ Galsterer, Roman Law 16 vd.; Burton, Government 431 vd.'nda, eyaletlerde valiler tarafından verilen cezalar için bazı örnekler vermekte ve bunların eyaletler arasında farklılıklar gösterdiğini ifade etmektedir.

¹⁸⁴ Freeman, Provinces 35 vdd, dn.14.

¹⁸⁵ Bu nedenle eyaletlerdeki arşiv sistemi önemli bir yere sahiptir. Eyaletlerin arşiv sistemi üzerine görüşler için bkz. adn. 593.

¹⁸⁶ Arslan, Mithridates 2'de, Roma'nın diğer eyaletlerinde bizzat vali, vergi toplamakla yükümlüken Anadolu eyaletlerinde bunun *publicanus* tarafından toplandığını ifade eder. Ayrıca bkz. Richardson, Administration 37 vd.

¹⁸⁷ Cumhuriyet Dönemi'nde *publicani* için düzenlemeler genel olarak C. Gracchus, Scaevola, Sulla ve Caesar tarafından yapılmıştır. Scaevola tarafından yapılanlar için bkz. Kallet-Marx, Empire 145; Mitchell, Anatolia I 29

tarafından birçok düzenlemeler yapılması ve *publicanus*'lara bazı haklar verilmesine rağmen eyalet valilerinin bunlara bazen engel olmaları *publicani* ve mali konular hakkında tutarlı bir düşünce sunmayı engellemektedir¹⁸⁸.

Bununla birlikte eyaletlerde *lex provinciae*'nın kapsamının anlaşılabilmesi veya bunun ne boyutta olduğunu kavrayabilmek için bu konunun; eyaletlerde valiler ile diğer merkezi birimlerin görev ve yetkileri ile bunların eyaletlerde vermiş oldukları kararlar, eyaletlerde kentlerin görev ve yetkileri, Cumhuriyet ve *Principatus* Dönemi'nde yapılan düzenlemeler ile bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

vd.; Sulla'nın yaptığı düzenlemeler için bkz. Brunt, *Themes* 1 vdd.; Arslan, *Mithridates* 90 vdd.; Caesar tarafından yapılan düzenlemeler için bkz. Magie *RRAM I* 407 vd.

¹⁸⁸Eyalet valilerinin bunları engelleme örnekleri özellikle Asia Eyaleti valisi Q. Mucius Scaevola ve onun ardılı Rutilius Rufus'ta görülmektedir. Hatta Rufus bunun bedelini haksız yere mahkemeye çıkartılarak ödemiştir. Bkz. Badian, *Scaevola* 104 vdd.; R.M. Kallet-Marx, 'The Trial of Rutilius Rufus' *Phoenix* 44, 1990, 122 vdd ; Sherwin-White, *The East* 269 vdd. Ayrıca bkz. ydn. 187.

IV. EYALETLERİN OLUŞUM SÜRECİ

Roma'nın fetihleri başlangıçta bilinçli olarak tasarlanmış değildir. Roma'nın çevresine karşı yayılcı bir politika izlemesinin nedeni temelde, kendini emniyete almak ve Italia'da gücü elinde bulundurmadır. Roma, Italia'da birliği sağlayıp Pyrrhos tehlikesini ve I. Karthaca Savaşı'nı başarıyla atlattıktan sonra etrafındaki adalara yönelir. Bunun sonucunda Roma'nın ilk denizaşırı eyaletleri Sicilia, Corsica ve Sardinia sırasıyla İÖ. 241-227 tarihleri arasında ele geçirilir. Bununla birlikte bunlar İÖ. 227 den itibaren düzensiz olarak Romalı komutanlar ya da *praetores* tarafından yönetilir¹⁸⁹.

Roma İÖ. 197'de, iki Hispania'nın yönetilmesi için ilk düzenli birimi oluşturur ve Hispania Ulterior ile Hispania Citerior arasındaki ayrılığı sürdürmek için iki *praetor*'u, sınır taşlarının yerleştirmesi ile görevlendirir¹⁹⁰. Roma, Hannibal'i yenilgiye uğratmasıyla hem Batı Akdeniz'de kontrolü ve kendi güvenliğini garantiye alır hem de Roma'nın faaliyetleri askeri ve diplomatik yönden genişler¹⁹¹. Bunu takip eden yıllarda, doğuda kendisine büyük bir tehlike oluşturabilecek durumda olan Seleukos Kralı Antiokhos III'ü İÖ. 190'daki Magnesia Savaşında yenilgiye uğratar. Bunun sonucunda İÖ. 188'de Antiokhos III ile imzaladığı Apamea Anlaşmasıyla da doğuda önemli bir zafer elde eder. Bu anlaşmayla krallığın topraklarını kendisine yardım eden müttefikleri arasında paylaşır ancak bununla herhangi bir toprak kazanımı olmaz¹⁹². İÖ. 167'de de Makedonia Krallığı'na karşı Pydna'da kazandığı savaş, doğuda büyük bir gücün daha ortadan kalkmasını sağlar. Anadolu'da olduğu gibi burada da herhangi bir toprak kazanımı olmamakla birlikte Makedonia 4 ayrı özerk bölgeye ayrılır ve krallık vergiye tabi tutulur¹⁹³.

¹⁸⁹ Richardson, Administration 12. Braund, Empire 2'de: Roma'nın I. Karthaca Savaşı (İÖ.264-241) sonunda hala bir kent devleti olduğunu, buradaki zaferi üzerine ilk denizaşırı kazanımı Batı Sicilia'yı ele geçirdiğini, doğu parçasını ise genel olarak ilk bağımlı müttefik olarak kabul edilen Kral Hieron'a bıraktığını ve II. Karthaca Savaşı sonucunda da (İÖ. 218-201) Sardinia, Corsica ve Hispania'nın büyük çoğunluğunu eline geçirdiğini belirtir.

¹⁹⁰ Hoyos, Lex Provinciae 49; Lintott, Imperium 23.

¹⁹¹ J.S. Richardson, 'The Triumph, The Praetors and The Senate in the Early Second Century BC.', JRS LXV, 1975, 50. Ayrıca bkz. Sherwin-White, Anatolia 62.

¹⁹² Roma'nın bu dönemde Anadolu'daki faaliyetleri hakkında genel bilgi için bkz. B. İplikçioğlu, Eskiçağ Tarihinin Anahatları II, İstanbul (1992) 84 vdd.

¹⁹³ Lintott, Imperium 9.

Roma'nın kopuk kopuk olan ve duruma göre komutanlarını göndererek izlemiş olduğu bu politika, İÖ. 150 den itibaren son bulur ve komutanların yerini bu tarihten itibaren ele geçirilen bölgelerin *provincia* haline getirilmesi nedeniyle Roma'dan gönderilen görevliler alır. Bunun sonucunda bu bölgeler, Roma tarafından Italia toprakları olarak kendi *magistratus*'ları ile düzenli bir şekilde yönetilmeye başlanır. Polybios, Roma'yı buna yönelten faktörün III. Makedonia Savaşı olduğunu belirtir¹⁹⁴.

Roma kendisine karşı hareket eden bölgelere karşı tutumunu değiştirmesi nedeniyle İÖ. 148'de Makedonia tahtına çıkmak isteyen Andriskos'un mağlup etmesi sonucunda önceden 4 ayrı özerk bölge olarak organize edilen Makedonia ilk kez bir Roma valisine tanıklık eder ve burası eyalet yapılır¹⁹⁵. Andriskos'un yenilmesinden sonra bölgede yapılan düzenlemelere Korinth ve Argos gibi kentlerin uymaması sonucunda da antik dönemin önemli merkezlerinden biri olan Korinth İÖ. 146'da yerle bir edilir. Bölgede Roma'ya karşı gelen diğer kentler de özgürlüklerini bir müddet kaybederler. Aynı yıl içinde yine antik dönemin önemli bir merkezi olan Karthaca da Korinth gibi bir duruma maruz kalarak yerle bir edilir ve toprakları Afrika adı altında eyalet yapılır. Bunların sonucunda Yunanistan da doğrudan Roma kontrolüne girer ve Makedonia Eyaleti'ne bağlanır¹⁹⁶.

Roma'nın gücünü artırması ve bunun Anadolu'da da kendini ciddi şekilde hissettirmeye başlaması sonucunda, Pergamon Kralı Attalos III İÖ. 133'de topraklarını Roma'ya miras bırakır¹⁹⁷. Roma böylece herhangi bir teşebbüste bulunmadan burada önemli derecede toprak kazanır ve Roma'nın genişlemesi burada da başlar. Roma'nın genişleme siyaseti batı yönünde de devam eder ve İÖ. 121'de bazı seferlerden sonra, Gallia Transalpine ya da Gallia Narbonensis olarak bilinen Fransa'nın güney kıyılarının ele geçirilmesi sonucunda Roma burada ilk kez düzenli askeri varlığını ve idaresini kurar¹⁹⁸. Korsan faaliyetlerinin Akdeniz'de yoğunlaşması da yeni eyaletlerin eklenmesine neden olur. Kilikia Eyaleti bunlardan biridir ve

¹⁹⁴ Polybios XXXVI 9; Lintott, Imperium 9 dn. 11.

¹⁹⁵ Lintott, Imperium 9 vd.

¹⁹⁶ Richardson, Administration 13; Lintott, Imperium 9 vd.; Kallet-Marx, Empire 11.

¹⁹⁷ Magie RRAM I 3 vdd. Kallet-Marx, Attalos'un vasiyetinin *senatus*'da onaylanması üzerine çeşitli tarihler verilmekte olduğunu belirtir. Mommsen'in bunu İÖ.133'e, E.Badian ve H.B.Mattingly'nin İÖ.132'ye, Magie'nin İÖ. 129'a verdiğini ve bunun Sherwin-White ile E.S.Gruen tarafından desteklendiğini ifade eder. Kendisi ise bunu, İÖ.133'e ya da Aristonikos'un nihai yenilişinden önceye yerleştirir. Bkz. Empire 353 vdd.

¹⁹⁸ Lintott, Imperium 9 vd; Richardson, Administration 15. Arnold, Administration 10'da, Gallia'nın tamamen fethedilme nedenlerinden biri olarak barbar istilalarına karşı koymayı gösterir.

Roma, korsanların artan faaliyetleri nedeniyle ¹⁹⁹ Marcus Antonius'u görevlendirir. M.Antonius'da İÖ. 102'de korsanların yoğun olduğu bölgeye gelerek onlara karşı önemli başarılar elde eder ve M.Antonius bu tarihlerde Kilikia Eyaleti'ni oluşturur.

Bu dönemlerde Anadolu'da, Roma gibi büyük bir güç olmayı tasarlayan Mithridates VI Eupator bulunmaktadır. Mithridates VI Eupator ilk başlarda Anadolu'ya gelen *publicani*'in halka vermiş olduğu zararlar nedeniyle Roma'ya duyulan hoşnutsuzluktan dolayı gördüğü destek ile ve Roma'nın bölgede yeterli ordusunun olmaması nedeniyle önemli başarılar elde etmiştir ancak, sonradan savaşı kaybetmiş ve önemli kayıplar vermiştir²⁰⁰. Bu savaş nedeniyle Mithridates, Anadolu ve Asia'daki bölgelere de zarar vermiş ve bunun sonucunda Roma tarafından Asia kıyılarındaki kentlere ilk kez *vectigalia* empoze edilmiştir²⁰¹. Kralın bundan sonra da, Bithynia kralı Nikomedes IV ün ülkesini Pergamon Kralı gibi Roma'ya bırakması sonucunda da Sulla ile yapılan anlaşmayı bozar. Buna karşın geri çekildiği bölgesinden tekrar Bithynia'ya girmesi ve oradan diğer bölgelere geçmek istemesi tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Kral bu başarısızlığı sonucunda, kendi krallığının Suriye ve Iudeia gibi bölgelerin Roma'ya geçerek eyalet olmasına, Kilikia'nın kalan bölgelerinin ele geçirilmesine neden olur. Pompeius'un kralı nihai olarak yenmesiyle de bölgede otorite boşluğu oluşur. Bu durum Kuzey ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgeleri'nin de Roma'nın istediği şekilde düzenlenmesini sağlar. Bu gelişmeler ise, bu bölgelerin Romalılar tarafından daha sonra ilhak edilmesini oldukça kolaylaştırmıştır. Birçok kent de kendisinin yanında yer almanın bedelini ağır bir şekilde ödemiş ve kentlerin çoğu sahip oldukları imtiyazları kaybederek çeşitli güçlüklerle karşılaşmışlardır. Bunların sonucunda bölgede diğer bir önemli güç olan Galatlar'ın da nüfuzu azaltılmış ve Galatia'nın son kralı Amyntas'ın İÖ. 25'te ölümü üzerine bölgesi herhangi bir engel olmaksızın Roma tarafından ilhak edilmiştir. Böylece, Mithridates VI Eupator'un Anadolu'da krallıkları ya da dynastlıkları krallığına ekleyerek yapmak istediği merkezi politika, başarısızlığı sonucunda Roma tarafından sağlanmıştır. Bunlara bağlı olarak da kralın,

¹⁹⁹ οἰτινες ἐν τῆι φιλίαι τοῦ δήμου Ῥωμαίων εἰσὶν μετὰ ἀσφαλείας πλοίχεσθαι δύνωνται τὴν τε Κιλικίαν διὰ τοῦτο το πρᾶγμα κατὰ τοῦτον τὸν νόμον ἐπαρχίαν στρατηγικὴν πεποικέναι. Bkz. Hassall-Crawford-Reynolds, Eastern Provinces 201 vdd.

²⁰⁰ Brunt, Themes 302 vdd. Kallet-Marx, Empire 259'da, Roma'nın bu dönemlerde niyetinin doğudaki topluluklarını çoğaltmak olmadığını belirtir. Senatus'un Nikomedes'e ve Ariobarzanes'e tahtlarını geri vermesi ve Sulla'nın rakibi Fimbria'dan çekinmiş olsa da Mithridates VI Eupator ile anlaşma yoluna giderek Mithridates'in krallığının eski sınırlarına dönmesini kabul etmesi de bunun doğruluğunu göstermektedir.

²⁰¹ Kallet-Marx, Empire 290.

Anadolu'da daha sonra Roma tarafından kurulan merkezi sistemin oluşmasına zemin hazırlayıcısı olduğu ifade edilebilir.

Mithridates VI Eupator ile yaşanan bu durum sonucunda Roma, eyaletlerinin bulunduğu Anadolu'da asker sayısındaki azlığının kendisine verdiği zararın farkına varır. Roma bundan dolayı savaş durumunda yerli birliklere ve krallıklara güvenme politikasını bırakır ve yeni düzenlemeler yaparak bölgede daha fazla asker bulundurmaya başlar²⁰².

Roma genişlemesini diğer bölgelerde de devam ettirir. Roma, gücünün artması ve sınırlarının genişlemesi sonucunda bazı politikalarını da değiştirir ve Kyrene'yi İÖ. 155'te²⁰³ Roma'ya miras²⁰⁴ bırakan Ptolemaios VIII Euergetes'in vasiyeti Roma tarafından kabul edilmezken İÖ.75-74 tarihlerinde²⁰⁵ değişen anlayışın sonucunda burası da eyalet yapılır. Mısır da, Kyrene gibi bir politika izler ancak onunda isteği kabul edilmemekle birlikte burası; Octavianus ile Roma'yı bölüşme konusunda anlaşan M. Antonius'un Mısır Kraliçesi Kleopatra ile hareket etmesi ve daha sonra Octavianus ile anlaşmazlığa düşmesi sonucunda, Octavianus'a karşı Actium da, Kleopatra ile İÖ. 31'de vermiş olduğu savaşı kaybetmesi sonucunda burası da eyalet yapılır. Buna karşın Mısır'ın konumu diğer eyaletlerden farklı bir duruma getirilmiştir²⁰⁶. Bunu İÖ. 66'da Krete, İÖ. 58-57 yıllarında Kıbrıs izler²⁰⁷. Böylece Roma tarafından Akdeniz'in kontrolü tamamen sağlanmış olur.

Doğuda bu gelişmeler yaşanırken batıda da genişleme faaliyetleri hareketli bir şekilde devam eder ve bu hareket Caesar tarafından Atlas Okyanus'unun sınırlarında

²⁰² Rostovtzeff, Hellenistic World II 937; Kallet-Marx, Empire 341. Sherwin-White, Anatolia 69'da, Anadolu valilerinin İÖ.102'ye kadar bilinen bir askeri fonksiyonları olmadığını ifade eder.

²⁰³ Sherwin-White, Anatolia 67 dn. 29'da, bu mirasın İÖ. 155'te Mısır Kralı Philometer'in kardeşi Ptolemaios tarafından varissiz oluşu nedeniyle yapıldığını; Richardson, Administration 15'te, mirasın İÖ.96'da olduğunu; Lintott ise, burasının Mısır gibi İÖ. I.yy. başlarında miras bırakıldığını ancak İÖ. 75'te eyalet yapıldığını belirtir. Bkz. Lintott, Imperium 11 vd. Braund, Empire 2'de bölgenin İÖ. 75'te eyalet olduğunu ifade eder.

²⁰⁴ Mitchell, kralların varise sahip olmamaları nedeniyle krallıklarını varis bırakmalarının her durumda ortak bir faktör olduğunu ve krallığı Roma'ya bırakmanın kıskanç rakip ve akrabaları caydırmak için de bir güvence olduğunu ifade eder. Mitchell bunun da krallardan kaynaklandığını ve bunların sayılarının Ptolemaios VIII Euergetes ile Nikomedes IV arasında 5 olduğunu belirtir. Bkz. Anatolia I 62 dn.9. Ayrıca bkz. Kallet-Marx, Empire 299 vd.

²⁰⁵ Richardson, Administration 15. Braund, Empire 2'de, korsan mücadelesinin Kyrene'nin İÖ. 75'te Roma tarafından ilhakının ana nedeni olarak görüldüğünü belirtir.

²⁰⁶ Mısır'ın idari sistemi ve valilerinin görevleri için bkz. Brunt, Themes 215 vdd. Bu eyaletteki bazı ceza örnekleri için de bkz. Burton, Government 431 vd.

²⁰⁷ Lintott, Imperium 11 vd.

yoğunlaştırılır²⁰⁸. Batıda bu faaliyetler *Imperator* Augustus zamanında²⁰⁹ Germania'da devam eder ancak Augustus İS. 9'da, burada 3 *legiones* kaybetmesi sonucunda derin bir üzüntüye kapılır²¹⁰ ve fetih politikasına son verir. *Imperator*, ardılı Tiberius'a da imparatorluğun sahip olduğu sınırlarda korunmasını telkin eder²¹¹. Buna karşın genişleme politikası bunlarla da son bulmaz ve imparatorluğun faaliyetleri özellikle Claudius ve sonrasında batıda yoğunlaşır. *Imperator* Traianus ve Hadrianus döneminde ise genişleme politikası had safhaya ulaşır. Bundan sonra zaman zaman küçük gelişmeler olmakla birlikte fetih politikası tersine döner.

²⁰⁸ Caesar'ın bu bölgedeki faaliyetleri için bkz. Caesar, *Bellum Gallicum* I vdd.

²⁰⁹ Augustus Dönemi'nde ele geçirilen bölgeler, Augustus tarafından bu bölgelerde yapılan düzenlemeler, Augustus'un *senatus*'a karşı yapmış olduğu düzenlemeler ve çeşitli faaliyetleri için bkz. Dio, LIII; Suetonius, Augustus. Ayrıca, Augustus'un politikası üzerine genel bir değerlendirme için bkz. E.S. Gruen, 'The Imperial Policy of Augustus'. (Eds.K.A.Raaflaub - M.Toher), *Between Republic and Empire*, Berkeley-Los Angeles, California, 1990, 395 vdd.

²¹⁰ Suetonius, Augustus 23, 2.

²¹¹ Dio LVI 41,7. Ayrıca bkz. Richardson, *Administration* 25; Gruen, age. 408 vdd.

V. EYALET YÖNETİMİNİN OLUŞUM SÜRECİ VE YÖNETİM İÇİN YAPILAN DÜZENLEMELER

Eyaletlere atanan valilere *senatus* tarafından *imperium* yetkisi verilir ve bunlar Roma'daki *consules* gibi bir yıllığına²¹² kurayla seçilirler²¹³. Bununla birlikte, *consules* tarafından ya da *praetor* gibi bir komutan tarafından bir bölge ele geçirildiği zaman bölgenin sınırları saptandıktan sonra²¹⁴ bölgede vergi ve yapısal konular ile ilgili bazı temel düzenlemeler yapılmaktaydı. Buna karşın yapılan bu yüzeysel düzenlemeler bir bölgenin tam olarak eyalet şeklinde düzenlenmiş olduğunu göstermiyordu. Hispania ve Sicilia'da da görüleceği gibi Roma'nın fonksiyonları bölgede ilk önce, temel olarak askeridir ve daha sonra bunu Roma idaresinin diğer oluşumları izlemiştir²¹⁵. Lintott da, bölge Roma'ya dahil edildikten sonra her eyaleti düzenleyen tek bir yasanın olamayacağını belirtir ve *senatus* ya da *populus*'un bölgeye düzenli olarak bir *magistratus* göndermesini bölgenin tarihi için önemli bir aşama olarak görür²¹⁶. Her eyalete gönderilen valilerin ellerinde bulundurdukları *imperium* yetkisiyle eyaletlerde başta adli, idari ve ekonomik olmak üzere eyalet hayatının her yönüne müdahale edebilmeleri ve valilerin görevleri esnasında kendi kurallarını uygulamaları Lintott'un bu görüşünü doğrulamaktadır.

Bölgeyi ele geçiren komutanların ya da idari düzenlemeler yapması için bölgeye gönderilen görevlilerin ilk işlerinden birisi bölgede Roma için tehlikeli olabilecek bütün birlik ve oluşumlara son vermektir. Bu amaçla, dini nedenlerle sonradan var olmasına izin

²¹² Jones, Bir yıllık görev süresinin geniş eyaletlerde valinin eyaleti yeterince tanıyaması nedeniyle uygun olmadığını ve görev süresi bir yıl olduğundan valinin de iyi yönetim için gerekli çabayı göstermediğini belirtir. Bkz. Greek City 52 vd. Bununla birlikte, valilerin kendilerinden sonra eyaleti yönetecek olan valilerin bölgeye gelmemesi nedeniyle eyaletlerde bir yıldan fazla kaldıkları da bilinmektedir. Bunun için bkz. Marshall, De Provinciis 902.

²¹³ Eyalet atamaları genel olarak kurayla yapılır. Buna karşın, Lucullus'a Gallia Cisalpina Eyaleti çıkması örneğinde olduğu gibi, Roma'da nüfuz sahibi olan kimseler bunu değiştirebilmekteydi. Lucullus da bunun sonucunda Gallia yerine Kilikia *proconsul*'luğuna atanır. Lucullus'un bu görevine daha sonra Mithridates'e karşı yürütülen savaşın komutası ile Asia Eyaleti valiliği eklenir. Bkz. Magie RRAM I 294.

²¹⁴ Hassall-Crawford-Reynolds, Eastern Provinces 201 vdd.; Lintott, Imperium 44 vd.

²¹⁵ Kallet-Marx, Empire 41; Afrika, İÖ.146'da *praetor* eyaleti olarak düzenlenmesine karşın bölgede İÖ.111 yılına kadar hiçbir vali kimliklendirilememiştir. Bkz. Freeman, Provinces 36 vdd.

²¹⁶ Lintott, Imperium 31 vd.

verilmekle birlikte, Sicilia'nın, Makedonia'nın ve Akhaia'nın bütün topluluklarına son verilir. Eyalet olarak düzenlenen bölgelerde gerekli düzenlemeler yapıldıktan ve bölgenin kontrolü tam olarak sağlandıktan sonra ise Roma, bu politikasını değiştirir ve bundan sonra doğu eyaletlerinde *koinon* batı eyaletlerinde *concilium* gibi oluşumlar teşvik edilir²¹⁷.

Roma bazı konularda düzenlemeler yapmak yerine bölge ele geçirildiği zaman bölgede var olan sistemi devam ettirmektedir²¹⁸. Bunu genel olarak vergi sisteminde görmek mümkündür²¹⁹. Bunlardan biri, Sicilia'da bölgenin kralı Hieron II tarafından yapılan ve kendi adıyla anılan *Lex Hieronica*'nın Romalılar tarafından devam ettirilişidir²²⁰. Kralın bölgeden topladığı ondalık vergi düzenli bir vergi olarak olduğu gibi devam ettirilir ve Verres'e kadar hiçbir *praetor* bunun koşullarını ihlal etmez. Hatta Verres zamanında eyaletin vergisini araştırmak için bölgeye gönderilen *senatus* komisyonu da, bölgede ilk önce reformlar yapmaya niyetlenir fakat daha sonra komisyon tarafından bölgede Hieron'un yasasının bütünlüğünün korunmasına karar verilir²²¹. Bunun için diğer bir örnek, Attalos'ların zamanında kaleme alınan ve para cezasına çarptırılanların ödeme yapmadığı zaman kent bekçilerine bunları cezalandırılabilme yetkisi veren ve İS.II.yy.da bile hala yürürlükte bulunan *lex de astynomis*'dir²²².

²¹⁷ Demircioğlu, Eyalet Sistemi 449; Lintott, Syracusae de Verres zamanında *Commune Siciliae*'e, İÖ. 146'dan kısa süre sonra Akhaia Birliği'ne rastlandığını, Asia'da ise güçlü olmamakla birlikte *koinon*'un İÖ.94'te Scaevola'nın proconsul'luğu sırasında var olduğunu belirtir. Bkz. Lintott, Imperium 41 dn. 89-90. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Richardson, Administration 67; Arnold, Administration 220.

²¹⁸ Demircioğlu, bu işlemin özellikle Doğu Akdeniz'de ele geçirilen Hellenistik Krallık bölgelerinde bariz bir şekilde görüldüğünü ve Roma'nın düzenli bir sisteminin olduğu kentler ile bunun olmadığı kentlere ya da topluluklara ayrı ayrı muamelede bulunarak *provincia* alanını organize ettiğini ifade eder. bkz. Eyalet Sistemi 444.

²¹⁹ Arnold, Administration 29; Richardson, Administration 37. Lintott, Romalıların Sardinia'da da olasılıkla Karthaca'lılar tarafından kullanılan sistemi adapte ettiklerini, Hispania'da ise durumun gelişigüzel olduğunu belirtir. Bkz. Lintott, Imperium 71 vd

²²⁰ Freeman, Sicilia'nın ilhak edilişi ile İÖ.132 yılındaki *Lex Rupilia* arasındaki sürede ne olduğunun tam olarak bilinmediğini ancak, Cicero'nun bu süre içinde birkaç düzenleme ima ettiğini belirtir. Freeman, bunların İÖ.207'de T. Manlius tarafından Agrigentum Kenti'nin *senatus* seçimi koşullarını bildiren yasa ve önceden Syracusae'lı Hieron tarafından kullanılan mali düzenlemeler olduğunu ifade eder. Bkz. Provinces, 38 vdd., dn. 19-22

²²¹ Arnold, Administration 26 dn. 5; Lintott, Imperium 71.

²²² Mitchell, Anatolia I 201 dn.19.

Savaş sonucunda ele geçirilen bölgelerin sorumluluğunu Romalı komutanlar genellikle *imperium* yetkisiyle üstlenir. Buna karşın komutanlar, genel olarak, *senatus* tarafından gönderilen ve *decem legati*²²³ olarak adlandırılan bir komisyondan yardım görürler. Bunun sonucunda komisyon *senatus*'tan aldığı direktifler doğrultusunda, bölgeyi ele geçiren komutan ile birlikte yeni bölge için temel bir *lex* ilan eder²²⁴. Bölgelerin eyalet olarak Roma yönetimine girişi ise, antik yazarlarda yer alan deyimlerden anlaşılmaktadır. Freeman, genel olarak ilhak kelimesine karşılık gelen Latince bir kelimenin var olduğunu söylemenin güç olduğunu belirtir fakat, *redacta in formam provinciae* ya da *in formam provinciae redigere* gibi ifadelerin bölgenin eyalet yapılmış olduğunu teyit ettiğini ifade eder²²⁵. Bununla birlikte bu ifadeye genel olarak Principatus Dönemi'nde rastlanmaktadır. Mitchell da, terimin teknik olduğunu ve Velleius'tan Suetonius'a kadarki yazarlarda bunun, eyalet ilhakını özet olarak tasvir etmek için oldukça elverişli bir ifade şekli olduğunu belirtir²²⁶. Buna karşın bu ifadeye Caesar'da da rastlanmaktadır²²⁷.

²²³ *Decem legati* İÖ.II.-I.yy. Cumhuriyet Dönemi'nin bir uygulamasıdır ve *Principatus* Dönemi'nde görülmez. Çünkü *decem legati*, *senatus*'a bağlıdır ve *senatus*'un isteklerini yerine getirir. *Principatus* Dönemi'nde ise Augustus'un yapmış olduğu düzenlemeye göre sınır eyaletleri, güvenlik gerekçesiyle *imperator*'un olmalıydı. Bu yüzden imparatorluğa yeni bir eyalet eklendiğinde, bunun düzenlemesini de doğal olarak *imperator*'un istediği doğrultuda temsilcileri yapmaktaydı.

²²⁴ Hoyos, *Lex Provinciae* 47. Freeman, Roma'nın bir bölgeyi eyalet yapma sürecinin genelde 3 aşama olarak görüldüğünü belirtir. Freeman bunların sırasıyla; resmi bir ilhakı içeren *redacta in formam provinciae* ifadesi olduğunu, ifadenin ise ilhakın resmi olarak onaylanmasını içeren *lex provinciae*'nin var oluşuyla ile teyit edildiğini, ve bunun da 3. unsur olan *decem legati* ile başlatıldığını ifade eder. Buna karşın bu üç unsur birleştirildiği zaman, bir eyaletin oluşumunun genel olarak, bölgenin teslim oluşundan sonra komutanın *senatus*'tan komisyon istemesi ve bunların bölge için bir *lex* ilan etmeleri ile başlamış olması gerektiğini düşünmektedir. *Provinces* 33 vdd.

²²⁵ Freeman, *Provinces* 30 vdd., dn. 9'da, 9 değişik yazardan bu gibi farklı formlarda 24 örneğin bilindiğini belirtir. Kallet-Marx, *Empire* 20'de, *redigere in provinciae formam* deyiminin *Principatus* Dönemi yazarlarında ortak olduğunu ifade eder.

²²⁶ Mitchell, ifadenin özellikle İS. 106'da imparatorluğun bir parçası olan Arabia'nın miltaşlarında görüldüğünü belirtmekle birlikte, İÖ.6 tarihinde Galatia'dan bu gibi bir ifadenin yeni bir eyalette doğrudan Roma hakimiyetini empoze etmeyi özetleyebileceğini ifade eder. Bkz. Mitchell, *Anatolia* I 63 dn.20. Freeman ise, Miltaşlarının tarihini İS. 111-114 yılları arasına yerleştirir ve İS.106'da Nabataea'nın Roma tarafından istila edilmesine karşın basılan sikkelerin Arabia'nın 111'e kadar ele geçirilememiş olduğunu gösterdiğini belirtir. Bkz. Freeman, *Provinces* 32 vdd.

²²⁷ Caesar *Bellum Gallicum* I 45,2; VII 77,16. Freeman, Caesar ve Velleius'da bulunan örneklerin gerçekliğe daha yakın olarak değerlendirmektedir. Bkz. Freeman, *Provinces* 32 vdd.

*Decem legati*²²⁸, toprak eklendiği zaman, bölgeyi eyalet olarak düzenlemek için gönderilmekle birlikte²²⁹ bunlar, Hannibal ile yapılan savaş ve II. Makedonia Savaşı sonucunda diplomatik ilişkilerde bulunma, bilgi toplama gibi görevler için de bölgelere gönderilmişlerdir²³⁰. Bunları İÖ. 146'da Scipio Aemilianus ile, Afrika eyalet yapıldığı zaman²³¹ ve yine aynı tarihte Yunanistan'da²³² görmek mümkündür. İÖ. 132 yılına ait, hakkında daha fazla bilgi sahibi olunan ve Sicilia'daki farklı topluluklar arasındaki adli durumları düzenleyen *Lex Rupilia* da buna bir örnektir ve bu yasa *decem legati* yardımıyla²³³ Sicilia eyalet yapıldıktan ancak 100 yıl kadar sonra oluşturulmuştur. *Decem legati*, M. Aquillius ile Asia Eyaleti'nin düzenlenmesinde de görev alır²³⁴. Buna karşın bu eyaletle ilgili daha fazla düzenleme C. Gracchus tarafından yapılır ve Gracchus; İÖ.123'te *Lex Sempronia* ile Asia'daki vergilerin toplanmasını Roma'da ki *societates publicani* arasında yapılacak olan açık arttırmaya bağlı olmasını ilan eder²³⁵. Eyalet yapılan bölgelerde yapılan bu düzenlemeler

²²⁸ Freeman, Bilinen en erken 10 kişilik komisyonun 146 da Akhaia Eyaleti'ne gönderilenin olduğunu ancak diplomatik ilişkilerde bulunanların bunlardan ayrılması gerektiğini belirtir. Bkz. Provinces 33 vdd. Lintott, Imperium 74'te, 10 kişilik komisyonun *Lex Livia* ile kurulduğunu ifade eder.

²²⁹ Lintott, Imperium 28; Richardson, Administration 34; Hoyos, Lex Provinciae 47; Freeman, Provinces 33 vdd.

²³⁰ *Decem legati* faaliyetleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Hoyos, Lex Provinciae 47 vdd.; Freeman, Provinces 31 vdd.

²³¹ Lintott, Imperium 44.

²³² Polybios XXXIX 4-5; Hoyos, Lex Provinciae 47; Freeman, Provinces 33 vdd.

²³³ Cicero, Verrem II 2, 32,6: '*Ex P. Rupili decreto quod is de decem legatorum sententia statuit, quam illi legem Rupiliam vocant*'; Kallet-Marx, Empire 19 dn. 35; Hoyos, Lex Provinciae 50. Galsterer ise, Cicero'nun ifadesine göre Sicilialılar'ın bunu *Lex Rupilia* olarak adlandırdığını ancak bilimsel olarak bunun bir *lex* olmadığını belirtir. Bkz. Roman Law 15 vd.

²³⁴ Strabon, XIV 1, 38; Lintott, Aquillius'un Asia Eyaleti'ni organize etme tarihini İÖ. 129-126 yılları arasına koyar. Bkz. Imperium 44.

²³⁵ Lintott, Imperium 30 vd. dn. 38. Jones, Bu sistemin İÖ. 48'de Iulius Caesar tarafından kaldırıldığını belirtir. Bkz. Greek City 125 dn. 56. Strabon ise C. Gracchus tarafından yapılan düzenlemeye karşın, M. Aquillius ve 10 kişilik komisyon tarafından yapılan düzenlemelerin kendisi zamanında da var olduğunu belirtir. Bkz. Strabon, XIV 1, 38. Kallet-Marx, Empire 117'de, bunu kesin olarak doğru bulmadığını ve en azından Aquillius'un bazı düzenlemelerinin *senatus* tarafından reddedildiğini ve Strabon'un C. Gracchus ile Caesar tarafından yapılan diğer düzenlemelere dikkat etmediğini ya da bunlara aldırmadığını ancak, ifadesinin genel olarak doğru olduğunu belirtir.

bu dönemlerde genel olarak, Romalılar'ın kendilerine karşı tavır alan krallık ya da kentleri sindirmeye kendisini destekleyenleri ise teşvik etmeye ve ödüllendirmeye yöneliktir²³⁶.

Bölge, *decem legati* olmadan *senatus*'tan gönderilen emir doğrultusunda komutanlar tarafından da düzenlenir. Bunu, Hispania'da İÖ. 2.yy. başlarında görmek mümkündür. *Senatus* bu dönemde valilere vergi kontratlarının kirası ve tahıl temini hakkında özel emirler verir. Buna karşın bu bölgeyle ilgili detaylı düzenlemeler de İÖ. 180'deki Tiberius Gracchus'un *praetor*'luğuna kadar görülmez ve bu döneme kadar bölgede sabit bir vergi programı yoktur²³⁷.

Senatus direktifi ve *decem legati* yardımı olmadan sadece, bölgeye gönderilen komutanların, kendi istekleri doğrultusunda yapmış oldukları düzenlemeler de bulunmaktadır. Bunların en önemlisi, Plinius Minor'un *Imperator* Traianus'a yazdığı mektupları sonucunda detayları günümüzde daha fazla öğrenilen ve Pompeius tarafından Bithynia ile Pontos Bölgesi'nin eyalet olarak oluşturulmasından sonra burada uygulamaya konulan *Lex Pompeia*'dır²³⁸. İÖ. 57'de Lentulus Spinther tarafından Kıbrıs'a verilen yasa²³⁹ ile Caesar'ın Gallia Bölgesi'nde yapmış olduğu düzenlemeler de komutanların kendi izlerini taşır ve *senatus* ya da onun tarafından gönderilen bir komisyon tarafından bu düzenlemelere herhangi bir katkı yapılmamıştır²⁴⁰.

Bununla birlikte, yapılan bu düzenlemelerin uygulamaya konulması ya da geçerlilik kazanması için Roma'da onaylanmak zorunluluğunun olması çeşitli sıkıntıları da beraberinde getirmekte ve *senatus*, *Lex Pompeia* örneğinde olduğu gibi bunlara zorluk çıkarabilmektedir. Buna karşın, bunu yapan komutanlar gerek bölgede kazandıkları ünleri gerekse de birbirleriyle yapmış oldukları ittifaklar sonucu Roma'da yönetimi ele geçirerek bu engelleri ortadan kaldırmışlar²⁴¹ ve yaptıkları bu yasalar onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Olasılıkla da, yasa önce yürürlüğe girmekte ve daha sonra bu, *senatus* tarafından onaylanmaktadır. Yasa

²³⁶ Bunun örnekleri için bkz. Hoyos, *Lex Provincia* 49 vd. Ayrıca bkz. ydn. 195, 196.

²³⁷ Lintott, *Imperium* 44.

²³⁸ Plinius, *Epistulae* X 79, X 112, X 114. *Lex Pompeia*, *senatus* etkisi olmadan Pompeius'un kendisi tarafından düzenlenmiştir, ancak Galsterer, bunun *decem legati* yardımıyla oluşturulduğunu belirtir. Bkz. *Roman Law* 15.

²³⁹ Badian, *Cyprus* 115'te, Lentulus Spinther tarafından Kıbrıs'a verilen bu yasa hakkında Kıbrıslılar'ın mahkeme için adadan dışarı çağrılmaması gerektiğinden başka bir şey bilinmediğini belirtir.

²⁴⁰ Lintott, *Imperium* 28; Arnold, *Administration* 27 vd.; Caesar'ın Gallia Bölgesi'ni düzenlemesi için *senatus*'tan komisyon istemiş olduğunu ifade eder. Freeman ise, Caesar'ın bunu uygulamaya koyduğu kararların onaylanması için talep ettiğini belirtir. Bkz. *Freeman, Provinces* 33 vdd., dn.13.

²⁴¹ Bkz. adn. 646.

yürürlüğe girdikten sonra da olasılıkla *decem legatorum sententia* ifadesi belgelerde görünmektedir²⁴². Buna karşın bu ifade sadece *decem legati* tarafından düzenlenen eyaletlerde görülüyor olmalıydı.

Eyalet yapılması istenmeyen bölgelerde, görevlilerin seferi bitirdiği durumlarda ise Roma, bölgede idari faaliyetlerde bulunmamakta ve görevli komutan seferden sonra ordusuyla birlikte geri dönmektedir. Bundan dolayı, Scipio Africanus İÖ. 201'de Afrika'dan, T. Flamininus İÖ. 194'te Yunanistan'dan, M. Vulso İÖ. 189'da Anadolu'dan geri gelir. Roma'nın bu bölgelerde yönetim için gerekli altyapıyı oluşturamaması bunlara neden olarak gösterilebilir. Çünkü Mitchell, ilerleyen dönemlerde de yaşanan benzer durumlar için, Roma'nın bazı bölgelerin kontrolünü üstlenmek istememesinin ya da kent gelişimini hızlandırmamasının nedenini, o bölgelerin valiler ya da Romalı görevliler yerine yerel liderler tarafından daha iyi yönetileceğine düşünmelerini gösterir²⁴³. Bununla birlikte Romalılar, bu bölgelerde toprak kazanmasa da bölgede kendi istekleri doğrultusunda önemli düzenlemeler yapmıştır.

²⁴² Hoyos, *Lex Provinciae* 50 dn. 32.

²⁴³ Mitchell, *Anatolia I* 98. Ayrıca bkz. Brunt, *Themes* 302 vd.

VI. EYALET ATAMALARI VE ATAMALAR İÇİN YAPILAN DÜZENLEMELER

Roma'nın güçlenerek yeni topraklar elde etmesi yönetim birimlerine yenilikler getirir ve yeni düzenlemeler yapılmasını gerekli kılar. Başlangıçta, Roma'da bulunan iki *consul*'un savaş dönemlerinde Roma'dan ayrılmak zorunda kalmaları Roma'yı yönetimsiz bırakıyordu. Bundan dolayı başkentte adli işlemlerin yürütülmesi için İÖ. 367'de kent *praetor*'luğu (*praetor urbanus*) oluşturulur²⁴⁴. Bir müddet sonra ise bir *praetor*'un yetersiz kalması ve Roma'ya büyük miktarda yabancı gelmesi nedeniyle İÖ. 244'de *praetor peregrinus* adlı *praetor*'luk oluşturulur²⁴⁵. İÖ. 227'de Sardinia ve Sicilia'nın eyalet yapılması üzerine de buraların yönetilmesi amacıyla iki *praetor* daha görevlendirilir²⁴⁶.

Eyaletlere vali atamaları geleneksel olarak *senatus* tarafından 1 yıllığına yapılmaktadır²⁴⁷. Bununla birlikte Geç Cumhuriyet Dönemi'nde *Plebs* tarafından da bazı atamalar yapılmıştır. Bunların en önemlilerinden biri, korsanlara ve Mithridates VI Eupator'a karşı verilen mücadelede *Lex Gabinia* ve *Lex Manilia* ile Pompeius'a verilen olağanüstü yetkililerdir²⁴⁸. İÖ. II. yy. başlarında bu atamalar görevlilerin Mart ayı ortalarında görevi kabul etmelerinden hemen sonra yapılmıştır. Buna göre, *consul* ve *praetor* eyaletleri seçilmekte ve bunlar daha sonra kurayla eyaletlere atanmaktadırlar. Bu durum İÖ. 153'e kadar devam eder. Bu

²⁴⁴ *Digesta* I 2, 27.

²⁴⁵ *Digesta* I 2, 28. Bunlar, Sulla zamanında 8 olur. Caesar tarafından bunların sayısı ilk önce 8'den 10'a, sonra 14'e, daha sonra da 16'ya çıkarılır. Bkz. Dio XLII 51; XLIII 47 ve 51.

²⁴⁶ *Digesta* I 2, 32. Mommsen, *Roman History* III 61 vd.'nda, Karthaca, Sardinia ve Sicilia'dan alınan toprakların bazı yıllar *consul* denetiminde *quaestor* tarafından yönetildiğini ancak kısa süre sonra buraya *praetor* düzeyinde bir özel görevlinin atanması gerektiğini fark ettiklerini ifade etmektedir. Arnold, *Administration* 47'de, düzenli eyalet yönetiminin İÖ. 227 ile başlatılabileceğini ve Mommsen'in düşündüğü gibi Sicilia ile Sardinia gibi eyaletlerin *consules* denetimi altında *quaestores* tarafından yönetilmiş olabileceğini doğru bulmamaktadır.

²⁴⁷ Arnold, *Administration* 48. Buna karşın Arnold, İÖ. 197'de iki Hispania Eyaleti'nin yaratılmasıyla özel bir yasa çıkarıldığını ve buradaki *praetores* için iki yıllık görev süresi tanıdığını belirtir.

²⁴⁸ Bununla birlikte, Pompeius herhangi bir memuriyetlik yapmamıştır. Brunt, Pompeius gibi memuriyetlik yapmamış olanlara *imperium extra ordinem* verildiğini belirtir. Bkz. P.A. Brunt, 'Lex De Imperio Vespasiani' *JRS* LXVII, 1977, 96.

dönemden itibaren göreve başlama 1 Ocak olur²⁴⁹. İÖ.123 ya da 122 yılında ise C. Gracchus tarafından çıkarılan *Lex Sempronia* yasasıyla uzun süre devam edecek bir değişiklik yapılır ve buna göre *consul* eyaletleri *consul* seçiminden 6 ay önce belirlenmeli, askeri varlık gerektiren ya da orduların bulunduğu önemli eyaletlere de *consul*'luk yapmış olanlar atanmalıydı²⁵⁰.

Eyaletlere yönelik önemli atama düzenlemesi bundan sonra İÖ. 81-80'de Sulla tarafından yapılır. Sulla *praetor* sayısını 6'dan 8'e çıkarır. Kendisinin yaptığı yasaya göre, eyaletlerin bundan sonra *consul* ve *praetor* yerine *proconsul* ve *propraetor* tarafından yönetilmesi kuralını getirir. Eyaletlerin *consul* ya da *praetor* eyaleti olması ise eyaletlerin sahip olduğu birliğe ya da Roma'daki düzenlemelere göre belirleniyordu²⁵¹. Marshall da, Sulla'nın düzenlemeleri sonucunda İÖ. 80-52 arasında gönderilen *praetores* düzeyindeki valilerin genel olarak sivil durumları, *consules* düzeyindeki valilerin ise ciddi askeri sorunların olduğu bölgeleri yönetmesi için görevlendirildiklerini belirtir²⁵². Bu düzenlemeler sonucunda da her yıl 10 kişinin eyalet valisi olması sağlanmıştır. Bunların 8'i *praetor* 2'si ise *consul*'dur ve bunlar bu dönemde var olan 10 eyaletin ihtiyacını karşılamaya yöneliktir²⁵³. Roma bu dönemden önce yeni bir eyalet oluşturduğunda ve yeterli *praetor*'un bulunmadığı durumlarda ise görevde bulunanların görev sürelerini uzatarak bunları telafi etme yoluna gidiyordu²⁵⁴.

Sulla'nın uygulamaya koyduğu bu sistem, İÖ. 52 tarihine kadar uygulamada kalır. Sulla'nın yaptığı düzenlemelerden sonra *consul* ve *praetor* düzeyinde görev alan valilerin her ikisi de *imperium proconsule*'yi ellerinde bulunduruyordu²⁵⁵. Bu dönemde *consules* ve

²⁴⁹ Lintott, Imperium 47.

²⁵⁰ Cicero, Ad Familiares I 7, 10, 8. Ayrıca bkz. Arnold, Administration 49; Richardson, Administration 29 vd.

²⁵¹ Arnold, Administration 51. Böyle bir durumda Mithridates ile savaşta olan Lucullus'a yönelik olarak *senatus* tarafından Anadolu'daki eyaletlerin durumunda değişiklik yapılmakta ve İÖ. 69'da sonraki yıl için Kilikia Eyaleti'nin *consul* tarafından, Asia Eyaleti'nin ise *praetor* tarafından yönetilmesine karar verilmektedir. Bkz. Kallet-Marx, Empire 312 vdd.; Magie RRAM I 345 vdd.

²⁵² Marshall, De Provinciis 903.

²⁵³ Bu eyaletler: Sicilia, Sardinia, Hispania Ulterior, Hispania Citerior, Makedonia, Afrika, Asia, Gallia Narbonensis, Kilikia ve Gallia Cisalpine eyaletleridir.

²⁵⁴ Lintott, Imperium 46 vd.; G. Wesenberg, RE, XXIII-1, (1990) 1010 vd., s.v. Provincia.

²⁵⁵ Marshall, De Provinciis 903. Kallet-Marx, Empire 343 vdd'ında, genel olarak *praetor* düzeyinde pek çok komutanın olduğunu ve bunların Mommsen ve Jashemski'nin aksine hiçbir zaman *praetor proconsule* unvanını taşımadıklarını belirtir. Kallet-Marx, bunun yerine bunların T.R.S.Broughton'un önerdiği gibi *proconsule* unvanını taşıdıklarını ancak bunu da eyalette görev süreleri uzatıldığı zaman aldıklarını belirterek Marshall ile benzer bir ifade kullanmaktadır. Mason, Greek Terms 160'ta, *imperium proconsule* yetkisine sahip komutanların

praetores yanında *quaestores* görevlilerinin de valilik yaptığı görülmektedir. Bunları İÖ.75-74'te Kyrene ile İÖ. 58-57'de Kıbrıs'ta eyalet yapıldıkları yıllarda görmek mümkündür²⁵⁶.

Bu dönemde; düzenlemenin yeni eklenen eyaletlere cevap verememesi birtakım aksaklıklara neden oluyordu²⁵⁷. Bu yüzden valilikleri daha mesafeli yaparak seçimlerin kötüye kullanılmasını önlemek, askeri ihtiyaçları karşılamak için *consul* eyaletlerine daha esnek atamalar yapmak, ya da daha olası bir şekilde *senatus*'a bunlardan uygun gördüklerini istediği şekilde atama gücü vermayeyle *senatus*'un *consul* eyaletleri atamaları için daha sıkı bir kontrol yapmasını sağlamak ve Caesar'ın Gallia'daki durumunu zayıflatmak gibi amaçlarla İÖ. 51'de Pompeius tarafından *Lex Pompeia de Provinciis* olarak adlandırılan bir düzenleme yapılır²⁵⁸. Buna göre eyalette valilik görevi yapmak isteyen bir aday, memuriyetlik gibi gerekli temel koşulları yerine getirdikten sonra 5 yıl (*quinquennium*) Roma'da kalmalıydı²⁵⁹.

Pompeius'un yapmış olduğu düzenleme 2 yıl uygulamada kalır ve düzenlemeye, çıkan iç savaş esnasındaki Caesar'ın diktatörlüğü ile ondan sonra oluşan *triumvires*'lik zamanında son

praetor sınıfından olsa da *praetor proconsule* yerine *proconsul* olarak adlandırıldıklarını belirtir. Ayrıca bkz. Badian, Cyprus 110 vdd.

²⁵⁶ Kallet-Marx, Empire 319 vd., dn.119'da, bunların ana görevinin *vectigalia* (vergi) toplamak olduğu belirtilir. Badian, Cyprus 111 vd.'ında, Kıbrıs'ın ilhaki ile görevlendirilen Cato'nun *quaestor propraetor*'a karşılık gelen *pro quaestore propraetore* unvanı taşıdığını ancak Kral Ptolemaios'un kendisine karşı koymasından dolayı *imperium* yetkisine sahip olduğunu ifade eder. Marshall, De Provinciis 903 dn. 63'te, *consul* ve *praetor* valilerinin *imperium proconsule* olarak bilinmesine karşın *quaestor propraetor*'un da varlığından bahseder.

²⁵⁷ Dio XL 30, 1; XL 46, 2; XL 56, 1. Buna karşın, Pompeius'un yaptığı bu düzenleme, bilim adamlarının yaptıkları yorumlar ve döneme ilişkin verdikleri bilgiler oldukça farklılık göstermektedir. Arnold, Administration 54'te, bunun temelde *senatus*'un Caesar'a karşı daha fazla güç kazanmasını sağlamak olduğunu belirtirken eserinin 52 ve 53. sayfalarında Sulla dönemi sonrasında verdiği bilgilerde, valilerin bazılarının görev süresinin uzatılmasına neden olarak 2 *consul* ve 8 *praetor*'un 14 eyalet için yetersiz oluşunu göstermektedir. Jones, Greek City 52'de, bazı valilerin görevi kabul etmek istememesi ve yeni eklenen eyaletler için düzenleme yapılmamış olması nedeniyle uygulamaya konulan bu sistemin yeni sorunlar taşıdığını belirtir. Lintott, Imperium 46 vd'ında, Arnold ve Jones'dan farklı bir şekilde bu uygulamanın, daha önceden görevlerini yerine getirip de eyalet valiliği görevinde bulunamayanlar için yürürlüğe konulduğunu ifade eder. Pompeius'un ise *praetor* sayısını arttırdığı bilinmemektedir ve *quaestores*'in valilik yapması da sayı olarak vali probleminin olduğunu gösterebilir.

²⁵⁸ Marshall, De Provinciis 891 vdd., dn.14-16. Marshall, bu sistemin ilk kez İÖ.52-51 tarihinde uygulandığını belirtir. Düzenlemenin nedenleri için ayrıca bkz. Richardson, Administration 52; Arnold, Administration 54.

²⁵⁹Dio XL 46,2; XL 56,1.

verilir. Caesar bununla da kalmaz ve eyalet atamalarını kendine bağlar²⁶⁰. Caesar bunların sürelerini de düzenler ve buna göre *praetor* düzeyindeki valilerin görev sürelerini 1 yıla, *consul* düzeyindeki valilerinkini ise 2 yıllık bir görevle sınırlandırır²⁶¹. Caesar'ın kendisi *praetor* eyaleti valilerini atarken *consul* eyaleti valileri *senatus* tarafından atanır²⁶². Buna karşın Caesar'ın düzenlemesi de M. Antonius tarafından değiştirilir²⁶³.

Yapılan düzenlemelerden görüldüğü gibi Cumhuriyet Dönemi'nde, *Principatus* Dönemi'nde olduğu gibi tek kişinin hakimiyetinin olduğu merkezi bir otoritenin olmayışı geniş bir alana yayılan bölgelerin kontrol altına alınmasında zorluklar çıkarmıştır. *Senatus* bu bölgelere olağanüstü güç ve yetkilerle bazı kimseleri görevlendirmiş, ancak bunlar üzerindeki kontrolünü bir müddet sonra kaybetmesi ya da kontrol sağlayamaması nedeniyle gücünü bunlara karşı bazen kaybetmiştir ve bazı sorunlar yaşamıştır. *Principatus* Dönemi'nde ise Augustus orduyu elinde tutarak bu ikilemi gidermiştir.

²⁶⁰ Cicero, *Philippicae* XIII 15, 31-32; Dio XLII 20. Ayrıca bkz. Mommsen, *Roman History* V 505; G. Wesenberg, *RE*, XXIII-1, (1990) 1010 vd., s.v. *Provincia*.

²⁶¹ Cicero, *Philippicae* I 19.

²⁶² Dio XLII 20, 4; Arnold, *Administration* 54.

²⁶³ Cicero, Caesar tarafından uygulamaya konulan yasanın M. Antonius tarafından kaldırılmasını eleştirmektedir, ancak M. Antonius'un eyalet yönetimi için yaptığı düzenlemeye bir süre aralığı vermemektedir. Bkz. *Philippicae* I 19.

VII. EYALET VALİLERİNİN GÖREVLERİ

Yukarıda belirtildiği gibi Cumhuriyet Dönemi eyalet yönetiminde üç tip vali bulunmaktadır. Bunlar; *consul*, *praetor* ve *quaestor* düzeyinde olan valilerdir. Valilerin, eyalet yönetiminde düzeyleri farklı olmakla birlikte bu dönemde bunların eyaletteki yetkileri genel olarak birbirleriyle benzerlik göstermektedir, ancak bunların yetkileri ve görevleri arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Valiler ile eyalet görevlilerinin yetkileri ve görevleri arasındaki bu farklılıkları, özellikle *Principatus* Dönemi'nde konumuna göre *populus* ya da *imperator* eyaletleri gibi farklı özellikler taşıyan eyaletlerde²⁶⁴ ve farklı unvanlar taşıyan eyalet valilerinde görmek mümkündür²⁶⁵.

Valilerin eyaletlerde gözetmesi gereken kurallar ise, Cumhuriyet Dönemi'nde, gerek doğrudan *senatus* tarafından ya da bunlar tarafından gönderilen *decem legati*'in bir bölge ele geçirildikten sonra yayınladığı yasalarla gerekse de valilerin kendisi tarafından ilan edilen kurallarla saptanıyordu. *Principatus* Dönemi'nde ise bunlar, eyaletin konuma bağlı olarak yetkilerini ya *imperator*'dan ya da *populus*'dan alıyordu. Valiler, *Principatus* Dönemi'nde, başlangıçta bunlara karşı sorumluydular, ancak ilerleyen dönemlerde *imperator*'un nüfuzu gittikçe artmıştır. Buna bağlı olarak, *populus* ve *senatus* tarafından eyaletlere atama ve düzenlemeler yapılmasına karşın, bütün eyaletler *imperator*'a bağlanmaya başlamıştır.

VII.1. Cumhuriyet Dönemi Valileri

Cumhuriyet Dönemi valilerinin görevi belirli bir düzende değildir ve bunların görevleri çeşitlilik gösterir. Bunların ana görevleri temelde; eyalette güvenliği sağlamak²⁶⁶, eyalette

²⁶⁴ *Principatus* Dönemi eyalet valileri arasındaki görev ve yetki farklılıkları için bkz. Dio LIII; Strabon XVII 3, 24; ve ayrıca bkz. aşağıda 'Augustus Dönemi Düzenlemeleri'.

²⁶⁵ Mısır Eyaleti valisi *praefectus*'lar bunun için örnek olarak gösterilebilir. Bkz. Brunt, *Themes* 215 vdd.; Burton, *Government* 431 vd.

²⁶⁶ Eyalet valisine bunun için İÖ.101-100 yıllarındaki yasa, valilerin kamu çıkarlarına uymak şartıyla, gerektiğinde *senatus* kararıyla müttefik krallıklara girmesine ve bu bölgelerden geçişlerine izin vermektedir. Bunun için bkz. Hassall-Crawford-Reynolds, *Eastern Provinces* 195 vdd.; Lintott, *Imperium* 36; aşağıda 'Testimonia'; Bununla birlikte Kallet-Marx, *Empire* 234'te, *Lex Porcia* maddelerinin eyalet dışında herhangi bir operasyonu yasaklaması nedeniyle Kilikia Eyaleti *praetor*'unun İÖ.99'da korsanlara karşı etkili bir mücadele yapamadığını belirtir. Garnsey, *Empire* 20'de, eyaletteki Roma yönetiminin iki temel hedefinin asayiş ve düzenin sağlanması ile vergilerin toplanması olduğunu ifade eder.

yönetimi sürekli kılmak için²⁶⁷ vergi toplamak²⁶⁸ ve eyaleti dış saldırılardan korumaktır²⁶⁹. Valiler bunların yanında; Romalı vatandaşlar ve eyalet halkı ya da eyaletlerin farklı toplulukları²⁷⁰ arasında bir hakem olarak sivil yargıyı idare etmek, köleler ile bağımlıların itaatini sürdürerek eyalette iç güvenliği sağlamak²⁷¹, yerel yönetimin denetimini yapmak²⁷², komşu krallıklar ve halklar ile diplomatik ilişkilerde bulunmak²⁷³, orduya komuta etmek, bölgede bulunan askeri kuvvetlerin bakımını sağlamak²⁷⁴, kentlerin faaliyetlerini ve hesaplarını denetlemek²⁷⁵, mahkemelere başkanlık etmek²⁷⁶ ve eğer eyalet yeni ele geçirilmişse eyaletin sınırlarını saptamak²⁷⁷ gibi görevlere²⁷⁸ sahiptirler.

²⁶⁷ Cicero, Ad Quintum I 1,34: *Simul et illud Asia cogiet, nullam ab se neque belli externi neque domesticarum discordiarum calamitatem afuturam fuisse, si hoc imperio non teneretur; id autem imperium cum retineri sine vectigalibus nullo modo possit, aequo animo parte aliqua suorum fructuum pacem sibi sempiternam redimat atque otium*. Garnsey, Empire 20'de, vergilerin, ücretler, askeri masraflar ve başkentteki gösteriler için gerekli olduğunu ifade eder.

²⁶⁸ Brunt, Themes 303'te bunu, vergi, yargılama, yerel yönetimin denetimi ve iç düzenin sağlanması ve savunma olarak görür. Richardson, Administration 49'da, valilerin sorumluluğunda olması gereken bazı işleri valilerin üstlenmediğini, eyaletteki vergilerin *publicani* tarafından toplandığını, günlük idarenin de büyük parçasının yerel yönetimin elinde bulunduğunu belirtir. Lintott, Imperium 54 vd.'nda, bir valinin kentlerle ilişkisinin adli durumlar ve vergi üzerine şekillendiğini ifade eder.

²⁶⁹ Arnold, Administration 42. Arnold s. 29'da, Roma'nın egemenlik altına alınan halklara karşı gerekliliklerinin genel olarak vergi, askere alma ve Roma Yasası olduğunu belirtir.

²⁷⁰ Mitchell, Anatolia I 20'de, kentlerin küçük boyutlarının ve basit politik yapılarının bunların rollerinin topluluklar olarak kavranılmasını daha gerekli kıldığını ifade eder. Garnsey, Empire 28'de, kenti temelde özerk bir topluluk olarak değerlendirir. Hanson, Acculturation 55'te, yeni yaratılan eyaletlerin sınırlarının açık bir şekilde tanımlanan topluluklara ayrılmasının idari amaçlar için olduğunu belirtir.

²⁷¹ Marshall, Governors 240; Garnsey, Jurisdiction 51 dn.1; Richardson, Administration 48 vd. Eyalet valilerinin görevlerine, bunların görevlerinin zorluğu ve zamanlarının kısalığı hakkında genel bir bilgi için ayrıca bkz. Jones Greek City 52 vd.

²⁷² Brunt, Themes 303 vd.

²⁷³ Hassall-Crawford-Reynolds, Eastern Provinces 201 vdd.; Böhme, Cursus Honorum 20; Ayrıca bkz. aşağıda, 'Testimonia'.

²⁷⁴ Richardson, Administration 33.

²⁷⁵ Macro, Cities 668.

²⁷⁶ Mitchell, Anatolia I 64'te, Cicero'nun Asia'dan Kilikia'ya gelirken görevine ana yollar üzerinden geçerek düzenli olarak mahkemelere başkanlık ederek başlaması ve yönetimini eyaleti, Parthia seferinden kurtarmak için diplomatik ve askeri faaliyetlerde bulunarak bitirmesinden dolayı bir Roma valisinin temelde iki ana fonksiyonuna işaret eder. Mitchell benzer sistemin daha sonra kentten kente gezmeyle hem mahkemelere katılma

Valiler kendilerine verilen bu görevleri yaparken kendilerine bazı *magistratus*'lar tarafından yardım edilir. Valinin kendisine eşlik ederek eyalet yönetimine katılan bu görevliler, bir bütün olarak *cohors* olarak adlandırılır. Valinin yanında, valiye mali konularda yardım etmek için görevlendirilen²⁷⁹ *quaestores* eyalette, vali ile birlikte diğer tek düzenli *magistratus*'dur. Valiler gibi bunlar da *senatus* tarafından kurayla atanırlar ya da eyalet valisi, seçilen kişiler arasından bunları kura olmadan kendisine seçer²⁸⁰. Bununla birlikte vali kendisine gerektiği zaman idari görevler de verebilmekteydi²⁸¹. Cicero'nun kendisi de, bir yıllık görev süresini tamamladıktan sonra eyaletten ayrılmak zorunda kaldığında ve eyalete kendisinin yerine yeni vali gelmediği zaman *quaestor*'unu Kilikia'da vali olarak bırakır²⁸². Bununla birlikte *Principatus* Dönemi'nde, bir eyalette görev yapan vali kendisinden sonra görev alacak valinin eyalete gelişine kadar valilik görevinden ayrılamazdı²⁸³. Marshall, bunun kesinlikle Cumhuriyet Dönemi'nin de bir uygulaması olduğunu belirtir²⁸⁴. Görev süresi dolan vali ise *Principatus* Dönemi'nde olduğu gibi kendisinden sonra eyalete gelen valinin

hem de bu esnada atanma nedeni olan özel görevleri yerine getirmeyle *Pontus et Bithynia* Eyaleti'nde Plinius Minor tarafından yapıldığını belirtir.

²⁷⁷ Hassall-Crawford-Reynolds, *Eastern Provinces* 201 vdd.; Ayrıca bkz. aşağıda 'Testimonia'. Lintott, *Imperium* 44'te, Cumhuriyet Dönemi'nde bir *magistratus*'un kendisine atanan eyaletin sınırlarını not etmesi gerektiğini belirtir. Aslında, bir *magistratus*'un eyaletinden izinsiz ayrılmasını yasaklayan yasalar ve eyaletlerin sınırlarında ithal ve ihraç edilen mallar için vergi alınmasıyla da eyaletlerin sınırlarının saptanmış olduğu anlaşılmaktadır. Eyalet sınırlarında vergi alınması için bkz. Jones, *Greek City* 244.

²⁷⁸ Valinin genel olarak görevleri için ayrıca bkz. Demircioğlu, *Eyalet Sistemi* 444 vd.

²⁷⁹ *Quaestores* eyaletlerde mali konulardan sorumlu olmakla birlikte, vali toplanan miktardan Roma'ya ödenecek tutarın boyutunu belirleyebilirdi ve vergiyi affetme hakkına sahiptir. Bkz. Arnold, *Administration* 63.

²⁸⁰ Cicero, *Ad Atticum* VI 6, 4.

²⁸¹ Cicero, *In Verrem* II 2, 44. Ayrıca bkz. Lintott, *Imperium* 50 vdd.; Arnold, *Administration* 30.

²⁸² Cicero, *Ad Atticum* VI 6, 3.

²⁸³ *Digesta* I 16, 10, 1.

²⁸⁴ Marshall, *De Provinciis* 902 dn. 59. Marshall makalesinde, Cicero'nun Parthia tehlikesi olmasına karşın eyaletten ayrılışına geniş bir yer vermektedir. Kendisi, bunun nedenlerinin temelde Pompeius'un çıkarmış olduğu *Lex Pompeia de Provinciis*'den kaynaklandığını, *senatus*'un kendisinin ne görev süresini uzattığını ne de kendisinin yerine vali atadığını ifade eder. Marshall, *senatus*'un bu tutumundan dolayı Gallia, Hispania ve Illyricum Eyaletleri haricindeki valilerin de Cicero gibi bir yöntem izlediklerini ve kendilerinin yerine *imperium* yetkisiyle bir görevliyi vali olarak bölgede bıraktıklarını belirtir. Valinin kendisinden sonraki valinin gelişine kadar *senatus*'un görevlerini uzatmamasına rağmen eyalette kalabilmelerinin yanında vekil vali bırakmanın ise normalde *Lex Cornelia* sonucunda oluştuğunu bu nedenle de Cicero'nun bölgeden ayrılışının meşru olduğunu dile getirmektedir.

eyalette görevine başlamasından sonra 30 gün içinde eyaletten ayrılmak zorundaydı. Eski vali, yeni valinin eyalete gelerek göreve başlamasından sonra bütün yetkilerini kaybetmekte ve sıradan bir kimse durumuna düşmektedir²⁸⁵.

eyalet yönetiminde yardım için gönderilen diğer bir önemli *magistrati* birimi ise *legati*'dir. Ancak *legati*, *quaestores*'den farklı bir özellik gösterir. Valiler bunlar arasından çalışmak istediğini *senatus*'a tavsiye ediyor ve bunlar valinin kendisinin bir şekilde ulaşamadığı bölgelere ulaşarak onun adına orada faaliyetlerde bulunuyorlardı²⁸⁶. Buna karşın *quaestores* her eyalette bir tane²⁸⁷ bulunuyorken *legati*, *consules* valileri tarafından yönetilen eyaletlerde 3 tane, *praetores* tarafından yönetilen eyaletlerde 1 tane bulunur ancak, bunların sayıları zaman zaman artmaktaydı²⁸⁸. Valiye, eyalet yönetiminde yardım için görevlendirilen diğer görevliler yanında vali, kendisine yardım ve danışmada bulunmak ya da tavsiyeler almak için, *cohors amicorum* olarak adlandırılan kendi arkadaşlarını da eyalete götürür²⁸⁹. Cicero, bunların fonksiyonlarından dolayı iyi bir valinin, arkadaşlarını seçmede ve kontrol etmede özel bir dikkat göstermesi gerektiğini belirtir²⁹⁰. Valiye eyalet yönetiminde eşlik eden personel ile birliklerin, maaşlarının ödenmesi ve görevlilerin satın almaları gerekli şeyler için temelde sorumlu kişiye gümüş ve bronz dolu kasalar verilir²⁹¹. Bununla birlikte *magistratus*'lara bazı yetkiler verilir²⁹² ve *magistratus*'lar eyaletlilerden barınak, yatak, yakacak odun, yem ve tuz gibi temel ihtiyaç maddeleri talep edebilirdi, ancak bunlar

²⁸⁵ Cicero, Ad Familiares III 6,3; Arnold, Administration 51 vdd. Magie RRAM I 349.

²⁸⁶ Arnold, Administration 30; Lintott, Imperium 51'de, Cicero'nun *legatus*'u Q. Volusius'un Kıbrıs'da adli ve idari görevde bulunması gibi bunlar da valinin kendilerine verdiği ek görevleri yerine getirmektedirler. *Legati* bundan başka valinin yetkisi dahilinde onun adına vekalet ederek eyaletlerde yargılama gücüne de sahiptir. Bkz. age. 154.

²⁸⁷ Sadece, Sicilia eyaletinde iki tane *quaestor* bulunur. Bunlardan biri Syracusae'da diğeri ise Lilybaeum'da bulunmaktadır. Bkz. Lintott, Imperium 50 vd.

²⁸⁸ Magie RRAM I 159 vd.: Arnold, Administration 67.

²⁸⁹ Braund, Empire 6'da, bunların *Principatus* Dönemi'nde de kontrolden kaçtıklarını ve eyalet idaresinin büyük bölümünde rol oynadıklarını ifade eder. Ayrıca bkz. G. Wesenberg, RE, XXIII-1, (1990) 1003, s.v. Provincia.

²⁹⁰ Cicero, Ad Quintum I 1,15.

²⁹¹ Lintott, görevlilerin bu ihtiyacı İÖ. 180 civarında bölgeden toplayarak da sağladığını ifade eder. Bkz. Imperium 48 vd.

²⁹² Mitchell, Anatolia 247 vd.dn.34te, eyalet valilerinin ve personelin eyalette kendi kullanımları için *frumentum aestimatum* ya da *frumentum cellae nomine* olarak tahıl talep etme hakkının verildiğini ancak halk tarafından

haricinde bir şey talep etmesi yasaklanmıştır²⁹³. Ayrıca her vali ve *quaestor* görev sürelerinin bitiminde buldukları faaliyetlerin dökümünü eyaletin iki önemli kentine, diğer bir kopyasını da Roma hazinesine teslim etmeliydi²⁹⁴.

Valiler, ellerinde bulundurdukları yetkileri taşıdıkları *imperium*²⁹⁵ ile elde ediyorlardı. Bu yetki aracılığıyla valiler ve kendilerine bu yetkiler verilen görevliler tarafından, eyalette çoğu kez keyfi davranışlar yapılmakla birlikte²⁹⁶ valiler ile görevliler kendilerine verilen görevleri bu yetkiyle rahat bir şekilde yerine getiriyorlardı²⁹⁷ ve her yere müdahale edebiliyorlardı²⁹⁸. Bu yetkiler normalde eyalet yönetiminde sadece valilerde bulunur ancak vali, bahsedildiği gibi bazı özel ve gerekli durumlarda bu yetkileri *quaestores* ve *legati* gibi personeline de verebilmekteydi²⁹⁹.

yapılacak masraflar gözönüne alınarak bunun tahıl yerine nakit olarak da temin edildiğini belirtir. Konu için ayrıca bkz. Lintott, *Imperium* 93; Burton, *Government* 428.

²⁹³ Cicero, *Ad Atticum* V 10, 2; V 16,3; V 21,5. Konu için ayrıca bkz. aşağıda 'Valilere ve Magistratus'lara Karşı Alınan Önlemler'.

²⁹⁴ Magie RRAM I 380; Lintott, *Imperium* 105 dn. 39.

²⁹⁵ Çünkü bir eyalet valisi sahip olduğu *imperium* sonucunda kendi bünyesinde sivil ve askeri en yüksek yetkiyi toplar. Kendisi başkomutan, en yetkili yargıçtır ve aynı zamanda denetiminde bulunan *quaestor*'un özel bir görevi olmakla birlikte eyalette finans işlerine de müdahale eder. Bunun için bkz. Arnold, *Administration* 54 vd.; Garnsey, *Empire* 34; Böhme, *Cursus Honorum* 20.

²⁹⁶ Bunu özellikle Sicilia valisi Verres'de görmek mümkündür. Konuyla ilgili olarak bkz. Magie RRAM I 246 vdd.; Richardson, *Administration* 39 vd.

²⁹⁷ Kallet-Marx, *Empire* 127'de, Cicero'nun, C.Verres'in İÖ.73-7'de Sicilia'daki faaliyetleri üzerine anlattıklarından ve kendisinin İÖ.51-50'de Kilikia valiliği süresince bulunduğu faaliyetlerden bahsetmesi sonucunda Geç Cumhuriyet Dönemi'nde Roma eyalet idaresinin nasıl olduğuna dair iyi bir fikir elde edilebildiğini ve valinin eyaletinde bir kral gibi olduğunu belirtir. Bunun için ayrıca bkz. Braund, *Empire* 6.

²⁹⁸ Bunu özellikle *asylia* hakkı olan kutsal yerlere ve tapınaklara müdahalede görmek mümkündür. Bkz. Magie RRAM I 248 vd.

²⁹⁹ Bkz. adn. 281, 286. Richardson, *Administration* 29'da, yıllık valilik sisteminin Roma'daki gibi oluşturulduğunu ancak, uzun yolculuklarda bulunulması gerektiği için valinin eyalette bir yıllık görev süresinin eyaletlerin yönetimi için uygun olmadığını belirtir. Birçok eyaletin askeri önemi bulunduğundan dolayı da bunların bölgeyi ve bölgedeki düşmanlarını bu süre içinde yeterince tanıyamamaları nedeniyle Roma'luların sistemi değiştirdiklerini, bunun için de *magistratus*'larının *imperium*'unu genişlettiklerini ve bu şekilde bunların da valilerin görevlerinin bitimiyle vali gibi hareket edebildiklerini belirtir. Konu hakkında ayrıca bkz. Lintott, *Imperium* 65 vdd.

Valilerin ya da *magistrati*'in³⁰⁰ eyalette görev süreleri boyunca yaptıklarından dolayı dava edilememeleri valiler ve görevliler için büyük bir avantaj taşımaktaydı. Bunların görev süreleri boyunca yargılanamamaları, bunlara karşı şikayetlerin Roma'ya yapılması gerekliliği³⁰¹, bazı eyaletlerin Roma'ya uzak oluşu ve eyaletliler için Roma'ya ziyaretlerin masraflı oluşu nedeniyle görevlilerin görev süreleri boyunca yaptıklarını engellemek oldukça zor bir durumdu. Bunların yargılandığı mahkemelerin jürilerinin de genel olarak birbirlerini tanıyan *senator*'lardan oluşması ve bu *senator*'ların rüşvetle kolaylıkla ikna edilebilmeleri eyaletlilerin işini zorlaştıran diğer bir önemli nedendi³⁰². Magie de bu dönem valilerinin ve yetki sahibi diğer yüksek görevlilerin; Roma barış halindeyken bile herhangi bir ülkeye saldırarak yönetim otoritesine karşı geldikleri, yargıyı kişisel arzularını tatmin etmek için kullandıkları, kutsal alanlar üzerinde uzun bir süreden beri devam eden hakları ihlal ettikleri, denizin güvenliğini ihmal ettikleri, açık bir şekilde gasp yaptıkları zaman jüriye rüşvet vermeleri gerektiğini belirterek durumun boyutunu gözler önüne sermektedir. Bunların ayrıca eyaletlerin refahı için küçük bir ilgi gösterdiklerini ve eyaletlerin sömürülmesi için de tereddüt taşımadıklarını ifade eder³⁰³. Eğer bunlar daha sonra Cicero gibi kişiler tarafından gündeme getirilmezse ve bu kişiler tekrar yönetim görevi üstlenerek dokunulmazlık elde ederlerse, bunların eyaletlere vermiş oldukları zararlar ve eyaletlerde yapmış oldukları büyük felaketler unutulup gidiyordu³⁰⁴.

Bölge, Roma'ya dahil edilip bölgenin eyalet olması için gerekli temel düzenlemeler yapıldıktan sonra, valilerin eyalette yerine getirmesi gereken görevler ise bu dönemde, ana hatlarıyla ya *senatus* ya da valinin kendisi tarafından belirleniyordu. Bundan dolayı valilerin kendileri, görev aldıkları eyaletlerin yönetimi için kendi görev süreleri boyunca takip edecekleri bir takım düzenlemeler yapmışlardır. Valiler, eyaletlerde kendilerinin yapacakları

³⁰⁰ Eğer *legati* için eyaletliler tarafından valiye bir şikayet yapılırsa, vali kendi yetkisi içinde olmaması nedeniyle kendi görevlisi hakkında bir yargılama kararı vermeyi reddeder ve sorunu Roma'ya sevkeder. Bunun için bkz. Cicero, *In Verrem* I 19; Arnold, *Administration* 68.

³⁰¹ Magie RRAM I 246 vd.; Brunt, *Maladministration* 204.

³⁰² Richardson, *Administration* 45.

³⁰³ Magie RRAM I 249 vd'ında, bunun boyutunu, Asia Eyaleti'nde *magistratus*'luk yapan Terentius Varro örneğiyle sergiler. Varro, jüriye dağıttığı özel renklerdeki oy pusulaları ile jürinin kendi paylarına düşecek olan miktarı öğrenebilmelerini sağlaması sonucunda aklanmıştır.

³⁰⁴ Pompeius'un 5 yıllık zaman aralığı getirmesinin nedenlerinden biri olarak görevlerini kötüye kullanan birimler hakkında eyalet halkının yargılama için yaptığı müracaatlar için uygun zaman sağlanması da gösterilmektedir. Bkz.ydn. 257.

ve uygulayacak oldukları bu kuralları görev yapacakları eyaletlere gelmeden önce hazırlamaktalar³⁰⁵ ve sonra bunu eyaletlere açıklamaktaydılar. Her yeni vali için kendisinin uygulamada takip edeceği bu adli ve idari kuralları yayınlamak standarttır³⁰⁶. Bu kurallar, Roma'daki kent *praetores*'inin yasalarından olduğu gibi kendisinden önceki eyalet valisinin kurallarından ya da model sayılan başka eyalet valilerinin kurallarından da alınabilirdi³⁰⁷. Böylece valiler tarafından eyaletlerde uygulanacak olan yasalar bir süreklilik ve sistematiklik kazanmaktadır³⁰⁸. Cicero da bunu *edictum translaticium* olarak adlandırır³⁰⁹. Buna karşın Roma'daki *praetor*'un faaliyetleri bütün kentin gözetiminde bulunuyorken; eyalet valileri bazı yasal sınırlara karşın³¹⁰, sahip oldukları *imperium* sayesinde eyaletlerde büyük bir güce sahiptiler ve kuralları uygulamada ya da herhangi bir duruma karar vermede özgür

³⁰⁵ Cicero'nun kendisi de eyalette takip edeceği yasaları Roma'dan ayrılmadan önce düzenler. Bkz. Cicero, Ad Familiares III 8,4. Cicero'nun yasalarının yapısının ve özelliklerinin ayrıntısı için bkz. Marshall, Cicero 188 vdd.; Lintott, Imperium 61; Jones, Greek City 122.

³⁰⁶ Demircioğlu, Eyalet Sistemi 445.

³⁰⁷ Hoyos, Lex Provinciae 51'de, Cicero'nun İÖ. 51'de Kilikia'da yayınladığı yasaların, bu iki karakteristiği de taşıdığını ve bazı yasal sorunlarla ilgili olarak kendisinin Roma kent kararlarını takip edeceğini belirttiğini bu yüzden de kurallarının pek çok validen daha kısa olduğunu ifade eder. Cicero'nun yasaları için bkz. Cicero, Ad Atticum VI 1,5 ve Cicero, Ad Familiares III 8,4; Lintott, Imperium 44 vd.'nda, adalet ve adli yöntem haricinde pek çok şeyin valilere genel olarak kendilerinden öncekilerden kaldığını ve Cicero'nun da Scaevola'nın yasasından adapte ettiği bir maddeden sözleşmeler ve adli idare üzerine olan kısımda kendi kararlarını uygulaması haricinde bunları kendi yasasına dahil ettiğini belirtir. Ayrıca bkz. Marshall, Cicero 185 vdd.; Macro, Cities 672.

³⁰⁸ Lintott, Imperium 45'te, Cumhuriyet Dönemi'nde eyalet yönetimindeki pekçok yasanın önceki valilerden kaldığını ancak adli durumlar üzerine olan düzenlemeleri, Cicero'nun Scaevola'nın yasalarında yapmış olduğu gibi, valilerin kendi görüşleriyle kapsamlaştırdıklarını belirtir.

³⁰⁹ Cicero, Ad Atticum V 21,11. Arnold, Administration 55 vd.'nda, Roma'daki *praetor* yasalarının Roma Medeni Hukuku tarafından kontrol edildiğini ve bunların kendilerini bu yasaya uyarlamak zorunda olduklarını, 12 Levha Kanunları'nın da bunların çekirdeği olduğunu ancak, valilerin yasalarının ise eyalette sadece *lex provinciae* ile ve yerel yasalarla kontrol edildiğini, valinin de bunların hiçbirine uymaya zorlanmadığını ifade eder.

³¹⁰ Richardson, Administration 40 vd.'nda, valinin üzerinde bulunan yasal kısıtlamalara karşın yetkisiyle her şeyi yapabildiğini ve bunların Roma'ya doğrudan bir zarar vermediğini ancak eyalet halkına büyük bir sıkıntı verdiğini belirtir.

durumdaydılar³¹¹. Bununla birlikte eyalete atanan her yeni vali de kendisinden önceki valilerin yayınlamış olduğu eski kuralları uygulamakta ya da feshetmekte serbest idi³¹².

İÖ.94-93 yıllarında Asia Eyaleti'nde valilik görevine başlayan Q. Mucius Scaevola da, bir yargıç karakteri uyarınca eyalette kendi görev süresi sırasında takip edeceği emir ve bildiri niteliğindeki ilkeleri yayımlar. Kendisi, eyalet yönetiminde 9 ay gibi kısa bir süre bulunmasına karşın bu kurallar, mükemmelliğinden dolayı sonraki eyalet valileri için bir model niteliği taşır. *Senatus* kendisinin Roma'ya dönüşünden sonra yasalarının hepsinin sonraki Asia Eyaleti valileri tarafından model olarak alınmasını emreder³¹³.

Valilerin görevleri, eyaletin barış içinde ya da tehlikeli sınırlarda bulunup savaş durumunda olmasına bağlı olarak eyaletten eyalete ya da dönemden döneme de farklılık göstermektedir. Herhangi bir savaş durumu olmayan eyaletlerde, eyalet valisinin en önemli görevi adli ve diğer olağan işlerdir. Cicero da, Asia eyaleti valisi olan kardeşi Quintus'a yazdığı mektupta kendisine göre; Asia'nın yönetiminde çok fazla çeşitlilik olmadığını ve burada yönetimin çoğunlukla adli idare üzerine olduğunu dile getirir³¹⁴. Genel olarak her an savaş olasılığının bulunduğu sınırlara sahip Hispania, Gallia ve Makedonia gibi eyaletlerde valilik yapanlar ise Caesar'ın Gallia'da ve civar bölgelerde³¹⁵, Cicero'nun Kilikia'da yapmış olduğu gibi yaz aylarını seferlerle kış aylarını ise mahkemelerde³¹⁶ ve diğer idari durumlarla

³¹¹ Mitchell, Anatolia I 64'te, *Principatus* Dönemi'ni kastederek bir valinin sahip olduğu *imperium* yetkisinin kendisine eyalet hayatının her yönüne müdahaleye izin vermesinden dolayı, görevlerini sınıflamanın yanıltıcı olacağını belirtir. Bununla birlikte, Roma eyalet valilerinin görevlerinin ana olarak adli idare ve iç anlaşmazlık ya da dış tehditler durumunda zor kullanarak eyaletin korunması ve güvenliğin devam ettirilmesi gibi iki geniş kategoride olduğunu düşünmektedir.

³¹² Richardson, Administration 34 vd.; Lintott, Imperium 44 vd.

³¹³ Magie RRAM I 174; RRAM II 1064 dn.47. Scaevola'nın ve *legatus*'u Rutilius Rufus'un Asia Eyaletindeki faaliyetleri ile Scaevola'nın kararlarının sonraki valiler tarafından takip edilmesi hakkındaki *senatus* kararı için ayrıca bkz. Badian, Scaevola 104 vdd.

³¹⁴ Cicero, Ad Quintum I 1, 20: '*Ac mihi quidem videtur non sane magna varietas esse negotiorum in administranda Asia, sed ea tota iurisdictione maxime sustineri*'. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Mitchell, Asia 25 vd.

³¹⁵ Caesar, Bellum Gallicum I 54,3; V 1,5; VII 1,1; Marshall, Governors 240 vd. Ayrıca bkz. Brunt, Themes 304 vd.

³¹⁶ Cicero, Ad Atticum V 14,2: '*erat mihi in animo recta proficisci ad exercitum, aestivos mensis reliquos rei militari dare, hibernos iuris dictioni*'. Bunlar Cicero'nun Kilikia'ya gelmeden kısa süre önceki niyetleridir. Bunun için ayrıca bkz. Lintott, Imperium 53. Richardson, Administration 33'te, Cicero'nun oniki ayın beşini askeri seferlerle geri kalan zamanını ise sivil işlerle, özellikle adli ve idari sorunlarla geçirdiğini ifade eder.

ilgilenecek geçirirler. Sicilia'daki valiler ise eyaletlerin iç güvenlik sorunlarıyla ilgilenirler ve bunlar, kölelerin denetimlerini sağlamak için yazın hasat zamanında seyahat etmeliydiler. Ayrıca bunlar, doğudaki valilerin aksine ondalık vergi sözleşmelerinin doğru satılmasından sorumluydular ve tarımsal ürünün değerini saptamak için de yazın eyalet boyunca seyahat etmek zorundaydılar³¹⁷.

Aslında adli idare ve eyaletlerde mahkemelere katılmak her eyalet valisinin en önemli görevlerinden birisidir ve valiler zamanlarının çoğunu bu işe ayırmaktadırlar³¹⁸. Valinin bu işleri yerine getirebilmesi için eyaletlerin bazı bölgelerinde birkaç tane *conventus*³¹⁹ oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu *conventus*'lar ise genel olarak eyaletlerde davalı ve davacıların durumuna göre değil; eyaletteki yol şemasına, büyük kentlerin yerine, kentlerin nüfus yoğunluğuna ve en önemlisi eyalet valisinin durumuna göre belirlenmekteydi³²⁰.

Valilerin diğer bir önemli görevi de ekonomi alanındadır. Valiler, *publicani*³²¹ ve kentler arasında olan vergi sözleşmelerinde (*pactiones*) yaşanan sorunlara çözüm bulmak ve bunlarda bulunan aşırılıkları önlemek için bunlara başkanlık etme görevine de sahiptirler³²². Çünkü *publicani*; C. Gracchus tarafından İÖ.123'te oluşturulan sistem sonrasında Roma'da düzenlenen açık arttırma sonucunda 5 yıllığına eyaletlerin vergilerinin toplanması hakkını elde ediyorlardı³²³.

Cicero'nun bir yıllık görevi süresince genel olarak bulunduğu faaliyetler için ayrıca bkz. Arnold, Administration 58

³¹⁷ Marshall, Governors 240 dn. 29; Lintott, Imperium 53.

³¹⁸ Bkz. ydn. 276.

³¹⁹ *Conventus*, Latince'de toplanmak, bir araya gelmek anlamına gelen *convenire* fiilinden gelmektedir. Kelimenin Yunanca karşılıkları ise ἀγορά δικῶν, ἡ ἀγορᾶτος ya da ἡ ἀγορᾶ ve διοίκησις'dir. Kelimeler arasındaki anlam ve kullanım farklılığı için bkz. Burton, Assizes 92. Arnold, Administration 60'ta, Roma vatandaşlarının, jüri için gerekli olabilirler düşüncesiyle *conventus* çevresinde ikamet ettiklerini ifade eder.

³²⁰ Marshall, Governors 232 vdd.'inde, sistemin her eyalette olasılıkla *lex provinciae* ile bildirildiğini ya da yönetmelikler yapıldığını, bunun düzenlenmesi için hiçbir etnik topluluğun çıkarının gözetilmediğini ve sistemin bir Roma yeniliği olduğunu belirtir. Mitchell, Asia 24 vd.'inde, *conventus* sisteminin *lex provinciae*'nin yürürlüğe konulmasıyla başarıldığını ifade eder. Konu için ayrıca bkz. Magie RRAM I 171, RRAM II 1059 dn. 41; Kallet-Marx, Empire 136; Jones, Greek City 123 vd.; Burton, Government 430 vd.

³²¹ *Publicani* ve bunların Cumhuriyet Dönemi ile *Principatus* Dönemi'nde buldukları faaliyetler ve görevleri için bkz. Brunt, Themes 1 vdd.; Magie RRAM I 164; RRAM II 1053 vd. dn.14 ve 15; Lintott, Imperium 70 vdd.

³²² Kallet-Marx, Empire 289 vd.

³²³ Lintott, Imperium 31, 86 vdd; Mitchell, Anatolia I 29 vd.; Arslan, Mithridates 2 vdd.

Valilerin uyması gereken ve yerine getirmesi gerekli koşulları kapsayan önemli yasalardan birisi de, İÖ. 101-100 yıllarına tarihlenen Delphos ile Knidos'ta bulunan ve hem 'korsan yasası'³²⁴ hem de *Lex Provincia de Cilicia Macedoniae Provinciis*³²⁵ olarak adlandırılan Makedonia ile Asia Eyaleti valilerinin yapmaları gerekenleri bildiren yasadır. Bu yasa ile: Makedonia Eyaleti'nde bulunan bir valinin burada uyması gereken kurallar bildirilmekte, valinin *senatus* kararı olmaksızın eyalet dışında seferlerde bulunması ya da kendi adına faaliyetlerde bulunması yasaklanmakta, Roma'ya müttefik olan krallıklara ve halklara karşı izlenecek politika belirlenmekte, gerekli görülen halklara ve krallıklara mektuplar yazılmasına karar verilmekte, korsanlara karşı mücadele edilmesi istenmekte; bu yasanın koşullarının yerine getirilmesi, yeni ele geçirilen bir bölge olan Kaineike Khersonesos eyaletinde yapılması gerekenler ve burada bulunulması gereken süreler bildirilmekte, eyalette valinin kendi yönetimi terketmesi durumunda oluşacak durumlar açıklanmakta ve bu yasaya aykırı hareketler halinde valinin ya da başkalarının yapması gerekenler açık bir şekilde belirtilmektedir.

VII.2. Valilerin Görevlerinin Kısıtlandığı Durumlar

Lex Rupilia ile Sicilia'da, Scaevola'nın Asia eyaletinde, Cicero'nun da Scaevola'nın adli yasalarını kopyalayarak Kilikia'da yapmış olduğu gibi, eyaletlerin içinde bulunduğu duruma ve kentlerin Roma ile çeşitli savaşlarda işbirliği yapmaları sonucunda elde etmiş oldukları imtiyazlara bağlı olarak da adli durumlar valiler için çok farklılık gösterebilmektedir. Valiler buralarda mahkemelere başkanlık edememekteydiler, ancak onların görevi burada bir hakem olarak ortaya çıkmaktaydı³²⁶. Cicero gibi valiler tarafından ise durumların Roma çıkarını kapsayıp kapsamadığı kontrol edilmiştir³²⁷.

³²⁴ Hassall-Crawford-Reynolds, *Eastern Provinces*, 195 vdd. Bu yasa daha önce ilan edilen *Lex Porcia*'nın koşullarının tekrarı olarak da görülmektedir. Bunun için bkz. Lintott, *Imperium* 23.

³²⁵ Lintott, *Imperium* 44. Lintott ayrıca bu yasanın, olasılıkla, yasal olarak bir valinin faaliyetlerini tanımlamaya yönelik ilk genel çalışma olduğunu ifade eder. Kallet-Marx, *Empire 237*'de *Lex de Cilicia Macedoniae provinciis* hakkında pekçok şeyin belirsiz kaldığını, yazarının kim olduğunu, bunun bir *senatus consultum*'dan ziyade niçin bir yasa formunu aldığı ve İÖ. 100 yıllarında nasıl bir rol oynadığının bilinmediğini ancak aynı sayfanın 54. dn.'unda bu yasayı, teknik olarak gerçekten bir *plebis scitum* olması gerektiği yönünde değerlendirmektedir.

³²⁶ Jones, *Greek City* 122.

³²⁷ Cicero, *Ad Atticum* VI 2,5; Valilerin eyaletlerde sorunlara müdahalesi ve burada adli idare yönünde buldukları durumlar için bkz. Lintott, *Imperium* 59 vdd.; Jones, *Greek City* 122; Burton, *Government* 37.

Rupilius tarafından Sicilia'da yapılan yasaya göre; aynı kentin vatandaşları arasındaki durumlar için yerel yasa uygulanmaktaydı. Farklı kentlerin vatandaşları arasındaki durumlarda açıkça belirtilmemekle birlikte sorunlar valinin kurayla atadığı yargıçlar, vatandaşlar ve topluluklar arasındaki durumlarda ise her iki tarafca kabul gören diğer bir kent *boule*'sine ait ve valinin seçtiği kişiler arasından atanan yargıçlar tarafından çözümlenmekteydi. Romalılar ve Sicilialılar arasındaki durumlar için görünüşe göre davalının milletinden vali tarafından seçilen bir yargıç görevlendirilmekteydi. Yani bir Romalı bir Sicilia'lıyı dava ederse bir Sicilia'lı yargıç bir Romalı bir Sicilia'lıyı dava ederse Roma'lı bir yargıç orada bulunuyordu. Böylece vatandaşlar ve topluluklar arasındaki adli durumlara karar veriliyordu³²⁸. Cicero da Scaevola'nın Asia Eyaleti'nde yaptığı gibi, Kilikia'da Yunan'lıların kendi içlerindeki sorunlarını kendi yasalarına göre kendi yargıçları önünde çözümlenmelerine izin verir³²⁹. Görünüşe göre Kilikia valisi bundan önce bütün adli durumlara müdahale edebilmekteydi. Bu şekilde, Kilikia'da Cicero'nun ve Asia Eyaleti'nde Scaevola'nın mahkemelerle ilgili olarak adli düzenlemeler yapması bu eyaletlerin kentlerine, bu durumun *lex provinciae* ile garanti edilmemesi olarak yorumlanmaktadır³³⁰.

Roma ile çeşitli ilişkiler sonucunda ya da buldukları coğrafik duruma bağlı olarak imtiyaz elde eden kentlere karşı da valiler herhangi bir hareketten yoksun bırakılıyordu ve Roma'dan bu imtiyazları elde eden özgür kent ya da topluluklar, Roma'ya bağımlı olmak, Roma ile işbirliği yapmak ve yerel düzeni sağlayıp devam ettirmek³³¹ şartıyla kendi yasalarına sahip olarak kendilerini yönetiyorlardı³³².

³²⁸ Cicero, In Verrem II 2,32; Sicilia yasalarıyla ilgili olarak bkz. Cicero, In Verrem II 2,15-II 2 125; II 3,40; II 3,92; Konu için ayrıca bkz. Jones, Greek City 121 vd.; Lintott, Imperium 59 vdd.; Kallet-Marx, Empire 19.

³²⁹ Cicero, Ad Atticum VI 1,15: *Ego tamen habeo ἰσοδυναμοῦσθαι sed tectiorem ex Q.Muci P.f. edicto Asiatico, 'extra quam si ita negotium gestum est ut eo stari non oporteat ex fide bona'; multaque sum secutus Scaevola, in iis illud in quo sibi libertatem censent Graeci datam, ut Graeci inter se disceptent suis legibus.* Ayrıca bkz. Cicero, Atticum VI 2,4. Metnin değerlendirmesi için bkz. Marshall, Cicero 185 vdd.

³³⁰ Bkz. ydn. 147, 148.

³³¹ Reynolds, Cities 18. Roma öncesinde de krallıklar tarafından bazı kentlere çeşitli nedenlerle imtiyazlar verilmesi genel bir özelliktir. Bunun için bkz. Magie RRAM I 56 vd.

³³² *Lex Antonia de Termessibus Pisidis maioribus* için bkz. CIL I², n. 589; ILS 38. Yazıtın Termessos için önemi hakkında bkz. V. Çelgin, Termessos Tarihi (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul 1997) 113 vdd.

İmtiyaz ile elde edilen diğer bir önemli unsur valilerin bu kentlerde kış için birliklerini konuşlandıramaması oluşturmaktadır³³³. *Senatus* bunların haklarını İÖ. 60'ta ilan ettiği bir *senatus consultum*³³⁴ ile onaylar ve bu, bir yıl sonraki *Lex Iulia de Repetundis* ile de teyit edilir. Buna göre valilerin, özgür kentlerin mahkemelerine ve *senatus* izni olmaksızın bunların işlerine müdahalelerde bulunmaları yasaklanır³³⁵. *Senatus consultum*'a eklenen bir maddeyle de Roma *magistratus*'larına özgür kent vatandaşlarının kendi aralarında ödünç olarak alınan para ve çeşitli eşyalar için çıkan tartışmalarda da yargılama yapmaları yasaklanır ve bu koşul *Lex Iulia de Repetundiis* ile de tekrarlanır³³⁶. Bununla birlikte kentlerin ya da toplulukların Roma'dan elde etmiş oldukları imtiyazların kapsam ve içeriği de kentten kente farklılık göstermekteydi. Kentler bir çok konuda imtiyazlara sahip olsalar bile, *senatus* onayı ile, başta vergi olmak üzere bazı noktalarda valiler ile diğer Romalı birimler tarafından kendilerine müdahale edilebilmekteydi³³⁷.

Valilerin ve valinin *imperium*'unu verdiği kişilerin eyalette verdiği adli kararlar nadiren Roma'ya taşınmakla birlikte bu kararlar Roma vatandaşı³³⁸ olunmadığı sürece nihai idi³³⁹. Çünkü bu dönemde valinin kararını temyiz etme diye bir şey sözkonusu değildi³⁴⁰. Genel

³³³ Arnold, bunun eyaletlilerin diğer sıkıntılardan daha çok korktuğu bir durum olduğunu ve kentlerin bundan kurtulmak için valiye rüşvet vermeye hazır olduklarını ifade eder. Bkz. Administration 59.

³³⁴ Cicero, Ad Atticum I 19,9; Kallet-Marx, Empire 290'da, buna, özellikle I. Mithridates savaşı sonucunda oluşan zararları telafi etmek isteyen Roma'lı birimlerin neden olduğunu belirtir.

³³⁵ Lintott, Imperium 65vdd. Vali yargılamasından çıkan bu kentler *suis legibus uti* deyimıyla ifade edilmektedir. Jones, Greek City 119'da, bu ifadenin başlangıçta, Romalılar'a göre, vatandaşların kendi yasalarını kullanma özgürlüğü olmadığını ve bunun Roma tarafından empoze edilen bir yapı altında özerklik hakkı olduğunu belirtir. Bunların hakları üzerine değerlendirmeler için bkz. Macro, Cities 676.

³³⁶ Lintott, Imperium 39 vd. dn.80'de, Lintott, bunun Romalı *magistratus*'ların daha önce böyle bir şeyle sınırlanmadığını ima ettiğini belirtir.

³³⁷ Kentlerin Roma ile Cumhuriyet Dönemi'ndeki ilişkileri ve imtiyazlarının özelliği için bkz. Jones, Greek City 112 vdd.; Richardson, Administration 49 vdd.; Lintott, Imperium 36 vdd.; Dignas, Economy 160 vdd.

³³⁸ Eyaletlerde, Roma vatandaşlığının önemi için bkz. Gökalp, Prosopografya 123 vdd.

³³⁹ Garnsey, Jurisdiction 57'de, Cumhuriyet Dönemi'nde dışardaki Roma vatandaşlarının durumuna tam olarak karar verilemediğini ve en azından konuları ya da hayatları tehlike de olduğu zaman bunların Roma'ya gönderilmiş olabileceklerini belirtir. Ayrıca bkz. Garnsey, Lex Iulia 167 dn.5. Arnold ise, eyalet valisi olan *consul*'un bile bir mahkeme olmaksızın bir Roma vatandaşını mahkum edemeyeceğini belirtir. Bkz. Arnold, Administration 73.

³⁴⁰ Garnsey, Lex Iulia 167'de, temyiz hakkının bütün vatandaşlarca kullanılmadığını ve bunun valinin sağduyusuna da bağlı olduğunu ifade eder. Richardson, Administration 35'te, valinin bazı istisnalarla eyaletinde

olarak da bu dönemde ne eyaletliler ne de Roma vatandaşları Lampsakos'da olduğu gibi durumlarında haklı olsalar bile³⁴¹ davayı eyalet valisinden Roma'ya taşıma hakkına sahip değillerdi³⁴². Mahkeme, eyalet halkı tarafından Roma'ya taşınsa bile Verres'in yargılamasında olduğu gibi sanık kendisini validen ya da kendisine yetki verilen görevliden kurtaramabiliyordu³⁴³. Bu yüzden kentlerin Roma ile özel ilişkileri sonucunda elde ettikleri yargıdan muafiyet gibi çeşitli imtiyazlar, bu hakları elde eden kent ya da topluluk halkları için hayati bir öneme sahipti. Bunlar elde ettikleri imtiyazların niteliğine göre kendi mahkemelerinde Romalı vatandaşları da yargılayabiliyorlardı ve verdikleri kararlar geçerli olmaktaydı³⁴⁴.

Kentlerin ya da toplulukların bu konumları ise yasalarla belirlenmektedir ve kentler ya da topluluklar elde ettikleri konuma göre; *civitates foederatae* (müttefik kentler), *civitates liberae sine foedere* (müttefik olmayan özgür kentler) olarak tanımlanıyordu. Birincisinde verilen konum müşterek bir garanti anlaşmasıyla güvence altına alınmaktaydı ve *foedus* değiştirilemezdi. Termessos'ta da olduğu gibi bunlar vergiden muafıtlar ve anayasaları ihlal edilmemeliydi. *Foedus* değiştirilemezdi ancak bu, bir kenti Roma'nın kendi iç işlerine müdahale etmesinden korumuyordu. İkincisi ise *senatus consultum* ya da Roma *populus*'unun tek yanlı yasasına bağlıydı ve bunların elde ettiği yasa ya da *decret* değiştirilebilmekteydi. Bu konumda olanlar özgürdüler ve bazı anayasal garantiye sahiptiler ancak vergi vermek zorundaydılar. Kentler bu imtiyazları elde etmelerine karşın kazanılan haklar normal zamanlarda geçerliydi ve bu düzenlemeler savaş döneminde ihlal edilebilirdi. Düzenlemeler

herkese falaka ve ölüm cezası verebileceğini, istisnaların orduda olmadıkları sürece Roma vatandaşları için olduğunu ve bunların bu durumlarda kararı Roma *populus*'u önünde temyiz etme haklarına sahip olduklarını belirtir. Konu için ayrıca bkz. Arnold, Administration 63.

³⁴¹ Magie RRAM I 247 vd. Verres ve kafilesinin kentte ağırlanması esnasında kafileden biri evsahibi Philodamos'dan kızını ağırlama odasına getirmesini emreder. Bundan kaynaklanan bir karışıklık sonucunda Verres'in *lictor*'u hayatını kaybeder. Yapılan yargılama sonucunda, Philodamos ve oğlu suçsuz olmalarına rağmen öldürülürler.

³⁴² Bununla birlikte Roma vatandaşları, imtiyazlı kent ya da toplulukların vatandaşları ve onurlandırılan bazı kişiler mahkeme seçme haklarına sahiptiler. Konuyla ilgili olarak bkz. Garnsey, Lex Iulia 183.

³⁴³ Lintott, Imperium 65 vdd. Garnsey, Lex Iulia 183 dn.158'de, Verres'in verdiği adli kararları, *lex provinciae* ile kentlere yargılamanın garanti edilmemiş olması olarak yorumlar. Cumhuriyet Dönemi'nde eyalet valilerinin Roma vatandaşlarına ve Roma vatandaşı olmayanlara karşı yargılama düşünceleri için ayrıca bkz. Garnsey, Jurisdiction 55 vdd.

³⁴⁴Garnsey, Lex Iulia 183.

her eyalette aynıdır ve bunlar eyaletlerde *lex provinciae* ile düzenlenir³⁴⁵. Roma tarafından tanınan bu konumlar kolay bir şekilde her kent ya da topluluğa verilmiyordu ve kent ya da toplulukların çoğunluğu genel olarak *civitates stipendariae* (vergi veren kentler) olarak adlandırılan üçüncü bir kategoriye aittiler. Bunların hiçbir garantisi yoktu ve her türlü müdahaleye açıktırlar³⁴⁶. Yapısal konum itibarıyla bunlardan farklılık gösteren *coloniae* ve *municipiae* çeşitli imtiyazlara sahiptiler ve valiler bunlara karşı da davranışlarında dikkat etmek zorundaydılar³⁴⁷.

VII.3. Principatus Dönemi Valileri

Kendisine eyalet valiliği verilen *proconsul* eyaletine gelmeden önce eyaletlilerin ve eyalet valisinin düzeninin bozulmaması, eyaletlerde karışıklıklar yaşanmaması eyalet halkı ile eyalet valisinin, kendisini karşılayabilmesi için geliş zamanını bildirmeliydi ve, kendisini tanıtmaya, eyalet sakinleriyle ilişkiler ve bağlantılar kurmak gibi konuları kapsayan bir yasa göndermesi gerekiyordu. *Proconsul* bundan başka kendisinin *legatus*'una eyalete girmeden önce yargılama yetkisi vermemeliydi³⁴⁸.

Eyalet yönetimini sürdüren *proconsul* ise; *proconsul*'luğun bölünmemesi, eyaletin refahı ve eyaletlilerin işlerini sürdürebilmesi için kendisinden sonraki vali görevine başlayıncaya kadar eyaletteki bütün işlerle ilgilenmeli ve adli işlemleri yerine getirmeliydi. Görevini sürdüren *proconsul* ayrıca kendisinin *legatus*'unu, hem valilerin kötü yönetime karşı olan Iulia yasasıyla hem de Hadrianus tarafından Akhaia *Proconsul*'u Calpurnius Rufus'a verilen cevapta olduğu gibi kendisinden önce göndermemesi emredilir. *Legatus* da gerek ölüm cezası ve işkence gibi dayak cezası verme hakkına sahip olmaması gerekse de bunları hemen uygulamaya yetkili olmaması nedeniyle, eyaletlilere ciddi cezalandırmanın gerekli olduğu

³⁴⁵ Jones, Greek City 117 vdd.; Richardson, Administration 50 vd.; Arnold, Administration 20; Demircioğlu, Eyalet Sistemi 446 vd. Bununla birlikte özgür kentlere de valilerin müdahalede bulunduğu görülmektedir ve Cicero'nun kardeşi Q.Cicero bir özgür kente müdahale eder. Cicero ise bunun Roma yasa ilkelerine zıt olduğunu belirtir. Bunun için bkz. Lintott, Imperium 63 vd. dn. 106; Garnsey, Empire 28.

³⁴⁶ Lintott, Imperium 40; Demircioğlu, Eyalet Sistemi 446'da, eyaletlerdeki bu gibi kentlerin baştan beri 'Roma halkının çiftlikleri' (*praedia populi Romani*) olarak görüldüklerini ifade eder.

³⁴⁷ Richardson, Administration 50 vd. *Coloniae* ve *municipiae* için bkz. Garnsey, Empire 27 vd. ve 189 vdd.; Magie RRAM I 415; Millar, City 79; Lintott, Imperium 129 vdd.; Jones, Greek City 132 vd.; Macro, Cities 674 vdd. Anadolu'da kurulan *coloniae* isimleri ve dönemleri için de bkz. Levick, Government 73 vd.; Macro, age. 675.

³⁴⁸ Digesta I 16, 6,1: 'Sicut autem mandare iurisdictionem vel non mandare est in arbitrio proconsulis, ita adimere mandatam iurisdictionem licet quidem proconsuli, non autem debet inconsulto principe hoc facere'.

durumlarda sorunu *proconsul*'e havale etmeliydi³⁴⁹. Görev süresi dolan eyalet valisi de diğer valinin eyalete gelip görevine başlamasından sonraki 30 gün içinde eyaletten ayrılmak zorundaydı³⁵⁰. Bununla birlikte bunların temel görevleri için genel olarak Cumhuriyet Dönemi için sayılan koşulların geçerli olduğu belirtilebilir.

Augustus Dönemi'nden itibaren yapılan düzenlemeler sonucunda da *Principatus* Dönemi'nde valilerin görevleri önemli değişikliklere uğramıştır ve bunların görevleri çeşitli birimler arasında bölüştürülmüştür. Bunun sonucunda en fazla sorumluluğu kentlerde bulunan zengin tabaka üstlenmiş ve bunlar kentlerin her türlü olağan idaresini yerine getirmişlerdir³⁵¹. Bir *imperator* birimi *procurator*'lara da *imperator*'lar tarafından yapılmak istenen merkezileştirme politikalarının sonucunda³⁵², Claudius döneminden itibaren bütün eyaletlerde mali konularda denetim ya da sorumluluk verilmesi nedeniyle de valilerin görevleri azaltılmıştır³⁵³. Valiler ve eyalet görevlileri ayrıca, kentlere kent görevlilerine ve merkezi bir şekilde bazı birimlere verilen bu yetkiler sonucunda; kentlerin yeni vergiler eklemek gibi merkez tarafından gönderilen birimlerle³⁵⁴ ve kent ile kült ya da bu kültün temsilcileriyle özel vatandaşlar arasında³⁵⁵ kendi içlerinde³⁵⁶ ya da sınır anlaşmazlıkları gibi diğer kentlerle yaşadıkları sorunları hakem olarak çözümlerler³⁵⁷. Eyalet valisinin hakem rolü yanında görevlerinden birisi de kent *boule*'si ve *demos*'u tarafından alınan yasa ya da kararların uygun

³⁴⁹ Digesta I 16,4,6.

³⁵⁰ Levick, Government 47.

³⁵¹ Bkz. aşağıda 'Kentlerin Eyalet Yönetimindeki Rolü'.

³⁵² Magie RRAM I 568. Magie ayrıca merkezileştirme çalışmalarının Vespasianus'a atfedebileceğini belirtir.

³⁵³ Claudius'un bu koşulu Nero tarafından kaldırılır ancak, *procuratores* bu dönemden itibaren güç kazanmaya devam eder. Bkz. Magie, RRAM I 562 vd.

³⁵⁴ Lintott, Imperium148'de, *Imperator* Titus, Munigua Kenti'ne gönderdiği bir mektupta vergi toplayanlar ile ilgili sorunların ilk önce valiye aktarılması gerektiğini belirtir.

³⁵⁵ *Imperator* ve valilerin kentlerde bulunan kültler hakkında arabulucu rollerine yazıtlarla örnekler için B. Dignas, Economy 139 vdd. Ayrıca bkz. S.R.F. Price, Rituals and Power: The Roman imperial cult in Asia Minor. Cambridge (1984) 71 vdd.

³⁵⁶ Hispania kenti Sabora, yeni vergiler eklemek için *Imperator* Vespasianus'a mektup gönderir. Vespasianus mektuba verdiği cevabında; kentin, Augustus'tan almış olduğu vergileri koruduğunu, ancak yeni bir vergi eklemek isterlerse bunun için valiye başvurmaları gerektiğini ve valinin kararı ya da tavsiyesi olmaksızın hiçbir şeyin uygulamaya konulamayacağını ifade eder. Mektup için bkz. ILS 6092. Değerlendirme için bkz. Reynolds, Cities 35; Garnsey, Empire 37; Jones, Greek City 135.

³⁵⁷ Reynolds, Cities 30.

olanlarını onaylamak ve bunları yürürlüğe koyarak kent hayatını düzenlemektir³⁵⁸. Buna karşın ilerleyen dönemlerde festival kurulması için yaşanan bir sorunda Aphrodisias Kenti, *Imperator Commodus*'tan hakem olarak soruna valinin yardımını istediği zaman *imperator* kentsel özgürlüklerin zarar göreceği düşüncesiyle bunu reddeder³⁵⁹. Eyalet valileri bundan başka *legati* ve kentlerin yargı görevlilerinin veremeyeceği ölüm ve sürgün cezaları gibi ağır suçlara karar verme ve uygulama yetkisine sahiptir. Buna karşın, eyalet valilerinin cezalandırmış olduğu eyalet halkı *senatus* tarafından çıkarılan bir kararla buna iki yıl içinde itiraz etmesi durumunda ceza tekrar değerlendirilebilmekteydi³⁶⁰.

Bu dönemde imparatorluğun içinde bulunduğu duruma göre de eyalet valilerinin görev ve yetkileri değişiklik göstermektedir. Buna bağlı olarak İ.S.I.yy. dan itibaren kentlerin yapı işlerindeki savurganlıkları valileri bu alanda kentlere müdahaleye sevketmiştir³⁶¹. Doğu eyaletlerindeki kentlerde yaşanan kötü yönetim bozuklukları ve eyalet valilerinin yetkilerine girmeyen özgür kentlerin denetimi için yapılan değişiklikler ile düzenlemeler sonucunda da eyalet valilerinin görev ve yetkileri önemli ölçüde değişikliğe uğrayarak kısıtlanmıştır. Bunun sonucunda valilerinin bazı yetkileri *imperator* tarafından *corrector*³⁶², *curator*³⁶³ gibi birimlere devredilmiştir. Yapılan bu düzenlemelerle vali, eyaletin bütününden sorumluyken *corrector* eyaletteki özgür kentler gibi bazı kentlerin³⁶⁴ mülklerinin kullanımı ve yapımı ile

³⁵⁸ Magie RRAM I 641. Vali tarafından onaylanan örnekler için bkz. RRAM II 1504 dn.29.

³⁵⁹ Reynolds, Cities 39.

³⁶⁰ Plinius, Epistulae X 56-57.

³⁶¹ Plinius, Epistulae X 37; X 39. Jones, Greek City 136'da, Plinius'un gelişinden önce Bithynia kentlerinde başlanan yapılaşma hareketinin, yapı işlerine *proconsul*'lerin daha önce müdahale etmediklerini gösterdiğini belirtir.

³⁶² Magie RRAM I 596; RRAM II 1453 dn.11; Jones, Greek City 135 vdd. Sherwin-White, Letters 477 vd.'nda, Domitianus Dönemi'nde bulunan birinin yanlış bir döneme yerleştirilmesi durumunda bunun ilk kez Traianus tarafından oluşturulduğunu, ancak 597 vd.'nda, bunun Domitianus zamanında yaratıldığını, Traianus zamanında geliştirildiğini belirtir.

³⁶³ *Curator rei publicae* ya da λογιστής olarak da bilinir. Bunların görevleri atandıkları kentlerin ekonomik durumunu araştırmak ve uygun gördükleri finansal düzenlemeleri oluşturmaktır. Yerel birimlerden özgürdür ancak eyalet valisine karşı sorumludurlar. Bkz. Macro, Cities 670.

³⁶⁴ Buna karşın Gaius Plinius Caecilius Secundus, Bithynia-Pontos Eyaleti'nin bütününden sorumlu olmuştur. Ayrıca, Plinius'un teknik olarak *corrector* olmadığı da ifade edilmektedir. Bkz. Macro, Cities 669. Jones da, Hadrianus zamanında Bithynia'ya gönderilen *corrector et curator*'un Plinius'un sahip olmadığı bazı güçlere sahip olduğunu belirtir. Bkz. Greek City 136 vd. Magie RRAM I 597 vd.'nda, bunların bütün eyaletten ya da toplulukların birinden sorumlu olabildiklerini ifade eder.

finans işlerinden sorumludurlar. Bunun yanında *imperator*'un ihtiyacına göre oluşan durumlarda bazen sınırsız şekilde görev almışlardır. Bunların yargılama yetkileri olmamakla birlikte bunların mali konularla ilgili düzenlemeleri veto etmek ve bazı borçları affetmek gibi *boule* üzerinde yetkileri bulunmaktaydı³⁶⁵. Görev yılı bitiminde kendisi tarafından yapılan düzenlemelerin uygulanması ve bunların sorumluluğu yerel yönetime bırakılır³⁶⁶. Başlangıçta *senatores* arasından ve atlı sınıfından kimselerin özgür kentlere gönderilmeleriyle oluşturulan sistem kentlere bir süreliğine olumlu bir şekilde yansımıştır. Buna karşın III.yy. ile birlikte bunların atama ihtiyaçlarının çoğalması sonucunda yaşanan uygun görevli bulma sıkıntısı nedeniyle bunların atamalarının kentlere bırakılması, kentlerin de bunları kendi vatandaşları arasından seçebilmeleri sonucunda kentlerde yapılmak istenen kötü yönetimi engelleme düşüncesi bozulmuştur³⁶⁷.

Imperator eyaleti'nde görev alan *senator* sınıfından bütün valiler hem askeri hem de aynı zamanda önemli sivil görevleri kapsayan yönetim direktifleri almışlardır. Yüksek politik görevler ile ordu komutası bunlar için bir görevde birleştirilmiş ve eyalet idaresinin şefi durumuna getirilmişlerdir. Buna karşın sivil işlerde *procuratores* de kendilerine yardım etmekteydi³⁶⁸. Bunlar genel olarak eyaletlerdeki yol yapımından da sorumludurlar³⁶⁹. *Populus* kontrolündeki eyaletlerde de *imperator* görevlileri *procuratores* bunlardan sorumludurlar. *Imperatores* tarafından da dönem içinde bunların yetkileri kısıtlanmakta ya da bunlara yetkiler verilmekteydi. Claudius, *senatus* onayı ile *procurator*'lar için İS.53'te mali konularda yargılama yetkisi elde eder³⁷⁰. Caracalla ise eyalet valileri olmadıkları sürece ölüm cezası verme yetkileri olmayan *procurator*'lara ölüm ve Iulia yasası altında zina suçları üzerine yetki verir³⁷¹.

³⁶⁵ Magie RRAM I 598 vd. Magie ayrıca, bir kişinin bunu hayat boyu yaptığının bilindiğini ve ilerleyen zamanlarda bu birim sürekli olduğu için yazıtların bazen *curatores* ismiyle tarihlendiğini belirtir.

³⁶⁶ Burton, Government 436.

³⁶⁷ Jones, Greek City 137 vdd., dn.80; Burton, Government 436; Magie RRAM I 597 vd.

³⁶⁸ Böhme, Cursus Honorum 20.

³⁶⁹ Mitchell, Anatolia I 124 vdd.

³⁷⁰ Suetonius, Claudius 12. Magie RRAM I 562 vd.'nda, bunlara verilen yargılama yetkisinin Nero tarafından bir yasayla iptal edildiğini ve vergi mükellefleriyle ilgili iddiaların eyalet valisi altındaki yargılamaya getirilmesi kuralını getirdiğini belirtir. Buna karşın bunların, ilerleyen dönemlerde tekrar güçlendirildiği de ifade edilmektedir. Brunt ise, bunların yargılama hakkını İS.53'ten önce elde etmiş olabileceklerini belirtir. Bkz. Jurisdiction 461 vdd. Mitchell'da bunların yargıçlık görevlerinde bulunduğunu belirtir. Bkz. Anatolia I 163.

³⁷¹ Levick, Government 56 vd.

Eyalet valilerinin görevlerinin nasıl olması gerektiği bazı antik yazarlardan da öğrenilmektedir. Dio Khrysostomos iyi bir valinin bir günlük görevlerini tek tek sıralar. Buna göre iyi bir valinin görevinin; orduyu düzenlemek, bölgede güvenliği sağlamak, kent kurmak, ırmaklarda köprüler inşa etmek ve yollar yapmak olduğunu belirtir³⁷². Ulpianus da iyi bir valinin görevlerini daha çok eyalet kentlerinde huzuru sağlamasına bağlamaktadır. Ulpianus; iyi bir valinin görevini ciddi bir şekilde üstlenmesi durumunda kontrolü altındaki eyaletinin bütünüyle korunmuş olduğunu ve huzur içinde olduğunu görmesinin mümkün olduğunu belirtir. Vali bunun için; kutsal şeylere saygısızlık edenleri, tapınak, yol hırsızlarını, diğer hırsızları ve adam kaçıranları arayıp bularak da eyaleti suçlulardan arındırmak için titiz önlemleri almalı ve bunlardan her birine hak ettikleri cezayı vermelidir. Ulpianus bunun yanında bir hırsız kendisine yardım ve yataklık edenler olmadan fazla saklanamayacağı için valinin bunları da cezalandırması gerektiğini belirtir³⁷³. Ayrıca, *proconsul*'lere dini yapıların ve kamu yapıların onarıma ya da bitmemiş olanların tamamlanması için yardıma ihtiyaç olup olmadıklarını görebilmesi için ziyaretlerde bulunmaları tavsiye edilir³⁷⁴.

³⁷² Khrysostomos, Orationes III 127: ἡ γὰρ ἦλθε πρὸς τι τῶν δεομένων προνοίας ἢ ἔφθασεν ὅπου δεῖ τάχους ἢ κατήνυσέν τι τῶν οὐ ῥαδίῳ ἀνυσθῆναι ἢ στρατιὰν ἐξέταξεν ἢ χώραν ἡμέρωσεν ἢ πόλιν ᾤκισεν ἢ ποταμοὺς ἔξευξεν ἢ γῆν ὀδευτὴν ἐποίησεν. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Jones, Greek City 60 dn.78.

³⁷³ Burton, Government 430.

³⁷⁴ Digesta I 16,7,1.

VIII.AUGUSTUS DÖNEMİ'NDE YAPILAN DÜZENLEMELER

Octavianus birtakım yetkileri kendisinde topladıktan sonra adli, idari ve ekonomi başta olmak üzere bir çok önemli düzenlemeler yapmıştır. Octavianus, bu düzenlemelere Augustus ismini aldığı İÖ. 27'de³⁷⁵ başlamıştır. Kendisi bu tarihte, Roma'nın *imperator*'u olur ve kendisine hem *senatus* hem de *populus* tarafından olağanüstü yetkiler ve egemenlik gücü verilir³⁷⁶. Bu tarihten itibaren eyaletlerin yönetimi için de önemli düzenlemeler yapılır. Augustus'un eyaletlere yönelik olarak yapmış olduğu düzenlemelerin boyutu ve niteliği ise ağırlıklı olarak kendisinin çağdaşı Strabon³⁷⁷, Cassius Dio³⁷⁸ ve kısa bir şekilde Suetonius'un³⁷⁹ metinlerinden anlaşılmaktadır.

Dio, Augustus'un egemenliği *senatus* ve *populus*'dan aldığını ve zaman zaman da *populus*'dan biri gibi görüldüğünü belirtir³⁸⁰. Antik kaynaklardan anlaşıldığı üzere bu eyaletler, Caesar'ın kendisi yani Augustus ve *populus*³⁸¹ arasında bölüşülmüştür. Bunun yanı sıra bu paylaşımda, *senatus*'un³⁸² ismi de geçer ancak, modern kaynaklarda genellikle *populus* eyaletlerinin *senatus* eyaletleri olarak adlandırıldığı görülmektedir³⁸³. Millar ise

³⁷⁵ Magie, RRAM I 445.

³⁷⁶ Dio LIII 12,1; LIII 17,1.

³⁷⁷ Strabon, XVII 3,24; Bkz. aşağıda 'Testimonia'. Braund, Kings 81'de, Augustus tarafından yapılan idari düzenlemeler ile ilgili Strabon'un verdiği bilgileri yüzeysel bulur.

³⁷⁸ Dio LIII 12,1-9.; LIII 32,5. Bkz. aşağıda 'Testimonia'.

³⁷⁹ Suetonius, Augustus 46: *Provincias validiores et quas annuis magistratum imperiis regi neg facile nec tutum erat, ipse suscepit, ceteras proconsulibus sortio permisit; et tamen non nullas commutavit interdum atque ex utroque genere plerasque saepius adiit.*

³⁸⁰ Dio LIII 12,1. Augustus ile *senatus* ve *populus* arasındaki ilişkinin boyutu ve kendisinin bunlara karşı izlemiş olduğu tutum, Augustus'un bizzat kendisi tarafından yazılan Res Gestae adlı eserde iyi bir şekilde aktarılmaktadır.

³⁸¹ Strabon XVII 3,24; Dio LIII 12,1; LIII 12,7; LIII 14,5; LIII 15,1,3-4; LIII 21,6-7.

³⁸² Dio LIII 12-4; LIII 14,5.

³⁸³ Magie RRAM I 445 vdd.; Jones, Greek City 59; Millar, Emperor 156 vdd.; Lintott, Imperium 111 vdd; Richardson, Administration 60 vdd.

bugünkü yaygın görüşten farklı bir değerlendirmede bulunur³⁸⁴. Millar; *imperium* ve *provinciae*'nin Roma *res publica*'sındaki egemen kurula bunun da *senatus*'a değil *populus Romanus*'a ait olduğunu belirtir. Ayrıca Millar'a göre, *triumvires* sisteminden sonra bazı eyaletlerin Augustus tarafından İÖ. 27 de *populus*'a verilmesi nedeniyle bu eyaletler *publicae provinciae* yani *provinciae populi Romani* olarak bilinmelidir. Millar düşüncesini, Tacitus'un bu eyaletleri *publicae provinciae* olarak adlandırmasına ve İS.II. yy. ortalarında yazan Gaius'un da eyaletlerin hala *provinciae populi Romani* ve *provinciae Caesaris* olarak bölündüğünü ifade etmesine dayandırmaktadır.

Augustus'un eyaletlere yönelik en önemli düzenlemesi eyaletleri kendisi ve *populus* arasında bölüştürmesi olmuştur³⁸⁵. Augustus buna göre; imparatorluğa çok önceden dahil edilmiş, sürekli bir askeri varlığı gerektirmeyip barış içindeki eyaletleri *senatus*'a bırakır³⁸⁶. Bunlar, Cumhuriyet Dönemi'nde olduğu gibi *senator* sınıfından *consul*'luk ve *praetor*'luk yapmış kişiler tarafından yönetilirler. Buna karşın *senatus* eyaletlerinden Afrika ile Asia eyaletleri için özel bir düzenleme yapılır. Buna göre bu iki eyaletin valileri *senator*'luk kariyerinin son noktasını oluşturan *consul*'luk yapmış kimseler arasından atanmaktaydı³⁸⁷. Bununla birlikte diğer bütün *senatus* eyaleti valileri ister *consul*'luk isterse de *praetor*'luk yapmış olsun görevleri barışçıl olduğu için hepsi aynı unvanla yani *proconsul* olarak adlandırılırlar. *Populus* valilerinin görev süreleri 1 yıldır³⁸⁸ ve bunlar *publicus*, *senatus*, *concilium plebis* tarafından eyaletlere gönderilirler³⁸⁹.

³⁸⁴ Bunların nedenleri ve başka açılardan örneklendirilerek değerlendirilmesi için bkz. Millar, Senatorial Provinces 93 vdd.

³⁸⁵ Millar, Senatorial Provinces 93'te, genel olarak *imperator* ve *senatus* arasındaki bölünmenin idari uygulama ya da politik sorumluluk bölünmesine karşılık gelmediğini; bilakis bunun basit bir şekilde yöntem ve atama koşulları, ayrıca *legati Augusti propraetore*'nin ve *proconsul*'lerin görev süreleriyle ilgili olarak düşünüldüğünü belirtir. Bu şekilde bir ifade Burton'da da görülmektedir ve Burton, eyaletler arasında uygulamadaki farklılığın, bunların atama yöntemleri ve sürelerinin uzunluğuna bağlı olarak iki kategoride olduğunu ifade eder. Bkz. Burton, Government 424. Bunun için ayrıca bkz. Millar, Emperor 165.

³⁸⁶ Augustus ve *senatus* ya da *populus* arasında paylaşılan eyaletlerin isimleri ve bunların zaman zaman el değiştirmesi için bkz. Strabon XVII 3,24; Dio LIII 12.

³⁸⁷ Dio LIII 14,2; Strabon XVII 3,24. Böhm, Cursus Honorum 18. Bununla birlikte gerekli duruma göre farklı düzeydeki valiler atanabilmekteydi. Örneğin, Tiberius, Asia ve Afrika Eyaletleri'ne 6 yıl süreyle valilik için *legatus*'lar gönderir. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Magie RRAM I 506 vd.

³⁸⁸ Bunlar, *populus* idaresinde olmasına rağmen valinin görev süresi çeşitli nedenlerle *imperator* tarafından uzatılmaktaydı. Augustus, Asia Eyaleti kentlerinde yaşanan deprem sonrasında kentlere yaptığı yardım

Augustus, bu eyaletlerin valilerinin atanmasına zaman zaman müdahale eder ve bu eyaletlerde yönetimi eline alır. Bu durum, *senatus* eyaleti valilerinin iyi yönetim göstermediği zamanlarda eyalet valilerinin ölümü ya da hastalanması üzerine ya da herhangi bir savaş durumunda görülmektedir. *Imperator* bu eyaletlerde yönetimi eline aldığı zaman, eyaletlerin *senatus*'un olmasına ve normal olarak *senator*'ler arasından vali seçilmesine rağmen, bu eyaletlere atılı sınıftan kimseleri de vali olarak görevlendirebilmekteydi. Çünkü *populus* ve *senatus*'un olduğu söylenen eyaletlerde *quaestor*'luk yapanların ve uzman durumunda olanların böyle durumlarda yönetim yetkisine sahip olarak bunu yapması mümkün değildir³⁹⁰. *Senatus* bir bütün olarak *imperator* eyaletlerine karışmaz ancak, eyaletlerdeki bazı özel yerlere müdahale edebiliyordu³⁹¹.

Yeni ele geçirilen, bir saldırı ya da ayaklanma ihtimaline karşın düzeni sağlamak için bir *legion*'a ihtiyaç duyan eyaletler *imperator*'a bırakılmıştır³⁹². Bu şekilde Augustus, görünüşte *populus*'a güvenli eyaletleri vererek onları büyük bir zahmetten kurtarıyordu ancak gerçekte kendisi, sınır eyaletleri başta olmak üzere zorluk ve tehlike içinde olanları alma bahanesiyle orduyu ve gücü eline geçiriyordu. Bunun sonucunda da yönetime daha kolay sahip oluyordu. Augustus kendisine bırakılan eyaletlerin yönetimini yaklaşık olarak 10 yıl için üstleneceğini ve eğer bunların güvenliğini kısa sürede sağlayabilirse, övünçlü bir şekilde, bunları hemen *populus*'a geri vereceğini belirtir³⁹³. Buna karşın ilerleyen dönemlerde bunu aldığı ek sürelerle daima uzatır ve sonuç olarak da bu hayat boyu devam eder³⁹⁴.

Augustus kendine ait eyaletlere, *consul*'luk ya da *praetor*'luk yapmış olanları ve ayrıca Cumhuriyet Dönemi'nin aksine *equestrium*³⁹⁵ sınıfından kimseleri vali olarak görevlendirir³⁹⁶.

karşılığında olasılıkla vali değişikliğinden kaynaklanan masrafları önlemek için, görevdeki valinin ikinci bir yıl daha orada kalmasını şart koşar. Konuyla ilgili olarak bkz. Magie RRAM I 479.

³⁸⁹ Dio LIII 13,3-5. Mason, Greek Terms 106'da *populus* eyalet valilerinin ne düzeyde olursa olsun *proconsul* olarak adlandırılmalarının Augustus'un bir yeniliği olduğunu belirtir. Lintott, alınan kararların mecliste *populus* tarafından onaylanması gerektiğini ifade eder. Bkz. Imperium 39.

³⁹⁰ Dio LIII 14, 3-7.

³⁹¹ Millar, Emperor 165.

³⁹² Strabon, XVII 3,24; Dio LIII 12, 2-3.

³⁹³ Dio LIII 13,2.

³⁹⁴ Dio LIII 16,2-4.

³⁹⁵ Böhme, Atlıların düzenli memurluk kariyerlerinin kuruluşunun Augustus'un getirdiği bir yenilik olduğunu ifade eder. Bkz. Cursus Honorum 20.

³⁹⁶ Strabon XVII 3,24.

Senatus sınıfından vali olarak atanan kimseler ise savaşçı özellikleri nedeniyle, konumlarına bakılmaksızın, *legati Augusti propraetore*³⁹⁷ olarak adlandırılırlar ve bunlar 5 *fasces* taşırlar³⁹⁸. *Legati Augusti propraetore* tüm eyaleti ve tüm askeri birimleri yönetir. Kendisine bağlı *legati* ise *legion*'lara komuta eder ve mahkemelere katılırlar³⁹⁹. *Equestrium* sınıfından olan kimseler farklı bir şekilde *praefectus* olarak adlandırılırlar. Bu valiler bazı küçük ve hantal eyaletlerin valiliğini yaparlar. Bunlar, Roma dünyasında çok önemli bir yeri olan Mısır Eyaleti valiliği de yapmışlardır⁴⁰⁰. Buna karşın, Claudius Dönemi'nde bunlar için unvansal olarak bir ayırım yapılır ve küçük eyalet valileri bu dönemden itibaren *procurator*⁴⁰¹ adını taşıırken Mısır Eyaleti'nin valisi *praefectus* olarak adlandırılmaya devam eder⁴⁰². Augustus'un kendi eyaletlerinin valileri için belirli bir görev süresi yoktur ve bunlar onun uygun gördüğü süre boyunca *imperator* adına eyalet yönetiminde bulunurlar. Bundan dolayı Augustus'un kendi eyalet valilerinin valilik görev süresi düzensizdir ve bunun genel olarak 8 ile 10 yıl olduğu belirtilmektedir⁴⁰³. Buna karşın Augustus'un askeri danışmanı Maeceneas, Augustus'a valilerin görev sürelerinin eyaleti yeterince tanıyabilmeleri ve iyi yönetim gösterebilmelerini için 3 yıldan az, eyaletlerde çok tehlikeli olmamaları için de 5 yıldan fazla olmamasını tavsiye eder⁴⁰⁴.

³⁹⁷ Bu kimseler, birden fazla *legion*'a sahip ve askeri önemi büyük olan Germania Superior ile Inferior, Britannia, Yukarı Mesopotamia, Moesia ve Suriye gibi eyaletlerde valilik yapmışlardır. Konuyla ilgili olarak bkz. Böhme, *Cursus Honorum* 18.

³⁹⁸ Dio LIII 13,5-8. Ayrıca bkz. Levick, *Government* 8.

³⁹⁹ Lintott, *Imperium* 122.

⁴⁰⁰ Dio LIII 13,2.

⁴⁰¹ Genel olarak *procuratores* görevleri için bkz. Garnsey, *Empire* 22 vd.; Burton, *Government* 425 vd.; Böhme, *Cursus Honorum* 20; Mitchell, *Anatolia I* 67 vdd. Bkz.: Magie *RRAM I* 54; Brunt, *Jurisdiction* 461 vdd.

⁴⁰² Richardson, *Administration* 62; Burton, *Government* 424'te, İS.195'te eyalet olarak ilhak edilen Mesopotamia'nın da *praefectus* olarak adlandırılan bir vali tarafından yönetildiğini belirtir.

⁴⁰³ *Imperator* eyaletlerindeki valilerin görev sürelerinin çok düzensiz olduğu görülmektedir. Burton, *Government* 424'te İS.I.yy.dan itibaren bunun yaklaşık olarak 3 yıl olduğunu ifade eder. Bazı eyaletlerde valilik yapan valilerin sürelerinin örnekleri için bkz. Arnold, *Administration* 121 vd.; Brunt, *Themes* 490 vdd.

⁴⁰⁴ Dio LII 23,2. Ayrıca konuya ilişkin olarak bkz. Arnold, *Administration* 121. Arnold, bunun olasılıkla gözetilen genel bir kural olduğunu belirtir. Burton, *Government* 424'te, benzer şekilde İS.I.yy.dan itibaren bunun yaklaşık olarak 3 yıl olduğunu ifade eder. Maeceneas, *imperator*'a her eyalette casuslara sahip olmasını da önerir ancak bu insanların yalanlarına ve yanlış uygulamalarına karşı onu uyarır. Bunun için bkz. Dio LII 37.

Dio, yapılan düzenlemeler sonucunda Augustus'un kendi eyaletinin *propraetor*'larına askeri elbise giyme, kılıç taşıma ve askerleri cezalandırabilme (ya da öldürebilme) yetkisi verdiğini⁴⁰⁵ ancak *populus* eyaletlerinden hiç kimseye bu yetkinin verilmediğini belirtir⁴⁰⁶.

Augustus, *senatus* eyaletlerini kontrol ve müdahale etmek için, İÖ. 27'de yapmış olduğu düzenlemeye karşın, İÖ. 23'te yeni fonksiyonlar oluşturur. Böylece Augustus *imperium*'a sahip olarak elde ettiği *maius imperium proconsulare* yetkisiyle vali atamadığı eyaletlere de müdahalede bulunabiliyordu. Bu şekilde Augustus tarafından, *senatus* eyaleti valilerine şahsi olarak, yasa ya da emir yoluyla verilen *mandata* (emirler) yerine getirilmeliydi aksi halde itaatsizlik devlete ihanetti. Bu yetkiler Augustus tarafından daha sonra valilerin yetkilerine eşit derecede Agrippa'ya verilir⁴⁰⁷. Bu ve bunun benzeri yetkiler Augustus Dönemi'nden sonra da bazı kimselere verilmiştir⁴⁰⁸. Bu düzenlemelerin sonucunda *senatus* eyaletlerinin askeri görevleri azalmış ve bunların valileri bundan sonra *imperator*'un emir ve isteklerini de yerine getirmeye başlamışlardır.

Augustus, daha önce İÖ. 52-51 civarında Pompeius tarafından uygulamaya konulan ancak ondan sonra hemen kaldırılan *lex de pompeia provinciis* düzenlemesini tekrar uygulamaya koyar. Buna göre vali adaylarının *cursus honorum*⁴⁰⁹ adı verilen gerekli koşulları yerine

⁴⁰⁵ Lintott, *Imperium* 121 vd.'nda, adam öldürmenin Augustus tarafından icat edildiğinin görüldüğünü çünkü Cumhuriyet Dönemi'nde gönderilen birimler olmadıkları sürece *magistratus* ve *promagistratus*'lara ölüm cezasıyla yargılama hakkının verilmemiş olduğunu belirtir.

⁴⁰⁶ Dio LIII 13,6-7. Lintott ise farklı bir yorumda bulunmaktadır. Lintott, *Imperium* 121dn. 53-54: The so-called public provinces, which weren't emperor's, had governors of proconsular rank selected by lot, whether they were in fact ex-consuls or ex-praetors, who were normally expected to serve a single year. Only those governors were allowed to wear military uniform or carry a sword, who had the right to execute Roman soldiers -that is, presumably, those who commanded legions (it should be noticed that Dio accepts that governors in general had the right to inflict capital punishment).

⁴⁰⁷ Lintott bu gücün, Augustus tarafından ne kadar kullanıldığının açık olmadığını ancak en erken tarihlenebilen kanıtın İÖ. 12'de Yahudiler hakkında oluşturulan olduğunu ve Kyrene'ye İÖ. 7,6 ve 4 yıllarında gönderilen emirlerin de *maius imperium*'un önemli resimlerinden biri olduğunu belirtir. Bkz. Lintott, *Imperium* 115 vd.

⁴⁰⁸ Tiberius Dönemi'nden Philippus Arabs Dönemine kadar *maius imperium* ve bunun gibi yetkilerin verildiği bölgelerin ismi, gönderilen kimselerin listesi ve bunların gönderiliş tarihleri için bkz. D.Potter, 'Emperors, their borders and their neighbours: the scope of imperial mandata', (ed. D.L. Kennedy) *The Roman Army in the East*, JRA 18, 1996, 64 vd.

⁴⁰⁹ *Senator* ve atlı sınıfının *cursus honorum* koşulları başlangıçta birbirinden farklılık gösterir ancak bu Hadrianus zamanında değiştirilir ve Hadrianus atlı sınıfının kariyerini *senatus* sınıfına denk olacak şekilde düzenler. Bkz. Magie RRAM I 627. *Principatus* Dönemi'nde yerine getirilmesi gerekli olan *cursus honorum* koşulları için bkz. Böhme, *Cursus Honorum* 9 vdd.

getirdikten sonra, eyalette vali olabilmek için Roma'da beklemeleri gerekliydi. Böylece genel bir düzenlemeyle adaylara 5 yıldan önce eyaletlerde vali olabilmek için kura çekimi yasaklanır⁴¹⁰. Bazı valilerin eyaletlerde yapmış oldukları yanlış davranışları önlemek için de düzenlemeler yapılır. Augustus bunun için valilerin görevde iken ya da eyaletten ayrıldıktan sonra 60 gün geçinceye kadar eyaletliler tarafından onurlandırılmasını, bu gibi durumların valiler daha sonra yargılandıkları zaman kendileri için bir kanıt olarak kullanılmamaları için yasaklar⁴¹¹.

Augustus'un doğu eyaletlerinde yapmış olduğu önemli düzenlemelerden biri de ekonomi alanındadır. Augustus doğu eyaletlerinde, Caesar'ın yapmış olduğu gibi⁴¹², vergilerin *publicani* tarafından toplanmasını yasaklar. Bu vergilerin hem değerlendirilmesi hem de toplanması kentlerin yerel yöneticilerine bırakılır. Bu dönemden itibaren vergiler batıda *decuriones* arasından seçilen *decemprimi* doğuda ise *boule*'nin *dekaprotoi* olarak adlandırılan bir üyesi tarafından toplanır ancak verginin toplanış tarzının belirsiz olduğu belirtilir⁴¹³.

Gelirler, *senatus* eyaletlerinde *proconsul* idaresi altındaki *quaestor* tarafından toplanarak *senatus* hazinesine aktarılır. Augustus ve Tiberius tarafından İS.6 yılında da ordudan terhis olmuş askerlere para temini için bir askeri hazine kurulur⁴¹⁴. Bununla birlikte *imperator* kendisinin ilgisi doğrultusunda *senatus* eyaletlerinde faaliyetlerde bulunabiliyor ve eyaletlerinin gelirlerine müdahale edebiliyordu⁴¹⁵. *Imperator* eyaletlerinde *quaestor* bulunmamasına karşın⁴¹⁶ Augustus, *senatus* eyaletlerinin gelirlerine müdahale etmek için bu eyaletlere *procuratores* ya da özgür doğumluları gönderebilmekteydi⁴¹⁷. Buna karşın *proconsules* kendi vergilerini toplayabiliyorlardı. Bu şekilde Augustus her zaman için hem ordunun gücünü elinde tutmayı hem de normalde kendisinden ayrılmış olmasına karşın, *senatus*'un gelirlerini, kendi kararına göre harcamaya⁴¹⁸ karar verebiliyordu. *Imperator*

⁴¹⁰ Dio LIII 14,2.

⁴¹¹ Dio LVI 25,6. Valilere eyaletliler tarafından onurlar verilmesi daha sonra Nero tarafından da yasaklanır.

⁴¹² Brunt, Themes 355 vdd. Brunt, Caesar tarafından yapılan düzenlemeye karşın *publicani*'in varlıklarını korumaya devam ettiklerini ifade eder.

⁴¹³ Macro, Cities 668; Brunt, Themes 355 vdd.

⁴¹⁴ Magie RRAM I 495.

⁴¹⁵ Magie RRAM I 490.

⁴¹⁶ Richardson, Administration 62.

⁴¹⁷ Dio LIII 15,3-6.

⁴¹⁸ Dio LIII 16,1.

eyaletlerinde ise vergilerinin toplanması *imperator*'un özel görevlileri, atlı sınıfından özgür doğumlu *procuratores* tarafından yerine getirilmekteydi⁴¹⁹. Augustus zamanında ayrıca görevlilere maaş verme sistemi de oluşturulmuş ve bunlar ilk kez belirlenmiş bir maaş almaya başlamışlardır. Buna karşın maaşlar herkes için eşit değildir ve birimlere ihtiyaç dahilinde yaklaşık olarak bir tutar verilir⁴²⁰.

Augustus, *cursus publicus* olarak adlandırılan ve *imperator* birimlerinin geçişini kolaylaştırma amacını taşıyan *imperator* postası biriminde de düzenlemeler yapar. Bunların (*diploma*) geçiş sistemi ve süresi *imperator* tarafından saptanır ve eyalet valileri tarafından uygulanır⁴²¹. Bu sistemin zamanla eyalet kentlerine çok ağır bir yük olmaya başlaması nedeniyle sonraki dönemlerde bazı *imperatores* tarafından sistem üzerine bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bunların masrafları nihai olarak Severus Dönemi'nde *fiscus*⁴²² tarafından karşılanmaya başlamıştır⁴²³.

⁴¹⁹ Magie RRAM I 489; RRAM II 1348 dn. 62.

⁴²⁰ Dio LIII 15, 5-6; Duncan-Jones, Money 37 vd. Magie RRAM I 488 vd.'nda, düzenli bir şekilde verilen maaş sistemiyle eyaletlilerden zorla para alımının ve eyaletlilere karşı yapılan davranışların önüne geçilmesinin umut edildiğini belirtir.

⁴²¹ Plinius, Epistulae X 45-46.

⁴²² *Fiscus*'un anlamları ve kullanım yerleri için bkz. Brunt, Themes 134 vdd.

⁴²³ Jones, Greek City 141 vd. Jones bunun A. Pius tarafından kaldırılmış olabileceğini de ifade eder. Ayrıca bkz. Magie RRAM I 487; Lintott, Imperium 94.

IX. MAGISTRATUS'LARA KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

Roma tarafından bölgeye gönderilen komutan ve görevliler, görevleri sırasında buldukları bölgeye ve halka büyük zararlar vermişlerdir. Görevliler yaptıkları kötü davranışlardan dolayı zaman zaman şiddetli cezalara çarptırılmışlardır. Buna karşın eyaletleri korumak için eyaletlere atanan birimlerin bazı davranışları ile görevlerinin dönem içinde yasa yoluyla yasaklanmasına ve bunlarla ilgili yasaların koşullarının sonraki duyarlı idareciler tarafından yinelenmesine rağmen bu önlemler ve kısıtlamalar, eyalet yönetiminde yetki sahibi üst düzey görevlileri caydıramamıştır. Bunun bazı temel nedenleri valilerin görevleri bölümünde açıklanmıştır. Arnold da, bu yasaların caydırıcı gücünün olmadığını ancak, bunların uygulanması durumunda bile eyaletleri korumak için çok az şeye ihtiyaç olacağını belirtir⁴²⁴. Bunun sonucunda yöneticiler, kendilerinin yetkilerini ve güçlerini kullanarak hem eyaletlere hem de eyalet halkına önemli zararlar vermişlerdir.

Görevlilere karşı Roma tarafından uygulanan en erken ve en katı örneklerden biri özel bir mahkemeye yapılan yargılamadır. Bu durum, komutan Q. Pleminius'un Lokris'i İÖ.205'teki fethinden sonra askerlerine tecavüz ve yağmalama için aşırı ölçüde özgürlük vermesi sonucunda ortaya çıkar. Bu sorunu araştırmak için *senatus* tarafından bölgeye bir *praetor*, iki *tribunes* ve *plebs*'lerin bir *aedilis*'inden oluşan bir komisyon gönderilir. Komisyon, Pleminius ve 32 kişiyi ölüm cezasına çarptırır ve suçlananlar daha sonra Roma'ya gönderilirler. Burada *tribunus*'ların müdahalesiyle bir süre kendilerini korur ancak gözaltı durumundan kurtulmayı denemeleri ve, bunu başaramamaları sonucunda infaz edilirler. Buna karşın bu durum bir daha tekrarlanmaz⁴²⁵.

İÖ.171'de bir Hispania'nın valinin rüşvet aldığı yolundaki şikayeti üzerine *senatus*, bir *magistratus*'un keyfi bir şekilde hububat fiyatını saptamasını ya da *praefecti* kullanarak vergi toplamasını yasaklayan karar alır. Buna göre topluluklar tarafından vergi, doğrudan ya valiye ya da *quaestor*'a ödenmeliydi. Bu karar ayrıca valiye kendisinin karar vereceği fiyata Hispania'lıların % 5 lik vergi toplama hakkını satmaya zorlamasını da yasaklamıştır⁴²⁶.

⁴²⁴ Arnold, Administration 75.

⁴²⁵ Lintott, Imperium 98.

⁴²⁶ Lintott, Imperium 72 vd. dn.18. Lintott 98'de de, *senatus*'un aynı tarihte Hispania'da, valiler tarafından sabit fiyatlarla erzak olarak talep edilen tahıl alımını yasakladığını ve yine s. 44.'te, bu tarihlerde Roma birimleri tarafından dışarda köle ve toprak alımına da kısıtlamalar ve yasaklar koymuş olabileceğini ifade eder.

Yasayla *magistratus*'ların eyalet halkına karşı bazı zorlamalarda bulunmaları da yasaklanmıştır. Bunlardan en bilineni paranın ya da mülkün geri alınması anlamına gelen *lex de pecuniis repetundis* adlı yasadır, ancak yasa ismine göre daha komplekstir ve geniş bir fonksiyon sergiler. Lintott, bu tür düzenlemelerin İÖ. 149'dan önce de varolabileceğini belirtmekle birlikte aynı yılda, *Tribunus* L.Calpurnius Piso tarafından ilk daimi *quaestio de repetundis* (zorla alım üzerine soruşturma) oluşturulduğunu ifade eder⁴²⁷. Arnold, Calpurnia Yasası'nın gaspetmeye karşı ilk yasa olduğunu ve Cicero'nun belgelerinde de *plebs*'lerin *tribunus*'u Lucius Piso'nun gaspetme hakkında bir yasayı yürürlüğe koyan ilk kişi olduğunu⁴²⁸ belirtir. Tacitus da *magistratus*'ların para hırsının *Lex Calpurnia*'nın doğumuna neden olduğunu belirtir⁴²⁹. Braund ise, Roma birimlerinin eyaletlerdeki kötü yönetimiyle ilişkili olarak bu yasayla ilk daimi mahkemenin yaratılmış olabileceği ifade etmektedir⁴³⁰. Bundan sonra *Lex Acilia*'da bahsedilmesi nedeniyle İÖ.149-124 arasında *Lex Iunia*'nın, İÖ. 125 civarında *Lex Acilia*'nın, İÖ.111'de *Lex Servilia*'nın yürürlüğe konmuş olduğu düşünülmektedir⁴³¹.

Tarihi tam çıkarılamamakla birlikte İÖ.2.yy'ın önemli yasalarından birisi de *Lex Porcia* olarak görülmektedir. Lintott, *Lex Porcia*'nın valilerin faaliyetlerini ve taleplerini yasal bir şekilde sınırlayan ilk yasa olduğunu⁴³² ve bunun muhtemel maddelerinin: Roma vatandaşlarının haklarının temyizle tekrar değerlendirilmesi, Roma birimleri tarafından dışarıda alınacak köleler ve topraklar hakkında kısıtlamalar, valilerin heykel ve tapınak paralarını toplaması hakkında düzenlemeler ve bunlar tarafından tefecilik yapılmasını yasaklama gibi koşullar olabileceğini⁴³³ ifade eder. Garnsey bu yasayı, Cicero'nun *principium iustissimae libertatis* olarak adlandırdığını ve bu yasanın, vatandaşları dayak cezasına karşı

⁴²⁷Lintott, *Imperium* 98 vdd.'ında, *Lex Calpurnia* ve bunun belirsiz ardılı olan *Lex Iunia* yasalarının genel olarak Romalı olmayanların yararı için yapılmadığını ancak bununla müttefiklere yardım etmenin de düşünülmüş olduğuna inandığını belirtir. *Lex Iunia*'nın koşulları ve özellikleri için bkz. Arnold, *Administration* 76 vdd.

⁴²⁸Arnold, *Administration* 75.

⁴²⁹Tacitus, *Annales* XV 20,12 '*magistratum avaritia Calpurnia scita pepererunt; nam culpa quam poena tempore prior, emendari quam peccare posterius est*'. Ayrıca bkz. Arnold, *Administration* 75.

⁴³⁰Braund, *Empire* 3.

⁴³¹Arnold, *Administration* 75.

⁴³²Lintott, *Imperium* 44.

⁴³³Lintott, Sulla'nın ve Caesar'ın düzenlemelerinin de bundan kaynaklanmış olabileceğini belirtir. Bkz. Lintott, *Imperium* 103.

koruyan ilk *lex* olduğunu ifade eder⁴³⁴. İÖ.123-2'de de *lex Sempronia* ile, C.Gracchus tarafından da bazı düzenlemeler yapılır⁴³⁵. Gracchus'un mülkün geri alınması için (*lex de rebus repetundis*) oluşturduğu yasayla ise, gaspetme olaylarında bulunan kötü bir valinin görev süresinin bitimiyle, eyalet halkı tarafından dava edilmesi mümkün kılınmıştır. Buna göre eğer vali yargılama sonucunda suçlu bulunursa aldığı iki katını vermek zorundaydı⁴³⁶, ancak eyalet valisi ya da diğer birimler devlet tarafından değil de bir birey tarafından suçlanmalıydı⁴³⁷.

Delphos ile Knidos'da ele geçirilen İÖ.101-100 yıllarına ait yazıtlarda eyalet görevlilerinin yapması ve sakınması gerekenler belirtilmektedir. Bu yasayla bir valiye *senatus* kararı olmadan kendi eyaletinin dışına sefer yapması yasaklanır. Ayrıca, kamu çıkarlarını gözetmeyen bir amaçla (*rei publicae causae*) eyalet dışına geçiş ve yolculuklar da yasaklanır⁴³⁸. Bu koşullar; daha sonra Sulla tarafından ilan edilen *Lex Cornelia de Provinciis Ordinandis* ya da *Lex Cornelia de Maiestate*⁴³⁹ olarak bilinen yasada da görülür. Sulla bunun yanında gasp olayları için oluşturulan yargıçlar kuruluna, atlı sınıfı üyeleri yerine *senatus* üyelerini transfer eder. Sulla'yı buna yönelten etmen ise, Asia Eyaleti'nde Scaevola'nın

⁴³⁴ Garnsey, *Lex Iulia* 168 dn.10-11. Garnsey ayrıca dn.12'de, Cícero'da *Lex Sempronia*'nın ölüm cezasına karşı, *Lex Porcia*'nın ise bir vatandaşı dayak cezasına karşı korumak için tam bir engel olduğuna dair ima'nın görüldüğünü ancak bunda ısrar etmeyeceğini belirtir.

⁴³⁵ C. Gracchus tarafından yapılan diğer düzenlemeler için bkz. N.Baydur, 'Roma'da İ.Ö. II. Yüzyıldaki Reformlar' *Belleten XL-158*, 1976, 212 vdd.

⁴³⁶ Brunt, *Maladministration 195*'te, İÖ. 123'ten önce zararı giderme oranının düşük olduğunu, C. Gracchus'un bunu iki katı yaptığını, Mommsen'in ise Sulla'nın bunu bir kez daha düşürmüş olduğunu ve *Lex Iulia* ile de hiçbir değişiklik yapılmadığını belirttiğini, Sherwin-White'in ise Sulla'nın ne alındıysa değerinin 2,5 katına çıkardığını ancak *Iulia* yasasının daha katı olduğunu belirttiğini ifade eder.

⁴³⁷ Richardson, *Administration 44* vd. Richardson ayrıca, Sulla yasaları altında bile devlete ihanet suçunun özel bir suçlama olduğunu belirtir.

⁴³⁸ Hassall-Crawford-Reynolds, *Eastern Provinces 209*; Bkz. aşağıda 'Testimonia'. Ayrıca bkz. Lintott, *Imperium 23*.

⁴³⁹ Marshall, *De Provinciis 902* dn. 58. Marshall, İÖ.80-79 yıllarındaki *Lex Cornelia* ile *lex* ya da *senatus* izni olmaksızın bir valinin savaş açamayacağını ve eyaletini bırakamayacağını, aksi halde devlete ihanet suçuyla suçlanacağını belirtir. Bunun için ayrıca bkz. Richardson, *Administration 44*. Richardson, bu koşula karşın valilerin sahip oldukları *imperium*'a ve eyaletlerin uzak oluşu nedeniyle iletişimin düşük olmasına dikkat çekmektedir.

yolundan giden Rutilius Rufus'un *publicani* ile sorun yaşaması sonucunda haksız bir şekilde mahkemeye çıkarılması olmuştur⁴⁴⁰.

Eyalet dışına geçiş ve yolculukları kamu çıkarı olmaksızın yasaklama, Cumhuriyet Dönemi'nde eyaletleri korumaya yönelik en son ve en katı yasa olan⁴⁴¹, Iulius Caesar'ın İÖ.59'daki *Lex Iulia de Pecuniis Repetundis* adlı düzenlemesinde de görülmektedir⁴⁴². Caesar tarafından yürürlüğe konulan bu yasa eyalet halkını korumak açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bununla eyaletlerde Roma birimlerinin neden olduğu yozlaşma önlenmeye çalışılmıştır. Yasa, eyaletlerde önemli bir sorumluluk üstlenen kimselerden gaspetmiş oldukları paranın geri alınması ile ilgilidir. Yasanın koşulları hem kapsamlı hem de kesindir. Buna göre bir kamu görevlisi akrabası olmadığı sürece herhangi bir kimseden hediye alamazdı. Görevlinin aynı şekilde; yargıyı idare ederken, kamu sözleşmelerini onaylarken ya da hububat taleplerini düzenlerken herhangi bir hediye alması kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Aksi halde 4 kat ceza uygulanacak ve bu miktar varislerinden ya da yakınlarından talep edilebilirdi, hatta kendisi de *senator* unvanını kaybedebilirdi. Bununla kamu harcamaları gerektiren seyahatlere de vadeler konulmuştur. Böylece sınırlanmış bir oran haricinde hiç kimse seyahat esnasında yerli halktan barınma, odun, tuz ve hayvanları için saman talep edemezdi. Bu yasa ile ayrıca, Knidos ve Delphos örneklerinde olduğu gibi, *senatus* yetkisi olmaksızın bir valinin yabancı bir krallık topraklarına girmesi, savaş ilan etmesi ya da herhangi bir neden olmaksızın görev yaptığı eyaletini bırakması yasaklanmıştır⁴⁴³. Görev süresinin bitiminde de vali yaptığı işlemlerin listesini eyaletin iki

⁴⁴⁰Magie RRAM I 251. Rutilius Rufus'un yargılanması hakkında daha fazla bilgi için bkz. Magie RRAM I 175 vd.; R.M. Kallet-Marx, 'The Trial of Rutilius Rufus' Phoenix 44, 1990, 122 vdd.; E.M. Sanford, 'Roman Avarice in Asia' JNES 28, 1950, 33.

⁴⁴¹ Brunt, Maladministration 190. Brunt ayrıca Cicero'nun da bu yasaı mükemmel olarak değerlendirdiğini ve bu yasanın *senatus* kararları ile *imperator* kurallarıyla düzenlenmesine rağmen Iustinianus zamanına kadar imparatorluk yasasının temeli olarak kaldığını belirtir. Garnsey ise, bu yasanın Jones tarafından Traianus'un hükümdarlığında neredeyse ölü olarak kabul edildiğini belirtir. Bkz. Garnsey, Lex Iulia 167 dn.4;

⁴⁴² Yasanın çıkarılmasına, Asia Eyaleti valisi L.Valerius Flaccus'un eyalete büyük zararlar veren davranışlarda bulunması ve İÖ.59'da Roma'ya dönüşünden sonra da gasp ile suçlanmasına karşın avukatları sayesinde kurtulması neden olmuştur. Bunun için bkz. Magie RRAM I 379 vd.

⁴⁴³ Buna karşın bunlar; sadece *senatus*, *magistratus*'larını ve *senator*'ları ve bu kişilerle birlik olan akrabaları kapsamakta olup atlı birimleri kapsamamaktadır. Brunt, bu durumu atlıların bu dönemde küçük konumlarda olmasına bağlamaktadır. Bkz. Maladministration 190.

büyük kentine vermek, ve bunun bir kopyasını da Roma'ya göndermek zorundaydı⁴⁴⁴. Brunt, bu yasayla *peregrines*'in bir Romalı birimi suçlayabileceğini belirtir⁴⁴⁵.

⁴⁴⁴Magie RRAM I 380, RRAM II 1243 dn.8. Magie, Iulius Caesar tarafından hazırlanan bu yasanın temelde Flaccus'un yaptıkları nedeniyle *senatus* tarafından sonuçlandırıldığını, ancak bu yasaya yalnızca Cicero gibi dürüst görevlilerin uyum olabileceğini belirtir. Lintott, Imperium 23 vdd'ında, Caesar'ın Gallia Transalpina'da yaptıklarının genel olarak kendisine karşı kanıt olarak kullanıldığını ancak Caesar'ın bunlara karşı bazı cevaplar verdiğini belirtir. Konu için ayrıca bkz. Brunt, Maladministration 192.

⁴⁴⁵Brunt, Maladministration 193'te, buna ilk kez Gracchus yasası ile izin verildiğini ve *Lex Iulia* ile bunun tekrar tanındığını, ancak İÖ.123'ten önce *Lex Cornelia*'da olduğu gibi, Roma vatandaşlarının eyalet halkı adına dava açabildiklerini ve vatandaşların da eyalet halkının şikayetleri ile ilgili diğer suçlamaları mahkeme önüne getirmekte özgür olduklarını ifade eder.

X. EYALET YÖNETİMİNDE KENTLERİN ROLÜ

X.1. Kentlerin Eyaletlerde Yönetime Katılması

Normalde eyaletlerde temel düzenlemeler yapıp güvenlik tam olarak sağlandıktan sonra imparatorluğun idari ve kontrol sisteminin birimleri olan kentlerin⁴⁴⁶ coğrafi sınırları belirlenerek⁴⁴⁷, yönetim yerel topluluklara bırakılmaktadır. Kentler ise kendilerine bırakılan bu yönetimi *demos*, *ekklesia*, *boule* ve *gerousia* gibi önceden var olan kurullarla⁴⁴⁸ ve bu kurullara girmek isteyen görevlilerle yürütmüşlerdir⁴⁴⁹. Birinci *strategos* ya da birinci *arkhon* da bunların başkanlarıdır⁴⁵⁰. Kentlerde önceden var olan idare birimleri isimlerini koruyarak olduğu gibi kalmışlar ve görevlerine devam etmiştir⁴⁵¹. Buna karşın Roma Dönemi ile birlikte bunların üyeleri, eskiden olduğu gibi özgür insanlar yerine, kentlerde bulunan zengin ve nüfuzlu kimseler arasından seçilmiştir⁴⁵².

⁴⁴⁶ Kentlerin özellikleri için bkz. Reynolds, *Cities* 15 vdd.

⁴⁴⁷ Kentlerin sınırlarının belirlenmiş olduğu her kentin kendi sınırlarında ithalat ve ihracat için vergi toplamasından anlaşılmaktadır. Bkz. Jones, *Greek City* 244.

⁴⁴⁸ Galsterer, *Roman Law* 14'te, her eyaletin yasal sistemi ve bunların *civitates*, *municipia* gibi yapısal oluşumlarının en azından 3 etmenin ürünü olduğunu belirtir. Bunların ise, Roma tarafından verilen kararlar ile politik davranışlar, kentlerin Roma ile önceden ya da Roma tarafından ilhak edilişleri ardından Roma ile ilişkiler ve sonuncu olarak da yerliler ile bunların liderleri tarafından Roma yaşamı ile kültürünü kendilerine uyarlama düşünceleri olduğunu ifade eder.

⁴⁴⁹ Oinoanda kenti bunun için iyi bir örnek oluşturmaktadır. Buradaki bir yazıtta, kentte bulunan yerel birimlerin Demostheneia Bayramları'nda yerine getirmesi gereken görevler ile bayramda yapılması gerekenler açık bir şekilde belirtilmektedir. Yazıt ve yazıtın değerlendirilmesi için bkz. M. Wörrle, *Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien: Studien zu einer agonistischen Stiftung aus Oinoanda*. München 1988, (*Vestigia*; Bd.39) 5 vdd. Konu hakkında ayrıca bkz. Magie *RRAM* I 643 vdd.; Mitchell, *Anatolia* I 199 vdd.; Macro, *Cities* 678 vdd.; Gökalp, *Prosopografya* 122 vd.; aşağıda 'Lex Pompeia'.

⁴⁵⁰ Magie *RRAM* I 644; Mitchell, *Anatolia* I 199 vd.; Macro, *Cities* 677 vdd. Ayrıca bkz. aşağıda 'Lex Pompeia'.

⁴⁵¹ Magie *RRAM* I 640.

⁴⁵² Jones, *Chrysostom* 4. Ayrıca bkz. aşağıda 'Lex Pompeia'.

Bu birimleri oluşturan üyelerin sayıları, görevlerinin boyutu ve farklılığı kentlerin saygınlığı ile ekonomik durumuna göre kentten kentte değişiklik göstermektedir⁴⁵³. Bunlar ise her kentte yasalarla belirlenmiştir⁴⁵⁴.

Magie, Bithynia'nın kentsel birimlerini düzenleyen Pompeius Yasası'nın sadece zenginlerin kentsel görevleri üstlenmesini⁴⁵⁵ öngördüğünü ve bunun diğer Anadolu eyaletlerinde de aynı şekilde olabileceğini belirtir⁴⁵⁶. Bu yapının bulunduğu doğu kentlerinde de, bu kurulların yönetim ve üyelikleri λειτουργία⁴⁵⁷ olarak adlandırılan bir sistemle Roma'nın isteği doğrultusunda, kentlerin nüfuzlu ve zengin vatandaşları tarafından onursal⁴⁵⁸ bir görev olarak yerine getirilmekteydi⁴⁵⁹. Bunlar, Bithynia'da olduğu gibi belirli bir ücret alınmadan⁴⁶⁰ kent *boule*'sine ömür boyu üye olarak kaydedilmektedirler⁴⁶¹. Yetkilerini ise sınırlı bir şekilde yasalardan almaktadırlar ancak, eyalet valisine karşı sorumludurlar. Bu şekilde, eyalet valileri ile birlikte eyalet halkının idaresi üzerinde aktif bir rol oynamışlardır⁴⁶². Buna karşın bu durum sonucunda yönetime sokulmayan halk ile yöneticiler arasında zaman zaman kıskançlık ve düşmanlık oluşmuştur⁴⁶³. Hatta Prusa kentinde halkın

⁴⁵³ Ameling, Pompeius 20.

⁴⁵⁴ Reynolds, Cities 25; Magie RRAM I 641.

⁴⁵⁵ Plinius, Epistulae X 79.

⁴⁵⁶ Magie RRAM I 641.

⁴⁵⁷ Macro, Cities 677 vdd. Macro, kentliler tarafından yerine getirilen bu görevlerin ἀρχαί ve λειτουργίαι olarak adlandırılan iki bölüme ayrıldığını belirtmekte ve bunlar arasındaki farklılıkları maddelerle göstermektedir.

⁴⁵⁸ Kentlerde zengin kimseler tarafından ve kentlerin önde gelenleri tarafından yerine getirilen bu görev bunu üstlenenlere oldukça ağır yükler getirmektedir, ancak kentlerde bazı kimselere ve bazı mesleklere muafiyet verilmektedir. Bundan muaf tutulan kimseler için bkz. Millar, City 79 vdd.; Jones, Greek City 185.

⁴⁵⁹ *Leiturgia* hakkında daha fazla bilgi ve örnekler için bkz. Akdoğan-Arca, Euergesia 140 vdd.

⁴⁶⁰ Plinius, Epistulae X 112-113. Pompeius tarafından düzenlenen yasaya göre censores tarafından *boule*'ye seçilenlerden giriş ücreti alınmaz, ancak ücret bu sayının arttırıldığı kentlerde meclise yeni giren *bouleutes*'lerden alınmıştır.

⁴⁶¹ Sherwin-White, Letters 527 vd.'nda, bu sistem ile kentlerde kontrolün ve denetimin ortadan kalktığını ve sistemin zaman zaman yönetimde bulunan kimseler tarafından suistimal edilerek sorunlara neden olduğunu ifade eder. Ayrıca bkz. Ameling, Pompeius 29.

⁴⁶² Burton, Government 438 vd.

⁴⁶³ Pleket, Roman Culture 206 vd.

öfkesinin ilerlemesi sonucunda, eyalet valisi vatandaşların kamu toplantılarına katılmasını yasaklamış ve suçlu olanları sürgün ya da ölümle cezalandırmıştır⁴⁶⁴.

Üyelik sayıları *censores* (=τιμηται)'ın yanı sıra merkezi olarak da karara bağlanmış ve son olarak da *senatus* ya da *imperator* tarafından onaylanmıştır⁴⁶⁵. Bunların listesi de en azından Galatia ile Bithynia'nın kentlerinde⁴⁶⁶ ve ayrıca, Aphrodisias ile Pergamon'da *censores* tarafından kontrol edilmiştir⁴⁶⁷. Bunlar belirli bazı noktalarda *boule*'den üyeleri kovma yetkisine de sahip olmuşlardır⁴⁶⁸. Alınan kararların geçerli olabilmesi için üyelerin üçte ikisinin oturuma katılması ve onayı gerekliydi. Daha sonrasında ise alınan kararlar ya da yasalar valiye sunulmalı ve bunlar vali tarafından onaylanmalıydı⁴⁶⁹. Buna karşın eyaletlerde temel yasaların kalıcılığının sağlanması için *imperator*'un *decretus*'u veya *senatus consultum* gerekliydi⁴⁷⁰.

Kentler, bu şekilde bir idare tarzıyla, Roma dünyasında yerel idarenin ve yaşamın ana merkezleri olmuşlardır⁴⁷¹. Bu sistemin oluşumuna Cumhuriyet Dönemi'nde başlamıştır. Roma tarafından kentler bu dönemden itibaren, ya yeniden adlandırılmış ya da birbirine yakın iki yerleşim birimini tek bir kent yapılmış ve küçük bölgeler geliştirilmiştir⁴⁷². İÖ.II.yy.sonlarından itibaren ise Roma ele geçirmiş olduğu bölgelerde bunu gerçekleştirmek

⁴⁶⁴ Bu durumun Prusa ve Nikaia'da Dio Khrysostomos'a karşı olduğu görülmektedir. Diğer kentlerde bu gibi durumlara örnek olarak bkz. Magie RRAM I 600.

⁴⁶⁵ Magie RRAM I 639'da, Pisidia'nın kuzeyindeki Tymandos kentine 50 kişilik kent *boule*'si oluşturma hakkının bilinmeyen bir *imperator* tarafından verildiğini belirtir.

⁴⁶⁶ Plinius Epistulae X 79; X 112; X 114.

⁴⁶⁷ Magie RRAM I 641; RRAM II 1505 dn. 31. Magie *ensor*'lar için ek *bouleutes* kaydetmenin mümkün olmuş olabileceğini ifade eder. Buna karşın yeni *bouleutes* kaydetme izin sonucunda olmaktadır.

⁴⁶⁸ Plinius, Epistulae X 114. Bu koşulların, *Tabula Heracleensis*, *Lex Coloniae Ursonensis* ve *Lex Malacitana* ile belirtildiği ve tüm imparator'luk boyunca aynı olduğu ifade edilir. Buna göre *censores*; çeşitli suçlardan hüküm giymiş olanları, ticarete yüz kızartıcı durumda bulunanları ve ordudan atılanları üyelikten çıkarma yetkisine sahiptir. Bunun için bkz. Sherwin-White, Letters 72; Lintott, Imperium 134 vd.

⁴⁶⁹ Magie RRAM I 642. *Boule*'nin sorumlulukları için ayrıca bkz. RRAM II 1506 dn.33.

⁴⁷⁰ Sherwin-White, Pliny 121.

⁴⁷¹ Reynolds, Cities 15 vdd. Buna karşın Mitchell ve Garnsey kentleri topluluk olarak ifade etmeyi daha gerekli görmektedirler. Bkz. ydn. 270.

⁴⁷² Magie RRAM I 546 vd.

amacıyla doğuda *koinon*, batıda ise *concilium*⁴⁷³ gibi yerel oluşumları teşvik etmeye başlamıştır. Bu bölgelerdeki kentlere⁴⁷⁴ ve kentlerin yapısal oluşumuna⁴⁷⁵ önem verilerek, bunlar yönetime dahil edilmiştir⁴⁷⁶. Eyaletlerin bazı kentlerine, Roma vatandaşları yerleştirilerek⁴⁷⁷ ya da eyaletli vatandaşlara Roma vatandaşlık hakkı, bazılarında da Cumhuriyet Dönemi'nde olduğu gibi ayrıcalıklar verilerek sistemi geliştirme yoluna gidilmiştir⁴⁷⁸. Böylece bu bölgelerde hızlı bir şekilde Romalılaştırma politikası uygulanmaya başlamıştır⁴⁷⁹.

Bu dönemde, eyaletlerin hala barbar ya da uygar olmayan halklar olarak tanımlanan krallıklar ve halklarla geniş sınırlara sahip olmaları, bazı eyaletlerde barış ortamının tam olarak sağlanamaması ve eyaletlerde bazı düzenlemelerin tam olarak yerleşmemesi nedeniyle bazı aksaklıklar yaşanmıştır. Bundan dolayı valiler bu dönemde eyalet yönetiminde önemli bir görev yükü altında kalmışlar ve eyaletlerde önemli sorunları üstlenmişlerdir. Kentler,

⁴⁷³ Bunlar, *Principatus* Dönemi'nde, kent memuriyetliklerini yapmamaları nedeniyle daha rahat hareket etmişlerdir. Bu sayede valileri *imperator*'a kolaylıkla şikayet edebilmişler ve valinin üzerinde bir denetimci işlevi görmüşlerdir. Bunun yanında kentler için *imperator*'dan bazı haklar elde etmeye de çalışmışlardır. Bunun için bkz. Richardson, Administration 67; Magie RRAM I 451 vd.; Reynolds, Cities 30 vd.; Levick, Pliny 124. Buna karşın eyaletlerde *imperator* rahibi olan kimseler bunu daha ağırlıklı bir şekilde yapmışlardır.

⁴⁷⁴ Kent kurma politikası İÖ.I.yy.dan itibaren ağırlık kazanır. Kent ya da *colonia* kurmayla Romalılaştırma politikası ağırlıklı olarak Pompeius ve Caesar tarafından başlatılırken, Augustus tarafından da önemli şekilde devam ettirilir. Augustus sonrasında ise başta Vespasianus ve Hadrianus tarafından buna ağırlık verilir. Kent kuruluşları ve kentlerin gelişimi hakkında genel bir bilgi için bkz. Magie RRAM I 639 vdd.; Mitchell, Anatolia I 80 vdd.; Macro, Cities 673; S. Mitchell, 'Roman Residents and Roman Property in Southern Asia Minor' The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology Vol. I, Ankara-İzmir 23-30 /IX/ 1973, 311 vdd.

⁴⁷⁵ Lintott, Imperium 132.

⁴⁷⁶ Cumhuriyet Dönemi'nde kentlerin üstlendikleri roller ve valilerin bunlara karşı görev ve sorumlulukları için bkz. Jones, Greek City 121; Macro, Cities 668.

⁴⁷⁷ Eyaletlere yerleşen Roma vatandaşlarının nitelikleri ve özellikleri için bkz. S.Mitchell, 'Roman Residents and Roman Property in Southern Asia Minor' The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology Vol. I, Ankara-İzmir 23-30 /IX/ 1973, 311 vdd.

⁴⁷⁸ Bununla birlikte kentlere verilen imtiyazlar dönem içinde başta ekonomik olmak üzere bazı nedenlerle *imperator*'dan *imperator*'a değişmektedir. Bunun örnekleri için bkz. Jones, Greek City 129 vdd. Augustus Dönemi'nde Anadolu'daki imtiyazlı kentler için bkz. Macro, Cities 676.

⁴⁷⁹ Roma tarafından, Roma kültürü geliştirilerek, bölgeleri Romalılaştırma amacı taşıyan çalışmalar ve bunların antik dönem örnekleri için bkz. Levick, Government 152 vdd.; Dio LVI 18, 2-3; Reynolds, Cities 22 vd.; Brunt, Themes 267 vdd.

Cumhuriyet Dönemi'nde de yönetime katılarak kendi olağan günlük idari işlemlerini yürütmüşler ve valinin görev yükünü azaltmışlardır. Hatta kentlerde görev alan sorumlular, bu dönemde yapılan çeşitli düzenlemeler ile kendi sorumluluk alanları içinde yargılama yetkisine de sahip olmuşlardır⁴⁸⁰. Buna karşın eyalet kentlerinde oluşturulan yerel mahkemelerin ve farklı yasa maddelerinin yürürlükte kalmasıyla böyle bir eyalette *lex provinciae* sadece idari çatıyı oluşturmuş ve, kentlerde gerçek bir medeni kanunu oluşturamamıştır. Bundan dolayı da eyalet halkı arasında şahsi yasaların sadece yerel kurallarda bulunduğu ve bunun da *lex provinciae* ile açık bir şekilde tamamen dahil edilmekten ziyade yerel kuralları desteklemiş olduğu düşünülmektedir⁴⁸¹. Bunun yanında, Roma döneminde kentler bu gibi bazı hakları elde etmelerine ve yönetime sokulmalarına karşın, genel olarak düşünüldüğünde Roma çıkarları için hizmet ettikleri ve daha önceden sahip oldukları güçlerini kaybetmiş oldukları da ifade edilmektedir⁴⁸².

Augustus Dönemi'nde egemenlik altına alınan halklar çoğalmış ve Roma'ya tehlikeli sayılabilecek halklar ile krallıklar önemli ölçüde azaltılmıştır⁴⁸³. Buna karşın hala tehlikeli olabileceği düşünülen eyaletlerin *imperator* tarafından üstlenilmesi, güvenliğin tam olduğu düşünülen eyaletlerin ise *populus*'a bırakılması ile bu dönemden itibaren eyalet valilerinin ve diğer görevlilerin⁴⁸⁴ sorumlulukları ve görevleri eyaletten eyalete farklılaşmıştır. *Principatus* Dönemi'nde *Pax Romana*'nın ilanı ile eyaletlerde huzur ortamının sağlanması sonucunda, Cumhuriyet Dönemi'nde başlatılmış olan yönetimi yerel kent topluluklarına verme politikası daha iyi ve daha etkili şekillenmiştir.

⁴⁸⁰ Mitchell, *Anatolia I* 201. Ayrıca bkz. aşağıda 'Kentlerin Görevleri'.

⁴⁸¹ Marshall, *Texts* 105 dn.13. Marshall ayrıca, bütün kent kurallarının yeniden oluşturularak *lex* içine dahil edilmesinin anlamsız olacağını ve bunun oldukça uzun olabileceğini, *Lex Rupilia*'nın da yerel kanunu içine dahil etmeksizin onaylamış olduğunun görüldüğünü belirtir.

⁴⁸² Mitchell, *Roman World* 120 vdd.

⁴⁸³ Bunun sağlanamadığı Britannia gibi bölgelerde ise, Tacitus'tan öğrendiğimiz kadarıyla, valinin temel görevi, Cumhuriyet Dönemi'nde olduğu gibi halkların egemenlik altına alarak bunları etkisiz hale getirmek, idari faaliyetlerde bulunmak ve harcamaları kontrol etmektir. Buna örnek olarak Agricola'nın Britannia'daki faaliyetleri için bkz. Tacitus, *Agricola XVIII* 1,1; *XL* 1,1.

⁴⁸⁴ Erken *Principatus* Dönemi'nde de Suriye, Hispania ve Mısır'ın iç düzeninin sağlanması *legiones*'in göreviydi. Bkz. Levick, *Government* 39.

X.2. Kentlerin Görevleri

Yapılan düzenlemelerin sonucunda eyaletlerdeki her bir kent⁴⁸⁵ birliklerin yürüyüşü esnasında ihtiyaçlarının karşılanması⁴⁸⁶ vergilerin toplanması, yasanın ve düzenin devam ettirilmesi, yolların bakımı ve yapımında⁴⁸⁷, ayrıca Roma'ya ödenecek olan vergilerin toplanması gibi temel konularda da çok önemli bir rol oynarlar⁴⁸⁸. Kentlerde, Roma Dönemi öncesi bilinmeyen bir birim olan ve kent *boule*'sinin önerdiği 10 kişi arasından eyalet valisinin seçtiği, *eirenarkhos*⁴⁸⁹ ve *paraphylakes* gibi görevlilere de kontrolleri altındaki kırsal bölgelerin korunması, kent sınırlarının güvenliğinin sağlanması⁴⁹⁰, suçluların aranıp bulunarak sorgulanması ve sonra da bunların valiye teslim edilmesi ya da vali kente gelinceye kadar gözaltında tutulması, gibi sorunlarda aktif bir rol ve yetki verilir⁴⁹¹. Kentler, gerektiğinde Roma yetkililerine ya da *imperator*'a sorunlarını iletmek için kentin ileri gelen vatandaşlarından elçiler seçip gönderirler ve sorunlarına çözüm ararlar⁴⁹².

Kentlere, kendi olağan idari işlemlerinde kolaylık sağlamak için Cumhuriyet Dönemi'nde olduğu gibi yargılama yetkisi de verilmiştir. Mahkemelerin saygınlığının örselenmemesi amacıyla dönem içinde bazı önlemlerin alındığı görülmektedir. Bunlardan birinde Asia

⁴⁸⁵ Batı ve doğu eyaletleri arasında kentlerin yapıları ve imtiyazları arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Batı eyaletlerindeki kentlerin aldıkları haklara göre sınıflandırılmaları için bkz. Reynolds, *Cities* 23. Doğu eyaletlerindeki kentlerin ayrıcalıkları için bkz. ae. 24.; Ayrıca batı sınırlardaki eyalet kentlerinin durumları için bkz. Hanson, *Acculturation* 53 vdd.

⁴⁸⁶ Mitchell, *Anatolia I* 134 dn.108. Mitchell, bu hizmetlerin (*munus*) *prosecutio* ya da *παραπομπή* olarak bilindiğini ve zaman zaman da bunların kentlerde bulunan zenginler tarafından üstlenildiğini, ancak bunların genelde kentlerin nüfusu özellikle de taşralı yerleşimciler arasında bölüştürülmüş olduğunu ifade eder.

⁴⁸⁷ Genel olarak hem *imperator* hem de *populus* eyaletinde bulunan yolların bakımı ve sorumluluğu hangi eyalette olursa olsun *imperator*'a karşı sorumlu *procuratores* tarafından üstlenilmektedir. Bunun için bkz. Mitchell, *Anatolia I* 124 vdd.; Magie *RRAM I* 547.

⁴⁸⁸ Bunların genel olarak görevleri için ayrıca bkz. Levick, *Pliny* 122.

⁴⁸⁹ Magie *RRAM I* 647.

⁴⁹⁰ Kent görevlilerinin bu şekilde olan sorunlarla ilgili yetkileri için bkz. Mitchell, *Anatolia I* 200 vd.; Miletos'da da bir *agoranomos* kıtlık zamanında yiyecek teminini sürdürmek için şiddetli önlemler almaya zorlanır. Bkz. Mitchell, ae. 145 vd., dn.18; Magie *RRAM I* 647 vd.

⁴⁹¹ Burton, *Government* 430. Burton buna; yaklaşık olarak 155'te Smryna rahibi Polykarpos'un Hristiyan'lara karşı katliamının ardından kentten kaçması üzerine, kentin *eirenarkhos*'u tarafından aranıp bulunarak hapsedilmesi örneğini vermektedir. Bunun için ayrıca bkz. Magie *RRAM I* 647.

⁴⁹² Mitchell, *Asia* 30 vd. Mitchell bunların özellikle doğu eyaletlerinin kentlerinde görüldüğünü belirtir. Ayrıca bkz. Levick, *Government* 22.

proconsul'u Gnaeus Domitius Corbulo eyaletliler tarafından *imperator*'a yapılan suistimali ve yerel mahkemelerin saygınlığının zedelenmesini ve önemsiz, iyi niyet taşımayan başvuruları önlemek için bir bildiri yayımlar. Buna göre *imperator*'a yapılacak olan her bir müracatın kendisi tarafından kontrol edilip onaylanması, kendisine müracat yapılabilmesi için de belirli bir miktar paranın *bona fides*'ine güvence olarak yatırılması gerektiğini belirtir⁴⁹³. Plutarkhos'da kentlerde yürütmeyi ve yönetimi üstlenen yerel birimlerin sonraki dönemlerde yetkiyi kaybetmeleri nedeniyle eyalet kentlerinde bulunan bazı insanların; doktora danışmadan yikanmayan ya da bir şey yiyemeyen insanlar gibi eyalet halkının önemsiz her sorunu eyalet yönetimine getirdiğini ve valiyi dilediklerinden daha zorba olmaya zorladıklarını ifade etmesiyle⁴⁹⁴ bunlarda yaşanan sıkıntıların boyutu anlaşılmaktadır.

Kentlerde sorumluluğu üstlenen zengin ve nüfuzlu görevliler de, Roma'ya ödenecek olan vergi miktarı eksik olduğu durumlarda bunların tamamlanması, kamu düzeninin sağlanması, hububat ve yiyecek temini, pazarların ve fiyatların düzenlenmesi, kamu harcamaları, *gymnasia* ve caddelerin bakımı, lağımın temizlenmesi, su temini, kamu ve dini yapıların yapılıp onarılması, hamamlar için yakıt temini, geleneksel oyunların düzenlenmesi ve festivallerin yönetilmesi gibi kentsel hayatın bütün hizmetlerini ve ihtiyaçlarını eyaletin tüm kentlerinde benzer yetkilere sahip olarak üstlenmişlerdir⁴⁹⁵. Bu düzenlemeler ve yapılanma sonucunda kentler Roma'ya bağımlı şekilde kendilerini yöneterek hem Roma'ya hem de eyalet valilerine yönetimde büyük kolaylıklar ve avantajlar sağlamışlardır⁴⁹⁶.

Bunlardan dolayı, Roma İmparatorluğu'nun eyaletlerdeki başarısının büyük ölçüde yerel idarenin asıl yükünü taşıyan yerel soyluların iyi niyetine bağlı olduğu ifade edilir⁴⁹⁷. Mitchell da valinin heyetinde bulunan idari kadronun eyaletlerdeki reformlar için yetersizliğinden

⁴⁹³ Magie RRAM I 544 vd.; RRAM II 1403 dn.15; Brunt, Maladministration 207 vd.'nda, bazı bölgelerde özellikle Aleksandreia yahudileri ve Filistin yahudilerinin sorunlarını *imperator*'a doğrudan dile getirebilmek için eyalet valisinin izninin gerekli olduğunu ifade eder.

⁴⁹⁴ Plutarkhos, Praecepta gerendae reipublicae (798a-825f), Plutarch's moralia, (Ed. H.N. Fowler), Vol. 10. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, (1936 рерп.1969), 814 F, 815 A. Ayrıca bkz. Jones, Greek City 325 dn.74; Lintott, Imperium 132 dn.14.

⁴⁹⁵ Magie RRAM I 643 vdd.; Macro, Cities 677 vdd.; Burton, Government 434 vd. Jones ise, *boule* üyelerinin sorumluluğunun bölgelerin büyüklüğüne göre çok büyük farklılıklar gösterdiğini ifade eder. Bkz. Greek City 274.

⁴⁹⁶ Burton, Government 434 vd.; Garnsey, Empire 32 vd. Bundan dolayı *Principatus* Dönemi'nde eyaletlerde valilerin görev yükü önemli ölçüde azalmıştır ve ilerleyen dönemlerde de valilerin ekonomi başta olmak üzere bazı görevleri de her iki eyalette *imperator* tarafından *procurator* gibi başka birimlere verilmiştir.

⁴⁹⁷ Braund, Empire 9; Levick, Pliny 123.

dolayı, Roma görevlilerinin politikacı ya da idareciler olmak yerine yargıç ve general⁴⁹⁸ olarak görev yaptıklarını belirterek kentlerin yönetimdeki fonksiyonlarına işaret etmektedir. İÖ.4'te de *senatus* kararıyla ve Augustus'un onayıyla eyaletlerin refahını arttırmak, valilerin zorbalığını önlemek ve hem eyaletten hem de vatandaşlardan zorla para alan valileri yargılayabilmek amacıyla bazı düzenlemeler yapılır⁴⁹⁹. Buna karşın bütün dönem boyunca yapılan bu düzenlemeler eyalet valilerini ve görevlilerini kötü yönetimden caydıramamıştır ve bunlar eyaletlerde baskıcı bir tutum izlemeye ve istediklerini yapmaya devam etmişlerdir⁵⁰⁰.

Kent görevlilerinin üstlenmiş oldukları fonksiyonlara karşın, zaman zaman kendilerinden beklenen sorumlulukları çeşitli nedenlerden dolayı karşılayamadıkları da görülmektedir. Böyle durumlarda Domitianus'un hükümdarlığının sonlarında Anadolu'nun pek çok merkezinde oluşan kıtlıkta⁵⁰¹ olduğu gibi valiler⁵⁰² devreye girerek olaylara müdahale etmektedirler⁵⁰³. Domitianus'da Roma dünyasındaki sürekli tahıl kıtlığını önlemek için bu sorunların yaşanmaması için imparator'luk boyunca bir genelge yayımlayarak kısıtlamalarda bulunmuşlardır⁵⁰⁴.

İmtiyazlı kentler bu dönemde de varlıklarını devam ettirir ve kendilerini kendi yasaları ile yönetirler⁵⁰⁵. Buna karşın Jones, *foedus*'un *Principatus* Dönemi'nde çok az koruyuculuğa

⁴⁹⁸ Mitchell, Anatolia I 69. Mitchell ayrıca, Roma yönetiminin yeni ilhak edilen alanlara önemli değişiklikler getirdiğini ancak bunların araçlarının çoğunlukla valiler yerine yeni sosyal, ekonomik ve politik koşulların imparatorluğa dahiliyle gerekli olduğunu belirtir.

⁴⁹⁹ Düzenlemenin boyutları ve özellikleri için bkz. Magie RRAM I 488; RRAM II 1347 dn.58.

⁵⁰⁰ Augustus Dönemi'nden Hadrianus Dönemi'ne kadar eyalet valileri ve görevlileri hakkında yapılan suçlamaların çokluğu bunu göstermektedir. Bunların tarihleriyle birlikte listesi için bkz. Brunt, Themes 90 vdd.

⁵⁰¹ Bithynia'da da halk bu dönemlerde tahıl fiyatlarının artmasından şikayet eder ve bunun sorumlusu olduğu düşünülen zenginlere karşı ayaklanırlar. Bkz. Harris, Bithynia 882.

⁵⁰² Bunun için Galatia Eyaleti valisi L. Antistius Rusticus, Pisidia Antiokheia'sında İS.93 civarında uzun bir yasa yayımlar ve vali; Antiokheia yerlilerine ne kadar tahıl stoğuna sahip olduklarını *duoviri* önünde bildirmelerini ve ihtiyaç fazlalıklarını her modius için bir *denarius*'u geçmemek şartıyla tahıl alıcılarına satmalarını emreder. Bkz. Levick, Government 111 vd.; Levick, Domitianus 57 vd.; Mitchell, Anatolia I 145 dn.16; Burton, Government 435.

⁵⁰³ İS.II.yy.'ın ortalarında Ephesos'ta da benzer bir sorun yaşanır ve yerel yetkililer liman ile yaşadıkları sorunları eyalet valisine getirirler. Asia valisi de yeni kurallar yayımlar ve bunlara karşı gelinmesi durumunda yargılanacaklarını bildirir. Bkz. Burton, Government 435. Ephesos'da tapınak harcamaları ile ilgili valinin yasa yayımlaması üzerine bir örnek için ayrıca bkz. Dignas, Economy 141 vd.

⁵⁰⁴ Mitchell, Anatolia I 146; Levick, Domitianus 67 vd.

⁵⁰⁵ Strabon XVII 3,24.

sahip olduğunu belirtir⁵⁰⁶. Bu dönemde, Nero Dönemi sonrası yaşanan iç savaşta olduğu gibi yaşanan ekonomik sorunlar bunların kaldırılmasına ve kısıtlanmasına neden olur⁵⁰⁷. *Bithynia et Pontus* Eyaleti'nde imtiyaz sahibi bir *colonia* olan Apamea kenti de haklarını Traianus Dönemi'ne kadar olduğu gibi korur ve *proconsules* bunların hesaplarını bu döneme kadar kontrol etmezler. Traianus ise, Plinius'un gönderilişinden itibaren kendisinin iradesiyle kentin mali konularda denetleneceğini bildirir⁵⁰⁸. Buna karşın eyalette imtiyaz sahibi bir diğer kent Amisos'ta halk; yoksullar yararına kullanmak istedikleri paralar ve toplantılar ile ilgili olarak Plinius'un *imperator*'a danışması üzerine *imperator*, bunun engellenemeyeceğini ancak imtiyaz sahibi olmayan ve kendi yasaları altında bulunan diğer kentlerde bu tür uygulamaların yasaklanmasını bildirir⁵⁰⁹. Kentlerin kendi mahkemelerini oluşturduğu bu sistemin, genel olarak Caracalla tarafından *Constitutio Antoniniana*'nın ilanına kadar devam ettiği, ve bu yasa ile imparatorlukta herkese vatandaşlık verilmesiyle yerel yasaların zayıflatılıp yerine bir bütün olarak yeniden Roma yasalarının uygulanmasına niyet edildiği ifade edilmektedir⁵¹⁰.

X.3. Kentler İçin Yapılan Düzenlemeler

Yapılan bu düzenlemelere karşın kentler İS. II. yy. ile birlikte, yapmış oldukları savurgan ve tutarsız harcamalar gibi, çeşitli nedenlerle ekonomik sorunlar yaşamaya başlarlar. Kentler, bu durumdan kurtulmak için *bouleutes* sayısını arttırmaya çalışırlar⁵¹¹. Traianus da bundan dolayı Prusa Kenti'ne *bouleutes* sayısını arttırmaları için izin verir⁵¹². Eyalet kentlerinde yer alan zengin ailelerin bu dönemden itibaren servetlerini kaybetmeye başlamaları ya da bu

⁵⁰⁶ Jones, Greek City 132

⁵⁰⁷ Duncan-Jones, Money 11 vd. İmtiyazların kaldırılışı ile ilgili olarak ayrıca bkz. Jones, Greek City 132.

⁵⁰⁸ Plinius, Epistulae X 47-48.

⁵⁰⁹ Plinius, Epistulae X 92-93. Traianus, imtiyazı olmaması nedeniyle Nikomedia Kenti'nde Plinius tarafından bir yangın teşkilatı kurulmasına izin vermez. Bkz. Plinius, Epistulae X 33-34.

⁵¹⁰ Galsterer Roman Law 24. Galsterer ayrıca, bu düşüncenin hala kabul edildiğini ifade eder. Buna karşın Schönbauer tarafından kabul edilmediğini ve Schönbauer'ın yerel yasaların zorunlu olarak kabul edilmemesiyle ilgili olarak bir kanıt bulamadığını belirtir. Galsterer dn. 27'de de, Cicero ile Caracalla arasında Roma idaresinin amaçlarının değişmediğini ve yasaların birleştirilmesinin Roma politikasında gerekli olmadığını ifade eder.

⁵¹¹ Kentlerin bunu arttırabilmeleri için imparator'un izninin gerekli olduğu görülmektedir. Bunun için bkz. Plinius, Epistulae X 112.

⁵¹² Kentin *boule* üye sayısı yaklaşık olarak İS. 98 yıllarında 100 kişiden az olmayacak şekilde arttırılır. Bkz. Khrysostomos XLV, 7, 7. Ayrıca bkz. Sherwin-White, The East 268.

ailelerin kaybolmaları, bunların varislerinin de kentlerden ayrılmaları, kentlerin yeni *bouleutes* bulmalarını zorlaştıran önemli diğer bir nedendir.

Kentlerde bulunan kimselerin görevleri üstlenmek istememeleri sonucunda ise merkezi yönetim sorunu çözümlenmek için bu dönemden itibaren müdahalelerde bulunur. *Imperator*'lar da eyalet valileri aracılığıyla kent memuriyetlikleri üzerine daha farklı bir düzenleme yapmaya başlarlar. Bunun içinde kentlerdeki vatandaşlardan bu görevleri, yasa ve düzene göre sırayla zorunlu olarak yapmaları istenmiştir. Eyalet valileri de kent *boule*'lerinin oturumlarına katılarak bunların seçimine tanıklık ve gözlemcilik yapmakla görevlendirilmiştir⁵¹³. Sorumluluk verilen kimse ise kendisinin yerine başkasını bulduğu zaman valinin onayı ile yükümlülüğünü başkasına devredebilirdi⁵¹⁴.

Merkezi yönetim, kentlerin bu savurgan tutumlarını önlemek için de düzenlemeler yapar ve müdahalelerde bulunur. Buna, Vespasianus Dönemi'nde kentlerin imtiyazları kısıtlanarak başlanmıştır. Domitianus Dönemi'nde ise ilk kez *curator* gönderilmiştir. Traianus Dönemi'nde bu daha da ileri götürülür ve oluşturulan *curator* ya da *corrector*⁵¹⁵ gibi birimlerle bütün kentlerin ekonomik yapısına müdahalelerde bulunulur.

Marcus Aurelius ve Lucius Verus bazı kent görevlilerine bu görevleri zorunlu olarak yerine getirmelerini bildirir. Severus Dönemi'nde ise bazı Asia kentleri, yaşadıkları ekonomik zorluklar nedeniyle yeni üye bulmakta zorlanınca *imperator*'a yahudileri kent *boule*'sine almak için dilekçe verirler⁵¹⁶. Pompeius'un Bithynia-Pontos Eyaleti'ni oluştururken, eyaletteki düzenlemelerinin kalıcı olabilmesi amacıyla, kent vatandaşlarına bir kente kayıtlı oldukları sürece başka kentlere kaydolmalarını yasaklamasının önemi yaşanan bu sorunlar nedeniyle bu dönemden itibaren daha iyi anlaşılmaya başlamıştır.

⁵¹³ Jones, Greek City 138 dn.83.

⁵¹⁴ Jones, Greek City 185 vdd.

⁵¹⁵ Bunların görevleri ve yetkileri için bkz. yukarda 'Principatus Dönemi Valilerinin Görevleri'. Levick, Pliny 123'te, Traianus tarafından bu birimlere görev verilmesine karşın kendi çözümünün yerel yasalar olduğunu belirtir.

⁵¹⁶ Reynolds, Cities 44 vd. Aslında, Traianus'un izni ve Severus'a mektup yazılması *lex provinciae*'nin oluşuna örnek gösterilebilir. Çünkü her ikisinde de *imperator*'dan izin alınmaktadır ve bu gibi düzenlemelerin Roma'da onaylanması gerekiyordu. O dönemde Bithynia-Pontos'un geçici olarak Traianus'a geçmesi de bunu meşru hale getirmiş olmalıydı. Aksi halde eyalet valileri bunları yapabilirlerdi. Severus Dönemi'yle birlikte zaten *imperator*'un eyaletlerde bütün gücü artmış ve her sorun kendisine gelmektedir. Bazı eyalet valileri bunların sayısını arttırmış olabilir ancak böyle bir düzenlemenin kalıcılığının onaylanmadığı sürece kalıcı olduğu düşünülemez.

Roma'luların yapmış olduğu bu düzenlemeler ise temelde daha çok büyük kentlerde ve yol yakınında yer alan kentlerde geçerli olmuştur. Çünkü Cumhuriyet Dönemi'nde⁵¹⁷ olduğu gibi, *Principatus* Dönemi'nde de çapulcu askerlerin zararı ve Roma yönetiminin etkisi ana yollara yakın topluluklarda ve büyük kentlerde daha fazla hissedilmiştir. Kırsal ve dağlık bölgelerde ise⁵¹⁸ düzenlemeler pek fazla etkili olmamıştır⁵¹⁹. Bu yüzden Roma, Hellenizm'in ve kentleşmenin etkili olmadığı bölgelerde, Pompeius'un Pontos Bölgesi'nde yapmış olduğu gibi yönetimi yerel liderlere bırakmış⁵²⁰ ve eyaletlerde yol yapım çalışmalarına büyük önem vermiştir.

İS.II.yy.dan itibaren hem kentlerin kendilerini yönetmek için gerekli koşulları yerine getirememesi sonucunda eyalet idaresinin sarsılmaya başlaması hem de Traianus ve Hadrianus gibi eyaletli *imperator*'ların aksine diğer eyaletli, *imperator*'ların Roma İmparatorluğu'nun tamamının idaresi için çalışmayıp kendilerine güç toplamak için bölgesel faaliyetlerde bulunmaları sonucunda da eyalet yönetimi yok olmaya başlar⁵²¹. Bu durum ise bir müddet sonra imparatorluğun kendisine yansır. Demircioğlu'da eyalet sisteminin bozulmasını imparatorluğun çöküş nedenlerinden birisi olarak göstermektedir⁵²².

⁵¹⁷ Cicero kardeşinin İÖ. 57'deki valiliğine övücü açıklamalar yaparken; Mysia'dan haydutluğun temizlenmiş olduğunu, eyalet boyunca huzurun sağlandığını, hırsızlığın hem yollarda ve kırsal bölgelerde hem de kentlerde kasabalarda yok edildiğini ifade eder. Bkz. Cicero, *Ad Quintum I* 1,25. Ayrıca bkz. Mitchell, *Anatolia I* 165.

⁵¹⁸ Aslında günümüzde de kırsal bölgelerde pek çok kimse kent kültürüne ve yaşamına uzak durumdadırlar. Bu nedenle antik dönemdeki durumla yakın bir benzerlik göstermektedir.

⁵¹⁹ Mitchell, *Asia* 45vd.; Cumhuriyet ve Principatus Dönemi'nde kırsal bölgelerde yaşanan bu gibi durumların örnekleri için bkz.: Mitchell, *Anatolia I* 165 vdd.; Burton, *Government* 429.

⁵²⁰ Bkz. ydn. 243.

⁵²¹ Roma'nın yıkılmasında eyaletlerin etkileri için bkz. Erzen, *Roma* 93 vdd.

⁵²² Demircioğlu, *Eyalet Sistemi* 445.

XI. PRINCIPATUS DÖNEMİNDE YAPILAN DÜZENLEMELER

Principatus Dönemi'nde yapılan düzenlemeler, dönemin koşullarına ve *imperator*'dan *imperator*'a değişmektedir. Augustus tarafından eyalet yönetiminde, yapılan bölünme olmasına karşın, *imperatores*, *senatus* eyaletlerinin iyi yönetilmemesi ve valilerin haksız kazanç elde etmesi konusunda eyalet halkının şikayetleri gibi çeşitli bahanelerle bu eyaletlere sık sık müdahale etmektedir⁵²³. *Imperatores*, *senatus* eyaleti valilerine mektup⁵²⁴, doğrudan emirler⁵²⁵ veya *mandata*⁵²⁶ yoluyla yapılmasını istediği düzenlemeleri bildiriyordu⁵²⁷ ya da bu eyaletlerin kontrolünü deşinilmiş olduğu gibi doğrudan kendisi üstleniyordu. Genellikle

⁵²³ *Imperatores* bunları çeşitli yollarla öğrenebilmekteydi. Eyaletlerde bulunan müfettişler yolu ile öğrenmesi için bkz. Plinius, *Epistulae* X 18. Bundan başka *procuratores*, *imperator* rahibi yetkilileri, eyaletliler tarafından gönderilen elçiler ve mektuplar bunlara örnek olarak gösterilebilir. Mektup gönderilmesi için bkz. Plinius, *Epistulae* X 83.

⁵²⁴ Plinius, *Epistulae* 72. Lintott, *Imperium* 114 vdd.; Lintott, *Cumhuriyet Dönemi'nde Roma'daki consul'lerin proconsul'lere emir veremediğini ve bunun için senatus consultum gerekli olduğunu belirtir. Millar, Emperor 164. Imperatores tarafından kentlere gönderilen mektuplar için ayrıca bkz. J.M. Reynolds, Aphrodisias and Rome, London (1982) 57 vdd.*

⁵²⁵ Augustus, Norbanus Flaccus'a ve Asinius Gallus'a; Tiberius'ta bütün valilere doğrudan emirler vermiştir. Bunlar için bkz. Millar, Emperor 164.

⁵²⁶ Eyalet valilerine *mandata* genel olarak İS. II.yy.dan itibaren bütün *imperatores* tarafından verilmiştir. Bununla birlikte bunun ilk verilmeye başlandığı tarih modern yazarlar tarafından oldukça farklı değerlendirilmektedir. Millar, Emperor 165'te, *legati*'in başlangıçtan itibaren bunu aldıklarını ve detaylı olarak bilinen ilk *mandata*'nın Domitianus tarafından Suriye Eyaleti *procurator*'una, *senatus*, *legatus*'una ilk detaylı *mandata*'nın ise Traianus tarafından Plinius'a verildiğini, *proconsul*'lere verilen en erken *mandata*'nın ise Asia valisi Antoninus Pius'a olduğunu belirtir. Garnsey, *Empire* 35'te, bunun görünüşe göre Augustus Dönemi'nde başlamış olduğunu ifade eder. Burton, *Mandata* 64 vd.'nda ise, bir *proconsul*'un *mandata* aldığına dair en erken örneğin 134-5'te Asia *proconsul*'u A. Pius'un olduğunu varsayıldığını ancak bunun Kos kentinden yeni bir yazıt nedeniyle Claudius Dönemi'nde de olduğunu ve Dio'nun bilgisi doğrultusunda Mommsen'in belirttiği gibi bunun Augustus ile başladığını kabul etmektedir.

⁵²⁷ Augustus'un Kyrene'ye bildirmiş olduğu yasalar *imperator*'un *populus* eyaletlerine müdahalesinin standart bir örneği olarak görülmektedir ve Kyrene ediktinin *proconsul*'lerin *imperator* tarafından gönderilen emirleri uyguladıklarını gösterdiği belirtilmektedir. Bkz. Millar, Emperor 162 vdd. Millar dn. 49'da ise Brunt'un bu prosedürün kısa süre içinde kalktığı yorumuna katılmamaktadır.

eyaletliler tarafından yapılan şikayetlerin pek çoğu *senatus* eyaleti valileri için⁵²⁸ yapılmıştır. Buna karşın Tacitus'un, Agricola'nın hayatını anlattığı eserinde geçen bir metin *imperator* görevlilerinin Britannia Eyaleti'ndeki davranışlarını sergilemesi açısından iyi bir örnek taşımaktadır. Burada, Britannia'lılar içinde buldukları savaşın da etkisiyle, eskiden bir krala sahip olduklarını, ancak şimdi bu sayının ikiye çıktığını ve valinin kanlarını emdiğini *procurator*'un ise neleri varsa aldığını belirterek bunlara karşı olan nefretlerini dile getirmektedirler⁵²⁹.

Imperator emirleri, *decreti* ve tüzükler, yasalar gibi aynı yetkiyi taşımakla birlikte *imperator*'un eyaletler ve devlet yönetimi için yaptığı düzenlemeler *senatus* ve *populus*'un idare üzerindeki bütün yetkisini kaybettiği anlamına gelmiyordu⁵³⁰. Augustus da ölümüne yakın bir zamanda *senatus* ve *populus* lehine bazı düzenlemeler yapmıştır⁵³¹. Tiberius ise buna itiraz etmiştir ve Augustus'un kendisinin yazdığı, *breviarium imperii* (= *imperator*'un resmi raporu) olarak adlandırılan ve askeri birimleri, donanmayı, eyaletleri ve müttefik krallıkları, dolaylı ve doğrudan vergileri, düzenli ve zaman zaman olan masrafları kapsayan belgelerin okunmasını emrederek bunu önlemeye çalışmıştır⁵³². Bundan dolayı, Augustus tarafından yapılmak istenen düzenleme onun ölümünden itibaren kaybolmuştur.

Principatus Dönemi'nde eyalet yönetimi için yapılan önemli düzenlemelerden birisini de bir bölge eyalet yapıldığı zaman bölge vergilerinin toplanması için yapılan ve *census* olarak adlandırılan düzenleme oluşturmaktadır. Bu sistem dönem içinde düzenli aralıklarla yapılmıştır ve bu sistemle eyaletlerde kişiler için *tribunus capitibus*, mülkler için ise *tributum soli* olarak adlandırılan vergi miktarı tespit edilmiştir⁵³³. Roma vergi sisteminin temelini oluşturan *census*; sayım, değerlendirme ve toplama gibi üç temelden oluşmaktadır. Sistemin sorumluluğu ve kontrolü ise eyalet valilerine, *senatus* birimlerine ya da *imperator* tarafından özellikle bu iş için görevlendirilmiş olan atlı birimlere verilmekteydi. Kent görevlileri de bilgi

⁵²⁸ Magie RRAM I 489 vdd. Levick, Domitianus Dönemi'nde de bir atlının geçici bir süreyle *populus* eyaletinden birini yönettiğini ifade eder. Bkz. Levick, Government 10

⁵²⁹ Tacitus, Agricola XV 2-3 '*singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi, e quibus legatus in sanguinem, procurator in bona saeviret. aequae discordiam praepositorum, aequae concordiam subiectis exitiosam. alterius manus centuriones, alterius servos vim et contumelias miscere. nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum*'. Ancak bunlar, Agricola öncesinde yaşananlardır.

⁵³⁰ Lintott, Imperium 118.

⁵³¹ Tacitus, Annales I 11; Augustus, Res Gestae XXXIV.

⁵³² Lintott, Imperium 119.

⁵³³ Mitchell, Anatolia I 68'de, bu sistemin Anadolu eyaletlerinde düzensiz olarak görüldüğünü belirtir.

toplamaktan ve kent ile kent çevresinde yer alan kimselerin kaydedilmesinden sorumlu olmuşlardır⁵³⁴. Bundan dolayı eyaletlerdeki her doğumun 30 gün içinde eyalet valilerine kayıt yapılabilmesi için bildirilmesi gerekmektedir⁵³⁵. *Census*'un amaçlarını ise her bir arazinin ismi, hangi bölge ve semt içerisinde olduğu, en yakın iki komşusu, önceki 10 yıl içinde ekilebilir alanın dönüm miktarının tespit edilmesi, varsa üzüm bağı miktarı, zeytinliklerin dönümü ve ağaçların sayısı, 10 yıl içinde kullanılan otlak dönüm miktarı, tahmini mera toprak alanı ve bunun gibi tahmini ormanlık alanın tespiti oluşturmaktadır⁵³⁶.

Claudius da *procurator*'ların nüfuzunu artırır. İS.53'te ise *senatus* onayı ile mali konularda yargılama hakkı elde eder ve *procurator*'ların sorumluluk alanlarını genişletir⁵³⁷. Magie, bunların nüfuzunun genişletilmesinin hem *proconsules*'in gücünü ihlal ettiğini hem de bunun ciddi bir şekilde rüşvet ve yozlaşmaya yol açtığını ifade eder⁵³⁸. Claudius bundan başka *populus* valilerinin Roma'da oyalanmalarını önlemek için de önlemler alır ve bunlara görev yıllarının içindeki Nisan Ayı ortasıyla başkentten ayrılmalarını emreder⁵³⁹. Bu dönemde eyalet görevlileri tarafından yapılan gasp olaylarını önlemek için de önlem alınır. Buna göre suç işleyenlerin yargılanabilmesi için hiç kimse görev yılının bitiminde yeni bir görev üstlenerek dokunulmazlık elde etmemeliydi⁵⁴⁰. Bu dönemden itibaren de *imperator*'ların eyalet yönetiminde ağırlığı dönem ilerledikçe *senatus* ve *populus* aleyhine artar ve bu durum Septimius Severus zamanında doruk noktasına çıkar. Bu dönemden sonra da *senatus* ve *populus*'un egemenliği neredeyse kaybolmaya başlar.

⁵³⁴ Burton, Government 427; Arnold, Administration 105'te, *imperator* eyaletlerinde kentlerin az olması ve uygarlık durumunun *senatus* eyaletlerinden daha alt seviyede olması nedeniyle bunun daha zor olduğunu ancak, *imperator* birimleri tarafından her iki tür eyalette de yapıldığını ifade eder.

⁵³⁵ G. Wesenberg, RE, XXIII-1, (1990) 1002 s.v. Provincia.

⁵³⁶ *Census* hakkında daha fazla bilgi için bkz. Levick, Government 72 vd.; Brunt, Themes 329 vdd.

⁵³⁷ *Procurator*'lara verilen bu yetkinin kapsamı, ilerleyen dönemlerde verilen sorumluluklar ve ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Brunt, Themes 163 vdd.

⁵³⁸ Magie RRAM I 541; Harris, Bithynia 878'de bu düzenlemenin Bithynia gibi eyaletlerde valilerin gücünün azaltıldığı anlamına geldiğini belirtir.

⁵³⁹ Dio LX 17, 3; Harris, Bithynia 877.

⁵⁴⁰ Dio LX 25, 4-5. Dio, buna karşın, bu düzenlemenin başarısız olduğunu bildirmektedir. Magie RRAM I 541 vd.'nda, Bithynia *proconsul*'u Gaius Cadius Rufus'un eyaletlilerin gasp ile ilgili şikayeti üzerine bunun sonucunda yargılandığı ve suçlu bulunarak *senatus*'dan kovulduğunu ifade eder. Ayrıca bkz. Harris, Bithynia 877.

Nero zamanında, Augustus tarafından teşvik edilen gladyatör dövüşleri ya da vahşi hayvan avı gibi büyük gösteriler ayaklanma çıkarılabileceği ve destekçiler elde edilebileceği endişesiyle *imperator* fermanı ile yasaklanır⁵⁴¹. Nero bunun yanında eyaletliler tarafından emekli olan *propraetor*'ları ve *proconsul*'leri övmek için delegasyonlar gönderilmesini, hem valilerin kendilerine suçlama esnasında bu gibi şeylere sığınmasını önlemek hem de eyaletliler tarafından harcanan parayı azaltmak için yasaklar⁵⁴². Nero, *procuratores* ile ilgili Claudius tarafından yapılan düzenlemeyi de kaldırır⁵⁴³.

Vespasianus, kentlere ağır bir mali yük getiren *imperator*'a ve valiliklere elçi heyetinin 3 kişiden fazla olmaması için genel bir yasa yayımlar⁵⁴⁴. Vespasianus vergilerin toplanmasında da değişiklik yapar ve bunlar Caesar'ın yaptığı gibi *publicani* yerine valinin görevlileri tarafından toplanır⁵⁴⁵. İç savaş sonucunda yaşanan ekonomik sıkıntıdan kurtulmak için de düzenlemeler yapılır. Vespasianus bu amaçla, askerlere yapılan ödemelerin yerine getirilebilmesi için sikkelerin metal değerinin düşürülmesi, gelirlerin artırılması için ise doğu eyaletlerinde vergi alınmayan imtiyazlı kentlerin vergi dokunulmazlıklarının kaldırılarak bunlardan vergi alınması ve eyaletlerde vergilerin artırılması ya da eyaletlerde yeni vergiler konulması gibi bazı yeni ek önlemler alma yoluna gitmiştir⁵⁴⁶.

Domitianus'da Syria *procurator*'u C. Athenodoros'a gönderdiği *mandata*⁵⁴⁷ da eyaletlerden nakil talepleri ya da kalabalık yolcuların konaklama talep ederek eyaletlilere ağır yük olmasını yasaklayan babasının asıl dikkat ettiği hususun kentlerin refahı olduğunu ifade eder⁵⁴⁸. Bundan başka bu dönemden itibaren eyaletlerden bir çok kimseye Roma vatandaşlık hakkının da verilmesiyle, bunlar hem doğuda hem de batıda bütün eyaletlerde, *senatus*'a

⁵⁴¹ Tacitus, Annales XIII 31.

⁵⁴² Tacitus Annales XIII 51; Magie RRAM I 563; RRAM II 1421 dn.71. Delegasyonlar için ayrıca bkz. Plinius, Epistulae X 43-44.

⁵⁴³ Tacitus, Annales XIII 51.

⁵⁴⁴ Digesta L 7,5,6; '*praecipitur autem edicto divi Vespasiani omnibus civitatibus, ne plures quam ternos legatos mittant*'. Millar, Emperor 162; Jones, Greek City 135 dn.77.

⁵⁴⁵ Magie RRAM I 566 vd.'ında, bunu, Claudius'un politikasında yeralan merkezleşmenin bir basamağı olarak görür ve bunun olasılıkla *populus* eyaletlerine de uyarlanmış olduğunu ifade eder.

⁵⁴⁶ Duncan-Jones, Money 11 vd. İmtiyazların kaldırılışı ile ilgili olarak ayrıca bkz. Jones, Greek City 132. Vespasianus'un vergileri toplayabilmek için açgözlü *procurator*'ları kasten eyaletlere göndermiş olduğu da ifade edilmektedir. Bkz. Arnold, Imperium 156.

⁵⁴⁷ Mandata = ἐντολαί hakkında bkz. Burton, Mandata 63 vdd.

⁵⁴⁸ Levick, Domitianus 51 dn.5.

sokularak yönetime girmişler ve *consul*'luk⁵⁴⁹ yapmışlardır. Böylece hem Roma'da hem de eyaletlerin yönetiminde askeri ve idari görevler üstlenerek yönetimde en üst noktalara kadar ulaşmışlardır⁵⁵⁰. Hatta İ.S.I.yy.dan itibaren *imperator*⁵⁵¹ olmuşlardır.

Traianus'da merkezileştirme çalışmalarına ağırlık verir. Buna karşın Trainus eyaletli olması nedeniyle eyaletlere büyük önem vermiştir. Bundan dolayı, bazı düzenlemeler yaparak eyaletlerde yaşanan sıkıntıları ve yönetim bozukluklarını önleme yoluna gitmiştir. Bunları yaparken de merkezden verilen kararlar yerine bölgelerde varolan yasaların uygulanmasını bildirmiştir⁵⁵². Bu dönemde, kentler özgürlüklerini korumakla birlikte, ekonomik durumlarının bozuk olması nedeniyle, kentlerin imtiyazları ile özerk durumlarının kısıtlanmaya başladığı ve kentlerde daha sistematik denetimlerin uygulandığı görülmektedir. Traianus bu amaçla, İS.108 civarında⁵⁵³ Yunanistan'ın özgür kentlerinin işlerini düzenlemek ve kentlerin kötü yönetimi önlemek için Maximus i sminde özel bir *legatus*'unu *c orrector* unvanı ve *fasces* kullanma hakkıyla birlikte tam bir yetkiyle Akhaia Eyaleti'ne gönderir⁵⁵⁴. Bunu benzer amaçlarla kısa bir süre sonra, 109 yılında, Gaius Plinius Caecilius Secundus takip eder. Buna karşın Plinius, daha ileri bir seviyede *consul* yetkisiyle *populus* eyaleti valisinin tüm hakları ile birkaç kent yerine tüm eyaletten sorumlu bir kimse olarak *senatus*'a ait Bithynia-Pontos Eyaleti'ne gönderilir⁵⁵⁵. Bu durum Traianus döneminden sonraki II. yy. boyunca diğer eyaletlerde artarak devam eder.

⁵⁴⁹Bunlara örnek olarak bkz. Magie RRAM I 626 vd.; Erzen, Roma 95 vdd.

⁵⁵⁰Magie RRAM I 626 vd.

⁵⁵¹Eyaletli ilk *imperator* Hispania kökenli Traianus'dur. Bkz. Erzen, Roma 93.

⁵⁵²Plinius, Epistulae X 69; X 76; X 93; X 109; X 113; X 117.

⁵⁵³Sherwin-White, Letters 477'de, kesin bir tarih vermemekle birlikte bunu İS.106'daki II.Dacia Savaşı'ndan sonraya verir.

⁵⁵⁴Plinius, Epistulae VIII 24; Magie RRAM I 596; RRAM II 1453 dn.11; Sherwin-White, Letters 477 vd.; Macro, Cities 669.

⁵⁵⁵Magie RRAM I 596; Richardson, Administration 75; Harris, Bithynia 886 vd., dn.142'de, Traianus tarafından Plinius'a X 117'de belirtilen; '*sed ego ideo prudentiam tuam elegi ut formandis istius provinciae moribus ipsa moderareris et ea constitueres quae ad perpetuam eius provinciae quietem essent profutura*' ifadesi nedeniyle '*ad ordinandum statum liberarum civitatum*' olarak Akhaia Eyaleti'ne gönderilen Maximus'dan ayrıldığını ifade eder.

Hadrianus Dönemi'nde de kentlerin finans işlerinin idare ve düzenlemesi *curator*⁵⁵⁶ tarafından yapılmaya devam eder. Hadrianus, Traianus'un Yunanistan'daki örneğini takip ederek İS.135'te Asia Eyaleti'nde bulunan özgür kentlerdeki işlerin sorumluluğu için *curator*'u görevlendirir. Önemli görevlere de atlı sınıftan kimseleri getirir⁵⁵⁷. Bu dönemde bir *senatus* decretinden de bir kente oyunlar için para bırakılması yasaklanır ve bunun kentin daha önemli ihtiyaçları için kullanılması gerektiği belirtilir⁵⁵⁸. Bu dönemden itibaren *proconsul*'ler sorunlar hakkında *imperator*'a da danışmaya başlarlar⁵⁵⁹.

Antoninus Pius; eyaletlerde görev yapan iyi valilerinin görev sürelerini uzatarak deneyimli valilerinin görevde kalmalarını sağlar⁵⁶⁰. Pius, bundan başka kentleri korumak için de önlemler alır. *Imperator*, kentler arasında yaşanan rekabet ve düşmanlığı önlemek için valilere müdahale etmelerini bildirmesinin yanında⁵⁶¹, *procurator*⁵⁶²larına da kentlere karşı ölçülü olmalarını emreder. Bunlara karşı suçlama olursa da suçlamalar kendisine sunulmalıydı. Eğer bu görevlilerin vergi toplamada belirlenen düzeyi aştıkları tespit edilirse, mallarına el konularak cezalandırılıyorlardı⁵⁶³. Bunun yanında yapı faaliyetlerindeki israfi önlemek için de A. Pius tarafından bir emir yayınlanır ve kentlerde inşa edilmesi istenen yapıların yeterliliği durumunda bunu yapmak isteyen kimseden yapacağı masrafları bunların bakım ve onarımı için kullanmalarını bildirir. *Curator*'lar bu dönemde daha sıklıkla ve daha

⁵⁵⁶ Aslında, özgür kentlere müdahaleleriyle ayrılmakla birlikte, eyaletlere gönderilen *curator* gibi birimlerin II.yy. boyunca görevleri *procurator*'ların görevleri ile çok fazla benzerlik göstermektedir.

⁵⁵⁷ Magie RRAM I 625 vd.

⁵⁵⁸ Jones, Greek City 135 dn.77.

⁵⁵⁹ Millar, Emperor 164.

⁵⁶⁰ Arnold, Administration 163.

⁵⁶¹ Magie RRAM I 635; RRAM II 1496 dn.17.

⁵⁶² Mitchell, Anatolia I 67'de, Hadrianus ve A. Pius Dönemi'nde *procurator*'ların etkili bir şekilde, özellikle yeni kurulan kentlerde, toplulukların vergilerinin toplanmasını ve hizmetlerin temininin değerlendirilmesine önderlik ettiklerini ancak bunu yapabilmek için her durumda onay almış olmaları gerektiğini belirtir.

⁵⁶³ Magie RRAM I 631, RRAM II 1491 dn.4. Magie ayrıca, s. 630'da, kendisinin İS.136 civarındaki Asia *proconsul*'luğu esnasında bilinen tek yasanın, olasılıkla suçların doğruluğunu garantilemek için εἰρηναρχός tarafından yakalanan haydutların durumları ve saklanma yerleri hakkındaki sorgulamaların bilgilerinin mühürlü şekilde *magistratus*'lara gönderilmesi olduğunu ifade eder. A. Pius'un Asia valiliği sırasında bildirdiği durum için ayrıca bkz. Dignas, Economy 167 vd.

geniş yetkilerle atanırlar⁵⁶⁴. Marcus Aurelius zamanında da kamu yapımının izni için bazı talepler şart koşulur ve eğer valiye yeni surlar, kent kapıları ya da kamu yapıları inşa etmek için danışılırsa valilerden sorunu *imperator*'a sevketmeleri istenir. Buna karşın bu dönemden sonra da bunların önlenemediği⁵⁶⁵ ve bundan sonra yapılan reformların askeri nitelikler taşıdığı belirtilir⁵⁶⁶.

Severus Dönemi ile birlikte imparatorlukta merkeziyetçilik üst noktalara çıkar ve bu dönemden itibaren *imperator, mandata*'ı bütün eyalet birimlerine gönderilmeye başlanır⁵⁶⁷. Severus, Vespasianus'un yapmış olduğu gibi eyalet valisi onaylamadığı sürece eyalet kentlerinin yeni vergiler koymasını⁵⁶⁸ uygun görmez. Valiler tarafından hediye alımı da bu dönemde dikkatli bir şekilde sınırlanır. Böylece mahkemelerin güvenilirliği tekrar kurulmaya çalışılır ve eyaletliler tarafından rüşvet aldıkları ya da uygunsuz davranışlarda bulunduğu ispat edilen imparatorluk yargı görevlileri de ciddi bir şekilde cezalandırılırlar⁵⁶⁹. Valiler idam cezası haklarını da kaybederler ve ölüm cezası olması durumunda da bunun Roma'ya sevk edilmesi gerektiği belirtilir. Valilerin sınırdışı etmeden önce, *imperator*'un yetkisini almaları gerekliliği genel bir kural olur⁵⁷⁰. Bazı eyaletlerde başlangıçta iki ya da üç halk birlikte yönetilmesine karşın bu dönemlerde, bunlar birbirlerinden ayrı ayrı yönetilirler⁵⁷¹. Yine bu dönemlerde eyalet valilerine; yeni kamu binaları yapılmak istendiğinde bunun diğer kentlerin öykünmesine, kargaşaya yol açmayacak şekilde olması ve yarış alanı, tiyatro ve amfityatro olmaması durumunda bunun için *imperator*'un iznine gerek olmadığı, ancak kamu paralarından da *imperator* izni olmaksızın yeni kamu yapıları yapılamayacağı belirtilir⁵⁷².

⁵⁶⁴ Jones; Böylece, *imperator*'ların bundan sonra yapı işlerine ilgi gösterdiğini belirtir. Bkz. Greek City 136. Ayrıca bkz. Magie RRAM I 633; Garnsey, Empire 37.

⁵⁶⁵ Digesta L 10,6-7; Macro, Cities 684; Magie RRAM I 657; RRAM II 1527 dn.62.

⁵⁶⁶ Arnold, Administration 166.

⁵⁶⁷ Millar, Emperor 158 dn.17.

⁵⁶⁸ Jones, Greek City 326 dn.76; Burton, Government 437; Garnsey, Empire 37.

⁵⁶⁹ Digesta I 16,6,3; Magie RRAM I 675.

⁵⁷⁰ Garnsey, Empire 35.

⁵⁷¹ Dio LIII 12,9.

⁵⁷² Digesta L 10,3; Burton, Government 437; Garnsey, Empire 37.

İS.II.yy.'ın ikinci yarısından itibaren *imperator* tarafından verilen *mandata*'ın artması yönetim sisteminin merkezileşerek⁵⁷³ farklılaştığını göstermektedir. Bundan dolayı valilerin idaresinin ya da uygulamalarının pek fazla geçerlik taşımadığı anlaşılmaktadır. *Hadrianus* Dönemi'nden itibaren *proconsules*'in sorunlar hakkında *imperator*'lara danışmaları da yönetimin *imperatores* tarafına yöneldiğinin diğer bir göstergesidir⁵⁷⁴. *Senatus* ya da *populus* tarafından ise *proconsules* eyaletlerde görevdeyken bunlara vermiş oldukları *mandata* yoktur⁵⁷⁵. Bu durum eyaletlerde oluşturulmuş olan ve *lex provinciae* olarak adlandırılan düzenlemelerin varoluşuyla açıklanabilir. Çünkü *populus* idaresinde bulunan eyaletler, Cumhuriyet Dönemi'nde oluşturulmuş ve bu eyaletler oluşturulduktan sonra yapılan düzenlemeler de *senatus* tarafından onaylanmıştı. *Asia*⁵⁷⁶ ve *Bithynia-Pontos*⁵⁷⁷ gibi *populus* eyaletlerinde daha önce yapılan düzenlemelerin *Principatus* Dönemi'nde var olması bu düşünceyi destekleyebilir. Bu yüzden, bu eyaletlerde *populus* ya da *senatus* müdahalesini gerektirmeyecek temel adli ve idari düzenlemeler bulunuyor olmalıydı.

Eyaletlilerin sık sık *senatus* yerine *imperator*'a müracat etmeleri⁵⁷⁸, *populus* ya da *senatus* tarafından *proconsules*'e *mandata* verilmemesi ve bu kurulların, eyaletlerde valiler ile diğer birimlerin yaptığı olumsuzlukları önlemek için yeterli çaba göstermemesi veya bunlara baskı yapmamış olmaları da *populus* valilerine *mandata* verilmesinde rol oynamış olmalıdır.

Bu dönemden itibaren yerel mahkemeler kalmaya devam ederken adli sorunlar gittikçe eyalet valisinin elinde toplanmaya devam eder. Bundan sonra eyaletlerde uygulanan yasalar Roma yasalarına yaklaştırılma eğilimindedir ve İS.212 de *Constitutio Antoniniana*'nın

⁵⁷³ Sherwin-White, Pliny 120'de, *mandata* sisteminin, eyalet yönetimi üzerindeki merkezileşme nüfuzuna pek fazla dikkat edilmediğini belirtir. Mitchell, Anatolia I 158'de, İS.I.yy.'ın bireysel fırsatlar dönemi olduğunu II.yy.'ın ise imparatorluğun sağlamlştırılması olduğunu ifade eder.

⁵⁷⁴ Millar, Emperor 164. Augustus kendisine *populus* eyaletinden gelen sorunları eyalet valisine bildiriyor ve bununla ilgili olarak da kentlerin sorumlu birimlerine mektup gönderiyordu. Böylece onları hem konu hakkında bilgilendiriyordu hem de kendi görüşlerini sunuyordu. Bunun için bkz. Magie RRAM I 479 vd.

⁵⁷⁵ Millar, Emperor 159.

⁵⁷⁶ Strabon XIV 1, 38'de, Aquillius tarafından yapılan düzenlemelerin kendisi zamanında da olduğunu belirtir.

⁵⁷⁷ Plinius, Epistulae X 79-80, X 112-115.

⁵⁷⁸ Augustus Dönemi'nde yaşanan bir deprem, *Asia Eyaleti*'nin bazı kentlerine ciddi bir zarar verir. Kentler bu yüzden Roma'ya yardım için başvururda bulunurlar. *Asia Eyaleti*, *populus*'a bağlı olduğu için başvuru buraya yapılır ve kentler düzenli bir şekilde ödedikleri verginin bırakılmasını isterler. Sorun daha sonra *imperator* tarafından çözülür ve Augustus, kentlerin *populus*'a ya da *senatus*'a ödemeleri gereken verginin tutarını kendisi öder. Bununla birlikte Augustus, eyalete genel olarak bir müdahaleden kaçınır. Konu için bkz. Magie RRAM I 479 vd.

ilanyla bu genel bir kural olmakla birlikte bu dönemden sonra da bölgesel farklılıklar görülmeye devam eder⁵⁷⁹.

III.yy. ile birlikte askerlere karşı da şikayetler artmaya başlar ve disiplinsizlik, valiler tarafından davranışların kontrol edilememesi, baskının artması, düzenli bir şekilde yapılan gasp olaylarının askerler ve siviller arasındaki boşluğu ve kızgınlığı genişletmesi de bu yüzyılda yaşanan sorunların temelini oluşturur⁵⁸⁰.

⁵⁷⁹ Jones, Greek City 134; Galsterer, Roman Law 24.

⁵⁸⁰ Mitchell, Anatolia I 234.

XII. PLINIUS MINOR'UN HAYATI

Dayısı, Gaius Plinius Secundus ile aynı ismi taşımasından dolayı, Plinius Minor ya da Iunior olarak bilinen, Gaius Plinius Caecilius Secundus⁵⁸¹ İS.61-62 yıllarında⁵⁸² Comum'da doğar. Babası Lucius Caecilius Cilo'yu 76 civarında genç yaşta kaybetmesi üzerine Plinius Maior olarak bilinen ünlü dayısı Gaius Plinius Secundus tarafından Roma'ya getirtilerek evlatlık edinilir ve yetiştirilir. Ünlü *rhetoires*, Niketes Sacerdos ve Quinctilianus tarafından eğitilir. 79 yılında Vesuvius yanardağının patlaması sonucunda dayısını da kaybeder. Aldığı eğitim sonucunda ünlü bir kariyere sahip olur ve *cursus honorum* olarak adlandırılan kariyerine *decemvir stlitibus iudicandis* olarak başlar.

82 yılı civarında Suriye'deki bir *legio*'da *tribunus militum* makamında görev yapar, 90 yılında *quaestor* olarak *senatus*'a girer. 92 yılında *tribunus plebis*, 93'te *praetor*⁵⁸³, 94-96'da *praefectus aerarii militaris*, 98-100 yılları arasında *praefectus aerarii Saturni* gibi görevlerde bulunur.100 yılında *imperator* tarafından, kendisinden sonra eyalet valiliği ile görevlendirilen⁵⁸⁴, Plancia Magna'nın eşi Gaius Iulius Cornutus Tertullus ile birlikte *suffect consul* olur. Bu görevi esnasında *senatus*'da *Imperator* Traianus huzurunda, ona karşı şükran ve teşekkürlerini sunan Domitianus'u ise eleştiren *Panegyricus Plinii Secundi Traiano Augusto* olarak adlandırılan konuşmasını yapar. Frontinius'un ölümüyle üyelik boşluğu oluşması nedeniyle ve yaptığı bu konuşma sayesinde *Imperator* Traianus tarafından 103'te *Augures* üyesi yapılır. 104-105 yıllarında⁵⁸⁵ *curator alvei Tiberis et riparum et cloacarum urbis*, 109'dan 111 yılına⁵⁸⁶ kadar ise Bithynia-Pontos Eyaleti'nde *Legatus Augusti*⁵⁸⁷ görevinde bulunur. Bu görevi esnasında da hayatını kaybeder⁵⁸⁸.

⁵⁸¹ Sherwin-White, Letters 70'te, Plinius Minor'un isminin dayısı tarafından evlatlık edinilmesi sonucunda Gaius ya da Lucius Caecilius Secundus'dan Gaius Plinius Caecilius Secundus olarak değiştiğini ifade eder.

⁵⁸² Plinius, Epistulae VI 20'de, Plinius, Vesuvius yanardağının patlaması esnasında kendisinin 17. yaşını bitirdiğini belirtmesinden dolayı bu bilgiye ulaşılmaktadır.

⁵⁸³ Plinius'un *praetor*'luk yaptığı tarih üzerine değerlendirme için bkz. Sherwin-White, Letters 763 vdd.

⁵⁸⁴ ILS 1024 = CIL, XIV 2925.

⁵⁸⁵ Sherwin-White, Letters 75'te, Plinius'un bu görevi 104-5 den 106-7 yılına kadar yerine getirmiş olabileceğini düşünmektedir.

⁵⁸⁶ Sherwin-White, Letters 81'de, Traianus'un 103 yılından sonra 6. kez *consul* olduğu 112 yılında Plinius tarafından *imperator*'a herhangi bir tebrik belirtisi olmaması nedeniyle Plinius'un bu görevini 109-111 arasına

Plinius bu kariyeri yanında erken yaşta avukatlık yapmaya başlamıştır. Şöhret kazanmak ve Domitianus Dönemi'nde yaşanan acı olayları unutmak için de kendisini Cicero ile karşılaştırdığı eserler yazmış ve kütüphaneler kurmak gibi hayır işlerinde bulunmuştur. Yüksek bilgisini gösteren ve kitap olarak da adlandırılabilir10 bölümden oluşan mektuplarından 9 bölümü hayatı ile ilgili olmakla birlikte bunların içeriği geniştir. Bunlar siyasal davalar, kültür hayatı, mucizevi durumlar, bahçe hayatı, av partileri, kendisi hakkında bilgiler, *senatus* aristokrasisi dünyası gibi bilgilendirme amacı taşıyan konuları içerir.

Günümüzde önemli bir yere sahip onuncu bölüm, vali olarak gönderildiği Bithynia-Pontos Eyaleti hakkındaki sorunları içerir. Plinius burada, sorun yaşadığı ya da yapmak istediği konuları *Imperator* Traianus'a danışmaktadır⁵⁸⁹. Buna karşın Plinius'un karşılaştığı her sorunu kendisinin yapabilmesi için yetkisi bulunmaktadır. Kendisinden sonra eyalet valisi olarak görevlendirilen Cornutus Tertullus da aynı statü ve sorumluluklara sahip olmasına rağmen *imperator*'a bir danışmada bulunmaz ve bunun için herhangi bir iz ya da olasılık bulunmamaktadır⁵⁹⁰. Sherwin-White ise birçok konuda *imperator*'a danışan Plinius'un kentlerin mali sorunları üzerine olan çözümlerde Traianus'a danışmadığını belirtir. Sherwin-White bunu, Plinius'un bu konularda Roma hazinesinin başında geçirdiği 4 ya da 5 yıllık süre nedeniyle usta olmasına bağlamaktadır⁵⁹¹. *Imperator* Traianus da, karşılaştığı bu sorunların hemen hemen hepsinde Plinius'a cevap vermektedir. Kendisi ayrıca, Plinius'a bütün sorunların üstesinden gelebileceğini belirtir ancak, sorunlar hakkında en iyi çözüm için genellikle varolan yasaların uygulanmasını istemektedir⁵⁹².

yerleştirmektedir. Plinius'un bu görevi 111-113 yılları arasında üstlenmiş olduğu da belirtilmektedir. Bkz. Dürüşken-Özbayoğlu, Mektuplar 10; G. Wesenberg, RE, XXIII-1, (1990) 1024 s.v. Provincia.

⁵⁸⁷ Kariyer ve unvan bilgileri için bkz. CIL, V. 5262; ILS 2927; CIL V. 5263; CIL V. 5667; CIL XI 5272.

⁵⁸⁸ Plinius ve eserleri hakkında daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Sherwin-White, Letters 69 vdd.; Leben-Werk, DNP 9 (2000) 1141 vdd., s.v. P. Caecilius Secundus, C. (der Jüngere); Dürüşken-Özbayoğlu, Mektuplar 9 vdd.

⁵⁸⁹ Plinius'un eyalet sorunları hakkında bahsettiği ve *imperator*'un görüşlerini aldığı mektuplar için bkz. Plinius, Epistulae X 19-24; X 27-34; X 37-50; X 54-84; X 90-93; X 96-99; X 108-119. Mektupların değerlendirmesi için ayrıca bkz. Sherwin-White, Letters 525 vdd.; Sherwin-White, Pliny 114 vdd.; Levick, Pliny 119 vdd.; Ç. Dürüşken, 'Genç Plinius'un Mektupları Işığı Altında Bithynia Eyaletinin Kentsel Sorunları'. Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu 5-7 Haziran 1996, 151 vdd.

⁵⁹⁰ Garnsey, Empire 36. Levick'de Plinius'un eyalette kendisinin öncekiler ve sonrakiler ne yaptıysa ve ne yapabileceklerse aynı şeyi yapmış olduğunu ifade eder. Bkz. Levick, Pliny 119.

⁵⁹¹ Sherwin-White, Pliny 124.

⁵⁹² Plinius, Epistulae X 20; X 76; X 109. Ayrıca bkz. ydn 552.

Plinius'un *imperator*'a eyalet sorunları hakkında danışmasına önemli bir neden olarak valiler için bazı konularda karar vermeleri için gerekli olan yeterli bir arşiv sisteminin eyalette bulunmaması gösterilmektedir⁵⁹³. Bundan başka bunun iki nedeni olabilir. Plinius, kendisini Cicero ile karşılaştırması⁵⁹⁴ nedeniyle onun gibi kalıcı olmak için bunu ya bilinçli bir şekilde yapıyor ya da gerçekten *imperator*'a derin saygısı ile bağlılığından veya eyalette sorun yaşanan kısımlarda herşeyin kalıcı olmasını istemektedir⁵⁹⁵. Çünkü kendisinin yapacak olduğu düzenlemeler, eyaletin *populus* eyaleti olması nedeniyle, bunların yürürlüğe konulması için *senatus* tarafından Roma'da onaylama gerekmektedir. Aksi halde bunlar olmadan, bu düzenlemeler sonraki eyalet valileri tarafından değiştirilebilecektir. Bu nedenle bunun bizzat *imperator* tarafından yapılarak kalıcı olmasını arzu etmektedir⁵⁹⁶. Buna karşın Plinius'un şüpheye düştüğü konularda *imperator*'a danışma izninin olduğu da görülmektedir⁵⁹⁷.

Yazmış olduğu mektuplar IV.yy. yazarı Symmakhos ve V.yy. yazarı Sidonius Apollinaris gibi yazarlarca model olarak alınmıştır. Bundan başka Catullus'u örnek almış olduğu ancak, günümüze ulaşmayan bir şiir demeti bulunmaktadır⁵⁹⁸.

⁵⁹³ Sherwin-White, Letters; 604 vd.; Sherwin-White, Pliny 121 vd.; Galsterer, Roman Law 17 vd. Diğer eyaletlerdeki arşiv sistemi hakkında kısa bir bilgi ve örneklerle değerlendirmeler için bkz. Burton, Assizes 103 vd.

⁵⁹⁴ Leben-Werk, DNP 9 (2000) 1143 vdd., s.v. P. Caecilius Secundus, C. (der Jüngere). Ayrıca, Plinius'un mektupları yayımlanmak üzere yazıldığı için bunların, kendisine örnek aldığı Cicero'nun samimiyetinden ve içtenliğinden yoksun olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Dürüşken-Özbayoğlu, Mektuplar 11.

⁵⁹⁵ Plinius, Epistulae X 41; X 52; X 108.

⁵⁹⁶ Sherwin-White, bu nedenle Plinius'un, Bithynia'da olduğu gibi Anadolu'da ana problem olan buluntu çocukların durumunun eyalette kalıcı olabilmesi için *imperator*'un çözümünü istediğini ve Plinius'un bunun için sadece Akhaia Eyaleti'nde genel bir düzenleme bulabileceğini belirtir. Bkz. Pliny 121.

⁵⁹⁷ Plinius, Epistulae X 31; X 82.

⁵⁹⁸ Plinius, Epistulae IV 27; VII 4.

XIII. BITHYNIA-PONTOS EYALETİNE IMPERATOR MÜDAHALESİNİ GEREKTİREN NEDENLER

Roma'nın Asia ve Kilikia'dan sonra Anadolu'daki üçüncü eyaleti olan Bithynia, bölgenin Roma'ya miras bırakılmasından hemen sonra, Mithridates tarafından bazı bahanelerle ilhak edilmeye çalışılmıştır. Mithridates'in yaptığı çeşitli ilhak denemelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Pompeius Magnus tarafından, Mithridates'in krallığını oluşturan Doğu Karadeniz'e kadar Pontos'un pekçok bölümü ve Bithynia Krallığına ait Marmara Bölgesi'nin Anadolu yakası birleştirilerek tek bir eyalet yapılmıştır. Eyaletin Roma'ya çok önceden eklenmesi, bu süre içinde eyalette gerekli alt yapının sağlanmış olması ve eyalette güvenliğin tam olduğunun düşünülmesi nedeniyle de Augustus tarafından, Asia Eyaleti ile birlikte *populus* yönetimine bırakılmıştır⁵⁹⁹. Dönem içinde *imperatores* tarafından ise bu eyaletlere çeşitli nedenlerle zaman zaman müdahale edilmiştir. Yapılan bu müdahaleler sonucunda bu eyaletlerin yönetimleri de buna bağlı olarak *imperator* birimleri tarafından yürütülmüştür⁶⁰⁰. *Populus* eyaletlerinde yaşanan bu durum eyaletlerin içinde bulunduğu mali sorunlar, yeni fetih gelişmeleri sonucunda eyaletlerin öneminin artması, kentlerin tutumu ve yönetim değişiklikleri sonucunda oluşan düşünce değişikliği⁶⁰¹ gibi nedenlerle İS.II.yy. başları ile birlikte devamlılık göstermektedir.

Principatus Dönemi'nde, İS.I. yy.da, hazine açıklarının en belirgin olduğu ve büyük miktarda giderin yaşanan dönemin *Imperator* Nero'nun ölümünden sonra 69 yılında yaşanmış olan iç savaş sonucunda⁶⁰² olduğu görülmektedir. Aynı yıl içinde *imperator* olan Vespasianus yaşanan bu iç savaş sonrasında ağır mali sorunlar altına giren imparatorluğun gelirlerini arttırmak ve bu durumdan kurtulmak için bazı düzenlemeler yapmıştır. Vespasianus

⁵⁹⁹ Strabon XVII 3, 24; Dio LIII 12, 2-5.

⁶⁰⁰ Dio LIII 14, 3: καὶ χρόνῳ μὲν τινὶ πάντες οἱ τοιοῦτοι, εἰ καὶ πλείους τῶν ἔθνῶν ἦσαν, ἐλάττωσαν αὐτὰ ὑστερον δέ, ἐπειδὴ τινες αὐτῶν οὐ καλῶς ἤρχον, τῷ αὐτοκράτορι καὶ ἐκεῖνοι προσετέθησαν, καὶ οὕτω καὶ τοῦτοις αὐτοῦ τρόπον τινὰ τὰς ἡγεμονίας δίδωσιν.

⁶⁰¹ Bu durumu özellikle Traianus tarafından gönderilen Plinius'un mektuplarında görmek mümkündür ve bunlardan Traianus'un eyaletlere ve kentlere büyük önem verdiği anlaşılmaktadır. Bunun için bkz. Plinius, Epistulae X 18; X 24; X 38; X 40; X 55. Sherwin-White, Pliny 120'de, Traianus tarafından verilen emirlerin içeriğinin bir bütün olarak ele alınması durumunda, Traianus'un verdiği emirlerin uygulanması için de özen gösterdiğinin anlaşılacağını belirtir.

⁶⁰² Duncan-Jones, Money 17 Lev.1.1.

Dönemi'nde; gelirlerin arttırılması için doğu eyaletlerinde vergi alınmayan imtiyazlı kentlerin vergi dokunulmazlıklarının kaldırılarak bunlardan vergi alınması ve eyaletlerde vergilerin arttırılması ya da eyaletlerde yeni vergiler konulması gibi bazı yeni önlemler alınır⁶⁰³. Vespasianus'un kentlere karşı davranışı nedeniyle yaşanan ekonomik sıkıntı Domitianus Dönemi'nde ilk *curator*'un atanmasıyla kendisini gösterir⁶⁰⁴. Bunu da Traianus Dönemi'nde kentler için yapılan düzenlemeler ve bunların idaresi için yapılan çalışmalar izler.

XIII.1. Bölgenin Önemi

Bithynia, tarih boyunca zenginliği nedeniyle önemli bir bölge olmuştur. Bithynia yerlisi Arrianos, bölge için Sangarios'un gemilerin çalışması için elverişli olduğunu, Bithynia'lıların eskiden iyi denizci olduklarını, verimli topraklara, zengin taş ocaklarına, ağaçlara özellikle de kristal ocaklarına sahip olduklarını ve genelde bütün ürünlerin bölgede bol miktarda olduğunu belirtir. Arrianos, bunun yanında bölgenin geçmişte olduğu gibi şimdi de zengin olduğunu, özellikle mükemmel inşaa yapı malzemeleri temin etmek için Bithynia ormanlarının hala ünlü olduğunu, Prusa düzlükleri ile diğer ovaların verimli olduklarını ve tepeleri ile dağlarının takdire değer bir mera alanı oluşturduklarını ifade eder⁶⁰⁵. Strabon da Olympos'daki ormanlık alanın bolluğuna değinmektedir⁶⁰⁶. Prusa kenti de pekçok zengin vatandaş barındırmaktadır⁶⁰⁷. Cicero da, Mithridates'e karşı yapılan savaşın komutasının Pompeius'a verilmesi için yaptığı söylevde, Anadolu'daki eyaletlerin verimlilik ve üretkenlik açısından birinci sırada olduğunu belirtir⁶⁰⁸. Günümüzde de Marmara Bölgesi'nin Anadolu yakası Levick'in de ifade etmiş olduğu gibi⁶⁰⁹ ülkenin en fazla gelir sağladığı en önemli sanayi bölgesidir. Bithynia sınırları içerisinde yer alan bölüm de bu zenginlik içinde önemli bir paya sahiptir.

Bölgenin askeri önemi, ekonomik yönü yanında bölgeye müdahale edilmesine önemli diğer bir neden olarak gösterilebilir. Zira bölge, Avrupa'dan Anadolu'ya geçen ana yolların keşiştiği bir yerdir ve Roma sınır kuvvetleri için ihtiyaç merkezi olan bir konuma sahiptir.

⁶⁰³ Bkz. ydn. 546.

⁶⁰⁴ Bkz. ydn. 362.

⁶⁰⁵ F.Arrianos, Bithynicorum fragmenta , Flavii Arriani quae exstant omnia, (Eds. A.G. Roos-G. Wirth) Vol. 2. (1968), 20; Rostrovzeff, Hellenistic World I 566. Otlak bakımından zenginlik için ayrıca bkz. Strabon XII 4,7.

⁶⁰⁶ Strabon XII 8, 3; XII 8,8.

⁶⁰⁷ Magie RRAM I 589. Kentin zenginliği için bkz. Jones, Chrysostom I vd.

⁶⁰⁸ M. Tullius Cicero, Pro Lege Manilia, M. Tulli Ciceronis Orationes, (Ed. A. C. Clark), Vol. 1, (1905), VI.

Bunun yanında eyalet, Roma'nın, kuzeybatıda yeni fethedilen Dacia, Moesia ve Thracia Bölgeleri, doğuda Galatia ve Kappadokia Eyaletleri ile güvenli bir iletişim devam ettirilebilmesi, kuzeyde ise Bosporos krallığı ile ilişkilerin sağlanması ve bunun denetlenmesi için de askeri yönden hayati bir öneme sahiptir⁶¹⁰. Traianus 107 ve 113 yılları arasında Galatia ve Kappadokia Eyaleti'ni ayırarak idari bir değişiklik yapar⁶¹¹. Plinius'un gönderilişi ile aynı döneme rastlayan bu değişiklik eyaletin askeri önem kazanması sonucunda nedensiz olmamalıdır. Adı geçen bu eyaletlerin hepsinin *imperator*'a, *Bithynia et Pontus Eyaleti*'nin *populus*'a ait olması ise bunlar arasında bütünlüğü bozmaktadır.

Bölge tarih boyunca da önemli bir konuma sahip olmuştur. Antigonos Monophthalmos, İskender'in topraklarına sahip olabilmek ve Anadolu'da kontrolü sağlamak için iki kent kurar. Bunlardan birisi daha sonra Nikaia adını alan Antigoneia'dır⁶¹². Bölge ve bölge kentleri önemini bundan sonra da devam ettirirler. Nikaia kenti İS. 324'te Hristiyan dünyasında 'Nikaia Şehadeti' olarak bilinen⁶¹³ ve Hristiyanlığın temel olarak kabul edildiği toplantıya ev sahipliği yapmasıyla da önemli bir konuma sahiptir. Bölgenin bunun yanında Bizans olarak adlandırılan Doğu Roma ile Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşuna ev sahipliği yapması ve bunların başkentlerinin burada bulunması nedeniyle bu önemin tarih boyunca devam ettiği görülmektedir.

⁶⁰⁹ Levick, Pliny 130.

⁶¹⁰ Harris, Bithynia 858 vdd. E.D. Krakow, 'Roman Policy in Transcaucasia From Pompey to Domitian', (Eds. D.H.French-C.S. Lightfoot) The Eastern Frontier of the Roman Empire, Proceedings of a colloquium held at Ankara in September 1998, BAR-IS 553 (i) 1989, 67 vdd.'da, Pontos ve Kolkhis yöresinde Nero Dönemi'nden sonra oluşan otorite boşluğunun ardından Vespasianus tarafından bölgede düzenlemeler yapıldığını belirtmektedir.

⁶¹¹ Magie RRAM I 605; RRAM II 1461 dn.25; Macro, Cities 667. E.D. Krakow, age. 71'de bu bölünmenin Vespasianus tarafından İS. 73-74 yıllarında yapıldığını ifade eder. Levick, Pliny 126'da, Traianus'un olasılıkla Dacia Eyaleti'ni oluşturması sonucunda Thracia'nın durumunu *procurator* valisi düzeyinden *praetor* valisi düzeyine çıkarmış olduğunu belirtir.

⁶¹² Bkz. ydn. 10.

⁶¹³ S.Şahin, 'Yazıtların Diliyle İznik'te (Nikaia) Tarih', V.Araştırma Sonuçları Toplantısı I, Ankara 6-10 Nisan 1987, 369.

XIII.2. Eyalette Yaşanan Gelişmeler ve Plinius'un Bölgeye Gönderilme Nedenleri

Bölgede düzeltilmesi gerekli sorunların ve karışıklıkların olması⁶¹⁴ kentlerde özellikle de Nikaia ile Nikomedia ve konumlarından dolayı birbirlerine muhtaç durumda bulunan Prusa ile Apamea⁶¹⁵ arasında yaşanan rekabet⁶¹⁶ ve eyaletin zenginliği *imperator*'un müdahalesinin nedenleridir. Öyle ki bu dönemde kentlerde yapıların yeri hakkında gerekli çalışmalar yapılmadan ve yapımına başlanan yapılar bitirilmeden yeni yapıların yapımına başlanarak kamu kaynakları kötü bir şekilde kullanılıyordu⁶¹⁷ ve kentlerde savurganlık had safhadaydı⁶¹⁸. *Imperator* Traianus da, eyalete girişinde Prusa Kenti'nin yaptığı harcamalar hakkında kendisine genel bir değerlendirme de bulunan Plinius'a, konunun yeterince karışık olduğunun açık olduğunu belirterek durumun kendisi tarafından bilindiği imasını verir. *Imperator*, Plinius'a kendisinin bölgeye özel olarak seçilip gönderildiğini kentlilere belirtmesini ve özellikle de eyaletin kamu harcamalarının hesabını çıkartması gerektiğini⁶¹⁹ bildirir. Augustus Dönemi'nde de sorun yaşanması nedeniyle eyaletin yönetimi iki kez *senatus*'tan *imperator*'a

⁶¹⁴ Plinius, Epistulae X 31-32; X 32: '*Meminerimus idcirco te in istam prouinciam missum, quoniam multa in ea emendanda adparuerint*'.

⁶¹⁵ Magie RRAM I 599'da, Prusa ve Apameia arasındaki kavganın tam olarak bilinmediğini ancak bunun açık bir şekilde toprak gelirleri, liman ödemesi ya da karşılıklı alışveriş hakları gibi parasal nedenlerden kaynaklandığını ifade eder.

⁶¹⁶ Sherwin-White, Letters 526 vd.'nda, Asia Eyaleti kentleri arasında da rekabet olmasına karşın Plinius gibi bir *imperator* biriminin gönderilmesine gerek olmadığı belirtir. Aslında kentler arası rekabetin bütün kentlerde birbirlerine düşman olacak boyutlarda bütün dönem boyunca olduğu görünmektedir ve eyaletlerdeki kentler birbirleriyle üstünlük, yapılaşma ve *imperator*'lara saygı konusunda sürekli olarak birbirleriyle yarışmaktadırlar. Bkz. Magie RRAM I 599; Mitchell, Anatolia I 206.

⁶¹⁷ Plinius, Epistulae X 17 A. Sherwin-White, Letters 527'de, kentler tarafından kaynakların kötü kullanılmasının bu zamanda Italia'da *curatores civitatum*'un icat edilmesine neden olduğunu belirtir.

⁶¹⁸ Plinius, Epistulae X 37; X 39. Levick, Pliny 119 vd.'nda, Plinius'un gönderilişini idari yetersizlik, yasalara uyulmaması, kentlerin harcamaları ve bazı özel şahısların servetlerini yurdu dışında başka nedenlerle harcamaları olmak üzere üç genel neden altında toplar.

⁶¹⁹ Plinius, Epistulae X 18: '*Nam et tu dabis operam, ut manifestum sit illis electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerum publicarum excutiendae sunt; nam et esse eas uexatas satis constat*'. Epistulae X 32: '*Meminerimus idcirco te in istam prouinciam missum, quoniam multa in ea emendanda adparuerint*'.

geçer⁶²⁰ ve M.Agrippa ile C.Caesar *imperium proconsulare* yetkisine sahip olarak bölgeye gönderilir. İÖ.14'de Agrippa bir donanmayla Karadeniz'de görülür⁶²¹.

Eyaletliler tarafından II.yy. başlarında görev yapan iki *proconsules*'in hakkında eyaletlilerin tarafından gasp yapma ve haksız kazanç elde etme gerekçesiyle Roma'ya şikayette bulunulması ve bu durumun bunların görev yıllarının bitiminde mahkemeye çıkarılmalarına neden olması Roma'da dikkat çeker. Bunun sonucunda Gaius Iulius Bassus 102-3 yıllarında, Varenus Rufus ise 106-7 tarihlerinde⁶²² gasp ile suçlanarak mahkemeye sevk edilir. Her iki *proconsules* eyaletliler tarafından suçlanmalarına rağmen bazı kentlerde saygınlık kazanmışlardır. Bassus, eyaletliler tarafından yapılan bu girişim sonucunda *senatus* üyeliğini korumakla birlikte almış olduğu tutarın eyalete geri iade edilmesine, bunun miktarına karar verilmesi için de özel bir komisyon oluşturulmasına karar verilir. Rufus da görevi esnasında Prusa kentinde iyi bir konum elde etmesine karşın, görev yılı bitiminde Roma'ya dönüşünden sonra eyaletliler tarafından Bassus gibi suçlanır ve eyaletliler, *senatus* tarafından bunun da mahkemeye çıkarılarak yargılanmasını talep ederler. Bu durum devam ederken eyaletten bir elçi suçlamanın durdurulmasını talep eder ancak suçlamayı yapan diğer eyaletliler buna karşı çıkarlar. Elçi de bunun üzerine durumun *imperator*'un mahkemesine aktarılmasını ister. Elçinin bu isteği *consules* tarafından kabul edilir. Traianus her iki tarafı da dinler ancak, durum tam araştırılmadan hiçbir karar verilmemesini bildirir⁶²³. Buna karşın her iki *proconsules* Plinius tarafından savunulur⁶²⁴. Sherwin-White iki *proconsul*'un dava edilmelerinin Plinius'un gönderilmesi ile bağlantı kurmak için bir neden olmadığını, kentsel harcamaların gaspetme mahkemesinde bir rol oynayamayacağını ifade eder. Sherwin-White bunların, Pompeius tarafından uygulamaya konulan ve eski Atina'daki gibi herhangi bir kontrol sistemi bulunmayan hayat boyu *boule* üyeliğinden kaynaklandığını, bu temel zayıflığında hiçbir şekilde Plinius ile Traianus'un aklına gelmediğini belirtir⁶²⁵. Levick de,

⁶²⁰ Syme, *Anatolica* 303 vd.

⁶²¹ Magie RRAM I 447 vdd.

⁶²² Brunt, *Themes* 94. Buradaki listede ae. 90 vdd.'ında, Augustus'tan Traianus Dönemi'ne kadar tüm imparatorluk boyunca dava edilen ve yargılanan *imperator* birimlerinin isimleri, tarihleri ve yargılanma nedenleri görülebilir. Ayrıca bkz. Levick, *Pliny* 125.

⁶²³ Magie RRAM I 601 vd.; RRAM II 1456 vdd., dn.16-18.

⁶²⁴ Richardson, *Administration* 75. Richardson, valilerin yargılanmasının açık bir şekilde kötü yönetimden kaynaklanmadığını ve bazı yerel eyaletlilerin düşmanlığının buna neden olduğunu ifade eder. Ayrıca bkz. Levick, *Pliny* 125.

⁶²⁵ Sherwin-White, *Letters* 527 vd.

sadece bu eyaletin valiler ile sorun yaşamaması nedeniyle bu nedeni yeterince tatmin edici bulmaz ancak, Bassus'un ve Veranus'un durumunun Plinius'un, *imperator* tarafından karışıklıkları düzene koymak için gönderilişini teşvik etmiş olabileceğini ifade eder⁶²⁶.

Sonuç olarak, Vespasianus Dönemi'nden itibaren yaşanan ekonomik bozukluklar, eyalet kentlerinin aşırı derecede savurgan olmaları ve kentlerin kamu kaynaklarını kötü bir şekilde kullanmaları *imperator*'un dikkatini bölge üzerinde yoğunlaştırmıştır. Plinius'un gönderilişinden önce de, bazı kesim tarafından iyi valiler olarak anılmakla birlikte iki *proconsules* hakkında eyaletliler tarafından şikayet yapılması ve bu durumun birinin de bizzat *imperator*'a sevk edilmiş olması nedeniyle bölgede karışıklıkların ya da huzursuzlukların olması⁶²⁷ gibi ekonomik ve idari sorunlar nedeniyle eyalet *populus*'dan *imperator*'a sevk edilmiştir. Yeni fetih gelişmeleri sonucunda bölgenin öneminin artması⁶²⁸ ve yeni *imperator*'un eyaletli oluşu nedeniyle eyalet sorunlarına daha duyarlı davranması *imperator*'un bu tutumunda önemli bir rol oynamış olmalıdır. Bunun sonucunda, Traianus *populus*'un *proconsul*'u yerine Plinius'u, tüm eyaletten sorumlu özel temsilci olarak göndermiş olmalıdır. Traianus'un Parthia üzerine yapacağı seferden önce doğu eyaletlerinde yaşanan bütün küçük sorunların çözülmesini istemiş olabileceği de bunun nedeni olarak gösterilmektedir⁶²⁹.

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, Gaius Plinius Caecilius Secundus 109 yılında bölgeye *C(aius) Plinius L(uci) f(ilius) Ouf(entina) Caecilius [Secundus co(n)s(ul)]*, *a ugur legat(us) propr(aetore) provinciae P on[ti et Bithyniae pro]consulari p otesta[te] in e am provinciam*

⁶²⁶ Levick, Pliny 125.

⁶²⁷ Mitchell, Anatolia I 203. Mitchell ayrıca, Plinius'un ve Tertullus'un Traianus tarafından gönderilmesine eyalette var olan anlaşmazlıkların ve kentlerin mali sorunlarının neden olduğunu ifade eder. Lintott, Imperium 152'de, Plinius'un ana görevinin yerel finansı araştırmak olduğunu ve bu gibi örneklerin daha önce de yaşandığını belirtir. Magie de bölgede devam eden anlaşmazlıkların ve kentlerdeki savurgan harcamaların *senatus* yönetimi altındaki eyaletin *imperator* tarafından doğrudan kontrol altına alınmasına neden olduğunu düşünmektedir. Bkz. Magie RRAM I 602.

⁶²⁸ Levick, Pliny 126 vdd.'ında, Kuzeybatı Anadolu'nun sosyal ve ekonomik faktörlerinden hangisinin daha etkili olduğunu bilinmediğini ancak, Dacia, Moesia ve Ephrates boyunca yaşanan gelişmelerin bu oluşuma ilk uyarıcılığı verdiğini belirtir. Jones, Chrysostom 3'te, eyaletin teknik olarak *imperator* müdahalesini gerektirmemesine karşın gerek stratejik önemi gerekse de idari problemler nedeniyle *imperatores*'in yakın ilgisinde olduğunu ifade eder.

⁶²⁹ Magie RRAM II 1461 dn. 25; Syme, Anatolica 303 dn. 13; Sherwin-White, Letters 597 vd. Levick, bunun dört alanda sunulduğunu ve bunların; Parthia savaşı başlamadan önce bir özel *procurator*'un hububat temin etmek için özel bir amaçla Paphlagonia'ya gönderilmesi, Amisos'un müttefik kent statüsüne yükseltilmesi, Bosporos Krallığı ve Moesia Eyaleti ile ilişkiler olduğunu belirtir. Bkz. Pliny 124 vd. dn.15.

*e[^x senatus consulto missus ab] Imp(eratore) Caesar(e) Nerva Traiano Aug(usto) German[ico Dacico p(atre) p(atriciae)]*⁶³⁰ olarak atanır. Plinius'un ölümünden sonra ise görevi, *consulari potestate* yetkisi olmadan *legatus Augusti propraetore* olarak, 100 yılında *consul suffect*'liği paylaştığı Gaius Iulius Cornutus Tertullus'a verilir⁶³¹.

XIII.3. Eyaletin Daimi Olarak Imperator Kontrolüne Geçmesi

Hadrianus da Traianus'un politikasını devam ettirir ve *Bithynia et Pontus* eyaletini bir süre için kendisine bağlar. Hadrianus bu görev için Ankyra kentinden Gaius Iulius Severus'u seçer ve onu *imperator legatus*'ları tarafından kullanılan 5 *fascēs* kullanma hakkıyla birlikte bütün eyaletin *corrector et auditor*'u olarak görevlendirir⁶³². Magie, Severus'un görev süresi boyunca eyaletin hem özel hem de kamu işlerini iyi bir şekilde idare etmesiyle hatırlandığını belirtir. Buna karşın onun eyalet valisi olarak yaptıkları hakkında Asia Eyaleti'nde bulunan Dorylaion Kenti (Eskişehir) ile Bithynia'ya ait bir topluluk arasındaki sınırı belirlemesinden başka bir şey bilinmediğini ifade eder. Magie bunun yanında, Severus'un görev süresinin dolması ile Hadrianus Dönemi'nde eyalette diğer bir *imperator* temsilcisinin bilinmediğini ancak, bu dönemden sonra bölgenin yönetiminin bir kez daha *senatus*'a bırakıldığını söylemektedir⁶³³. Şahin'de, Bithynia-Pontos Eyaleti'nde *quaestor* olarak görev yapan Decimius Rupilius Severus adına bir yazıt bulunması nedeniyle bölgenin 160'dan önce hala *senatus* eyaleti olduğunu belirtir⁶³⁴. Buna karşın Amasra'da ele geçen bir yazıttan, bir *senator*'un İS. 159 yılında Bithynia-Pontos Eyaleti'nde askeri valilik yapmış olduğu da ifade edilmektedir⁶³⁵.

M. Aurelius Dönemi'nin başlarında Parthia savaşının patlak vermesi sonucunda Avrupa'daki birliklerin Euphrates'e kaydırılması gerekliliği, *Bithynia et Pontus* Eyaleti'nin

⁶³⁰ ILS 2927 = CIL, V 5262. Yazıtın farklı bir açılımı için bkz. G. Alföldy, 'Die Inschriften des jüngeren Plinius und seine Mission in Pontus et Bithynia'. Städte, Eliten und Gesellschaft in der Gallia Cisalpina. 1999, 229.

⁶³¹ CIL, XIV 2925.

⁶³² Dio LXIX 14; Harris, Bithynia 897.

⁶³³ Magie RRAM I 626; RRAM II 1532 vd. dn. 7. Gaius Iulius Severus hakkında genel bir bilgi için ayrıca bkz. Erzen, Roma 94 vdd.

⁶³⁴ Şahin, Perge 184, n. 155.

⁶³⁵ Chr. Marek, 'Das Datum Einer Statthalterschaft In Pontus-Bithynia: L. Hedi Rufus Lollianus Avitus' EA 23, 1994, 83-87. Yazıtın tarihlenmesi için ayrıca bkz. S. Şahin, 'Statthalter Der Provinzen Pamphylia-Lycia und Bithynia-Pontus In Der Zeit Der Statusänderung Beider Provinzen Unter Mark Aurel und Lucius Verus' EA 20, 1992, 77-91.

Armenia'ya giden önemli yollara sınır olması ve Traianus Dönemi'nde yaşanan gelişmelere bağlı olarak eyaletin önemli bir konuma gelmesi sonucunda *populus*'a ait olan bu eyaletin yönetimi güvenlik kaygıları ve askeri ihtiyaçlar nedeniyle *imperator* tarafından üstlenilir. Bunun sonucunda eyalette daimi olarak idari bir değişiklik yapılır ve eyaletin yönetimi bundan sonra tamamen *imperator*'lara ait olur. *Populus*'a ise *Bithynia et Pontus* Eyaleti yerine Roma sınırları ile çevrilmiş⁶³⁶ ve daha az stratejik öneme sahip bir bölge olan *Lycia et Pamphylia* Eyaleti bırakılmıştır.

Eyaletin kontrolünün *imperator* tarafından alınması konusunda bugün çok farklı tarihler verilmektedir. Cassius Dio, Hadrianus Dönemi'nde Gaius Iulius Severus'un Bithynia-Pontos eyaletine gönderilmesi nedeniyle *senatus*'a Bithynia yerine Pamphylia'nın verildiğini belirtir⁶³⁷. Buna bağlı olarak eyaletin yönetiminin İS.134 yılında *imperator*'a geçtiği ifade edilmektedir⁶³⁸. Perge'de ele geçen ve İS. 159-162 yıllarına tarihlenen bir yazıtta Pamphylia-Lykia Eyaleti'nin askeri yönetim altında, Arykanda'da bulunan bir yazıtta 162-163 yıllarında eyalette bir *proconsul*'un varlığı nedeniyle⁶³⁹ 161-162 yıllarında ise *senatus* eyaleti olduğu görülmektedir⁶⁴⁰. Bunun sonucunda; gerek Marek ve gerekse de Şahin tarafından verilen bilgiler sayesinde, Lykia-Pamphylia Eyaleti *senatus*'a bırakılmadan önce, Bithynia-Pontos Eyaleti'nin *imperator* kontrolüne geçtiği ifade edilebilir. Magie ise bunun 164 yılında⁶⁴¹ gerçekleştiğini düşünmektedir.

⁶³⁶ Bölgenin güney ve batı sınırlarını oluşturan *Mare Internum* ve *Mare Aegaeum*; o dönemde, bir Roma gölü niteliğindedir ve deniz kenarındaki bütün topraklar Roma'ya aittir.

⁶³⁷ Dio LXIX 14,4.

⁶³⁸ Bunların örnekleri için bkz. Magie RRAM II 1532 vd. dn.7. Buna karşın Şahin tarafından verilen bilgi ve Magie'nin Antoninus Pius hükümdarlığı ve Marcus Aurelius'un erken yıllarında Bithynia-Pontos Eyaleti'nde *senatus*'un 4 *proconsul*'unun bilindiğini ifade etmesi bu bilgileri çürütmektedir. Şahin için bkz. Perge 185; Magie için RRAM II 1532 vd. dn.7.

⁶³⁹ S. Şahin, 'Statthalter Der Provinzen Pamphylia-Lycia und Bithynia-Pontus In Der Zeit Der Statusänderung Beider Provinzen Unter Mark Aurel und Lucius Verus' EA 20, 1992, 77-91.

⁶⁴⁰ Şahin, Perge 185, n. 156.

⁶⁴¹ Magie RRAM II 1532 vd. dn.7. Eyaletin *imperator* eyaleti olarak düzenlenmesi üzerine 165 tarihini verenler de bulunmaktadır. Bunun için bkz. Millar, Emperor 160; Levick, Pliny 129.

XIV. LEX POMPEIA

XIV.1. Lex Pompeia'nın Yürürlüğe Girmesi

Pompeius, Mithridates VI Eupator ile verilen mücadelenin başarıyla sonuçlandırmasının⁶⁴² ardından, askeri faaliyetlerde bulunmuş olduğu bölgelerde *Lex Manilia*'nın kendisine verdiği yetkiyle idari düzenlemelerde bulunur⁶⁴³. Pompeius, bu çalışmalarına İÖ. 65-64 kışında Amisos'ta başlar, İÖ. 64-63'te bunu Antiokheia'da devam ettirir ve İÖ. 63-62 yıllarında Mithridates'in ölüm haberini alması üzerine, tekrar geldiği Amisos'ta bu düzenlemeye son şeklini verir. Pompeius'un bu çalışmaları hem yeni bir eyalet olarak yaratılan *Bithynia et Pontus*'un idari düzenlemelerini hem de Kuzeybatı, Kuzey ve Doğu Anadolu ile Suriye'nin coğrafik organizasyonunu içerir⁶⁴⁴.

Pompeius tarafından yapılan bu düzenlemelerin, Roma'da uygulamaya konulması ya da geçerlilik kazanması için *senatus*'ta onaylamanın gerekli olması bazı sıkıntılara neden olur. *Senatus*, düzenlemelerin Pompeius'un sadece kendisi tarafından yapılması nedeniyle bunları bir bütün olarak onaylamak istemez. Buna karşın Pompeius, Caesar ile işbirliği yaparak Roma'da yönetimi ele geçirmesi sayesinde yasaların onaylanmasına karşı olan engelleri ortadan kaldırır⁶⁴⁵ ve yapmış olduğu düzenlemeler İÖ.59'da *Lex Vatinia* ile⁶⁴⁶ onaylanarak geçerlilik kazanır. Kendisinin yapmış olduğu ve *Lex Pompeia*⁶⁴⁷ olarak kendi adıyla anılan bu düzenlemeler bazı değişiklikler⁶⁴⁸ ile birlikte Cassius Dio zamanına⁶⁴⁹ ve olasılıkla da daha

⁶⁴² Jones, Chrysostom 2'de, savaşlar sonucunda oluşturulan Bithynia-Pontus Eyaleti'nin coğrafik, etnik sınırlarına daha az dikkat edildiğini ancak herşeye rağmen bunun Diocletianus dönemine kadar kaldığını belirtir.

⁶⁴³ Sherwin-White, Letters 669. Mitchell, Anatolia I 31 vd.'ında, Pompeius'un düzenlemesinin anahtar faktörünü Pontos Krallığı'nın bir eyalet şekline dönüştürülerek Bithynia'ya bağlanmasının oluşturduğunu ifade eder.

⁶⁴⁴ Magie RRAM I 365. Pompeius'un bölgeyi düzenlemesi üzerine görüşler için ayrıca bkz. Marshall, Texts 103 dn.2-3; Lintott, Imperium 111 vd.

⁶⁴⁵ Bkz. ydn. 74.

⁶⁴⁶ Mitchell, Anatolia I 31 vd.; Lintott, Imperium 111 vd.

⁶⁴⁷ Plinius, Epistulae X 79-80; X 112; X 114-115.

⁶⁴⁸ Augustus İÖ. 20'de bölgeye yaptığı ziyaret esnasında *boule*'ye girme yaşını 30'dan 22'ye düşürmüştür. Bunun için bkz. Plinius, Epistulae X 79;X 80; Dio LIV 7,4-5. Ayrıca bkz. Syme, Anatolica 354; Sherwin-White, 22 yaş sınırlamasının Tabula Heracleensis'de de bulunduğunu ve Bithynia'da İÖ.29'larda bulunan koşulların yaş sınırının düşürülmesini gerekli kılmış olabileceğini belirtir. Bkz. Letters 670

geç dönemlere kadar bölgede varlığını sürdürmüştür. Traianus da kentlerde yurttaşlık üzerine yaşanan bir sorunda Plinius, kendisine danıştığı zaman, uygun bulunduğu çözüm yolunun önceden yapılmış olan hiçbir şeyin değiştirilmemesi olduğunu ve şimdiye kadar da yasanın bu konumunun ihlal edilmiş olmasına karşın eyalette gelecekte *lex Pompeia*'nın uygulanacağını bildirir⁶⁵⁰. Buna karşın İS. II.yy. dan itibaren eyaletlerde artan merkezleşme çalışmaları ve İS. III. yy. dan itibaren görülen eyalet yönetim değişiklikleri nedeniyle yasanın koşulları etkisini ve özelliğini kaybetmiş olabilir.

Pompeius'un Bithynia-Pontos için yapmış olduğu düzenlemeler bugün, değinilmiş olduğu gibi, Plinius Minor, Cassius Dio ve *Digesta*⁶⁵¹ 'dan bilinmektedir. Bunun yanında, *Lex Pompeia* ile ilişkilendirilen⁶⁵² ve Gaius tarafından *Lex Bithynorum*⁶⁵³ olarak adlandırılan bir yasa ve Pompeius'un yapmış olduğu kentsel organizasyon düzenlemelerinin içeriğinin anlaşılmasına yardımcı olan bir yazıt⁶⁵⁴ bulunmaktadır.

XIV.2. *Lex Pompeia*'nın İçeriği

Pompeius'un yasalarının içeriği ve yapısı, genel hatlarıyla eyalete vali olarak gönderilen Plinius'un karşılaştığı sorunlarda *imperator*'un fikrine danışma gerekliliği hissetmesi sonucunda anlaşılmaktadır. Bithynia-Pontos Eyaleti içindeki kentlerin iç organizasyonlarıyla ilgili olan ve Pompeius tarafından uygulamaya konulan bu yasaların düğüm noktasını ise, eski krallık idaresinde bulunan otorite ile idarenin kentlere verilmesi ve bunların da kentlerde bulunan *boule* üyeleri ile yönetimde görev alan memurlar tarafından üstlenilerek yerine

⁶⁴⁹ Dio XXXVII 20, 2. τὰ τε πλείω ἔθνη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῇ ἡπειρῷ τότε αὐτοῖς ὄντων νόμοις τε ἰδίοις καὶ πολιτείαις κατεστήσατο καὶ διεκόσμησεν, ὥστε καὶ δεῦρο αὐτοῦς τοῖς ἐπ' ἐκείνου νομισθεῖσι χρῆσθαι.

⁶⁵⁰ Plinius, *Epistulae* X 114; X 115. Bu eyalet kentlerindeki çok vatandaşlılıkla ilgili bir durumdur ve Plinius'un gelişine kadar da ihlal edilmiş bir düzenlemedir. Ayrıca bkz.. adn. 700-710.

⁶⁵¹ *Digesta* L 1, 1, 2.: '*Celsus etiam refert Ponticis ex beneficio Pompeii Magni competere, ut qui Pontica matre natus esset, Ponticus esset*'. Ayrıca bkz. Marshall, *Texts* 107.

⁶⁵² Marshall, *Texts* 104 vdd. Sherwin-White 670'te, Roma, *tutela* ilkelerine benzer olan ve kadınların haklarını içeren bu yasa metninin de Pompeius'un yeniliği olabileceğini belirtir.

⁶⁵³ Gaius, *Institutes* I 193: '*Apud peregrinos non similiter ut apud nos in tutela sunt feminae; sed tamen plerumque quasi in tutela sunt; ut ecce lex Bithynorum, si quid mulier contrahat, maritum auctorem esse iubet aut filium eius puberem*'. Ayrıca bkz. Marshall, *Texts* 104.

⁶⁵⁴ Ameling, Pompeius 23.

getirilmesi⁶⁵⁵ oluşturmaktadır. Tüm eyalette genel hatlarıyla aynı ancak detayda her bir kent birbirinden farklı yasalara sahiptir⁶⁵⁶. Buna karşın Ameling, ilk önce *Lex Pompeia*'nın, tüm eyalet için geçerli olup bazı kentlerin durumu gözönüne alınarak yapıldığını ve esnek olduğunu belirtir. Makalesinin sonlarında ise bütün Bithynia kentlerinin temel yapısal kanunlarının birbirinin aynısı olduğunu ve birbirleriyle bu şekilde benzer olan kurumları Bithynia'nın dışında bulmanın oldukça zor olduğunu⁶⁵⁷, bundan dolayı da eyaletteki tüm kentlerin anayasalarının Pompeius'un yapmış olduğu *lex provinciae* ile en ince ayrıntılarına kadar belirlenmiş olduğunu ifade eder⁶⁵⁸. Lintott ise Pompeius tarafından yapılan geniş düzenlemelere karşın, *lex Pompeia*'nın detaylı adli ve idari kuralları içeren batıdaki *municipia* yasaları gibi gelişmemiş ve yeterince artırılmamış olduğunu belirtir⁶⁵⁹.

Daha önce ilan edilen *Lex Rupilia* gibi yasalar, sonraki valilere yargılama alanında büyük bir serbestlik tanımakla birlikte, genel olarak vergi, askeri zorunluluklar ve yerel kent yönetiminin sınırlarının tanımlanması gibi konulardan oluşurken; Pompeius'un düzenlemeleri daha geniş bir alanda daha fazla ayrıntı içerir⁶⁶⁰. Bunların yapıları da Roma ve batı kentlerinin modellerine daha yakın olarak yeniden şekillendirilir. Buna göre eyalette, hem kentlerden hem de kırsal kesimlerden her topluluk, herhangi bir topluluğa kaydolmamış olmak koşuluyla⁶⁶¹, resmi olarak bir topluluğa kaydedilen vatandaşlardan oluşur. Kallet-Marx da,

⁶⁵⁵ Harris, Bithynia 870; Hoyos, *Lex Provinciae* 47 vdd. Lintott, *Imperium* 132'de, yönetici sınıfın düzenlenmesinin her anayasada önemli bir unsur olduğunu ifade eder. Mitchell, *Anatolia I* 210'da, *Lex Pompeia*'nın eyalet için idari bir iskelet olmakla birlikte Plinius, Khrysostomos ve Bithynia'nın kendi kanıtlarına göre bunun kentlerde politik davranışı kontrol etmediğini belirtir. Ayrıca bkz. Mitchell, *ae.* 31 vdd.

⁶⁵⁶ Plinius, *Epistulae* X 48; X 93; X 109. Marshall, *Texts* 107'de, eyaletin kent yasalarının birbirinden farklı olmasının bazı önemli açılardan *Lex Pompeia*'nın bütün kentler üzerinde genel bir iç düzenleme empoze etmemesi olarak yorumlar.

⁶⁵⁷ Mitchell, Pompeius tarafından Bithynia-Pontos'da yapılan düzenlemeler ile İÖ.25'te eyalet yapılan Galatia'da yapılan düzenlemeler arasında çok yakın bir ilişki kurar ve Ankyra ile Pessinus arasındaki oluşumların Bithynia-Pontos Eyaleti kentleriyle yakın bir benzerlik taşıdıklarını belirtir. Buna neden olarak da Kuzey Galatia kentleri kurulduğu zaman *Lex Pompeia*'nın bölgede *mutatis mutandis* olarak bir model olmasını görür. Bkz. Mitchell, *Anatolia I* 88 vdd.

⁶⁵⁸ Ameling, Pompeius 20 vdd.

⁶⁵⁹ Lintott, *Imperium* 150.

⁶⁶⁰ Sherwin-White, *Letters* 669. Mitchell, *Anatolia* 162'de, *Lex Pompeia*'nın, yeni kent bölgelerindeki toprakları korumak ve bunların yerleşmeci olmayan mal sahiplerine satılmasını önlemek için de bazı koşullara sahip olabileceğini belirtir.

⁶⁶¹ Plinius, *Epistulae* X 114-115. Sherwin-White, *Letters* 670.

Pompeius'un Pontos Bölgesi'nde Roma benzeri oluşumları uyguladığını ancak, yeni bir politik yapı inşa ederken Bithynia'da da kentlerin yapısını değiştirmek istemesinin doğudaki Roma müdahalesine yönelik bir yenilik olduğunu ve bunun temel kabul edilmesi gerektiğini⁶⁶² belirtir.

Plinius'un yasayla ilgili dile getirdiği ilk konuyu kendisi zamanında yaşanan bir sorun olan, eyalet kentlerinde kent *senatus*'una kimlerin ve kaç yaşındakilerin girebilecekleri oluşturmaktadır⁶⁶³. Plinius'un mektuplarından, Pompeius'un yapmış olduğu düzenlemeye göre 30 yaşından küçüklerin ve kent *magistratus*'luğu yapmamış olanların kent *senatus*'una giremeyecekleri ve Augustus'un kent *boule*'sine girme yaşını 22 ye indirdiği anlaşılmaktadır.

Augustus tarafından İÖ.20'de 22 yaş sınırı düzenlemesi yapılmasına ve *plebs*'in yerine⁶⁶⁴ bazı zengin aile çocuklarının *magistratus*'luğu yerine getirme yaşını doldurmuş olmalarına karşın *magistratus*'luk görevlerini yerine getirmemiş oldukları ancak kent *boule*'sine girmek istedikleri görülmektedir. Plinius da yasalardaki koşulların yerine getirilmemesi nedeniyle sorun yaşamış ve bu yüzden *imperator*'a danışmıştır. *Imperator* ise cevabında; hem otuz yaşından küçük hem de kent *magistratus*'luğu yerine getirmemiş olanların bir kentin *boule*'sine girmesini uygun görmediğini belirtir⁶⁶⁵. Buna karşın *imperator* 30 yaşını doldurmuş ancak kent *magistratus*'luğu yapmamış olan soylu aile çocuklarının kent *boule*'sine girmek istemeleri üzerine bir değerlendirmede bulunmamaktadır.

Eyalet kentlerinde normal olarak belirli koşullar altında ilk önce kent *magistratus*'ları seçilir ve *magistratus*'luk görevlerini yapanlar da 30 yaşını doldurduktan sonra sivil görevlerin yerine getirildiği kent *boule*'sine girerler ve hayat boyu bu görevi sürdürürler⁶⁶⁶. Sherwin-White ise yerel *senatus*'da yerel birimler, *magistratus*'lar ve bunların akrabaları ile arkadaşları arasındaki danışıklı dövüşü kontrol etmek için Atina'daki gibi halktan *boule* üyeleri ve dinleyiciler gibi, yıllık seçilen bağımsız organlar yerine hayat boyu üyeliğin olması

⁶⁶² Kallet-Marx, Empire 330 vd. Yazar bunun yanında, Pompeius'un bölgeyi tekrar düzenlemesinin Roma'nın yeni düşünceleri için önemli bir kanıt olduğunu da ifade eder.

⁶⁶³ Plinius, Epistulae X 79-80.

⁶⁶⁴ Aslında Plinius'un bu sözlerinden hem zengin aile çocuklarının hem de gerekli koşulları yerine getirmiş alt sınıftan kimselerin *censores* tarafından kent *boule*'sine seçilebilecekleri anlaşılmaktadır. Pleket da Plinius'un bunu tasvip etmemesinin bunun olmadığını göstermediğini belirtir. Bkz. Roman Culture 210.

⁶⁶⁵ Plinius, Epistulae X 79-80.

⁶⁶⁶ Plinius, Epistulae X 79-80. Sherwin-White, Letters 725; Sherwin-White ayrıca ae. 670'te, 30 yaş sınırlamasının Sulla'nın Roma *quaestores*'inde yaptığı bir uygulamanın sonucu olduğunu ifade edildiğini belirtir.

nedeniyle kentsel yönetimlerde yeterli kontrolün olmadığını belirtir. Bundan dolayı da kentlerde suistimallerin yaşanmasının mümkün olduğunu ifade eder⁶⁶⁷.

Benzer sistem batı eyaletlerindeki kentlerle ilgili olan *Lex Malacitana* ve *Tabula Heracleensis*'de de bulunur. Bunlara göre de zenginlik bir koşul değildir⁶⁶⁸. Buna karşın *decuriones* ile *magistrates*'in 30 yaşında⁶⁶⁹, özgür doğumlu olmaları, süvarilerin 3 tam yıl, piyadelerin ise 6 tam yıl askerlik yapmaları gerekli kılınmıştır. Bunun yanında *boule* üyelerinin *magistratus*'luk yapanlardan seçilecek olmasının da bir Roma özelliği olduğu ve bunun batı *municipia*'larında normal olduğu belirtilmektedir⁶⁷⁰. Augustus'un eyalette süvariler için 21-22, piyadeler için 24-25 yaşlarında askerlik görevini yapmış olan kişiler için 22 yaş düzenlemesi⁶⁷¹ yapmasına karşın Millar, J. Morris'a⁶⁷²; Sherwin-White⁶⁷³ ise Merrill'e dayanarak, Augustus'un *quaestor*'luk yaşını 25'e indirmesine bağlı olarak *boule*'lere girme yaşının bütün eyaletlerde Augustus tarafından genel olarak 25 ile sınırlandığı bilgisini vermektedir. Ameling de Augustus'un bunu Bithynia'da 30 yaşından 25 yaşına düşürmüş olduğunu belirtir⁶⁷⁴. Mitchell ise *magistratus*'lar için yapılan bu yaş düzenlemesinin Roma'ya özgü olduğunu ve Roma kamu kariyerindeki *leges annales*'i hatırlattığını ifade eder⁶⁷⁵.

⁶⁶⁷ Sherwin-White, Letters 527 vd.

⁶⁶⁸ Mitchell, Pompeius'un yaptığı düzenlemede zengin vatandaşların yönetime girmesi yönündeki uygulamayı, sistemin devam ettirilmesi için bir gereklilik olarak görmektedir ve bu durumu İS.II.yy. dan itibaren merkezi yönetim tarafından *leiturgia* üzerine yapılan baskılar ve yaşanan sorunlarla karşılaştırmaktadır. Bkz. Roman World 125.

⁶⁶⁹ Lintott, Imperium 54 vd.'ında, C. Claudius Pulcher'in Halaesa kentinin *senatus*'u için düzenlemeler yapmasına yardımcı olduğunu ve buna göre *senatores*'in en azından 30 yaşında olmaları ve onur kırıcı işlere bulaşmamış olmaları gerektiğini belirtir.

⁶⁷⁰ Sherwin-White, Letters 670'te, zenginlik koşulunun Akhaia ve Thessalia gibi bazı alanlarda bilindiğini ancak bunun olasılıkla da ortak bir durum olmadığını ifade eder. Ayrıca bkz. Jones, Greek City 170; Lintott da, doğu eyaletlerindeki bazı yasaların karakteristik batı özellikleri taşıdığını belirtir. Bkz. Imperium 134 vdd.

⁶⁷¹ Plinius, Epistulae X 79-80; Sherwin-White, Letters 671. Yazar ayrıca, yasal yaşın altında *decuriones* olan gençlerin oy kullanma haklarının olmadığını belirtir.

⁶⁷² Millar, Emperor 162 dn.79.

⁶⁷³ Sherwin-White, Letters 671.

⁶⁷⁴ Ameling, Pompeius 29 dn. 78.

⁶⁷⁵ Mitchell, Roman World 123 vd.

Kentlerde oluşturulan bu sistemle eski kent kurumları korunmuştur ancak yapılan bu düzenlemelerle eskiden halkın katıldığı bu yönetime onursal bir biçim ve kalıtsallık⁶⁷⁶ verilerek yönetim birimlerine Roma *senatus*'unda olduğu gibi kentlerde bulunan zengin vatandaşlar getirilmişlerdir⁶⁷⁷. Marshall, Roma'nın güvenlik kaygılarından dolayı kentlerin yapısal yasalarına dikkat ettiğini ve Yunan demokrasisinin aşırı güvensizlik içinde bulunması nedeniyle politik dengeyi sağlamak için kent yapılarının timokratik ve oligarşik çizgilerle yapılandırıldığını hatta özgür kentlerin bile kendilerinin yapısal yasalarını timokratik temeller üzerine yeniden düzenleme eğiliminde olduklarını belirtir⁶⁷⁸. Bunun için Bithynia kentlerinde de Roma'daki *cursus honorum* gibi bir sistem oluşturulmuş ve kentlerdeki zengin ve nüfuzlu kimselerin çocukları kent bölgelerinde⁶⁷⁹ en alt seviyede yer alan görevlerden başlayarak diğer görevlere yükselmişler ve sonra da kent *boule*'sine girmişlerdir. Prusias ad Hypium'dan ele geçen yazıtlar sayesinde de bu sırasının genel olarak γραμματεὺς, ἔκδικος, ἀγοράνομος, πρῶτος ἄρχων⁶⁸⁰ τιμητής görevlerini takip ettiği belirtilmektedir⁶⁸¹.

Ameling, tüm kurumların *Lex Pompeia* uyarınca birbirine eşit olduğunu⁶⁸² belirtmekle birlikte Prusias ad Hypium'da ele geçen bir yazıttan her yıl *arkhon*'lar kurulunun başkanı ve bunların en yetkilisi birinci *arkhon* ve bunun yanı sıra dört *arkhon* daha seçildiğini bunlarında

⁶⁷⁶ Jones, Greek City 180 vd.'ında, Bithynia'da Traianus'un hükümdarlığının başlarında yönetim sınıfının genellikle kalıtsal olduğunu ve kentlerin *boule*'lerini doldurmak için zorluklar yaşamaları nedeniyle Plinius'un buraya sıradan insanların girmesi yerine giriş yaşının düşürülmesini savunduğunu belirtir. Buna karşın *plebs* çocuklarının da *boule*'ye girebilecek olmaları endişesi bu birimlerin kalıtsal olmadığını göstermektedir.

⁶⁷⁷ Jones, Chrysostom 4; Magie RRAM I 641; RRAM II 1504 vd., dn. 30. Magie, bu durumun diğer Anadolu eyaletlerinde de bu şekilde olabileceğini belirtir.

⁶⁷⁸ Marshall, Texts 105 dn.17.

⁶⁷⁹ *Phyle* olarak adlandırılan kent bölgelerinin sayıları kentten kente farklılıklar göstermektedir. Bunların bazı kentlerindeki sayıları için bkz. Ameling, Pompeius 26 vd.

⁶⁸⁰ Dio Khrysostomos bu görevi iki kez yerine getirir ancak ikinci kez üstlenmede isteksiz davranmıştır. Bkz. Khrysostomos XLIX 14. Ameling, Pompeius 29'da, *protos arkhon*'u *boule*'nin seçtiğini, bunun seçildiği yılda da *boule*'nin başkanlığını yaptığını ve *boule*'nin toplantıya çağrılıp çağrılmayacağına karar verdiğini belirtir.

⁶⁸¹ Sherwin-White, Letters 671. Yazar ayrıca ἔκδικος'un sırasının değişebildiğini ifade eder. Eyalette bulunan diğer birimlerin isimleri için bkz. Ameling, Pompeius 24 vdd. Ameling ae. 29'da: γραμματεὺς'un düşük dereceli bir memurluk olduğunu ve bunun Prusias ad Hypium'da ἄρχων olma yolunda ilk adım olduğunu belirtir. Birimler için ayrıca bkz. Mitchell, Anatolia I 200; Magie RRAM I 643 vdd.

⁶⁸² Ameling, Pompeius 21.

kanaatine göre *lex Pompeia* ile düzenlenmiş olduğunu belirtir⁶⁸³. Mitchell da, Bithynia kentlerinin yazıtları bir bütün olarak ele alındığı zaman, bunların oldukça sınırlı ve ayırdedilemez düzeyde olduklarını ifade eder⁶⁸⁴. Buna karşın Mitchell, Anatolia’ında Ameling ile benzer bir düşünce sergiler ve her kentin ana *magistratus*’larının *arkhon*’lar olduğunu ve bunların yıllık olarak *protos arkhon* tarafından başkanlık edilen 3 ya da 5 delegelik heyet arasından seçildiklerini dile getirir⁶⁸⁵.

Kaç kişi olacağı her kentin saygınlık, büyüklük ve ekonomik durumuna göre belirlenen ve kentlerin mali bütçeleri için önemli bir yere sahip olan *boule* üyeleri, her yıl kentteki tüm *boule* sayısına orantılı ve düzenli şekilde belirli sayılarda, Roma’da oluşturulan sistem gibi *magistratus*’luk görevinde bulunmuş olan kimselerden oluşturulur⁶⁸⁶. Bunların yetersiz olduğu ya da arttırılmak istendiği durumlarda ise imtiyazlı ya da özel vatandaşların katılması ve halk arasından seçim yapılması yoluyla kentlerde gerekli *boule* sayısı tamamlanır⁶⁸⁷. Ameling; Roma’daki 600’e 20 oranı olan *senatus*’a *magistratus* giriş sistemi gibi Bithynia’da bir kentin *boule* üye sayısının 150 olması durumunda her yıl 5 yeni *magistratus*’un, eğer kent 90 kişilik bir *boule* üyesine sahipse her yıl 3 yeni *magistratus*’un kent *boule*’sine girdiğini belirtir⁶⁸⁸.

Pompeius tarafından yürürlüğe konulan yasadaki ve düzenlemelerdeki en önemli Roma uygulamasının, *Lex Rupilia* ile Sicilia’da yapıldığı gibi, 5 yıllık *ensor*’luk olduğu görülmektedir⁶⁸⁹. *Censores*, *Lex Pompeia*’ya göre Roma’da olduğu gibi Ocak Ayı’ndan diğer Ocak Ayı’na kadar görevde kalır⁶⁹⁰. Sayıları da kenten kente değişen *ensores*, kentlerde

⁶⁸³ Ameling, Prusias ad Hypium’daki sistemin diğer Bithynia kentlerinde de görüldüğünü ve Nikaia, Nikomedia, Kios, Claudiopolis, Ionopolis/Abonuteikhos, Amisos, Amastris, Apameia, Pompeiopolis, Tiejon, Heraklea Pontika gibi bölge kentlerinde de bir tane *birinci arkhon* ve ona bağlı diğer *arkhon*’ların benzer şekilde görüldüğünü, bazı kentlerde de bunların yanında *grammateus* ve *ekdikos* gibi birimlerin görülebildiğini ifade eder. Bkz. Ameling, Pompeius 23 vdd. Benzer bilgiler için ayrıca bkz. Mitchell, Anatolia I 88 vd.

⁶⁸⁴ Mitchell, Roman World 124.

⁶⁸⁵ Mitchell, Anatolia I 88 vd. Benzer düşünceler için ayrıca bkz. Pleket, Roman Culture 206.

⁶⁸⁶ Ameling, Pompeius 20 vdd. Mitchell, Anatolia I 201’de, kentlerin *boule* üye sayısının 100 ve 600 arasında olabileceğini belirtir.

⁶⁸⁷ Sherwin-White, Letters 721. Ayrıca bkz. adn. 691.

⁶⁸⁸ Ameling, Pompeius 20.

⁶⁸⁹ *Censor*’luk, Bithynia kentlerinde Kios, Prusias ad Hypium ve Nikomedia gibi kentlerde doğrulanmaktadır. Bkz. Mitchell, Roman World 123 vd.

⁶⁹⁰ Ameling, Pompeius 20: Bunun Ocak Ayı’ndan Aralık Ayı’na kadar olduğunu belirtir.

geçen beş yıl içinde *magistratus*'luk yapmış olanlardan ve özel vatandaşlardan seçilirler. Bunlar, üyeleri ya da yeni ek üyeler kaydetme, Roma birimlerinin vergi toplayabilmesi için vatandaşların sayısını saptama ve ölüm gibi belirlenmiş bazı gerekli durumlarda bazılarını üyelikten çıkarma gibi görev ve yetkilere sahiptirler⁶⁹¹. Lintott da, *Lex Pompeia*'nın bir *municipia* yasası gibi olduğunu ve bunun, bir *magistratus*'un görevi ile bunların *senatus*'a kabulü ve *censores* ile ilgili⁶⁹² olduğunu ifade eder.

Plinius'un mektuplarından *Lex Pompeia* hakkında bilinen diğer bir özellik, temelde bu yasa ile, *boule*'ye giren üyelere herhangi bir ücret alınmazken normal sayının artırıldığı yerlerde yeni giren kimselerin değişen oranlarda *honorarium* olarak adlandırılan para verdiği yönündedir. *Proconsul* Anicius Maximus ise daha sonra *censores* tarafından seçilenlerden de bazı kentlerde değişen oranlarda bu ücretin alınması emri üzerine; Plinius sorunu, *imperator*'a danışma gerekliliği hisseder ve *imperator*'a ücretin, bundan sonra tüm kentlerde uygulanıp uygulanamayacağını sorar. *Imperator* ise her kenttin kendi yasasını uygulaması gerektiğini ancak kendi isteği ile *decurio* olanlar için *censores*'in daha az bir miktar talep etmesi gerektiğini bildirir⁶⁹³.

Sherwin-White da buna bağlı olarak, bir Yunan sistemi olan *leiturgia*'nın ve Roma geleneği olan *honorarium decurionatus*'un Bithynia'da Pompeius'dan çok sonra ortaya çıktığını ve *honorarium decurionatus*'un doğudan ziyade batı eyaletlerinde daha yaygın olduğunu; doğu eyaletlerinde ise külfetli bir sistem olan *leiturgia* ile zengin kimselerin tüm kentin yararı için yaşamları boyunca onların yükünü taşıdıklarını⁶⁹⁴ belirtir. Pleket da giriş

⁶⁹¹ Magie RRAM I 369 vdd. Magie ayrıca, *bouleutes* listelerinin en azından Bithynia ve Galatia kentlerinde, Pergamon'da ve Aphrodisias'da *censores* tarafından kontrol edildiğini ifade eder. Jones, Pompeius'un benzer kuralları, şüphesiz olarak, ilhak ettiği diğer bölgelerde de uyguladığını, Cato'nun bunun örneğini Kıbrıs'ta takip ettiğini, aynı politikanın *Principatus* Dönemi'nde de devam ettirildiğini ve İÖ.25'te ilhak edilen Galatia Eyaleti'nde de bu sistemin bulunduğunu belirtir. Bkz. Greek City 171 dn.29. Sherwin-White, Letters 670'te, *Lex Pompeia*'ya göre eyaletteki *censores*'in Italia'daki *municipia*, *censores*'i gibi aynı yetkilere sahip olduklarını belirtir. Ayrıca bkz. Harris, Bithynia 870; Kallet-Marx, Empire 330 vd.; Mitchell, Roman World 123 vd.

⁶⁹² Lintott, Imperium 149.

⁶⁹³ Plinius, Epistulae X 112-113. Sherwin-White, Letters 724'te, bunların isteksiz olmamaları durumunda Nerva ve Traianus'un bunların sayılarını niçin arttırmak ihtiyacı hissettiklerini sormaktadır ve bunu bu görevleri insanların üstlenmek istememelerine bağlamaktadır. Marshall, Plinius'un döneminde bunun kabul edilmemesi isteksizliği için kesin bir işaretin olmadığını belirtir. Bkz. Texts 109 dn. 41.

⁶⁹⁴ Sherwin-White, Letters 670 vdd.

ücreti ödemenin İS. I. yüzyılda uygulanmaya başlamış olduğunu kabul etmektedir⁶⁹⁵. Jones, eyalette kentten kente farklılık gösteren bu tutarların, Plinius tarafından benzer bir düzeye getirilmeye çalışıldığını ancak Traianus'un, sorunu yerel gelenek ve yasaya bırakmayı tercih ettiğini bunun da imparatorluk yönetiminin genel bir tutumu olarak görüldüğünü ifade eder⁶⁹⁶.

Eyalette *boule* sayısı artırılan kent Claudiopolis'dir ve kent *boule*'sine sonradan giren kimselerden *boule*'ye giriş ücreti alınmıştır⁶⁹⁷. Bunun yanında Prusa Kenti'ne de *Imperator* Traianus tarafından *boule* sayılarını arttırmalarına izin verilir⁶⁹⁸. Bunların üyeleri normalde *magistratus*'luk yapmış kimselerden ve özel vatandaşlardan seçiliyorken, bu gibi fazla *boule* üyesi seçiminin yapıldığı durumlarda genel bir seçim de yapılabilmektedir. Üyelerin sayısı da kentlerin durumlarına göre kentten kente farklılıklar göstermektedir⁶⁹⁹.

Plinius'un Pompeius'un yapmış olduğu yasayla ilgili bilgi verdiği diğer bir konu eyalet vatandaşlarının 1'den fazla kentte vatandaşlık hakkına sahip olmaları hakkındadır. Plinius, Pompeius'un yapmış olduğu düzenlemeye göre herhangi bir kente kayıtlı olan bir kimsenin diğer bir kente de kaydolmasını yasaklamış olduğunu, herhangi bir yere kayıtlı olmamaları halinde ise vatandaşların istedikleri herhangi bir yere kaydolma izni verdiğini belirtir. Plinius, bu yasayla *censores*'in bir üyeyi *boule*'den hangi nedenlerle çıkarabileceğinin de belirtildiğini ancak yasanın; yabancı bir kent vatandaşının üye olarak kaydedilmesini yasaklamakla birlikte, aynı nedenle *boule*'den çıkarılmasını emretmemesi ve karışıklık yaşanması nedeniyle *imperator*'a danışır. *Imperator* Traianus ise bu soruna kesin bir şekilde cevap verir ve daha fazla karışıklığa neden olmamak için eskiden yapılmış olan hiçbir şeyin değiştirilmemesini ancak bundan sonra Pompeius yasasının uygulanacağını bildirir⁷⁰⁰. Buna karşın ilerleyen

⁶⁹⁵ Pleket ayrıca Garnsey'in İS. II. yüzyıla kadar bunun doğrulanamadığı ifadesini kabul etmemektedir. Bkz. Pleket, *Political Culture* 206.

⁶⁹⁶ Jones, *Greek City* 247.

⁶⁹⁷ Plinius, *Epistulae* X 39. *Magie RRAM* I 590'da, *boule* üyelerinden alınacak bu parayla bir hamam inşa edildiğini belirtmektedir.

⁶⁹⁸ Dio, *imperator*'dan elde ettiği izinle kentnin *boule* sayısını arttırmayı başarmasını kendisinin en büyük başarısı olarak görür. Bkz. Khrysostomos *XLV* 7, 7-10; Sherwin-White, *Letters* 672; Ameling, *Pompeius* 29.

⁶⁹⁹ Sherwin-White, *Letters* 721. Yazar ayrıca, Nerva'nın Prusa kentinin *boule* sayısını 100 tane fazlalaştırdığını, ancak bunları *censores*'in seçmediğinin görüldüğünü belirtir.

⁷⁰⁰ Plinius, *Epistulae* X 114-115. Lintott, *Imperium* 149'da, Plinius'da bulunan ifadelere karşın *Lex Pompeia*'da, Bithynia'daki bir kentin vatandaşı olunmadığı sürece başka bir kente kayıtlı bir kimsenin onursal olarak vatandaş kabul edilmesine izin veren, bir koşulun bulunduğunu ifade eder.

dönemlerde de bunun dikkate alınmadığı ve kentler ile vatandaşlar tarafından uygulanmadığı görülmektedir.

Prusa'da ikamet eden Dio Khrystostomos, Pompeius'un yapmış olduğu bu düzenlemelere karşın, Nikomedia, ve Apamea'da oy kullanma hakkına sahiptir ve diğer pekçok kent de kendisini vatandaş ve *decurio* olarak kaydetmiştir⁷⁰¹. Kendisi aynı zamanda çok vatandaşlığın bir yerde ikamet edilmese bile hayat boyu geçerli olduğunu ancak bunun başkasına devredilemediğini de bildirir⁷⁰².

Sherwin-White, bu durumun Roma, Cumhuriyet ilkelerinden kaynaklandığını ve bütün Roma'lılara bu dönemde Roma vatandaşlığından ayrılmadan başka bir devletin vatandaşlığına geçmelerinin yasaklandığını ancak *Lex Pompeia*'nın açık bir şekilde Hellenistik Dönem geleneğine aldırmadığını belirtir⁷⁰³. Marshall; Yunan uygulamasına yabancı olan garip bir ilkeden dolayı Pompeius'un eleştirildiğini ancak Pompeius'un teoritiksel nedenlerden dolayı yabancı ilkeler getirmesinin, ya da bilerek Hellenistik uygulamaları nedensiz bir şekilde görmezlikten geldiğinin düşünülmesinin karşılaşılan sorunlar sonucunda daha garip görüldüğünü ifade eder. Marshall ayrıca Yunan uygulamasının yaygınlığının, harabeden yeniden inşa edilen ve yeni kurulan eyaletin idaresini yürütecek olan kentlerin daha yaşanabilir hale gelmesi için kentlerde hayati öneme sahip nüfusun korunması gerektiğini ve, onursal vatandaşlıkların özellikle seçkin sınıfı kapsamı nedeniyle Pompeius'u, bunların mali kaynaklarının korunması ve dengelenmesi gerekliliğine sevkettiğini belirtmektedir. Marshall bundan dolayı da Pompeius'un kendisinin *lex provinciae*'sına uygun bir önlem alma gerekliliğinin bulunduğunu, Traianus'un da kuralın korunması ısrarının bunun yararsız ve modası geçmiş olarak kabul edilmemesi gerekliliğini gösterdiğini düşünmektedir⁷⁰⁴. Mitchell⁷⁰⁵ bunu; Pontos'daki durumla ilişkilendirir ve birden fazla vatandaşlığın yasaklanmasını bir kimsenin sadakatini başka bir yere gitmesini ve bireyin kendi vatanına karşı sorumluluklarını ihmal etmesini önlemek olarak görür. Lintott, bunun amacının olasılıkla birkaç kişinin tüm eyalete egemen olmasını önlemek olabileceğini ancak Caesar'ın

⁷⁰¹ Khrystostomos XXXVIII 1; XLI 2. Sherwin-White, Letters 725; Jones, Greek City 172'de, bunun Plinius zamanında geçersiz bir madde olduğunu belirtir.

⁷⁰² Khrystostomos XLI 6.

⁷⁰³ Sherwin-White, Letters 724; Lintott, Imperium 149'da, buna benzer bir durumun batıdaki *municipia* yasalarında olmadığını ancak, bazı boyutlarda bunun *hospitium* ve *patrocinium* haklarına paralel olduğunu ifade eder.

⁷⁰⁴ Marshall, Texts 108 vdd.

⁷⁰⁵ Mitchell, Roman World 124.

diktatörlüğünden sonra Roma'lular tarafından Yunan ilkesi olan iki vatandaşlığa sahip olmanın kabul edilmiş olduğunun görüldüğünü belirtir⁷⁰⁶. Magie ise; erken II.yy.da bu yasa maddesinin geçersiz kılındığını, bu gibi yasaklamaların diğer kentlerde de olduğunun bilinmediğini, ancak böyleyse bile bunun önemsenmemiş olduğunu ve geç 2.yy. ile 3.yy.da birden fazla kentin vatandaşı olmanın yaygın olduğunu ifade eder⁷⁰⁷.

Benzer bir durum kısa bir metin⁷⁰⁸ sayesinde Pontos için yapılan düzenlemede de görülmektedir. Genel olarak farklı kentlerden gelen ailelerin çocuklarının vatandaşlığı için baba kökenine göre karar verilirken burada, Pontus'lu bir anneden doğan çocuklar *Pontici* sayılmaktadırlar. Mitchell, bu geniş bölgede kentlerin kendi işlerini yapabilmeleri ve bölgede kent hayatının gereklilik ve sorumluluklarının yerine getirilebilmesi için insanlara ihtiyaç olduğunu ve insanlar olmadan kent hayatının gelişemeyeceği için bu metni Pompeius'un Pontos için planları ve niyetleri için önemli bir ip ucu olarak görür. Mitchell, bu kuralın ayrıca eyalet yasası içinde vatandaş kaydını geliştirmek için düzenlenmiş olduğunu⁷⁰⁹ belirtir. Aslında İ.S. I. yy. dan itibaren kentlerde yaşanan *bouleutes* bulma sıkıntısı ve kentlerde zengin vatandaşların kaybolmaya başlamaları Mitchell ve Marshall'ın belirttiği gibi Pompeius'un düzenlemelerinin doğruluğunu ve gerekliliğini göstermektedir.

Plinius'un mektuplarından başka Pompeius'un yapmış olduğu düzenlemelerle ilişkili olarak görülen *Digesta*'dan bir metin bulunmaktadır.

'*Celsus etiam refert Ponticis ex beneficio Pompeii Magni competere, ut qui Pontica matre natus esset, Ponticus esset*'⁷¹⁰.

'Ayrıca Celsus, Pontoslularla ilgili olarak, Pontus'lu bir anneden doğan kişinin Pontus'lu sayılmasının Pompeius Magnus'un *beneficium*'u vasıtasıyla (Troya ve Delphos'taki uygulama ile) uyuştuğunu aktarır'⁷¹¹.

Marshall, çok fazla dikkat çekmeyen bu metnin, Pompeius'un *beneficium*'unun aileleri farklı vatandaşlıklara sahip çocukların statüsü ile ilgili olduğunu ve, *Pontica* teriminin kullanılmasının da özellikle Pontos'daki yeni yerleşimlere yardım için düzenlendiğine daha fazla kanıt olduğunu düşünmektedir. Marshall, bunun yanında bu metnin çifte vatandaşlığı

⁷⁰⁶ Lintott, *Imperium* 163 vdd.

⁷⁰⁷ Magie *RRAM* I 640.

⁷⁰⁸ *Digesta* L 1,1,2.

⁷⁰⁹ Mitchell, *Roman World* 124; Mitchell, *Pontic Community* 49.

⁷¹⁰ *Digesta* L 1,1,2; Marshall, *Texts* 107.

⁷¹¹ Çev. Ebru N. Akdoğu-Arca.

yasaklamayla betimlenen politika ile güzel bir uyumda olması nedeniyle *Lex Pompeia*'dan geldiğini, olasılıkla da aynı bölümde görüldüğünün tasvir edilebileceğini belirtir⁷¹². Buna karşın bu hakkın sadece yasal evliliğe sahip olanlara tanındığı ifade edilmekle birlikte bunun Troia ile Delphos kentlerine ve bazı ayrıcalıklı durumlarda başka yerlere de tanınmış olduğu görülmektedir⁷¹³. Bu metinden başka Pompeius yasasıyla ilişkili olarak görülen bir metin daha bulunmaktadır ancak bu metnin *Lex Pompeia* ile ilişkilendirilmesi tartışmalıdır.

'*Apud peregrinos non similiter ut apud nos in tutela sunt feminae; sed tamen plerumque quasi in tutela sunt; ut ecce lex Bithynorum, si quid mulier contrahat, maritum auctorem esse iubet aut filium eius puberem*'⁷¹⁴.

'Her ne kadar bizde vasilik için kadınlar söz konusu olsa da *peregrinus*'larda (bu) bizimkiyle benzer değildir. Fakat yine de çoğunlukla sanki (kadın) vesayeti söz konusu gibidir. Tıpkı işte şu Bithynia'lıların yasalarında olduğu gibi, eğer kadının başına herhangi bir şey gelirse (yasa) kocasının ya da onun yetişkin oğlunun *auctor* (otorite, reis) olmasını emreder'⁷¹⁵.

Sherwin-White bu metni, kadınların statüleri hakkındaki kuralın Roma *tutela* ilkeleriyle yakın benzerlik göstermesi nedeniyle Pompeius'un yeniliği olabileceğini belirtir⁷¹⁶. Marshall ise; bunun delillerle kanıtlanmadan doğrudan *Lex Pompeia* ile ilişkilendirildiğini, ancak bunun kadınların yasal hakları ile ilgili şahsi bir yasa olduğunu ifade eder. Marshall ayrıca bunun hem Plinius tarafından tasvir edilen *municipia* düzenlemeleri ile hem de Cicero tarafından bahsedilen adli düzenlemelerden tamamen farklı olduğunu, Plinius'un mektuplarında Pompeius tarafından düzenlenen yasada medeni hukuk ile ilgili hiçbir ip ucunun olmadığını, Cumhuriyet Dönemi'nde de bağımlı kentlerin yapısal ve idari yasalarıyla ilgili sınırlı düzenlemeler olması ve metnin o dönemde genel Roma niyetleriyle uyumlu olmaması gibi çeşitli nedenlerle *Lex Pompeia* ile ilişkilendirilmesini doğru bulmadığını⁷¹⁷ belirtir.

⁷¹² Marshall, Texts 107 vdd. Ayrıca bkz. Mitchell, Roman World 124; Mitchell, Pontic Community 49.

⁷¹³ Digesta L 1, 1, 1-2.

⁷¹⁴ Gaius, Institutes I 193; Marshall, Texts 104.

⁷¹⁵ Çev. Ebru N. Akdoğu-Arca.

⁷¹⁶ Sherwin-White, Letters 670. Bu yasa başka yazarlar tarafından da *Lex Pompeia* ile ilişkili olarak görülmektedir. Bunun için bkz. Marshall, Texts 104 dn.7-8.

⁷¹⁷ Marshall, Texts 104 vdd. Yazar ayrıca s. 105'te, bunun *Lex Pompeia* ile ilişkili olması durumunda, *senatus* komisyonun yardımı olmaksızın dikkate değer bir detayda yeni eyaletin kentleri için medeni kanunu içerdiğini

ve ayrıca bunun bu şekilde olması durumunda *lex provinciae* için de eşsiz bir örneğini sunacağını belirtir ancak, detaylı bir düzenlemeyi içermesi nedeniyle *Lex Pompeia* ile ilgili olamayacağını ifade etmektedir.

XV. SONUÇ

Roma; ele geçirmiş olduğu bölgeleri eyalet olarak adlandırdıktan sonra bölgelerde varolan bazı yasaları korumuş ancak bazı yeni temel düzenlemede bulunmuştur. Bunların temelini ise, kendisinin gücünü ve varlığını bölgede devam ettirebilmesi, askerlerinin ihtiyaçlarının sağlanması için önemli bir yeri olan vergi sistemi oluşturmuştur. Roma yapılan düzenlemeler sonucunda da eyaletin yönetimini kentlere, kentlerin yönetimini ise kentlerde bulunan zengin vatandaşlara bırakarak eyaletlerde ağır bir yönetim yükünden kurtulmuştur. Oluşturulan bu yeni sistemle eyaletlerde bulunan her kent zorunlu olarak, sahip olduğu zengin vatandaşlarla Roma'nın eyalet yönetim sisteminde en önemli fonksiyonları üstlenmiştir. Bunun içinde kentlerde bazı düzenlemeler yapılmış ve Roma'nın merkezi yapısına benzer bir sistem adapte edilerek kentlerde bulunan kurulların yapılarında bazı değişikliklere gidilmiştir. Buna göre kentlerde bulunan zengin kimselerin kent yönetimine katılabilmesi için; kentlerde yer alan bazı birimlerin sorumluluğunu üstlenmesi, belirli bir yaşı doldurması, yüz kızartıcı suçlara karışmamış olması gibi bazı temel koşulları yerine getirmesi gerekli kılınmıştır.

Bu sistem Cumhuriyet Dönemi'nde eyaletlerin oluşturulmasından İS.II.yy. ortalarına kadar başarılı şekilde devam etmiştir. Buna karşın bu sistemin kentlerde bulunan zengin vatandaşları zaman içinde oldukça yıpratması sonucunda zengin kimseler bir müddet sonra yok olmaya başlamışlar ve Roma'nın ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmişlerdir. Kentler de yönetimin ana merkezleri olmalarına, üstlenmiş oldukları görevlere ve bazı temel yapılarını korumalarına karşın Hellenistik dönemde sahip oldukları özgürlükleri kaybetmişler ve eyalet valileri ile diğer birimlerin kontrolünde Roma'nın doğrudan etkisi altına girmişlerdir.

Bu çalışmayla da, antik dönemde eyalet yönetimi için yapılan düzenlemelerin genel olarak ne boyutta olduğu, bunun için kimlere nasıl yetki ve görevler verildiği izah edilmeye çalışılmıştır. Bunun için de; bu bilgilerin edinilmesinde önemli bir yeri olan ve Pompeius Magnus tarafından Bithynia-Pontos eyaletinin düzenlenmesi için yapılan, günümüzde de bazı düzenlemelerinin önceden bulunan düzenlemelerle büyük bir benzerlik taşıması ve yeni oluşturulan bazı eyaletlerin düzenlemelerine de örnek teşkil etmiş olan *Lex Pompeia*'dan yararlanılmıştır. Antik kaynakların verdiği diğer bilgiler yardımıyla ve modern kaynaklar aracılığıyla da bunların kapsamının ne boyutta olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna karşın antik kaynakların; sadece *lex Rupilia*, *Lex Pompeia* ve dönemin koşullarına ve gerekliliklerine göre bazı kimseler tarafından yapılan düzenlemelerle ilgili olarak çok dağınık ve kısa şekilde bilgi vermesi nedeniyle bunların içeriğinin tam olarak anlaşılması mümkün olmamaktadır ve kesin bir yargıya varılamamaktadır.

TESTIMONIA

Strabon

17.3.24... προστίθεται δὲ αἰεὶ τι παρ' ἐκείνων αὐτοῖς. ταύτης δὲ τῆς συμπάσης χώρας τῆς ὑπὸ Ῥωμαίοις ἢ μὲν βασιλεύεται, ἢν δ' ἔχουσιν αὐτοὶ καλέσαντες ἐπαρχίαν, καὶ πέμπουσιν ἡγεμόνας καὶ φορολόγους. εἰσὶ δὲ τινες καὶ ἐλεύθεραι πόλεις, αἱ μὲν ἐξ ἀρχῆς κατὰ φιλίαν προσελθοῦσαι, τὰς δ' ἠλευθέρωσαν αὐτοὶ κατὰ τιμὴν. εἰσὶ δὲ καὶ δυνάσται τινὲς καὶ φύλαρχοι καὶ ἱερεῖς ὑπ' αὐτοῖς· οὗτοι μὲν δὴ ζῶσι κατὰ τινὰς πατρίους νόμους. 17.3.25 Αἱ δ' ἐπαρχαὶ διήρηνται ἄλλοτε μὲν ἄλλως, ἐν δὲ τῷ παρόντι ὡς Καῖσαρ ὁ Σεβαστὸς διέταξεν. ἐπειδὴ γὰρ ἡ πατρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας, καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου, δίχα διεῖλε πᾶσαν τὴν χώραν καὶ τὴν μὲν ἀπέδειξεν ἑαυτῷ τὴν δὲ τῷ δήμῳ, ἑαυτῷ μὲν ὅση στρατιωτικῆς φρουρᾶς ἔχει χρεῖαν αὕτη δ' ἐστὶν ἢ βάρβαρος καὶ πλησιόχωρος τοῖς μήπω κεχειρωμένοις ἔθνεσιν ἢ λυπρὰ καὶ δυσγεώργητος, ὡσθ' ὑπὸ ἀπορίας τῶν ἄλλων ἐρυμάτων δ' εὐπορίας ἀφηνιάζειν καὶ ἀπειθεῖν, τῷ δήμῳ δὲ τὴν ἄλλην ὅση εἰρηνικὴ καὶ χωρὶς ὀπλων ἄρχεσθαι ῥαδίᾳ ἑκατέραν δὲ τὴν μερίδα εἰς ἐπαρχίας διένειμε πλείους, ὧν αἱ μὲν καλοῦνται Καῖσαρος αἱ δὲ τοῦ δήμου. καὶ εἰς μὲν τὰς Καῖσαρος ἡγεμόνας καὶ διοικητὰς Καῖσαρ πέμπει, διαιρῶν ἄλλοτε ἄλλως τὰς χώρας καὶ πρὸς τοὺς καιροὺς πολιτευόμενος, εἰς δὲ τὰς δημοσίας ὁ δῆμος στρατηγούς ἢ ὑπάτους καὶ αὗται δ' εἰς μερισμοὺς ἄγονται διαφόρους, ἐπειδὴν κελεύη τὸ συμφέρον. ἀλλ' ἐν ἀρχαῖς γε διέθηκε ποιήσας ὑπατικὰς μὲν δύο, Λιβύην τε ὅση ὑπὸ Ῥωμαίοις ἔξω τῆς ὑπὸ Ἰούβα μὲν πρότερον νῦν δὲ Πτολεμαίῳ τῷ ἐκείνου παιδί, καὶ Ἀσίαν τὴν ἐντὸς Ἄλυος καὶ τοῦ Ταύρου πλὴν Γαλατῶν καὶ τῶν ὑπὸ Ἀμύντα γενομένων ἐθνῶν, ἔτι δὲ Βιθυνίας καὶ τῆς Προποντίδος· δέκα δὲ στρατηγικάς, κατὰ μὲν τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς πρὸς αὐτῇ νήσους τὴν τε ἐκτὸς Ἰβηρίαν λεγομένην, ὅση περὶ τὸν Βαῖτιν ποταμόν, καὶ τῆς Κελτικῆς τὴν Ναρβωνίτιν, τρίτην δὲ Σαρδῶ μετὰ Κύρνου, καὶ Σικελίαν τετάρτην, πέμπτην δὲ καὶ ἕκτην τῆς Ἰλλυρίδος τὴν πρὸς τῇ Ἠπειρῷ καὶ Μακεδονίαν, ἑβδόμην δ' Ἀχαΐαν μέχρι Θετταλίας καὶ Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων καὶ τινῶν Ἠπειρωτικῶν ἐθνῶν ὅσα τῇ Μακεδονίᾳ προσώριστο, ὀγδόην δὲ Κρήτην μετὰ τῆς Κυρηναίας, ἐνάτην δὲ Κύπρον, δεκάτην δὲ Βιθυνίαν μετὰ τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Πόντου τινῶν μερῶν· τὰς δὲ ἄλλας ἐπαρχίας ἔχει Καῖσαρ, ὧν εἰς ἅς μὲν πέμπει τοὺς ἐπιμελησομένους ὑπατικούς ἀνδρας, εἰς ἅς δὲ στρατηγικούς, εἰς ἅς δὲ καὶ ἰππικούς· καὶ βασιλεῖς δὲ καὶ δυνάσται καὶ δεκαρχαὶ τῆς ἐκείνου μερίδος καὶ εἰσὶ καὶ ὑπῆρξαν αἰεὶ.

Bu ülkelerin hepsi Romalılar tarafından yönetiliyor ve onlar, sahip oldukları yerleri *eparkhia* olarak adlandırıyorlar ve [bu bölgelere] *duces* ile *publicanes* gönderiyorlar. Bazı

özgür kentler de vardır, bunlardan bazıları başlangıçtan beri dostluk vasıtasıyla, diğerleri ise ayrıcalık uyarınca özgürdürler. Romalılara bağımlı olan bazı *dynasteia*'lar, kabile şefleri ve rahipler de bulunmaktadır. Bunlar kendilerinin geleneksel yasaları altında yaşarlar. Eyaletler eskiden bölünüyordular, Ceasar Augustus ise şimdilerde olduğu gibi [eyaletleri] başka bir şekilde düzenledi. Çünkü ülkesi kendisine başkomutanlık yetkisini teslim ettiği zaman ve hem savaşta hem de barışta [kendisini] yaşam boyu hükümdar olarak atadığı zaman, [kendisi] bütün ülkeyi iki parçaya böldü ve bir parçasını kendisine diğer kısmını *populus*'a tahsis etti. Her neresi askeri garnizona ihtiyaç duyuyorsa kendisine alır: öyle ki bu; ayaklanacak ve itaat etmeyecek kadar iyi sınırlara sahip olmayıp diğer sınırlara sahip olan, henüz egemenlik altına alınmamış halklara komşu ve uygar olmayan, fakir ya da kırsal bölgedir. Diğer kısmı [yani]; her neresi barış içindeyse ve güç kullanmaksızın bölgeleri yönetmek mümkünse *populus*'a [verdi].

Eyaletlere bölmüş olduğu parçalardan çoğunluğu Caesar'ın eyaletleri olarak adlandırılırken geri kalanlar *populus*'un eyaletleri olarak adlandırılır. Caesar'ın kılere komutanları ve yöneticileri, yönetimde bulunduğu sırada eyaletleri farklı bir şekilde bölen Caesar gönderir. *Populus*'un olan [eyaletlere] *populus*, *praetores* ya da *consules* gönderir, ve her ne durum gerekli olursa bunlar da farklı düzeydekileri sevkederler. Bununla birlikte başlangıçta iki [eyaleti] *consul* düzeyinden yaparak ayırdı. Bunlar; önceden Numidia'nın egemenliğinde şimdi ise Ptolemaios'a, onun çocuklarına ait olan yerler haricinde her ne toprak varsa Romalılar'ın egemenliğindeki Libya; ve Halys, Galatlar'a ve Amynthas'dan olan halklar haricindeki Toros'un iç kısmındaki ve ayrıca Bithynia ile Propontis haricindeki Asia'dır. Avrupa boyunca ve ona bitişikteki adalar boyunca 10 tanesini *praetor* düzeyinden yaptı. [Bunlar]: (1) İspanyolca'nın konuşulduğu [bölüm] haricinde Baitis Irmağı çevresinde her ne varsa, (2) Narbonensis Gallia, üçüncüsü Corsica ile birlikte Sardinia, dördüncü Sicilia, beşinci Epeiros'a komşu Illyria bölümü, altıncı Makedonia, yedinci Thessalos'a, Aitolia'ya, Akarnania'ya ve Makedonia'ya komşu her kim varsa Epeiros halklarından bazılarında kadar Akhaia, sekizinci Kyrenaika ile birlikte Krete, dokuzuncu Kıbrıs, onuncu ise Propontis ile birlikte Bithynia ve Pontos'un bazı bölgeleri. Diğer eyaletlere Caesar sahiptir ve bunlardan bazılarında *consul* düzeyinden ihtimam sahibi olacak kimseleri, bazılarında ise *praetor* düzeyinden kimseleri, bazılarında ise atlı sınıftan kimseleri gönderir. Hem krallar hem dynastlar hem de o bölümün *dekarkhia*'ları vardır, [bunlar] her zaman [kendisinin] emri altındaydılar.

53.12.1 τὴν μὲν οὖν ἡγεμονίαν τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ παρὰ τῆς γερούσιας τοῦ τε δήμου ἐβεβαίωσατο, βουλευθεὶς δὲ δὴ καὶ ὡς δημοτικός τις εἶναι δόξα, τὴν μὲν φροντίδα τὴν τε προστασίαν τῶν κοινῶν πᾶσαν ὡς καὶ ἐπιμελείας τινὸς δεομένων ὑπεδέξατο, οὔτε δὲ πάν 53.12.2 των αὐτὸς τῶν ἔθνων ἄρξειν, οὔθ' ὅσων ἂν ἄρξη, διὰ παντὸς τοῦτο ποιήσιν ἔφη, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀσθενέστερα ὡς καὶ εἰρηναῖα καὶ ἀπόλεμα ἀπέδωκε <τῇ βουλῇ>, τὰ δ' ἰσχυρότερα ὡς καὶ σφαλερὰ καὶ ἐπικίνδυνα καὶ ἦτοι πολεμίους τινὰς προσοίκους ἔχοντα ἢ καὶ αὐτὰ 53.12.3 καθ' ἑαυτὰ μέγα τι νεωτερίσαι δυνάμενα κατέσχε, λόγῳ μὲν ὅπως ἢ μὲν γερούσια ἀδεῶς τὰ κάλλιστα τῆς ἀρχῆς καρπῶτο, αὐτὸς δὲ τοὺς τε πόνους καὶ τοὺς κινδύνους ἔχη, ἔργῳ δὲ ἵνα ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ ἐκείνοι μὲν καὶ ἄοπλοι καὶ ἄμαχοι ὦσιν, αὐτὸς δὲ δὴ 53.12.4 μόνος καὶ ὅπλα ἔχη καὶ στρατιώτας τρέφῃ. καὶ ἐνομίσθη διὰ ταῦτα ἢ μὲν Ἀφρική καὶ ἡ Νουμιδία ἢ τε Ἀσία καὶ ἡ Ἑλλάς μετὰ τῆς Ἡπείρου, καὶ τὸ Δελματικὸν τό τε Μακεδονικὸν καὶ Σικελία, Κρήτη τε μετὰ Λιβύης τῆς περὶ Κυρήνην καὶ Βιθυνία μετὰ τοῦ προσκειμένου οἱ Πόντου, Σαρδῶ τε καὶ Βαιτική τοῦ τε δήμου καὶ 53.12.5 τῆς γερούσιας εἶναι, τοῦ δὲ δὴ Καίσαρος ἢ τε λοιπῆ Ἰβηρία, ἢ τε περὶ Ταρράκωνα καὶ ἡ Λυσιτανία, καὶ Γαλάται πάντες, οἳ τε Ναρβωνῆσιοι καὶ οἱ Λουγδονῆσιοι Ἀκουιτανοὶ τε καὶ Βελγικοί, 53.12.6 αὐτοὶ τε καὶ οἱ ἔποικοὶ σφῶν· Κελτῶν γάρ τινες, οὓς δὴ Γερμανοὺς καλοῦμεν, πᾶσαν τὴν πρὸς τῷ Ῥήνῳ Βελγικὴν κατασχόντες Γερμανίαν ὀνομάζεσθαι ἐποίησαν, τὴν μὲν ἄνω τὴν μετὰ τὰς τοῦ ποταμοῦ πηγὰς, τὴν δὲ κάτω τὴν μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ τοῦ Βρεττα 53.12.7 νικοῦ οὔσαν. ταῦτά τε οὖν καὶ ἡ Συρία ἢ κοίλη καλουμένη ἢ τε Φοινίκη καὶ Κιλικία καὶ Κύπρος καὶ Αἰγύπτιοι ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος μερίδι τότε ἐγένοντο· ὕστερον γὰρ τὴν μὲν Κύπρον καὶ τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα τῷ δήμῳ ἀπέδωκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Δελμα 53.12.8 τίαν ἀντέλαβε. καὶ τοῦτο μὲν καὶ ἐπ' ἄλλων ἔθνων μετὰ ταῦτ' ἐπράχθη, ὡς που καὶ ἡ διέξοδος τοῦ λόγου δηλώσει· ταῦτα δὲ οὕτω κατέλεξα, ὅτι νῦν χωρὶς ἕκαστον αὐτῶν ἡγεμονεύεται, ἐπεὶ τό γε ἀρχαῖον καὶ ἐπὶ πολὺ καὶ σύνδυο καὶ σύντρια τὰ ἔθνη ἅμα 53.12.9 ἦρχετο. τῶν δὲ δὴ λοιπῶν οὐκ ἐμνημόνευσα, ὅτι τὰ μὲν ὕστερον αὐτῶν προσεκτήθη, τὰ δέ, εἰ καὶ τότε ἤδη ἐκεχείρωτο, ἄλλ' οὔτι γε καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἦρχετο, ἀλλ' ἢ αὐτόνομα ἀφεῖτο ἢ καὶ βασιλείαις τισὶν ἐπετέτραπτο· καὶ αὐτῶν ὅσα μετὰ τοῦτ' ἐς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀφίκετο, τῷ ἀεὶ κρατοῦντι προσετέθη.

Bunun üzerine, bu yolla egemenliği hem *senatus*'dan hem de *populus*'dan kendisine almıştı, arzu etmiş olunca ise *populus*'dan birisi gibi olarak görünerek ve özen gösteren birisi olarak ihtiyacı olduğu (istediği) zaman hem kamunun bütün işlerinin liderliğini hem de sorumluluğunu üzerine aldı. Kendisi ne bütün halkları yöneteceğini ne de onlardan her kimi yönetirse bunu *senatus* ile birlikte yapacağını söyledi, bilakis barış içinde ve savaştan uzak olan daha zayıf eyaletleri *senatus*'a verdi. [Eyaletlerin] tehlike içinde olması ve emniyet içinde olmaması veya sınırlarında tamamen düşmanların olması ya da bunlarda ciddi ayaklanmaların çıkacak durumda olmasına bağlı olarak da daha güçlü eyaletleri kendi kontrolüne aldı. Bu şekilde, aldatmaca içinde, *senatus* güvenli bir şekilde yönetimin en güzel

kısımlarına sahip oldu, kendisi ise zorluk ve tehlike içinde olanlara sahip oldu. Gerçekte ise bahane yoluyla *senatus*'a ordusuz olması ve savaş için hazırlıksız olması için onları [verdi] sadece ağır silahlı olanlara sahip olmak için ve orduya sahip olanların [sahipliğini] devam ettirmek için ise kendisine [bunları aldı]. Ve bunlardan: Afrika, Numidia, Asia, Epeiros ile birlikte Hellas, Dalmatia, Makedonia, Sicilia, Kyrene civarındaki Libya ile birlikte Krete, eklenen Pontos'un bölümleriyle birlikte Bithynia, Sardinia ve Baetika *populus*'un ve *senatus*'un olarak tanındı; Caesar'ın kiler ise: Iberia'nın geri kalan kısımları, Tarrakona ve Lysitania ve bütün Gallia'nın çevresi yani Narbonensia'lılar ve Lugdunesia'lılar ve Aqutania'lılar ve Belgica'lılar, ve orada yaşayan Kelt'lerden bazıları, biz bütün Belgica boyunca uzanan Rhen'e sahip olan Germania'lıların Germania olarak adlandırıldığını biliyoruz, üst kısımda ırmağın kaynaklarından sonra ve alt kısımda ise Britannia Okyanusu'na kadar ele geçirmişlerdir.

Öyleyse bu eyaletler; Koile ya da Fenike olarak adlandırılan Syria, Kilikia, Kıbrıs ve Mısır o zaman Caesar'ın tarafında bulunuyorlardı, ancak sonradan hem Kıbrıs'ı hem de Narbonensis civarındaki Gallia'yı *populus*'a geri verdi kendisi bunun yerine Dalmatia'yı aldı. Bu, benim kısa anlatımımın göstereceği gibi, diğer halkların durumunda bundan sonra da tekrarlandı. Bunları bu şekilde tek tek belirttim. Çünkü başlangıçta uzunca bir süre iki tane ya da üç tane halk birlikte yönetilmekteyken şimdilerde onlardan her biri birbirinden ayrı olarak idare ediliyor. Geri kalanlardan bahsetmedim, çünkü bunlardan bazıları sonradan ele geçirildi, diğerleri o zaman ele geçirilmiş olsalar bile Romalılar tarafından yönetilmiyorlardı. Bilakis ya otonomilerine izin verildi ya da çeşitli bağımlı krallara bağlanmışlardı. Onların hepsi bundan sonra Romalılar'ın hakimiyetine girdi [ve] her zaman egemen kimseye bağlandılar.

53.13.1 τὰ μὲν οὖν ἔθνη οὕτω διηρέθη, βουλευθεὶς δὲ δὴ καὶ ὡς ὁ Καῖσαρ πόρρω σφᾶς ἀπαγαγεῖν τοῦ τι μοναρχικὸν φρονεῖν δοκεῖν, ἐς δέκα ἔτη τὴν ἀρχὴν τῶν δοθέντων οἱ ὑπέστη· τοσοῦτῳ τε γὰρ χρόνῳ καταστήσειν αὐτὰ ὑπέσχετο, καὶ προσενεανιεύσατο εἰπὼν ὅτι, 53.13.2 ἂν καὶ θάπτον ἡμερωθῆ, θάπτον αὐτοῖς καὶ ἐκεῖνα ἀποδώσει. κάκ τούτου πρῶτον μὲν αὐτοὺς τοὺς βουλευτὰς ἐκατέρων τῶν ἐθνῶν, πλὴν Αἰγυπτίων, ἄρχειν κατέδειξεν (ἐκείνοις γὰρ δὴ μόνοις τὸν ὠνομασμένον ἰππέα, δι' ἅπερ εἶπον, προσέταξεν) ἔπειτα δὲ τοὺς μὲν καὶ ἐπετησίους καὶ κληρωτοὺς εἶναι, πλὴν εἴ τῳ πολυπαιδίας 53.13.3 ἢ γάμου προνομία προσείη, καὶ ἕκ τε τοῦ κοινοῦ τῆς γερουσίας συλλόγου πέμπεσθαι μήτε ξίφος παραζωννυμένους μήτε στρατιωτικῆ ἔσθητι χρωμένους, καὶ ἀνθυπάτους καλεῖσθαι μὴ ὅτι τοὺς δύο τοὺς ὑπάτευκότας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκ τῶν ἐστρα53.13.4 τηγηκότων ἢ δοκούντων γε ἐστρατηγηκέναι μόνον ὄντας, ῥαβδούχοις τέ σφας ἐκατέρους ὅσοισπερ καὶ ἐν τῷ ἄστει νενόμισται χρῆσθαι, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπίσημα καὶ παραχρῆμα ἅμα τῷ ἔξω τοῦ πωμηρίου γενέσθαι προστίθεσθαι καὶ διὰ παντὸς μέχρις ἂν ἀνακο 53.13.5 μισθῶσιν ἔχειν ἐκέλευσε. τοὺς δὲ ἐτέρους ὑπὸ τε ἑαυτοῦ αἰρεῖσθαι

καὶ πρεσβευτὰς αὐτοῦ ἀντιστρατήγους τε ὀνομάζεσθαι, κἄν ἐκ τῶν ὑπατευκότων ὦσι, διέταξε. τῶν γὰρ δὴ δύο τούτων ὀνομάτων ἐπὶ πλείστον ἐν τῇ δημοκρατίᾳ ἀνθησάντων, τὸ μὲν τοῦ στρατηγοῦ τοῖς αἰρετοῖς ὡς καὶ τῷ πολέμῳ ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου προσῆκον ἔδωκεν, ἀντιστρατήγους σφᾶς προσειπὼν, τὸ δὲ δὴ τῶν ὑπάτων τοῖς ἑτέροις ὡς καὶ εἰρηνικωτέροις, ἀνθυπάτους αὐτοὺς ἐπικαλέσας. 53.13.6 αὐτὰ μὲν γὰρ τὰ ὀνόματα, τὸ τε τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὸ τοῦ ὑπάτου, ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐτήρησε, τοὺς δὲ ἔξω πάντας ὡς καὶ ἀντ' ἐκείνων ἄρχοντας προσηγόρευσε. τῇ τε οὖν ἐπικλήσει τῇ τῶν ἀντιστρατήγων τοὺς αἰρετοὺς χρῆσθαι, καὶ ἐπὶ πλείω καὶ ἐνιαυτοῦ χρόνον, ἐφ' ὅσον ἂν ἑαυτῷ δόξη, ἄρχειν ἐποίησε, τὴν τε στρατιωτικὴν σκευὴν φοροῦντας καὶ ξίφος, οἷς γε καὶ στρατιώτας δικαιοῦσαι 53.13.7 ἔξεστιν, ἔχοντας. ἄλλω γὰρ οὐδενὶ οὔτε ἀνθυπάτῳ οὔτε ἀντιστρατήγῳ οὔτε ἐπιτρόπῳ ξιφηφορεῖν δέδοται, ᾧ μὴ καὶ στρατιώτην τινὰ ἀποκτεῖναι ἐξεῖναι νενόμισται· οὐ γὰρ ὅτι τοῖς βουλευταῖς ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰππεῦσιν, οἷς τοῦθ' ὑπάρχει, καὶ ἐκεῖνο συγκεχῶ 53.13.8 ρηται. ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἔχει, ῥαβδούχοις δὲ δὴ πέντε πάντες ὁμοίως οἱ ἀντιστράτηγοι χρώνται, καὶ ὅσοι γε οὐκ ἐκ τῶν ὑπατευκότων εἰσὶ, καὶ ὀνομάζονται ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου. τὰ ἔτι τῆς ἡγεμονίας κοσμήματα, ὅταν τε ἐς τὴν προστεταγμένην σφίσι χώραν ἐσέλθωσιν, ἑκάτεροι ὁμοίως ἀναλαμβάνουσι, καὶ ἐπειδὴν διάρξωσιν, εὐθὺς κατατίθενται.

Halklar bunun üzerine bu şekilde bölündü, Caesar'ın bundan başka istediği zaman onlara tek başına önder olmasıyla kendisinin bir muhtlak hükümdar olma niyetini amaçladığı görünüyor. Kendisine bırakılan eyaletlerin yönetimini yaklaşık olarak 10 yıl üstlendi ancak böylesine uzun bir zamanı düşüreceğine söz verdi ve eğer bunların güvenliğini hızlı bir şekilde gerçekleştirirse kısa sürede eyaletleri kendilerine geri vereceğini söyleyerek övünçlü bir şekilde ifade etti. Bundan dolayı Mısır haricinde (çünkü oraya kararlaştırılmış olduğu gibi sadece atlı olarak adlandırılan birisini atadı) halklardan her birini ilk önce *senator*'ların kendilerinin yönetmesini kabul etti. Bir *senator*'un çok çocuk nedeniyle ya da evlilik nedeniyle ayrıcalık elde etmesi haricinde bunun daha sonra bir yıldan diğer bir yıla ve kurayla elde edileceği ve *publicus, senatus, concilium plebis* tarafından gönderileceği, kılıç taşımayacağı, askeri elbise giymeyeceği, *proconsul*'luk unvanının *consul* düzeyinden sadece iki kişiye ait olmayacağı ayrıca *praetor* ya da *adlectus* düzeyinden sadece *praetor*'luk yapmış olan diğerlerinin de *proconsul* olarak adlandırılacakları, onların her biri her ne kadar *fasces* taşılırsa taşısınlar başkentte kullanması hakkı genel olarak benimsendi, ve yönetimin *insignia*'ının aynı zamanda sadece *pomerium* dışında olmasını, yapılmasını ve geri dönünceye kadar ki zaman boyunca da [buna] sahip olmasını emretti. Diğerlerinin kendisi tarafından seçilmesine ve onun *legatus*'larının *consul*'luk yapmış olsalar bile *propraetor* olarak adlandırılması şeklinde düzenledi. Çünkü bu unvanlardan iki tanesini *res publica*'da büyük ölçüde farklı bir şekilde düzenlemişlerdi. *Praetor*'dan seçilenlere genel olarak eski

zamanlardan olduğu gibi savaşla uygun olarak onların ismini *propraetor* olarak adlandırarak verdi. Diğerlerine ise *consul*'lerin ismini, görevleri daha barışçıl olduğu için onları *proconsul* olarak adlandırarak verdi. Çünkü hem *praetor*'un hem de *consul*'lerin isimlerini Italia'da ayırdı, bütün bunları Italia dışında kendilerinin yerine yönetimde bulunanlar için adlandırdı. Bu yüzden görev vermiş olduğu seçilen kimseleri *propraetor* ismiyle, ve kendisinin uygun gördüğü bir yıldan daha fazla bir zaman yönetimi ile düzenledi. *Propraetor*'un hem askeri elbise giymesi hem de kılıç taşıması ve askerleri cezalandırabilmesi mümkündür. Çünkü başka hiç kimseye ne *proconsul*'e ne *propraetor*'a ne de *procurator*'a kılıç taşıma hakkı verilmez, bunlara bir askeri öldürme yetkisi de tanınmamıştır. Çünkü hem bunları yöneten *senator*'lara hem de atlılara bu şekilde ayrıcalık verilmemiştir. Bu şekilde bunlara sahiplerdir; bütün *praetores* aynı şekilde beş *fascēs* kullandılar ve her kim *proconsules* düzeyinden değilse onun zamanında bu düzeyde hitap ediliyorlardı. Yöneticiler, her ne zaman atanarak bir ülkeye giderlerse onlardan her biri nişanları aynı şekilde alıyorlar ve memuriyetliklerini bitirdikleri zaman derhal bırakıyorlar.

53.14.1. οὕτω μὲν καὶ ἐπὶ τούτοις ἕκ τε τῶν ἐστρατηγηκότων καὶ ἐκ τῶν ὑπατευκότων ἄρχοντες ἀμφοτέρωσθε πέμπεσθαι ἐνομήσθησαν. καὶ αὐτῶν ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ὅποι τέ τινα καὶ ὁπότε ἤθελεν ἔστελλε, καὶ πολλοὶ καὶ στρατηγοῦντες καὶ ὑπατεύοντες ἡγεμονίας ἔθνων
 53.14.2 ἔσχον, ὁ καὶ νῦν ἔστιν ὅτε γίνεταί τῇ δὲ δὴ βουλῇ ἰδίᾳ μὲν τοῖς τε ὑπατευκόσι τὴν τε Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ τοῖς ἐστρατηγηκόσι τὰ λοιπὰ πάντα ἀπένειμε, κοινῇ δὲ δὴ πᾶσιν αὐτοῖς ἀπηγόρευσε μηδένα πρὸ πέντε ἐτῶν μετὰ τὸ ἐν τῇ πόλει ἄρξαι κληροῦσθαι. 53.14.3 καὶ χρόνῳ μὲν τινὶ πάντες οἱ τοιοῦτοι, εἰ καὶ πλείους τῶν ἔθνων ἦσαν, ἐλάγχανον αὐτὰ ὕστερον δέ, ἐπειδὴ τινες αὐτῶν οὐ καλῶς ἦρχον, τῷ αὐτοκράτορι καὶ ἐκεῖνοι προσετέθησαν, καὶ οὕτω καὶ
 53.14.4 τούτοις αὐτὸς τρόπον τινὰ τὰς ἡγεμονίας δίδωσιν. ἰσαρίθμους τε γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ οὐς ἂν ἐθέλησῃ, κληροῦσθαι κελεύει. αἰρετοὺς τέ τινες καὶ ἐκεῖσε ἔπεμψαν, καὶ ἐπὶ πλείῳ ἐνιαυτοῦ χρόνον ἔστιν οἷς ἄρξαι ἐπέτρεψαν· καὶ τινες καὶ ἵππεῦσιν ἀντὶ τῶν βουλευτῶν ἔθνη τινὰ προσέταξαν. 53.14.5 ταῦτα μὲν οὕτω τότε περὶ τοὺς βουλευτὰς τοὺς γε καὶ θανατοῦν τοὺς ἀρχομένους ἐξουσίαν ἔχοντας ἐνομήσθη. πέμπονται γὰρ καὶ οἷς οὐκ ἔξεστι τοῦτο, ἐς μὲν τὰ τοῦ δήμου τῆς τε βουλῆς λεγόμενα ἔθνη οἷς τε ταμιεύοντες, οὐς ἂν ὁ κλῆρος ἀποδείξῃ, καὶ οἱ παρε
 53.14.6 δρεύοντες τοῖς τὸ κύρος τῆς ἀρχῆς ἔχουσιν. οὕτω γὰρ ἂν ὀρθῶς αὐτούς, οὐ πρὸς τὸ ὄνομα ἀλλὰ πρὸς τὴν πράξιν, ὥσπερ εἶπον, καλέσαιμι, ἐπεὶ οἷς γε ἄλλοι πρεσβευτὰς καὶ τούτους ἐλληνίζοντες ὀνομάζουσι. καὶ περὶ μὲν τῆς ἐπικλήσεως ταύτης ἀρκούντως ἐν · 53.14.7 τοῖς ἄνω λόγοις εἴρηται, τοὺς δὲ δὴ παρέδρους αὐτὸς ἑαυτῷ ἕκαστος αἰρεῖται, ἓνα μὲν οἱ ἐστρατηγηκότες ἐκ τῶν ὁμοίων σφίσιν ἢ καὶ τῶν ὑποδεεστέρων, τρεῖς δὲ οἱ ὑπατευκότες καὶ ἐκ τῶν ὁμοτίμων, οὐς ἂν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ δοκιμάσῃ. ἐκαινοτομήθη μὲν γὰρ τι καὶ κατὰ τούτους, ἀλλ' ἐπειδὴ ταχὺ ἐπαύσατο, ἀρκέσει τότε αὐτὸ λεχθῆναι.

Böylece, bu durumlar üzerine *praetor*'luk ve *consul*'luk yapmış *magistratus*'ları her iki tip eyalete gönderme geleneğini oluşturdular. *Imperator* onlardan birini eyalete gönderdiği zaman eyalet ve zaman süresi kendisinin arzusuna bağlıydı ve çoğu kimse, *praetor*'luk yapanlar ve *consul*'luk yapanlar şimdi bunun olmasından önce [eyaletlerde] halkların yönetimine sahiptiler. *Senatus*'un kendisi Afrika ve Asia'yı *consul*'luk yapmış olanlara geri kalan bütün eyaletleri ise *praetor*'luk yapmış olanlara tahsis etti. Bununla birlikte herkese genel bir düzenlemeyle, onlardan hiçkimsenin eyaletlere olağan *magistratus*'luk görevini yerine getirdikten sonra beş yıldan önce kura çekmelerini yasakladı. Bir süre için herkes eyaletlerden daha fazla olsalar bile aynı şekilde kura çektiler. Sonradan ise bunlardan bazıları iyi bir yönetim göstermedikleri zaman bunlar[ın eyaletleri] imparator tarafından üstlenildiler ve böylece bu eyaletlerde de *imperator* bu şekilde valileri kendi ellerine aldı ve bundan dolayı bir bakıma kendisi onlara onların komutanlarını da verir. Çünkü aynı sayıdaki kişilerden halklara ve bunlardan her kim isterse kurayla seçilmesini emrediyor. Ve seçilen bazı kimseleri oraya gönderdiler ve bir yıldan daha fazla yönetimde bulunmaları için yetki verdiler ve bazı eyaletler için de bazılarını *senatores* yerine atlılardan atadılar. *Senatores* hakkında ve onların ölümleri durumunda yönetenlere sahip olma yetkisi hakkında olan bu şeyler o zaman bu şekilde düzenlendi. Çünkü eyaletlere, *populus* ve *senatus*'un olduğu söylenen halklara, bunlardan her kim bir kura üstlenirse, *quaestor*'luk yapanların ve uzman durumunda olanların oralarda yönetimin yetkisine sahip olarak bunu yapması mümkün değildi. Diğer *legati* ve bunları Hellenleşmiş olarak adlandırdıkları zaman söylemiş olduğum gibi bu şekilde onların sadece isminden değil işinden de doğru bir biçimde bahsedebilmiş olurum. Bu isim hakkında yeterli bir şekilde yukardaki cümlelerde konuşuldu, her bir kimse kendisinin uzmanlarını seçer, *praetor*'luk yapmış olanlar kendilerine vatandaşlardan birini ya da astarlarından birini, *consul*'luk yapmış olanlar ise eğer *imperator* uygun bulursa soylular arasından üç kişiyi seçerler. Ancak bunlarla ilgili olarak yeni bir düzenleme yapıldı. Bu hızlı bir şekilde son bulduğu için onun başka bir zamanda belirtilmesi yeterli olacak.

53.15.1 περὶ μὲν οὖν τὰ τοῦ δήμου ἔθνη ταῦθ' οὕτω γίγνεται· πέμπονται δὲ καὶ ἐς τὰ ἕτερα, τὰ τοῦ τε αὐτοκράτορος ὀνομαζόμενα καὶ πολιτικὰ στρατόπεδα πλείω ἑνὸς ἔχοντα, οἱ ὑπάρξοντές σφω, ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τὸ μὲν πλείστον ἐκ τῶν ἐστρατηγηκόντων ἤδη δὲ καὶ ἐκ τῶν τεταμεικόντων ἢ καὶ ἄλλην τινὰ ἀρχὴν τῶν διὰ μέσου ἀρξάντων αἰρούμενοι. 53.15.2 τῶν μὲν δὴ οὖν βουλευόντων ταῦτα ἔχεται, ἐκ δὲ δὴ τῶν ἰπέων τοὺς τε χιλιάρχους, καὶ τοὺς βουλευσοντας καὶ τοὺς λοιπούς, ὧν περὶ τῆς διαφορᾶς ἄνω μοι τοῦ λόγου προεῖρηται, αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς μὲν ἐς τὰ πολιτικὰ τεῖχη μόνον τοὺς δὲ καὶ ἐς τὰ ξενικὰ ἀποστέλλει, ὥσπερ

τότε πρὸς τοῦ αὐτοῦ Καίσαρος ἐνο 53.15.3 μίσθη· καὶ τοὺς ἐπιτρόπους (οὕτω γὰρ τοὺς τὰς τε κοινὰς προσόδους ἐκλέγοντας καὶ τὰ προστεταγμένα σφίσιν ἀναλίσκοντας ὀνομάζομεν) ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ἔθνη, τὰ τε ἑαυτοῦ δὴ καὶ τὰ τοῦ δήμου, τοὺς μὲν ἐκ τῶν ἰππέων τοὺς δὲ καὶ ἐκ τῶν ἀπελευθέρων πέμπει, πλὴν καθ' ὅσον τοὺς φόρους οἱ ἀνθύπατοι παρ' ὧν ἄρ 53.15.4 χουσι ἐσπράσσουσιν. ἐντολὰς τέ τινας καὶ τοῖς ἐπιτρόποις καὶ τοῖς ἀνθυπάτοις τοῖς τε ἀντιστρατήγοις δίδωσιν. καὶ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ μισθοφορὰν καὶ ἐκείνοις καὶ τοῖς 53.15.5 ἄλλοις δίδοσθαι τότε ἐνομίσθη. τὸ μὲν γὰρ πάλαι ἐργολαβοῦντές τινες παρὰ τοῦ δημοσίου πάντα σφίσι τὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν φέροντα παρεῖχον· ἐπὶ δὲ δὴ τοῦ Καίσαρος πρῶτον αὐτοὶ ἐκείνοι τακτόν τι λαμβάνειν ἤρξαντο. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἐκ τοῦ ἴσου πᾶσι σφίσι, ἀλλ' ὥς που καὶ ἡ χρεῖα ἀπῆται, ἐτάχθη· καὶ τοῖς γε ἐπιτρόποις καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ ἀξιώματος ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδομέ 53.15.6 νων αὐτοῖς χρημάτων προσγίγνεται. ἐκείνα δὲ ἐπὶ πᾶσιν ὁμοίως ἐνομοθετήθη, μήτε καταλόγους σφᾶς ποιεῖσθαι, μήτ' ἀργύριον ἔξω τοῦ τεταγμένου ἐσπράσσειν, εἰ μὴ ἦτοι ἡ βουλή ψηφίσαιτο ἢ <ὁ> αὐτοκράτωρ κελεύσειεν· ὅταν τέ τῷ ὁ διάδοχος ἔλθῃ, ἐκ τε τοῦ ἔθνους αὐτίκα αὐτὸν ἐξορμᾶσθαι καὶ ἐν τῇ ἀνακομιδῇ μὴ ἐγχνονίζειν, ἀλλ' ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἐπανιέναι.

Bunlar *populus*'un halkları için bu şekilde olur; diğerlerine, *imperator*'ların olarak adlandırılanlarda ve bir taneden fazla *legio*'ya sahip olanlarda göreve başlayacak olanların büyük bölümüne şimdi kendisi tarafından *praetor*'luk yapmış olanlardan ve *quaestor*'luk yapmış olanlardan ya da bunlar arasında diğer bir yönetimde bulunanlardan gönderiliyorlar. *Senator* olanlar bunlara sahipler, atlılardan olanlar *tribunus militum*'lara ve yönetimde bulunacak geri kalanlar ise farklılıkla ilgili olarak yukarıda sözlerimle bilgi verildi. O zaman aynı *imperator*'un önünde tanınmakla birlikte *imperator*'un bizzat kendisi bazılarını sadece vatandaşların olduğu kalelere diğerlerini ise yabancı askerlerin bulunduğu yerlere gönderir. *Procurator*'ları (çünkü kamu gelirlerini toplayanları ve onları harcayanları bu şekilde adlandırıyoruz) aynı şekilde ister kendisine isterse de *populus*'a ait olsun bütün halklara bazen atlılardan birilerini ve bazen de özgür doğumlulardan birilerini gönderir, ancak *proconsul*'ler yönetimde buldukları yerlerden vergileri kendileri *magistratus*'larla topluyorlar. *Procurator*'lara, *proconsul*'lere, *propraetor*'lara bazı *mandata* veriyor. O zaman onlara ve diğerlerine maaş verilmesi oluşturuldu. Önceki zamanlarda bir işin yapılması için sözleşme yapan bazı kimseler yönetimi yerine getirmek için herşeyi kendilerine *populus*'dan temin ettiler. Caesar'ın zamanında ise bunlar ilk kez olarak belirlenmiş bir maaş almaya başladılar ve bu herkese eşit bir şekilde değildi bilakis yaklaşık olarak ihtiyaçları kadar bir tutar bırakılır. *Procurator*'lara da düzenlendi, ve o sınıfın ismi onlara verilen paranın miktarından oluşur. Aynı şekilde başka hiçkimse ne üye kayıtları yapmalı ne de düzenlenen miktardan fazlasını toplamalıydı, aksi halde genel olarak onlardan her kim gelirse halklardan onun

derhal çekilmesi ve geri çekilmede gecikme olmaması için bilakis üç ay içinde geri dönmesi için ya *senatus*'un oyla karar vermesi ya da *imperator*'un emretmesi şeklinde düzenlendi.

53.16.1 ταῦτα μὲν οὕτω τότε ὡς γε εἰπεῖν διετάχθη· τῷ γὰρ ἔργῳ καὶ πάντων καὶ διὰ παντὸς αὐτὸς ὁ Καῖσαρ, ἅτε καὶ τῶν χρημάτων τῶν κυριέων (λόγῳ μὲν γὰρ τὰ δημόσια ἀπὸ τῶν ἐκείνου ἀπεκέκριτο, ἔργῳ δὲ καὶ ταῦτα πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ ἀνηλίσκετο) καὶ 53.16.2 τῶν στρατιωτῶν κρατῶν, αὐταρχήσειν ἔμελλε...

O zaman bunlar söylemiş olduğum gibi düzenlendi, gerçekte Caesar'ın kendisi bütün süre boyunca hem gelirlerin hem de ordunun gücünü yönetmeyi amaçladı (sözde *populus*'un gelirlerini kendisinden ayırmıştı gerçekte ise bunları kendi kararına göre harcıyordu)...

53.17.1. οὕτω μὲν δὴ τό τε τοῦ δήμου καὶ τὸ τῆς γερουσίας κράτος πᾶν ἐς τὸν Αὐγουστον μετέστη, καὶ ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀκριβῆς μοναρχία κατέστη. μοναρχία γάρ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ δύο καὶ τρεῖς ἅμα 53.17.2 τὸ κύρος ποτε ἔσχον, ἀληθέστατα ἂν νομίζοιτο. τὸ μὲν γὰρ ὄνομα αὐτὸ τὸ μοναρχικὸν οὕτω δὴ τι οἱ Ῥωμαῖοι ἐμίσησαν ὥστε μήτε δικτάτορας μήτε βασιλέας μήτ' ἄλλο τι τοιουτότροπον τοὺς αὐτοκράτορας σφῶν ὀνομάζειν· τοῦ δὲ δὴ τῆς πολιτείας τέλους ἐς αὐτὸ 53.17.3 τοὺς ἀνακειμένους οὐκ ἔστιν ὅπως οὐ βασιλεύονται. αἱ μὲν γὰρ ἀρχαὶ αἱ ἐκ τῶν νόμων ὡς πλήθει γενόμεναι καὶ νῦν πλήν τῆς τῶν τιμητῶν καθίστανται, διάγεται δὲ καὶ διοικεῖται πάντα ἀπλῶς ὅπως ἂν ὁ αἰεὶ κρατῶν ἐθέλησῃ. καὶ ἵνα γε μὴ ἐκ δυναστείας ἀλλ' ἐκ τῶν νόμων τούτ' ἔχειν δοκῶσι, πάνθ' ὅσα ἐν τῇ δημοκρατίᾳ μέγα παρ' ἑκουσίων σφισιν ἴσχυσεν, αὐτοῖς τοῖς ὀνόμασι χωρὶς τοῦ τῆς 53.17.4 δικτατορίας προσεποιήσαντο. ὑπατοὶ τε γὰρ πλειστάκις γίνονται, καὶ ἀνθύπατοι αἰεὶ, ὡσάκις ἂν ἔξω τοῦ πωμηρίου ᾦσιν, ὀνομάζονται· τὴν τε τοῦ αὐτοκράτορος πρόσρησιν διὰ παντὸς οὐ μόνον οἱ νικήσαντές τινες ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, πρὸς δήλωσιν τῆς αὐτοτελοῦς σφῶν ἐξουσίας, ἀντὶ τῆς τοῦ βασιλέως τοῦ τε δικτάτορος ἐπι 53.17.5 κλήσεως ἔχουσιν. αὐτὰς μὲν γὰρ ἐκείνας οὐ τίθενται, ἐπειδήπερ ἅπαξ ἐκ τῆς πολιτείας ἐξέπεσον, τὸ δὲ δὴ ἔργον αὐτῶν τῆ τοῦ αὐτοκράτορος προσηγορία βεβαιοῦνται. καὶ ἐκ μὲν τούτων τῶν ὀνομάτων καταλόγους τε ποιείσθαι καὶ χρήματα ἀθροίζειν πολέμους 53.17.6 τε ἀναιρεῖσθαι καὶ εἰρήνην σπένδεσθαι, τοῦ τε ξενικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ ὁμοίως ἄρχειν, ὥστε καὶ ἐντὸς τοῦ πωμηρίου καὶ τοὺς ἰππέας καὶ τοὺς βουλευτὰς θανατοῦν δύνασθαι, τὰ τε ἄλλα ὅσα τοῖς τε ὑπάτοις καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς αὐταρχήσασί 53.17.7 ποτε ποιεῖν ἐξῆν, λαμβάνουσιν· ἐκ δὲ δὴ τοῦ τιμητεύειν τοὺς τε βίους καὶ τοὺς τρόπους ἡμῶν ἐξετάζουσι, καὶ ἀπογραφὰς ποιοῦνται καὶ τοὺς μὲν καταλέγουσι καὶ ἐς τὴν ἰππάδα καὶ ἐς τὸ βουλευτικόν, 53.17.8 τοὺς δὲ καὶ ἀπαλείφουσιν, ὅπως ἂν αὐτοῖς δόξῃ.

Böylece *populus*'un ve *senatus*'un bütün yetkisi Augustus'a geçmiş oldu ve onun zamanından itibaren tam bir *principatus*'luk başlamış oldu. O zaman aynı anda iki, üç kişi ve

daha fazla kişi yönetime sahip olsalarda en doğru biçimiyle bu *principatus*'luk olarak adlandırılabilir. Çünkü Romalılar bu *principatus* isminden bundan dolayı nefret ettiler öyle ki kendilerinin *imperator*'larını ne *dictator* ne kral ne de bu tarzda bir şekilde adlandıracak kadar, onlara halkın yönetimi bağlı olduğu zaman kralların yaptığı gibi yönetmiyorlar. Yasalardan üstün olan güçler arttırılıyor ve şimdi *censores* haricindekiler düzenleniyor. Bütün herşey her zaman kesinlikle *princeps* her nasıl isterse o şekilde devam etiriliyor ve yönetiliyor. Bunlara, egemenliğinden değil bilakis yasalardan sahip olduğu görünüyor. *Res publica*'da, büyük her ne güç varsa bilerek onlardaki herşeye sahip oldu ve unvanları dahil olmak üzere ülkenin *dictatura*'sını kendi ellerine aldılar. Sık sık *consules* ve çoğu kez *pomerium*'un dışında olsalar bile her zaman *proconsules* oluyorlar. *Imperator*'un ismine daima sadece zafer kazanan bazı kimseler değil bilakis diğer herkes de açık bir şekilde onların yeterli yetkisiyle adlandırılıyorlar, hem kralın hem de *dictator*'un yerine ek bir isim sahip oluyorlar. Çünkü o şeyler düzenlenmediler. O andan itibaren ilk olarak devletten yoksun bıraktılar, onların işi ise *imperator*'un ismiyle tayin ediliyor ve bu isimlerden bir hizmet için yazılmış olanların yapılması ve paraları toplaması, düşmanların yok edilmesi ve resmi bir barışın yapılması, yabancıyı ve vatandaşı her zaman her yerde aynı şekilde yönetmesi öyle ki *pomerium*'un içinde hem atlıları hem de *senator*'leri ölümle cezalandırması diğer başka şeyleri ise *consul*'lerin ve diğer yetki sahibi kimselerin o zaman yapması ortaya çıktı. Bundan dolayı, *ensor*'luk yapmak için bizim yaşamlarımızı ve geleneklerimizi araştırıyorlar, [bunlar] kaydetmeyle yapıyorlar ve onları atlı sınıfına ve *senator* sınıfına kaydediyorlar ve onları her ne şekilde karar verirlerse siliyorlar.

53.19.1 ἡ μὲν οὖν πολιτεία οὕτω τότε πρὸς τε τὸ βέλτιον καὶ πρὸς τὸ σωτηριωδέστερον μετεκοσμήθη καὶ γὰρ που καὶ παντάπασιν ἀδύνατον ἦν δημοκρατουμένους αὐτοὺς σωθῆναι. οὐ μέντοι καὶ ὁμοίως 53.19.2 τοῖς πρόσθεν τὰ μετὰ ταῦτα πραχθέντα λεχθῆναι δύναται. πρότερον μὲν γὰρ ἔς τε τὴν βουλήν καὶ ἔς τὸν δῆμον πάντα, καὶ εἰ πόρρω που συμβαίη, ἔσεφέρετο· καὶ διὰ τοῦτο πάντες τε αὐτὰ ἐμάνθανον καὶ πολλοὶ συνέγραφον, κακ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἀλήθεια αὐτῶν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ φόβῳ τινὰ καὶ χάριτι φιλίᾳ τε καὶ ἔχθρᾳ τισὶν ἐρρήθη, παρὰ γοῦν τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰ αὐτὰ γράψασι 53.19.3 τοῖς τε ὑπομνήμασι τοῖς δημοσίοις τρόπον τινὰ εὐρίσκετο. ἐκ δὲ δὴ τοῦ χρόνου ἐκείνου τὰ μὲν πλείω κρύφα καὶ δι' ἀπορρήτων γίγνεσθαι ἤρξατο, εἰ δὲ πού τινα καὶ δημοσιευθεῖν, ἀλλὰ ἀνεξέλεγκτά γε ὄντα ἀπιστεῖται· καὶ γὰρ λέγεσθαι καὶ πράττεσθαι πάντα πρὸς τὰ τῶν ἀεὶ κρατούντων τῶν τε παραδυναστευόντων σφίσι βουλή 53.19.4 ματα ὑποπτεύεται. καὶ κατὰ τοῦτο πολλὰ μὲν οὐ γινόμενα θρυλεῖται, πολλὰ δὲ καὶ πάνυ συμβαίνοντα ἀγνοεῖται, πάντα δὲ ὡς εἰπεῖν ἄλλως πως ἢ ὡς πράττεται διαθροεῖται. καὶ μέντοι καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος τό τε τῶν πραγμάτων πλῆθος δυσχερεστάτην 53.19.5 <τὴν> ἀκρίβειαν αὐτῶν παρέχεται. ἐν τε γὰρ τῇ Ῥώμῃ συχνὰ καὶ παρὰ τῷ ὑπηκόω

αὐτῆς πολλά, πρὸς τε τὸ πολέμιον αἰεὶ καὶ καθ' ἡμέραν ὡς εἰπεῖν γίνεταί τι, περὶ ὧν τὸ μὲν σαφές οὐδεὶς ῥαδίως ἔξω τῶν πραττόντων αὐτὰ γινώσκει, πλείστοι δ' ὅ σοι οὐδ' 53.19.6 ἀκούουσι τὴν ἀρχὴν ὅτι γέγονεν.

Bundan dolayı yönetim o zaman bu şekilde daha iyi bir duruma ve daha güvenli bir duruma dönüştürüldü. Çünkü herhangi bir yerde ve herkese demokratik bir yapıya sahip olanları kurtarmak mümkün değildi. Onlara bunlar yapıldıktan sonra olduğu gibi aynı şekilde öncesinde de söylenmesi mümkün değildir. Eğer daha sonra bir yerde olmuş ise hem *senatus*'a hem de *populus*'a herşey taşınyordu ve bu yüzden bunları herkes öğreniyordu ve başkaları da bunları yazdılar. Buna karşın onların gerçeği, eğer daha çok ve korkuyla birisine, iyi bir dostlukla ve düşmanlıkla birilerine sorulursa, her durumun ötesinde diğerlerine bunları yazması için halklardan geri kalanlara böyle bir tarzda araştırıyordu. Bu zamandan sonra bazıları kamusal olsa bile pek çok şey gizli bir şekilde kalmaya ve yasaklanmaya başladı. Bilakis aksini kanıtlayamayanlar uzaklaştırılıyorlar. Çünkü bunlara karşı her şeyin konuşulması ve yapılması için her zaman yönetimde bulunan güçlü kimselerden onların amaçlarından bazı şeyler tahmin ediliyor. Bu nedenle olan pek çok şey duyulmuyor, toplanan pek çok şey de tamamen ihmal ediliyor, pek çok şey de diğer bazı yolla görüldüğü gibi ya da yapıldığı gibi dağıtılıyorlar. Ve hem yönetimin çok büyük oluşu hem de işlerin çok fazla oluşu onlardan oldukça zahmetli bir doğruluk sergileniyor. Çünkü Roma'da ve çoğu kez Roma'nın bağımlı topluluğunda güvenlikle ilgili olarak pratton'ların haricinde hiç kimse kolayca onları bilmiyor. Pek çok şey, hem her zaman düşmana karşı her gün söylenmiş olan şey oluyor, dahası çok fazla kimse olanlardan hiçbirini duymuyorlar.

53.21.4 τὸ δὲ δὴ πλείστον τοὺς τε ὑπάτους ἢ τὸν ὑπατον, ὁπότε καὶ αὐτὸς ὑπατεύοι, κὰκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἓνα παρ' ἐκάστων, ἕκ τε τοῦ λοιποῦ τῶν βουλευτῶν πλήθους πεντεκαίδεκα τοὺς κλήρω λαχόντας, συμβούλους ἐς ἐξάμηνον παρελάμβανεν, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις 53.21.5 πᾶσι κοινοῦσθαι τρόπον τινὰ τὰ νομοθετούμενα νομίζεσθαι. ἐσέφερε μὲν γάρ τινα καὶ ἐς πᾶσαν τὴν γερουσίαν, βέλτιον μέντοι νομίζων εἶναι τὸ μετ' ὀλίγων καθ' ἡσυχίαν τὰ τε πλείω καὶ τὰ μείζω προσκοπεῖσθαι, τοῦτό τε ἐποίει καὶ ἔστιν ὅτε καὶ ἐδίκαζε 53.21.6 μετ' αὐτῶν. ἔκρινε μὲν γάρ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ βουλή πᾶσα ὡς καὶ πρότερον, καὶ τισι καὶ πρεσβείαις καὶ κηρυκείαις καὶ δήμων καὶ βασιλέων ἐχρημάτιζεν, ὃ τε δῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὸ πλῆθος αὐ συνέλεγετο· οὐ μέντοι καὶ ἐπράττετο τι ὃ μὴ καὶ ἐκείνον 53.21.7 ἤρεσκε. τοὺς γοῦν ἄρξοντας τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, τοὺς δὲ καὶ ἐπὶ τῷ δήμῳ τῷ τε ὁμίλῳ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιούμενος ἐπεμελεῖτο ὅπως μὴτ' ἀνεπιτήδειοι μὴτ' ἐκ παρακελεύσεως ἢ καὶ δεκασμοῦ ἀποδεικνύωνται.

Herşeyden önemlisi *consul*'leri ya da kendisi de *consul* olduğu zaman *consul*'ü, diğer yöneticilerden her birini, *senator*'lerden geri kalanlardan 15 tanesini kurayla seçmeyle, her birinden *consilarius*'ları son 6 ay'lık bir süre için aldı, öyle ki onlar aracılığıyla diğer herkesle iletişim kuracak kadar, yasayla düzenlenen bazı şeyleri tanınacak kadar. Bazı şeyleri bütün *senatus*'a taşıdı, daha iyi olduğunu düşünerek bunu diğerleriyle birlikte barış uyarınca daha çok şeyleri ve daha önemli olanların araştırılması için, bunu yapıyor ve onlarla birlikte hüküm verdi. *Senatus* eskiden olduğu gibi kendisi uyarınca herşeye karar verdi, ve halklardan ve krallardan bazılarıyla, elçilerle ve habercilerle ilişkilerde bulundu. *Populus* ise *magistratus* seçimlerini ve *populus* yönetimini iyi bir şekilde düzenledi ve onun istemediği bir şey yapılmıyordu. Her durumda yönetimde bulunacakları seçen kendisi bunları seçim için öneriyordu. Bunları gelenek uyarınca yaparak [ve] uygun olmayan kimselerden ne güçlü bir arzudan ne de rüşvetten atama yapmayarak hem *populus*'a hem de *plebs*'e dikkat gösteriyordu.

C. PLINIVS TRAIANO IMPERATORI

10.79. *Cautum est, domine, Pompeia lege quae Bithynis data est, ne quis capiat magistratum neue sit in senatu minor annorum triginta. Eadem lege comprehensum est, ut qui ceperint magistratum sint in senatu. Secutum est dein edictum diui Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus et uiginti capere. Quaeritur ergo an, qui minor triginta annorum gessit magistratum, possit a censoribus in senatum legi, et, si potest, an ii quoque, qui non gesserint, possint per eandem interpretationem ab ea aetate senatores legi, a qua illis magistratum gerere permissum est; quod alioqui factitatum adhuc et esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius honestorum hominum liberos quam e plebe in curiam admitti. Ego a destinatis censoribus quid sentirem interrogatus eos quidem, qui minores triginta annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum et secundum edictum Augusti et secundum legem Pompeiam legi, quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis triginta permisisset, lex senatorem esse uoluisset qui gessisset magistratum. De iis autem qui non gessissent, quamuis essent aetatis eiusdem cuius illi quibus gerere permissum est, haesitabam; per quod effectum est ut te, domine, consulerem, quid obseruari uelles. Capita legis, tum edictum Augusti litteris subieci.*

GAIUS PLINIUS'DAN IMPERATOR TRAIANUS'A

Efendim Bithynia için düzenlenen *lex Pompeia* ile 30 yaşından küçüklerin yüksek görevler üstlenemeyeceği ve *senatus*'da yer alamayacağı öngörülmüştür. Aynı yasayla yüksek görev üstlenenlerin de *senatus*'da yer almaları kararlaştırılmıştır. Bunu daha sonra Tanrı Augustus'un 22 yaşından küçüklerin yüksek görev üstlenmelerine izin veren buyruğu izledi. Buna dayanarak, 30 yaşından önce yüksek görev üstlenenlerin *censores* tarafından *senatus*'a seçilip seçilemeyeceği, eğer seçilirlerse, 30 yaşından önce yüksek görev üstlenmemiş kişilerin de, yüksek görev izninin verildiği yaşta, aynı yoruma dayanarak, *senator* seçilip seçilemeyecekleri soruluyor; soyluların çocuklarının *senatus*'a girmesi, *plebs*'in girmesinden daha iyi olduğundan, genelde, şimdiye dek uygulanagelen bu kuralın gerekli olduğu söyleniyor. Seçilmiş *senatores* tarafından görüşüm sorulduğunda, 30 yaşından küçükken yüksek görev yapmış olanların, Augustus'un buyruğuna ve *lex Pompeia*'ya göre *senatus*'a seçilebileceklerini düşünüyordum, çünkü Augustus 30 yaşından küçüklerin yüksek görev üstlenmelerine izin vermekte, yasa da yüksek görev üstlenenlerin *senator* olabileceğini öngörmektedir. Ancak yüksek görev üstlenecek yaşta olmakla birlikte böyle bir görev üstlenmemiş olanlar hakkında tereddüt ediyordum; bu yüzden efendim, neye uyulmasını istediğin konusunda sana danışmam gereği doğdu. Yasa maddeleriyle Augustus'un buyruğunu mektuba ekliyorum.

TRAIANVS PLINIO

10.80. *Interpretationi tuae, mi Secunde carissime, idem existimo: hactenus edicto diui Augusti nouatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possent ii, qui non minores duorum et uiginti annorum essent, et qui cepissent, in senatum cuiusque ciuitatis peruenirent. Ceterum non capto magistratu eos, qui minores triginta annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cuiusque non existimo legi posse.*

TRAIANUS'DAN PLINIUS'A

Çok aziz Secundus'um, yorumlarını her bakımdan onaylıyorum. *Lex Pompeia* bu noktaya kadar, Tanrı Augustus'un buyruğuyla o kadar yenilenmiştir ki 22 yaşından küçük olmayanlar yüksek görev üstlenebilecekler ve her bir kentin *senatus*'una alınabileceklerdir. Yoksa, 30 yaşından küçük olup da yüksek görev üstlenmemiş olanların yüksek görev üstlenebileceklerine bakarak herhangi bir kentin *senatus*'una seçilmelerini onaylamıyorum.

C. PLINIUS TRAIANO IMPERATORI

10.112. *Lex Pompeia, domine, qua Bithyni et Pontici utuntur, eos, qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet; sed ii, quos indulgentia tua quibusdam ciuitatibus super legitimum numerum adicere permisit, et singula milia denariorum et bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam, qui a censoribus legerentur, dumtaxat in paucissimis ciuitatibus aliud aliis iussit inferre. Superest ergo, ut ipse dispicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutae legentur, debeant pro introitu dare. Nam, quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cuius factis dictisque debetur aeternitas.*

GAIUS PLINIUS'DAN IMPERATOR TRAIANUS'A

Efendim, *Bithynia et Pontus*'da yürürlükte olan *lex Pompeia*, *censores* tarafından genel kurula seçilenlerin bu kurula girmek için para vermelerini öngörmez. Ancak, senin hoşgörünle meşru sayının arttırılmasına izin verilen bazı kentlerde kurula girenler bin ya da iki bin *denarius* verdiler. Daha sonra *proconsul* Anicius Maximus, *censores* tarafından seçilenlerin de, yalnızca çok az kentte, yerine göre değişen bir miktarı ödemelerini emretti. Bu noktada geriye, bundan böyle tüm kentlerde kurula seçilen herkesin giriş için belli bir miktar ödemede bulunup bulunmayacağı üzerinde düşünmen kalmaktadır. Zaten, sonsuza kadarr kalacak olan tüm kuralların, eylemleri ve sözleri ölümsüzlüğe hak kazanmış olan senin tarafından belirlenmesi uygun olur.

C. PLINIUS TRAIANO IMPERATORI

10.114. *Lege, domine, Pompeia permissum Bithynicis ciuitatibus adscribere sibi quos uellent ciues, dum ne quem earum ciuitatum, quae sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis e senatu a censoribus eiciantur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putauerunt, an eicere deberent eum qui esset alterius ciuitatis. Ego quia lex sicut adscribi ciuem alienum uetabat, ita eici e senatu ob hanc causam non iubebat, praeterea, quod adfirmabatur mihi in omni ciuitate plurimos esse buleutas ex aliis ciuitatibus, futurumque ut multi homines multaeque ciuitates concuterentur ea parte legis, quae iam pridem consensu quodam exoleuisset, necessarium existimaui consulere te, quid seruandum putares. Capita legis his litteris subieci.*

GAIUS PLINIUS'DAN IMPERATOR TRAIANUS'A

Efendim *lex Pompeia* yurttaşların, Bithynia'da bir kentin yurttaşı olmamaları halinde, istedikleri Bithynia kentine kaydolma iznini öngörür. Aynı yasayla, *censores*'in, bir üyeyi, *senatus*'dan hangi nedenlerle çıkarabileceği belirtilmiştir. Bundan dolayı bazı *censores*, başka bir Bithynia kenti yurttaşı olması halinde bir üyenin *senatus*'dan çıkartılıp çıkartılamayacağı konusunda bana danışmayı gerekli gördüler. Ben, yasanın, yabancı bir kent yurttaşının üye olarak kaydedilmesini yasaklarken; aynı nedenle *senatus*'dan çıkarılmasını emretmemesi; ayrıca, her kentte başka kentlerden gelecek çok sayıda kurul üyesi bulunması ve gelecekte, çok sayıda insan gibi çok sayıda kentin de, uzun süredir kullanımdan düşen yasanın o bölümü nedeniyle düzenin bozulacağı bana bildirildiğinden, düşündüğün uygulamanın ne olduğu konusunda sana danışmayı gerekli gördüm. Yasa maddelerini bu mektuba ekledim.

TRAIANVS PLINIO⁷¹⁸

10.115. *Merito haesisti, Secunde carissime, quid a te rescribi oportet censoribus consulentibus, an <manere deberent> in senatu aliarum ciuitatum, eiusdem tamen prouinciae ciues. Nam et legis auctoritas et longa consuetudo usurpata contra legem in diuersum mouere te potuit. Mihi hoc temperamentum eius placuit, ut ex praeterito nihil nouaremus, sed manerent quamuis contra legem adsciti quarumcumque ciuitatum ciues, in futurum autem lex Pompeia obseruaretur; cuius uim si retro quoque uelimus custodire, multa necesse est perturbari.*

TRAIANUS'DAN PLINIUS'A⁷¹⁹

Çok aziz Secundus'um, aynı eyaletin, ancak, ayrı kentlerin yurttaşları olan kimselerin *senatus*'da kalıp kalmamaları gerektiğini danışan *censores*'e vereceğin cevap konusunda haklı olarak kararsız kaldın. Nitekim, yasanın üstünlüğü; öte yandan, yasaya aykırı uygulamadaki uzun süreli bir alışkanlık, seni karşıt yönle sevk edebildi. Uygun bulduğum çözüm yolu,

⁷¹⁸ Metin; C. Plinius Caecilius Secundus, Epistulae (C. Plini Caecili Secundi Epistularum Libri Decem, ed. R.A.B.Mynors, 1966) isimli kaynaktan alınmıştır.

⁷¹⁹ Metnin çevirisi, Ç.Dürüşken-M.Özbayoglu'nun Genç Plinius'un Anadolu Mektupları 10.Kitap, isimli çalışmasından alınmıştır.

eskiden yapılmış olan hiçbir şeyi değiştirmememiz; hangi kent yurttaşı olursa olsun, yasaya aykırı olarak *senatus*'a kabul edilmiş olsalar da bunların yerlerinde kalmaları şeklindedir. Ancak gelecekte *lex Pompeia* uygulanacaktır; bu yasanın yürürlüğü geçmişi de kapsarsa birçok karışıklığın doğması kaçınılmazdır.

DELPHOS KOPYASI, A⁷²⁰

- [.....κ]οινὸν ναc.
 [.....πρὸ]ς τὸν δῆ-
 [μον.....]ῖνα ἐγνω-
 [κέναι ? εἰδῆτε.....] τοῦ δήμου γν-
 5 [ώμη.....] τούτων αὐτῶ
 [.....Π]αμφυλία καὶ ΛΥ-
 [.....]ΑΙ εἴτε [α]ὐτὸν κατα
 [.....σ]τρατηγὸν διαδε-
 [χόμενον.....] νόμος ἔστω ὥσπε[ρ]
 10 [.....]ΣΑΝ ὃ ἂν ΑΥΤ[.....
 [.....ἔλ]ασσο[.....
 [.....]Π[.....

KNIDOS KOPYASI, SÜTUN II

(iki satır hiç okunamamaktadır)

- [.]Α[... ..]δῆ [μου] Ρωμαί-
 [ων..]Α[... ..]τάς τῶν
 [..c. 4..]Μ [... ..]ΝΕΠΙΟ
 [... ..]ΗΤΑΙ ἐκτὸς
 5 ἀπεδίδοτο [..c. 7..]ΟΛΛ[.]ΠΑΛΑΙΟ [..]
 [..]ποιεῖν ἄνευ δόλου πονηροῦ [οἱ τε]πο-
 λῖται Ρω[μ]αίων [οἱ] τε συ[μμ]άχοι ὀνόμα-

⁷²⁰ Yazıt, M.Hassall-M.Crawford-J.Reynolds'ın 'Rome and The Eastern Provinces at the End of the Second Century B.C.: The so-called 'Piracy Law' and a new inscription from Cnidos' isimli makalesinden alınmıştır. Ayrıca, yazıt hakkında bazı cümlelerin çeviri önerileri için bkz. E. Badian, 'Two Notes on the Roman Law from Cnidos'. ZPE 35, 1979, 161-168.

- τ[ο]ς Λατ[ίνου ὁμοί]ως τε τῶν ἐθνέων οἴτι-
 νες ἐν φιλίαι δήμου Ῥωμαίων εἰσίν
- 10 ὅπως μετ' ἀ[σ]φ[α]λείας πλοῖζεσθαι δύνων-
 ται καὶ τῶ[ν] δ[ι]καίων τυγχάνωσιν vac.
 ὑπατοὶ ἄρχο[ν]τες οὖς στρατιώτας κατὰ
 νό[μ]ον ἢ ψήφισμα πρὸς τὸν στρατη-
 γὸν [ἢ ἀ]ντι[σ]τράτηγον ἢ ἀνθύπατον τὸν
- 15 τὴν Μ[ακε]δονίας ἐπαρχείαν διακατέχοντα
 ὅπ[ως] ἀποκατασταθῶσιν τούτῳ τε
 ἴν[α] παραδ[ο]θῶσιν ποιῆσαι φροντίσαι δεῖ ἢ
 δεήσει οὗτοι οἱ ὑπατοὶ τούτους τοὺς
 στρατιώτας εἰς τὴν Μακεδονίαν εἰς
- 20 τὴν ἐπαρχείαν μὴ ἀποστελλέτωσαν
 μήτε ἀποκομισθῆναι μήτε παραδοθῆναι
 φροντισάτωσαν τοῦτο τε αὐτοῖς ἄνευ
 ἐλασσώματος ἰδίου ποιῆσαι ἐξέστω πε-
 ρί τε ὧν ΑΥΤΟΥΣ ὑπάτους ἐπὶ τὴν σύνκλη-
- 25 τον κατὰ τὸν νόμον ἢ ψήφισμα ἐπανε-
 νεγκεῖν δεῖ ἢ δεήσει ὁ τούτοις τοῖς
 στρατιώταις τοῖς ἐν Μακεδονίαι οὖ-
 σιν σίτου δοθήσεται ὅσον ἢ σύνκλητος δι-
 καιον ἡγήσεται μισθῶσαι ὅπως μισθῶ-
- 30 θη τοῦτο οἱ ὑπατοὶ ἐπὶ τὴν σύνκλητον
 μὴ ἀναφερέτωσαν μήτε μισθῶσαι

SÜTUN III

[φροντισάτωσαν]

[yaklaşık olarak 60 satır kayıptır]

[.. c. 8.]ΙΕΙΑΣ βασιλέως ἐθνῶν ΤΕΟ [...c.4..]

..c.4..]Ι εἷς τε ἕκαστον Γ [.....]ΓΝΩΛ [...c.6..]

[..]ΜΗΙΗΙΣΤΟΥ [.] ΟΣΤΙΚ [.] ΜΑΣΙΝΠ [...c.6..]

ΕΩΣΤΟΙΣΣΕΙ[...]ΕΙΠΛ καὶ Μάρκος ΙΙ [...c.6..]

- 5 Κάτων στρατηγὸς ἐκύρωσε πρὸ ἡμέρων γ' νων-
 ων Φεβραίων ἐκτὸς τῆς [ἐ]παρχείας ἕκαστο-
 ς Ε[.]Ω ΥΠ[....]Ν[...c.5..]Ε[...c.4..]μήτε ποιείτω [..]

- [..]ΓΗΞΑΥ[...c.9..] ΧΙΡΗΑΞΙΕΙ είδως δόλωι
 πονηρώι [...] ἐκ [...c.15..]ΝΗΑΙΟ [.] Ο[.c.3.]
- 10 ἐκτὸς τ[ῆς] ἐπαρχείας ἥς αὐτὸν ἐπαρχείας κ-
 ατὰ τοῦτον τὸν νόμον εἶναι δεῖ ἢ δεήσει
 εἰ μὴ ἀπὸ συγκλήτου γνώμης πορεύεσ-
 θαι μῆτε προαγέτω εἰ μὴ διαπορείας ἐνε-
 κεν ἢ δημοσίων χάριν πραγμάτων τοὺς τε ἐ-
- 15 αὐτοῦ κωλυέτω εἰδῶς ἄνευ δόλου πονήρου
 οἵτινες δῆμοι ἅ τε ἔθνη ὅταν τοῦτον τὸν νό-
 μον ὁ δῆμος κυρώσῃ βασιλεῖ βασιλεύσιν δή-
 μοις τε πρὸς οὓς φιλία συμμαχία τῷ δή-
 μωι Ῥωμαίων ἐστὶν φόρους προσόδους
- 20 τε στρατιώτας τε τελῶσιν ἐν τούτῳ
 τῷ νόμῳ οὐκ ἠρώτηται vac.
 στρατηγὸς ἀνθύπατος τε ὁ<ς> τὴν Ἀσίαν ἐπαρ-
 χείαν διακατέχων οὗτος ὡι τε ἔλασσον Λυ-
 καονίαν διακατέχη ὡι τε ἔλασσον τούτου
- 25 ἡ ἐπαρχεία Λυκαονία καθὼς καὶ πρ(ὸ)το(ῦ) τοῦ-
 τον τὸν νόμον κυρωθῆναι ὑπῆρχεν ἐν
 τούτῳ τῷ νόμῳ οὐκ ἠρώτηται vac.
 ὑπατος ὁ πρῶτος γενόμενος γράμματα
 πρὸς τοὺς δήμους πολιτείας τε πρὸς οὓς
- 30 ἂν αὐτῷ φαίνεται ἀποστελλέτω τὸν δῆ-
 μον τὸν Ῥωμαίων ΕΝΕΠΙ ΑΝΑΞΙΑΙ ὥστε τοὺς
 πολίτας Ῥωμαίων καὶ τοὺς συμμάχους Λα-
 τίνους τε τῶν τε ἐκτὸς ἐθνῶν οἵτινες ἐν
 τῇ φιλίᾳ τοῦ δήμου Ῥωμαίων εἰσὶν μετὰ ἀσ-
- 35 φαλείας πλοίξεσθαι δύνωνται v. τὴν τε Κιλι- sic.
 κίαν διὰ τοῦτο το πρᾶγμα κατὰ τοῦτον τὸν νό-
 μον ἐπαρχείαν στρατηγικὴν πεποικέναι
 ὁμοίως τε πρὸς τὸν βασιλέα τὸν ἐν Κύπρ[ωι] δι-
 ακατέχοντα καὶ βασιλέα τὸν ἐν Ἀλεξανδρί-
 αι καὶ Αἰγύπτῳ βασιλεύοντα καὶ πρὸς [β]ασιλέ-
 α τὸν ἐπὶ Κυρήνι βασιλεύοντα καὶ πρὸς βασι
 vac. vac. vac.

DELPHOS KOPYASI, B.

[.....]

..... ἢ δημο]σίων χάρι[ιν πραγμάτων]

[.....]

..... συμμαχία κα]ὶ φιλία ἐστὶν τῷ [δήμῳ τῷ Ῥωμαίων]

[.....]

..... ἐν τούτῳ]ι τῷ νόμῳ οὐθέν Η [.....]

..... διακατέ]χει, ὧ

ἔλασσον αὐτῷ ἐ[παρχεία Λ]υκαονίας ἔσται καθ[ώς]

5 [.....-“Υ]πατος, ὃς ἂν

πρῶτος γένητ[αι, γράμμ]ατα πρὸς τοὺς δήμους π[ολιτείας τε,]

[.....]

..... ΣΕΙ ὅπως πολῖται Ῥωμαίων σ[ύμμαχοί] τε ἐκ τῆς Ἰταλίας Λατῖνοι τά τ[ε] ἔθνη.....]

[.....]

κατὰ θάλασσαν ἀσφαλῶς πλεῖν δύνω[νται.] τὴν τε Κιλικίαν διὰ ταύτας τὰς αἰτίας

[.....]

[.....]

....] καὶ π[ρ]ὸς τὸν βασιλέα τὸν ἐν [τῇ ν]ήσῳ Κύπρῳ βασιλεύοντα καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τὸν ἐν Ἄλε-]

ξανδρείαι καὶ Αἰγύ[πτῳ] βασιλεύοντα καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τὸν ἐν Κυ]ρήνῃ βασιλεύοντα καὶ πρ[ὸς] τοὺς βασιλεῖς τοὺς ἐν Συρίαι βασιλεύον[τας, οἷς πᾶσι]

10 φιλία καὶ συμμαχία ἐ[στὶ πρὸς τὸν δήμον τὸν Ῥωμαίων, γράψας διασαφηνά]τω καὶ ὅτι

δίκαιόν ἐ[στὶν αὐ]τοὺς φροντίσαι μὴ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτ[ῶν μήτε] τῆ[ς]

χώρας ἢ ὀρίων πειρατῆ[ς] μηδεὶς ὀρμήση, μηδὲ οἱ ἄρχοντες ἢ φρούραρχοι οὐς κ]αταστή- σουσιν τ[οῦ]ς πειρατὰς ὑποδέχωνται, καὶ φροντίσαι, ὅσον [ἐν αὐ]τοῖς ἐσ[τι]

τοῦτο, ὁ δήμος Ῥωμαίω[ν ἴν]’ εἰς τὴν ἀπάντων σωτηρίαν συνέργους ἔχη προθύμους.]

Γράμματα [πρὸς τ]οὺς βασιλεῖς κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἀποστελ[λό]μενα τοῖς ἀ[πο]

[Ῥο]δίων πρεσβευτ[αῖ]ς, [.....] ἀποδότω.

-“Υπατος] ὁ περὶ τούτων ἔχων τὴν ἐπιμέλειαν φροντίση [τῆ]ς ἀσφαλεία[ς αὐ-]

[τῶν τοῖς νόμοις καὶ δι]καίαις [ἀκολουθῶς. Εἰ δὲ]

κατασ]ταθήσονται, καὶ δεήσει ὡς ἂν προαιρῶνται πρὸς τῆ[ν] σύνκλητον ὠ[σαύ-]

15 [τῶς ἐ]κφερέτω, καὶ ἡ σύγκλητ[ος] καθὼς ἂν αὐτῇ δοκῆ εἶναι ἐκ τῶν δημοσίων πραγ- μάτων π[ί]στεως τε ἰδίας βουλευέσθω· ὅσα τε ὑπὲρ τούτου [τ]οῦ πράγματος ἢ [σύγ-]

κλητος [δ]ογματίση, ἄρχων ἢ ἀντά[ρ]χων πᾶς φρονιζέτω διδόντω τε ἐργασίαν ἐκ τοῦ
δοκοῦντος εἶναι ὅπως οὕτως γένηται. - Ὑπατος, ὡς ἂν γένηται ὅς ἂν τ[ε ἀπαι-]
τῆ ὅπως οὗτος ταῖς πρεσβε[ίαις ἀποκρίνηται, τοῖς πρεσβευταῖς τοῖς παρὰ τοῦ δή]μου
τοῦ Ῥοδίων, οἵτινες ἄ(ν) ἐν Ῥώμῃ ὦσιν, σύγκλητο(ν) ἐκτὸ[ς τῆς]
συντάξεως δότω· τούτους [τε τοὺς πρεσβευτάς

ἐκτ]ὸς τῆς συν[τ]άξεως εἰς τὴν σύγκλητον εἰσαγέτω, [τ]ῆς τε συ[γκλήτου]
δόγμα φροντισάτω ἵνα γένη[ται ἐπειδὴν αὐτοὺς κατὰ τοῦτον τὸν νόμον, εἴτε νό](μ)ος
ἐστίν εἴτε δήμου γνώμη ἐστίν, εἰσαγειοχῶς ἢ· τοῦ[τ]ό τε ἀζ[ημίω αὐτῶ]

20 [ἐ]ξέεστω ποιῆσαι. - Στρατ[ηγὸς ἀντιστράτηγος ἢ ἀνθύπατος, ὣστιν εἰς Ἀσίαν
ἐπαρχείαν, Γαίωι Μαρίωι καὶ Λευκίωι Οὐαλερίωι [υπάτοις,] ἐπα[ρχ]εῖα ἐ[γέ,]
νετο, γράμματα πρὸς τοὺς δημο[ύς πολιτείας τε (?) εὐθύς ἀποστειλάτω καὶ πρὸς] τοὺς
βασιλεῖς τοὺς ἐπάνω γεγραμμένους, ὁμοίω[ς δὲ πρὸς οὓς κ]αὶ ὁ ὕπατος κατ[ὰ]
τοῦτον τὸν νόμον γράφειν κα[θὼς ἂν αὐτῶ δοκῆ καλῶς ἔχειν ἀξιῶσει. Καὶ τούτου τοῦ
ν]όμου ἀντίγραφον ἀποστειλάτω πρὸς τε τὰς πόλει[ς καὶ πολ]ιτείας πρὸς οὓς κατὰ
τοῦτον τὸν νόμον ἀποστέλλε[ιν δεῖ γράμματα, ἐπιστροφὴν ποιούμενος, ὅσον ἂν ἐ]ν
δυνατῶ ἢ, ὅπως, ὅς ἂν γράμματα κατὰ τοῦτον τ[ὸν νό]μον πρὸς οὓς ἂν ἀποστελεῖ, ὅ-
πως ἀποδοθῆ κατὰ τὸν νόμον τ[οῦτον· καὶ, ἀκολουθῶς τοῖς ἐκάστων ἐπιτηδε]ύμασιν,
πρὸς οὓς ἂν κατὰ τοῦτον τὸν νόμον γράμ[ματα ἀπε]σταλμένα ἢ, εἰς δ[έλ]τον χαλ-

Μα]κεδονία

ἐπαρχείαν ἔξει, εὐ[θύς πρὸς Χερσόνησον Καίνε]ικὴν, ἧς Τίτος Δεΐδιος ἡγούμενο[ς]
ἐκράτησεν, πορευθήτω· τοῦ τε ἐπαρ[χ]εῖα ἔσ]τω· ταύτην τε
τὴν ἐπαρ[χ]εῖαν ποιεί]τω τε, καθὼς ἂν αὐτῶι δοκῆ κα-

30 λῶς ἔχειν, ὅπως τὰς δημοσίας προ[σόδους αἰ] ἂν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐπαρχε]ῖα ὦσιν
καρπεύωντ-

[αι δ]εήσει· οὗτός τε ἐκάστου ἐνιαυ

τοῦ μὴ ἔλασσον ἡμερῶν ἐξ[ήκοντα τόποι]ς πρὸ τοῦ

ἄλ[λλον], ὅσ]ον ἂν [δυνατὸς ἢ,] ὅπως αὐτο[ι]

[πρ]ὸς οὓς ἂν τῶι δήμωι τῶι Ῥωμαίων

.....] Σ οὗτος [ὁ στ-]

[ρα]τη[γός.....

.....]
 [.....

KNIDOS KOPYASI, SÛTUN IV

[λείς τοὺς ἐν Συρία βασιλεύοντας]

[yaklaşık olarak 60 satır kayıptır]

ΘΑ[...]

[... ...]ΙΟΙΙ [.. c. 4..]

[... ...] κατὰ τοῦτον τὸν νόμον τὴν [.. c. 4..]

[.. c. 5.. κατέ]χωσιν ἵνα οὗτος ὁ νόμος οὕτως [γέν-]

5 ητα[ι κύρι]ον φροντίζειν ἔστω vac.

Στρατη[γὸς ἀντιστρά]τηγος ἀνθύπατος ὅς τε ἄ[ν]
 κατὰ [τοῦτον τὸν ν]όμον ἢ ψήφισμα ἢ συνκλήτου δό-
 [γμα Μακεδονί]αν ἐπαρχείαν διακατέχη διακαθέ-
 ξ[ηι εὐθύ]ς [εἰς] Χερσόνησον Καινικὴν τε ἦν Τί-

10 το[ς Δεΐδιος] πολεμῶν δορίκτητον ἔλαβεν πο-
 [ρευέσθ]ω· οὐ τε ἐπαρχεία Χερσόνησός τε Και
 ν[εικὴ ἔστ]ω, ταύτην τε τὴν ἐπαρχείαν ἅμα
 με[τὰ τῆς] Μακεδονίας διακατεχέτω ποιείτω τε
 ὅπως [αὐ]τῶι ἂν κάλλιστα δόκηι γεγονέναι ἴ-

15 να ταῖς δημοσίαις προσόδοις ταῖς ἐν ἐκείνῃ
 τῇ [χ]ώρῃ οὔσαις κατὰ τὸν νόμον καρπίζον-
 ται ὃν ποτε ταύταις ταῖς δημοσίαις προσό-
 δοις κα[ρ]πίζεσθαι δεήσει οὗτός τε καθ' ἕκαστον
 ἐνιαυ[τ]ὸν μὴ ἐλάσσω ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις

20 πρὸ το[ῦ] αὐτῶι ἕτερον διαδέξασθαι ἡμέρων ἐξή-
 κοντα ἔστω ἐργασίαν τε δότω ὡς ἂν δύνα-
 τος ἦι ποιεῖν ὥστε πρὸς οὖς πρὸς τὸν δῆμον
 τὸν Ῥωμαίων φιλία συμμαχία τέ ἐστίν ὅπως
 τῶν ὀ[ρ]ίων μὴ ἐξωθῶνται μήτε τις αὐτοῖς ἐν-

25 ποδῶς μήτε ἀδικήματα γίνηται ἵνα τε οὗτος
 ὁ στρα[τ]ηγὸς ἢ ἀνθύπατός τε ὅ τε τὴν τῆς Μακεδο-
 νίας ἐ[π]αρχείαν διακατέχων πρὸ τοῦ ἐκ τῆς ἐπαρ-

- χείας [ε]κχωρεῖν κατὰ τὸ τῆς συνκλήτου δόγμα
 τὸ ἐ[π'α]ὐτὸν γενόμενον ὄρια τῆς Χερσονήσου τῆς
- 30 Καίνε[ι]κῆς ἢ<ι> οὕτως καθὼς ἂν αὐτῷ δόκη(ι) κάλλισ-
 τα γεγ[ο]νέναι ὡς τάχιστα ναc.
- Ἐὰν οὐτ[ος] ὁ στρατηγὸς ὦι τῆς Ἀσίας Μακεδονίας τε
 ἐπαρ[χεί]α ἐγένετο τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἀπείπη ἀπείπη-
 ται Ν [.. . 4..] Ν ἐπιτάγη ἐξουσία πάντων πραγμά-
- 35 των [ἐπ]ιστροφὴν τε ποιεῖσθαι κολάζειν δικαιοδοτεῖν
 κρεῖν[ειν κ]ριτὰς ξενοκριτὰς διδόναι ἀναδοχων κτημά-
 των [.. . 6..] ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΙΣ ἀπελευθερώσεις ὡσαύτως κα-
 τὰ τὴν [δ]ικαιοδοσίαν ἔστω καθὼς ἐν τῇ ἀρχῇ ὑπηρ-
 χεν ο[ὗ]τός τε ὁ ἀνθύπατος ἕως τούτου ἕως ἂν
- 40 εἰς τὴν [Ῥ]ώμην ἐπανέλθῃ ἔστω ναc.
- Ἐὰν οὗτος ὁ ταμίης ἢ ἀντιταμίης ὦ(ι) τῆς Ἀσίας Μακεδ[ο-]
 νίας τε[ταμι]εῖα ἐγένετο τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἀπείπη(ι)
 ἢ ἀπ[είπη]τα[ι] ὁμοίως τῶν χρημάτων τῶν δη

DELPHOS KOPYASI, C

[.....]

[.....]

[.....]

[.....] ΕἰΝ ἀναφέρει[ν....]

[.....] ΙΑΝ κα[θώς].....

[.....] ἕως εἰς Ῥώμην εἰσηλθε. [Ταμί-]

[ας ἢ ἀντι]αμίης, ὦ ἢ Ἀσία Μακεδο[νία τε ταμιεῖα ἐγένετο,

[.....] φροντιζέτω τῶν δημο[σίων]

5 [χρημ]άτων, καίζημιούτω παρ[α.....] Γ[.....]

[.....] Αἰ ὅτε ἦρχε(ν)· οὗτός τε ἀν(ν) [πεύ-]

[θυνοc] ἔστω ἕως ἂν εἰς Ῥώμην εἰσέλθῃ [.....] Ν Σ[.....]

[.....] Ὅσα κα]τὰ τοῦτον τὸν νόμον δεῖ π[οι-]

[εῖν] ποιείτω, μήτε τις ἄρχων [μήτε τις ἀντάρχων αὐτὸ]ν κα[τακλυέτω, ὦ, ἐφ' οὗ
 τα]ῦτα κατὰ τὸν νόμον τοῦ-

[τον] δεῖ γείνεσθαι, ἔλασον ὃ ἐστι [τεταγμένον γένητα]ι. Στρατ[ηγὸς (ἀντιστράτηγος)

ἢ ἀνθύπατος, ὦ] ἢ Ἀσία ἢ Μακεδονία ἐπαρχεῖα ἐστίν,

[ὄδ' ἐ]ν ἡμέραις δέκα ταῖς ἔγγιστα, αἷς ἂν γν[ωρίση τοῦτον τ]ὸν νόμον τ[ῶ]ι δήμωι

κεκυρῶσθαι ἐ]ν τῇ ἐκκλησίαι, ὁμνυέτω ὅτι ὄσ'

- 10 [ἄ]ν ἐν τούτῳ τῷ νόμον κελεύει ποιεῖν πάντα ποιείτω, οὔτε ὑπενα[ντίον τι τούτοις, ἄνευ δ]όλου πονηροῦ. Ἄρχοντες, οἵτινες
 [νῦ]ν εἰσὶν ἐκτὸς τῶν δημάρχων καὶ ἐπάρχων, οὗτοι ἐν ἡμέραις πέντε [ταῖς ἔγγιστα αἰς ἄν] ὁ δῆμος τοῦτον τὸν νόμον κυρώσῃ, ὅσοι μετὰ
 [ταῦτ]α ἀρχὴν ἔξουσι ἐκτὸς ἐπάρχων, οὗτοι ἐν ἡμέραις πέντε ταῖς ἔγγιστα [ὁμοσάτω, αἰς ἄ]ν εἰς τὴν ἀρχὴν εἴσεται, οἵτινές τε αὐτῶν ἐν Ῥώμ[η]
 [εἰσίν·] ὁμοσάτω τὸν Δία καὶ τοὺς θεοὺς τοὺς πατρώιους ποιήσῃν ὅσα ἐν τούτῳ τῷ νόμῳ κατακεχώρισται πάντα <ποιήσῃν>, καὶ φροντίσαι ὅπως γε-
 [νητα]ι, μήτε ὑπεναντίον τούτῳ τῷ νόμῳ ποιήσῃν, μήτε ποιήσῃν ὧι τις ἄλλος ποιήσῃ, μήτε ἄλλως ποιήσῃν ἢ ἐν τούτῳ τῷ νόμῳ ἐστὶν ὅπως γένη-
- 15 [ται.] - Ὑπεναντίον τούτῳ τῷ νόμῳ μή τις ποείτω ἄνευ δόλου πονηροῦ· ὅσα τέ τινας κατὰ τοῦτον τὸν νόμον δεῖ ποιεῖν, ποείτ(ω)· μήτε τις ποείτω ᾧ ο[ὔ-]
 [τ]ος ὁ νόμος κατὰ παρεύρεσιν ἀκυρωθῆ ἄνευ δόλου πονηροῦ, μήτε τις ποείτω μήτε ἐπικρινάτω ὧι ἔλασσον ὅσα δεῖ κατὰ τοῦτον τὸν νόμον γέν[η]ται· κα[ί]
 οὓς δεῖ ποιεῖν, ὀμνύειν δεῖ, ποιείτωσαν καὶ ὀμνυέτωσαν ἢ ὧι ἔλασσον ἢ ἄλλως τι γένηται <ἄλλως> ἢ ἐν τούτῳ τῷ νόμῳ γεγράμμενον ἐστίν· τῷ τε ὑ-
 πεναντίον τούτῳ τῷ νόμῳ ποιοῦντι ἢ ἐπικρίναντι, ὅσα τε κατὰ τοῦτον τὸν νόμον μὴ ποήσῃ ἢ μὴ κατὰ τοῦτον τὸν νόμον ὁμόσῃ, ὅπως αὐτῷ
 [ἄζ]ημίω μὴ ἐξῆ εἶναι, μήτε ἔλασσον (ἐὰν τις) αὐτὸν κρίναι βούληται ἐξέστω. - Ἐὰν τις ὑπεναντίον τῷ νόμῳ τούτῳ [τ]ι ποιήσῃ, εἴτε τι οὓς δεῖ κατ[ὰ]
- 20 [το]ῦτον τὸν νόμον τι ποιήσαι (ὁμόσαι) μὴ ποιήσῃ ἢ μὴ ὁμόσῃ, ἐὰν τε τις τούτῳ τῷ νόμῳ ἔλασσον ποιήσῃ, ἢ ἄλλως ὑπενα[ντί]ο[ν] ποιήσῃ ἢ ἐν τούτῳ τῷ νόμῳ [ῶ-]
 [μω]ι γεγράμμενον ἐστίν, ποιήσῃ ἢ ἐπικρίνη ἢ παρανομήσῃ δόλῳ πονηρῶι, οὗτος νόμῳ(ν) σηστερτίω(ν) μυριάδας εἴκο[σ]ι (ζημιούσθω) κ[αθ'] ἕκαστον εἶδος ὃ ἂν παρανομή-
 σῃ· καὶ ἐὰν τι μὴ ποιήσῃ ἄλλως ἢ ἐν τούτῳ τῷ νόμῳ γεγράμμενον ἐστί[ν], καὶ ὃ ἂν ἄλλ[ω]ς ποιήσῃ (ἢ) ἐν τῷ νόμῳ[ι] τούτῳ κατ[ὰ]κεχώρισται, τῷ δήμῳ τοῦτ[ο]
 τὸ χρῆμα ὀφειλέτω δοῦναι· ταῦτά τε τὰ χρήματα ὃ βουλόμενος, ὅστις ἐ[ν] ταύτῃ τῇ πολιτείᾳ γ[ε]γενήμενος ἐστὶν ἐλεύθερος, ὅσοις κατὰ τοῦτον τὸν νόμον χρήματα ἐναίτησει(ν) καὶ κρίνεσθαι ἐξῆ, οὗτοι ἀγέτωσαν καὶ κρινάτωσαν, τὸ τε ὄνομα καταφερέτωσαν πρὸς τὸν περὶ τούτων· μήτε τις ἄρχων μήτε [τις]
 25 ἀντάρχων ποιείτω ὧι ἔλασσον κριθῆ, μήτε κωλυέτω ὧι ἔλασσον ταῦτά τὰ χρήματα εἰς ἀμφισβήτησιν γένηται καὶ ἀπαιτηθῆ, καὶ κριτήριον γένητ[αι] καὶ ἀποκατασταθῆ τὰ χρήματα. Ὅς ἂ ὑπεναντίον τούτων τι ποιήσῃ ἢ κωλύσῃ ἢ ἐπικρίνη, ὁμοίως καὶ οὗτος καθ' ἕκαστον εἶδος ζημιού[σθ]ω ὡ[σπερ]
 εἰ ὑπεναντίον τούτῳ τῷ νόμῳ ἦι πεποηκώς, ἢ ὡσπερ εἴ τι κατὰ τοῦτον τὸν νόμον ἔδει ποιεῖν καὶ οὐκ ἦ πεποηκώς· ὁμοίως καὶ οὗτος ζημιούσθω κ[α-]

θότι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων γέγραπται. - Ὅσα χρήματα κατὰ τοῦτον τὸν νόμον ἀπαιτηθῆ, ἐὰν ταῦτα τὰ χρήματα, ὅταν ἀπαιτηθῆ, ὅθεν ἂν ἀπαιτηθῆ, μ[ὴ λυθῆ, ὁ αὐ-] τὸς στρ[ατη]γός, πρὸς ὃν περὶ τούτου πρὸς τὴν ἀρχὴν προσαχθῆ, [κριτὴν ἢ] κριτήριον οὐ[τως δό]τω, ὅσον ἂν [αὐτῷ φαίνηται, τοῦ]τον παρ' οὗ ἂν ἀπαιτ[ηθῆ κατὰ τοῦ-]
 30 [τον] τὸν νόμον τῷ δήμῳ δι[αλύσειν ἀπροφασίστ]ως· οὗτός τε[ε
]ΟΤΟΠΡΑ[.....] κριτῶν[.....] ΑΝΤ[.....]
 [.....]ΤΟ[.....]ΤΗΣ[.....
]

ΚΟΡΥΑΣΙ ΣΥΤΥΝ, V

[μοσίων...

[olasılıkla 60 satır kayıptır]

(bir satır tamamen okunamamaktadır)

...]Ε[...

[...]ΡΕ[.....]Ε[...

ΕΠΙΔ[.....]ΟΠΕΙΤ[... .. περι τού-

5 του τοῦ πρά[γ]ματος ΝΕ[.]ΟΥ [.....]Α[.]Ο[.]Ν[...]

ΤΟΥΤΟ[...]

ΟΥΤΕ[.]Ο[...]

ἐκ τῶν χ[ρ]ημάτων[...]

ΟΙΠ[...]

10 ΣΟΜΕΝ[.....]ΤΙΝΟΣΤΕ[.]ΟΥ[...]

ΜΕΝΟΣ[.]ΤΟΝΗ[.]ΟΙ[.]Α[... . 10..]ΤΤΕ[...]

ΜΕΤΑΕΠ[.....]ΠΡΟΣΑΧΘΕΙ[...]

ΝΕΙΧΘΕ[... . 5..χρ]ήματος ἕκασ[τ-...]

ΠΑΡ[.]ΡΟ[.]ΟΙΠΠΛΛ[.]τεσσαράκοντα πέν[τε...]

15 τριακοσίων ἐκείνου ὧι τούτου ΚΑΤ[...]

Α[.]ΩΣΙΝΕΚΟΥΛΕΡΑΤ[.]Ξ[.]ΕΙ[.]ΟΕΙΤΙΑΚΟΝ[... ..τεσ]-

σαράκοντα πέντε ΠΙ[.]ΟΤ[.]ΤΟΥ ἕκαστος [...]

ΜΕΡΑΕΔΕΗΚΙ ἓνα ἕκαστος ἐκ τούτ[ων?...]

ἕως οἱ δεκαπέντε λοιποὶ ΣΕΩ[.]ΧΗΟΙ[...]

20 ὑπὲρ ἐκείνου ἄρχων ὃν ἀνθ' ἑαυτοῦ ἕκασ[τος]

μέχρι τούτου ἕως ΤΕΚ[.]ΕΙΡΗ[.]Ε[... ..περὶ τούτου τοῦ]

πράγματος εἰς ΕΚΕΙΛΟΥΣ δέδωκεν [.]ΙΣΕ [...]

ἐκείνοι κρείνωσιν ὁμωμοκό[τ]ες [.....]Δ[...]

ΤΕΟΥ ὡς τοῦτο τὸ πρᾶγμα Ε[.]ΗΜ[.....]Α[...]

25 ΝΑΙΣ πρὸς αὐτὸν περὶ τούτου τοῦ πράγματος Ι[...
κρίθηι καὶ καθὼς ἐκείνῳ τὸ πλεόν μέρος περ[ι τούτου]
τοῦ πράγματος γνώμην ἀπεφήνατο ΠΕ[...
ΣΑΙ ποιεῖτω εἰς τε τοῦτο πρᾶγμα [.]ΤΟΝ[.]ΟΝ[...
ΣΙΝ προσαγγεῖλαι μέχρ(ι) εἴκοσι δοθήτω ΕΞΟΥ[...
30 ΝΟΝ μὴ ἄλλως οἷς τούτο τὸ πρᾶγμα μαρτυ[ρίαν...
λέγειν ἢ ὡς καθὼς ἂν εἰ ἐκείνου ὄνομα πε[...
ΤΑ πορευθησόμενον προσπεφωνήμενον[...
ΔΟΥ μαρτυρίαν τε ἔξει λέγει(ν) ὅστις κατὰ τοῦτ[ον τὸν νόμον]
λελύμενος ἔσται ὥστε προκρίματος ΑΔΙΚ[...
35 ΝΑΙ περὶ τούτου τοῦ πράγματος ἐφ' οὗ οὕτω[ς ...
ἔσται κατὰ τοῦτον τὸν νόμον μὴ ἔνοχος ἔστ[ω...
περὶ τούτου τοῦ πράγματος κατὰ τοῦτον τ[ὸ]ν γ[όμον...
μὴ ἔστω δὲ κατὰ τοῦτον τὸν νόμον [.]ΗΚ[....]ΡΣΙΣ[...
ἕκαστος αὐτῶν χρημάτων ὅθεν [.]ΤΙΙ[.] ΤΟΥΤ[... ...κατὰ τοῦ-]
40 τον τὸν νόμον κατάκριτος ἔσται τὸ τοῦτο χρῆ[μα... ...]τοῦτο
τὸ κριτήριον διήκουσεν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων [... ...]I vac.
εἰσοδισάτω ἀποκαταστησάτω [... ...]οῦ-
τως εἰσοδιάσηι ἢ ἀποκαταστησηι τὸ ἡμι[συ τούτου τοῦ χρή]ματος
εἰς τὸ δημόσιον πρὸς τὸν ταμίαν ἀποκα[ταστησάτω .. . 5..]τὸ δὲ ἡ-
45 μιου [...]ΕΙΝ ὦι δόθηται ἀποδόθηται[ι]τον
Π[...]Χ[.]ΗΜΑΤΟ[...
[...]

DELPHOS KOPYASI, A

...] *koinon*[..?..] *demos*'a [..?..] bilsin diye *demos*'un kararı [..?..] bunlardan ona [..?..] Pamphylia ve Ly[kaonia ? ..?..] ve eğer ona ?uyarınca [..?..] üstlenen *praetor* [..?..] yasa olsun gibi [..?..] her ne [..?..] daha aşağı seviyede [...]

KNIDOS KOPYASI SÜTUN II

...] Romalılar'ın halkı [..?..] geri verildi [..?..] hem Romalı vatandaşlara ve Latin olarak adlandırılan müttefiklere hem de aynı şekilde halklardan Roma halkı ile dostluk içinde olan her kim varsa kötü bir durum olmaksızın denizde yolculuk esnasında güvenli bir şekilde yol alabilmelerinin mümkün olması için ve adaletli olan her ne varsa temin etmek için, *consules* göreve geldikleri zaman (bu askerleri) yasa ya da karar uyarınca Makedonia Eyaleti'nde

praetor, *propraetor* ya da *proconsul* görevini ifa eden kişiye (karşı) (Roma halkı için) bu askerleri teslim etmek ve vermek amacıyla çaba göstermesi gerekir veya gerekecektir. Bu *consules*, bu orduları Makedonia eyaletine ne idarenin yürütülmesi ne de [bunun] teslim edilmesi için göndersinler [ve] bunu dikkate alsınlar; onlara hem kendisinin sayıyı azaltmaksızın yaptığı geçerli olsun hem de aynı *consul*'lerin bunlarla ilgili olarak yasa ya da karar uyarınca [bunları] *senatus*'a getirmesi gereklidir ya da gerekecek. Makedonia'da bulunan bu askerlere hububat verilecek, sözleşme yapılabilmesi için *senatus* tarafından adil bir şekilde [bunun miktarının] ne kadar olacağına karar verilecek. Bunu, *consules* ne sözleşme yapılması için *senatus*'a getirsinler [...]

Sütun III

... halkların kralı [..?..] her bir kimseye [..?..] karar [..?..] ve *praetor* Marcus [Porcius] Cato, Februarius [Ayı] Nonae'nın üç gün öncesinde onayladı. Eyaletin dışındaki her bir kişi [..?..] yapmasın [..?..] aldatmacayla ihlal etmesin [..?..] eyaletin dışında, bu yasa uyarınca onun o eyaletin (valisi) olması gereklidir ya da gerekecek. Aksi halde *senatus* kararı olmadan [eyalet dışına] sefer yapılmasına izin vermesin, Aksi halde valinin kendisi [*senatus* kararı olmadan] bir aldatmaca olmaksızın, seferler nedeniyle ya da kamusal nedenler haricinde [eyalet dışında] kendi adına olan işlerden sakınsın.

[Roma] halkı bu yasayı onaylayacağı zaman, Roma halkına ne kadar dost [ve] müttefik halk [ve] millet, halklara krallık eden kral varsa bu yasada; [Roma halkı bunlardan] vergi, kira ve asker isteme talep etmeyecek.

Asia eyaletini, daha aşağı düzeydeki Lykaonia'yı yöneten *proconsul*; Lykaonia eyaletinin daha düşük seviyede olmasına ve bunun [Asia valisinin] yönetimi altında olmasına bağlı olarak bu yasanın onaylanmasından önce yapmaya hakkı olduğu gibi bu yasa [onu] etkilemeyecek.

Baş *consul* olan kişi halklara [ve] devletlerden kendisinin uygun gördüklerine mektuplar göndersin. Romalılar'ın halkı, Romalı vatandaşların ve Latinlerin müttefiklerinin, dışardaki halklardan Roma halkına dost olan her kim varsa [bunların] güvenli bir şekilde denizde yol alabilmelerini sağlamak amacıyla [önlemler aldı]; bu yüzden Kilikia'yı bu yasa uyarınca *praetor* eyaleti yapmaya; aynı şekilde Kıbrıs'ta hüküm süren krala, Aleksandria ve Mısır'da hüküm süren krala, Kyrene'de hüküm süren krala ve [Syria'da hüküm süren] kral[lar]a bu işi [mektuplar yazmasına] yapmasına [karar verdi].

DELPHOS KOPYASI B

B, 1.8. ...] ve Roma halkına dost ve müttefik olan Kıbrıs Adası'nda hüküm süren krala, Aleksandreia ve Mısır'da hüküm süren krala, Kyrene'de hüküm süren krala ve Syria'da hüküm süren krallara yazarak açıkça belirtsin; ve bunların ne kendi krallıklarında ne topraklarında ya da dağlarında korsanlardan hiç kimsenin mevzilenmesine [buraları korsanların operasyon alanı olarak kullanmalarına] olanak vermemeye dikkat etmesi doğrudur; Roma halkının istekli bir katkıyla herkesin güvenliğini sağlayabilmesi için yönetimi ellerinde bulunduran *magistratus*'lar ya da *praefectus praesidii*'ler [in de] güçlerinin yettiği kadar korsanları [buralara] yerleştirmemeye dikkat etmeleri [doğrudur]. Bu yasa uyarınca krallar için gönderilen [*consul*'un] mektuplarını Rhodosluların elçilerine vermelidir. Bunlar hakkında ihtimama sahip olan [*consul*] yasalarına ve düzenlerine engel olmaksızın onların güvenliğine dikkat etsin. Eğer ... yerleştirilecekler ve daha önce seçilmesi için gerekecek, aynı şekilde *senatus*'a izah etsin ve *senatus* [kamu çıkarları ve kendisinin kararına en uygun olan duruma göre] dikkatlice karar versin. *Senatus* bu işler hakkında ne karar verirse versin; [her] *magistratus* ya da *promagistratus* [ve] herkes bu şekilde bir şeyi gözetip [bunun] nasıl yapılacağına dikkat etsin [ve bunu] uygulamaya koysun.

Consul'un kendisine (karşı bir suçlama) olursa [ve] her kim elçi heyetlerine ithama karşı cevap vermesi için birisini geri talep ederse o, Rhodos halkı tarafından elçilere Roma'da her kim varsa *senatus*'a olağandışı biçimde versin. Bu elçileri [..?..] olağandışı biçimde *senatus*'a sevketsin. Bu yasa uyarınca, onları gerek yasayla olsun gerekse de halkın kararıyla olsun *senatus*'un önüne getirirse [bunun] olması için *senatus*'un kararını dikkate alsın. Bunu kendisine bir ceza korkusu duymaksızın yapması mümkün olsun.

Gaius Marius ve Lucius Valerius'un *consul*'lukları zamanında *praetor*, *propraetor* ya da *proconsul* eyaleti olan Asia Eyaleti'nin [valisi] halklara, devletlere ve yukarıda belirtilen krallara derhal mektuplar göndersin; [ve] aynı şekilde bu yasa uyarınca *consul* kendi kararına göre uygun gördüklerine mektuplar yazmaya yetki sahibi olacaktır ve [*consul*] bu yasanın bir kopyasını da bu yasa uyarınca mektuplar göndermesi gerekli olan kentlere ve devletlere göndersin. Bununla ilgilenen *consul* her nasıl mümkün olursa, bu yasa uyarınca bunlara her ne mektup gönderirse bu yasa uyarınca [bu] yerine getirilsin ve bu yasa uyarınca bunlara gönderilen mektuplar her birinin geleneklerine göre kentlerdeki, [bunların] tapınak ya da agorada açık bir şekilde gösterilecek şekilde sergilensin, buradan isteyenlerin ayakta ve düz zeminde [bunları] okumalarını mümkün kılmak amacıyla mektuplar bronz bir tablete yazılmış olsun aksi halde mermer bir levhaya ya da *leukoma*'ya yazılmış olsun. Bu emirleri, krallar ve halklar yönettiklerine eşit şekilde uygulayabilsinler diye bunlar başka şekilde değil bu yolla

yazılacak. Bu yasa uyarınca her kim eyaleti yönetirse bu şekilde olması için dikkat gösterecekler. İster halkın kararıyla olsun isterse de yasayla olsun ya da *senatus*'un kararı uyarınca olsun. *Praetor*, *propraetor* ya da *proconsul*, [ve] her kim Makedonia'da ki eyaleti yönetecekse derhal, komutan Titus Didius'un ele geçirdiği Kaineike Khersonesos eyaletine gitsin. Onun eyaleti ... olsun. Bu eyaleti ... yapsın ve o eyaletteki kamu gelirlerini toplayabilmesi için kendi kararına bağlı olarak iyi bir şekilde yönetmesi ... gerekecek. Kendisi her bir yılda 60 günden az olmayacak şekilde ... alanlara bu dönemden önce başkası ... mümkün olması için, onlar bunları Roma halkına ...

KNIDOS KOPYASI SUTUN, IV

[Syria'da krallık yapan krallar ...]

Makedonia eyaletini yöneten *praetor*, *propraetor* ya da *proconsul* tarafından bu yasa ya da karar ya da *senatus*'un dekreti uyarınca derhal Titus Didius'un savaşta ele geçirdiği Kaineike Khersonesos'un yönetimi yerine getirilsin. Kaineike Khersonesos onun eyaleti olsun, aynı zamanda bu eyaleti Makedonia ile birlikte yönetsin [ve] yasa uyarınca kamusal gelirlerin toplanması gerekeceği için bu bölgede bulunan kamusal gelirlerin toplaması için kendisine en uygun olan kararı yapsın. Kendisi, bir başkası kendisinden yönetim sorumluluğunu üstlenmeden önce her yıl o bölgelerde 60 günden az olmayacak şekilde bulunsun ve Roma halkıyla dost ve müttefik olanların sınırlarından kovulmamaları, hiç kimsenin onlara engel olmaması [ve] onlara haksızlıklar olmamasını yapmayı yerine getirebilmesi için büyük bir çaba sarfetsin ve Makedonia eyaletini yöneten bu *proconsul* kendisiyle ilişkili olan *senatus*'un kararı uyarınca eyaletten ayrılmadan önce kendi kararına en uygun olarak mümkün olduğunca çabuk şekilde Kaineike Khersonesos sınırlarını (?teyit etsin) .

Kendisine Asia [ya da] Makedonia eyaleti düşen bu *praetor* eğer kendi yönetimini terkeder ya da terkedecekse [..?..] emre bütün işlerin yetkisi *animadversionem* yapılması için, cezalandırmak için, mahkeme yapmak için, yargılamak için, yabancıların yargılamasını yapmak için, yabancı yargıçlar vermek için, teminatların ve mülklerin [..?..] özgürleştireceksin aynı şekilde yasal yetki uyarınca olsun. Bu *proconsul* yönetime başlamasına bağlı olarak bunun için Roma'ya sorumlu olsun. Kendisine Asia [ya da] Makedonia eyaleti düşen bu *quaestor* eğer kendi yönetimini terkeder ya da terkedecekse aynı şekilde kamu paralarının [...

DELPHOS KOPYASI, C

[..?..] taşınması için [..?..] bağlı olarak [..?..] Roma'ya gelsin. Kendisine Asia ya da Makedonia eyaletinin [*quaestor*'luğu düşen] [*quaestor*] ya da *proquaestor* ...] kamu paralarından sorumlu olsun ve cezalandırsın [..?..] başladığı zaman, Roma'ya dönünceye kadar (görevi esnasında) kendisine hesap sorulmasın. [..?..] Bu yasa uyarınca her ne yapması gerekliyse yapsın ve ne *magistratus*'lar dan birisi ne de [*promagistratus*'lardan bir kimse ona müdahale de bulunmasın], bu yasa uyarınca bunların sorumluluğunun kendisinde olması gereklidir.

Kendisine Makedonia ya da Asia eyaleti düşen *praetor* ya da *proconsul* yaklaşık olarak 10 gün içinde bu yasayı *demos*'a bildirirse *ekklesia*'da yeminle onaylatsın; bu yasanın yapmasını emrettiği her şeyi yapsın ve ayrıca bunları herhangi bir aldatmacayla ihlal etmesin.

Tribunus plebis'ler ve *praefectus*'lar haricinde şu anda *magistratus* olanlardan kim varsa; *demos*'un bu yasayı onaylamasından sonra *praefectus* haricindekiler yaklaşık olarak 5 gün içinde yönetime izinli olacaklar, bunlar yaklaşık olarak 5 gün içinde yemin etsinler. Onlardan Roma'da her kim varsa [ve] bunlar yönetime girerlerse Zeus ve ata tanrılar adına bu yasada her ne oluşturulmuşsa her şeyi yapacaklarına ve bunun nasıl yapılacağına dikkat göstermeye bu yasaya ne düşmanca bir tutum göstermeye ne başkasının bunu yapmasına izin vermeye ne de bunu başka bir yolla yapacaklarına yemin etsinler.

Bir kimse bu yasaya karşı bir aldatmacayla bilerek bir şey yapmasın, bu yasa uyarınca birileri her ne yapması gerekiyorsa yapsın. Bu yasaya bir özür bahanesiyle kimse bir şey yapmasın, bir aldatmacayla geçerliliğini ihlal etmesin. Bir kimse ne [birşey] yapsın ne de bu yasa uyarınca daha alt seviyede bir şeye karar vermesi gerekli olsun. Bunları yapması gereklidir [ve] yemin etmesi gereklidir. Bu yasa da yazılanlardan farklı bir şekilde daha aşağı düzeyde bir şey yapılmaması için yapsınlar ve yemin etsinler. Bu yasaya aykırı hareket eden ve aykırı kararlar veren kimse ne olursa olsun bu yasa uyarınca bunu yapmasın ya da bu yasa uyarınca [buna] yemin etmesin. Kendisinin cezasız kalmadan ayrılması mümkün olmasın ve ne de aşağı düzeyden birisi eğer kendisini yasal olarak suçlamayı isterse bir engel olsun. Eğer birisi bu yasaya karşıysa bir şey yapmasın. Eğer bu kimselerin bu yasa uyarınca her ne şekilde bir şey yapması ya da yemin etmesi gerekecekse yapmasın ya da yemin etmesin. Eğer her bir kimse de bu yasayı etkisizleştirmek isterse, ya da bu yasada yazılmış olandan başka türlü aykırı bir şey yaparsa, ya da değerlendirme de bulunursa ya da bilerek bir aldatmacayla suçta bulunursa kendisi suçta bulunduğu her bir şey için 200.000 *sestertiai* ile cezalandırılsın. Eğer bu yasada belirtilenlerin haricinde başka herhangi bir şey yapmazsa ve bu yasada bildirilenlerin dışında başka bir şey yaparsa bu parayı *demos*'a vermekle yükümlü olsun. Her

kim bu *politeia*'da özgür doğumlu ise [bunlardan] isteyen kimsenin bu yasa uyarınca paralar için [bu kimselere] dava açması ve mahkemeye sevketmesi için izinlidir. Bunlar sevketsinler ve mahkemeye getirsinler, bunlar için sorumlu kişinin ismini yazsınlar. Ne *magistratus*'lardan herhangi bir kimse ne de *pro magistratus*'lardan [bir kimse] daha aşağı seviyede karar versin ne de daha alt düzeyde bu paraların tartışma içermesine ve geri iade etmesine engel olsun. Her kim bunlardan farklı bir şey yaparsa, bunlara engel olursa ya da değerlendirmede bulunursa aynı şekilde bu kişi bu yasaya aykırı bir şey yapmış gibi ya da bu yasa uyarınca herhangi bir şey yapmaya çalışıp yapamamış olsa bile her bir durum için cezalandırılsın ve bu kimse aynı şekilde diğer durumlarda ifade edildiği gibi cezalandırılsın. Bu yasa uyarınca ne kadar para talep edildiyse, her ne zaman talep edildiyse her kimden ne talep edildiyse [o kimse] serbest bırakılsın. Aynı *praetor* bunun hakkında kendisine bu kimsenin durumu getirildiğinde *iudex* ya da *iudicium*'unu bu şekilde [kendisine her nasıl uygunsa] versin.

KNIDOS KOPYASI SUTUN, V.

Sutun V,1.5 bu işler hakkında [..?..] bu [..?..] ne [..?..] ?paralardan [..?..] ?her bir paranın [..?..] kırk beş [..?..] üç yüz'ün, o kimseden buna [..?..] ?otuz [..?..] kırk beş [..?..] her bir kimse [..?..] ?bunlardan her bir kimse [..?..] onbeşi kalıncaya kadar [..?..] o kimse için *magistratus* kendisinin yerine her bir [..?..] bu noktaya kadar [..?.. bu işle ilgili olarak onlara verdi [..?..] onlar yemin etmiş olarak karar veriyorlar [..?..] bu konu gibi [..?..] bu konu hakkında kendisine [..?..] karar verebilir ve ona bağlı olarak bu konunun daha fazla kararı hakkında gösterdi [..?..] bu konuya yapsın [..?..] bildirmeyi yirmiye kadar versin [..?..] onlara bu konudaki tamkılık başka bir şekilde değil [..?..] söylemeyi ya da onun ismine uygun olacaksa [..?..] gidilmesi için çağırılmış olan [..?..] tanıklık ifadesi söylemeyi yerine getirecekse, her kim olursa bu yasa uyarınca serbest bırakılmış olacak öyleki tafaf tutma durumu [..?..] bu konu hakkında bundan sorumlu kimse bu şekilde olacak bu yasa uyarınca sorumlu olmasın [..?..] bu konu hakkında, bu yasa uyarınca [..?..] bu yasa uyarınca olmasın [..?..] durumlardan her bir kimse oradan [..?..] bu [..?..] bu yasa uyarınca cezalandırma olacak bu konu [..?..] bu mahkeme *praefectus*'lar tarafından dinlendi [..?..] toplasın, iade etsin [..?..] böylece toplayacak ya da iade edecek, bu paranın yarısını *demosion*'a, *quaestor*'a iade etsin, diğer yarısı da ona veriliyor ya da geri veriliyor [..?..] bu para [...

ANTİK KAYNAKLAR BİBLİYOGRAFYASI

Caesar, Bellum Gallicum.

C. Iulius Caesar, De Bello Gallico, C. Iulii Caesaris: Commentarii Rerum Gestarum, (Ed. O. Seel), Vol.1, 1961.

Cicero, Ad Atticum.

M. Tullius Cicero. Epistulae ad Atticum, Cicero's Letters to Atticus, (Ed. D.R.Shackleton), Vol. 6, 1965-1968.

Cicero, Ad Familiares.

M. Tullius Cicero, Epistulae ad Familiares, Cicero: Epistulae ad Familiares, (Ed. D.R.Shackleton) Vol. 2, 1977.

Cicero, Philippicae.

M.Tullius Cicero, Philippicae, M. Tulli Ciceronis Orationes, (Ed. A.C.Clark), Vol. 2, 1918).

Cicero, Ad Quintum.

M.Tullius Cicero, Epistulae ad Quintum Fratrem, Cicero: Epistulae ad Quintum Fratrem et M. Brutum, (Ed. D. R. Shackleton),1980.

Cicero, In Verrem.

M. Tullius Cicero, In Verrem, M. Tulli Ciceronis Orationes, (Ed. W. Peterson), Vol. 3, 1917.

Digesta.

Corpus Iuris Civilis, Editio Sexta Decima Lucis Ope Expressa volumen Primum, Institutiones Recognovit Paulus Krueger, Digesta Recognovit Theodorus Mommsen Retractavit Paulus Krueger, Berolini 1954.

Dio.

Cassius Dio, Historiae Romanae, Cassii Dionis Cocceiani historiarum Romanarum quae supersunt, (Ed.U.P.Boissovain), Vol. 3,1895.

Khrysostomos.

Dio Khrysostomos, Orationes, Dionis Prusaensis quem vocant Chrysostomum quae exstant omnia, (Ed. J.von Arnim), Vol.1-2, 2nd edn., 1893.

Plinius, Epistulae.

C. Plinius Caecilius Secundus, Epistulae, C. Plini Caecili Secundi Epistularum Libri Decem, (Ed. R.A.B.Mynors), 1966.

Polybios.

Polybios, *Historiae*, *Polybii historiae*, (Ed. T. Buttner-Wobst), Vol.1-4. 1905.

Strabon.

Strabonis *geographica*, (Ed. A. Meineke), Vol.3, 1877.

Suetonius, Caesarum.

C. Suetonius Tranquillus. *De Vita Caesarum*, *C. Suetoni Tranquilli Opera*, (Ed. M. Ihm), Vol. 1, 1908.

Tacitus, Agricola.

Cornelius Tacitus, *De Vita Iulii Agricolae*, *Cornelii Taciti Opera Minora*, (Ed. J.G.C. Anderson), 1939.

Tacitus, Annales.

Cornelius Tacitus, *Annales*, *Cornelii Taciti Annalium Ab Excessu Divi Augusti Libri*, (Ed. C.D. Fisher), 1906.

KISALTMALAR VE MODERN KAYNAKLAR LİSTESİ

- AJPh : American Journal of Philology. Baltimore, The Johns Hopkins Press.
- AncW : The Ancient World. Chiago, Ares Publ.
- ANRW : Aufstieg und Niedergang der römischen Welt: Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung. Berlin, de Gruyter.
- Athenaeum : Athenaeum: studi periodici di letteratura e storia dell'antichità. Pavia, Università
- AÜ.DTCF : Ankara Üniveristesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi.
- BAR : British Archaeological Reports, International Series.
- Belleten : Belleten. Türk Tarih Kurumu.
- CAH : Cambridge Ancient History.
- CIL : Corpus Inscriptionum Latinarum.
- DNP : Der Neue Pauly.
- EA : Epigraphica Anatolica. Zeitschrift für Epigraphik und Geographie Anatoliens. Bonn, Habelt.
- G&R : Greece and Rome. Oxford, Clarendon Press.
- Historia : Historia: revue d'histoire ancienne. Wiesbaden, Steiner.
- IG : Inscriptiones Graecae.
- IGR : Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes.
- IK : Inschriften Griechischen Städte Aus Kleinasien.
- ILS : Inscriptiones Latinae Selectae.
- JHS : The Journal of Hellenic Studies. London, Soc. For the Promotion of Hellenic Studies.
- JNES : Journal of Near Eastern Studies. Chiago, Univ.of Chiago Press.
- JRA : Journal of Roman archaeology. Ann Arbor, Mich. Univ. of Michigan, Department of Classics.
- JRS : The Journal of Roman Studies. London, Soc. for the Promotion of Roman Studies.
- Latomus : Latomus: revue d'études latines. Bruxelles, Soc. Latomus.
- Phoenix : The Phoenix: the journal of the Classical Association of Canada. Toronto, University of Toronto Press.
- ProcBritAc : Proceedings of the British Academy.

: Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft.

TürkArkDerg : Türk Arkeoloji Dergisi

ZPE : Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik. Bonn, Habelt.

Ameling, Pompeius.

W. Ameling, 'Das Archontat in Bithynien und die Lex Provinciae Des Pompeius', EA 3, 1984, 19-32.

Akdoğu-Arca, Euergesia.

E.N. Akdoğu-Arca, Lykia ve Pamphylia Kentlerinde Euergesia (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2001).

Arnold, Administration.

W.T.Arnold, The Roman System of Provincial Administration to the Accession of Constantine The Great, Oxford (1914).

Arslan, Galatlar.

M. Arslan, Antikçağ Anadolusunun Savaşçı Kavmi Galatlar, İstanbul (2000).

Arslan, Mithridates.

M.Arslan, Mithridates VI Eupator ve Roma (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya 2002).

Badian, Scaevola.

E. Badian, 'Q. Mucius Scaevola and the Province of Asia', Athenaeum 34, 1956, 104-123.

Badian, Cyprus.

E. Badian, 'M.Porcus Cato and the Annexation and Early Administration of Cyprus', JRS 55, 1965, 110-122.

Bosworth-Wheatley, Pontic House.

A.B. Bosworth-P.V.Wheatley, 'The Origins of Pontic house', JHS 118, 1988, 155-165.

Böhme, Cursus Honorum.

H.W. Böhme, Römische Beamtenkarrieren: Cursus Honorum, Stuttgart (1977).

Braund, Empire.

D.C. Braund, The Administration of the Roman Empire 241 BC-AD 193, (Ed. D.C. Braund) 2002.

Braund, Kings.

D.C. Braund, 'Client Kings', (Ed. D.C. Braund) The Administration of the Roman Empire 241 BC-AD 193, 2002, 69-97.

Brunt, Maladministration.

P.A.Brunt, 'Charges of Provincial Maladministration Under the Early Principate', *Historia* X-1, 1961, 189-223.

Brunt, Themes.

P.A. Brunt *Roman Imperial Themes*, Oxford (2001).

Burton, Assizes.

G.P.Burton, 'Proconsuls, Assizes and the Administration of Justice', *JRS.* 65, 1975, 92-107.

Burton, Mandata.

G.P.Burton, 'The Issuing of Mandata to Proconsuls and a New Inscription From Cos', *ZPE* 21, 63-69, 1976.

Burton, Government.

G.P. Burton, 'Government and the Provinces', (Ed. J.Wacher) *The Roman World* I, 1987, 423-440.

Demircioğlu, Eyalet.

H. Demircioğlu, 'Roma Devletinin Eyalet (Provincia) Sistemi Hakkında', *AÜ.DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi* V. 8-9. 1967.

Dignas, Economy.

B. Dignas, *Economy of the Sacred in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford (2002).

Drew-Bear, Asia.

T. Drew-Bear, 'Three Senatus Consulta Concerning The Province of Asia', *Historia* 21, 1972, 75-88.

Duncan-Jones, Money

R.Duncan-Jones, *Money and Government in the Roman Empire*, Cambridge (1994).

Dürüşken-Özbayoğlu, Mektuplar.

Ç.Dürüşken-E.Özbayoğlu, *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları: Plinius Epistulae 10*, Kitap. İstanbul (1999).

Erzen, Roma.

A. Erzen, 'Roma İmparatorluğunun Dağılmasında Eyaletlerin Oynadığı Rol', *Belleten* XXII-85, 1958, 93-101.

Freeman, Provinces.

P.W.Freeman, 'On the Annexation of Provinces to the Roman Empire', *Classical Ireland* 5, 1998, 30-47.

Galsterer, Roman Law.

H. Galsterer, 'Roman Law in the Provinces: Some Problems of Transmission', (Ed. M.H.Crawford), *L'Impero Romano e le Strutture Economiche e Sociali Delle Province*, Como 1986, 13-27.

Garnsey, Jurisdiction.

P.Garnsey, 'The Criminal Jurisdiction of Governors', *JRS* 58, 1968, 51-60.

Garnsey, Lex Iulia.

P.Garnsey, 'The Lex Iulia and Appeal Under the Empire', *JRS* 56 1966, 167-190.

Garnsey, Empire.

P.Garnsey, *The Roman Empire: Economy, Society and Culture*, London (1996).

Gökalp, Prosopografya.

N. Gökalp, *Roma İmparatorluk Çağında Likya ve Pamfilya Kentlerinde Ünlü Ailelerin Prosopografyası* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2001).

Gray, Asia.

E.W. Gray, 'M.Aquilius and the Organisation of the Roman Province of Asia', *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology. Vol. II, Ankara-İzmir 23-30 /IX/ 1973*, 965-978.

Hanson, Acculturation.

W.S. Hanson, 'Administration, Urbanisation and Acculturation in the Roman West', (Ed. D.C. Braund) *The Administration of the Roman Empire 241 BC-AD 193*, 2002, 53-69.

Harris, Bithynia.

B.F. Harris, 'Bithynia: Roman Sovereignty and the Survival of Hellenism', *ANRW* 11 7.2, 1980, 857-902.

Hassall-Crawford-Reynolds, Provinces.

M.Hassall-M.Crawford-J.Reynolds, 'Rome and the Eastern Provinces at the End of the Second Century B.C.: The so-called 'Piracy Law' and a new inscription from Cnidos', *JRS* 64, 1974, 194-221.

Işık, Karadeniz.

A. Işık, *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi Tarihi*, Ankara (2001).

Hoyos, Lex Provinciae.

B.D. Hoyos, 'Lex Provinciae and Governor's Edict', *Antichthon* 7, 1973, 47-54.

Jones, Chrysostom.

C.P. Jones, *The Roman World of Dio Chrysostom*, Cambridge, Massachusetts, London (1978).

Jones, Greek City.

A.H.M. Jones, *The Greek City From Alexander to Justinian*, Oxford (1998).

Kallet-Marx, Empire.

R.M. Kallet-Marx, *Hegemony to Empire: The Development of the Roman Imperium in the East from 148 to 62 BC*, Berkeley, Los Angeles, Oxford (1995).

Levick, Pliny.

B. Levick, 'Pliny in Bithynia- and What Followed', *G&R* XXVI 2, 1979, 119-132.

Levick, Domitian.

B. Levick, 'Domitian and the Provinces', *Latomus* 41, 1982, 50-74.

Levick, Government.

B. Levick, *The Government of the Roman Empire: A Sourcebook*, London, Sydney (1985).

Lintott, Imperium.

A. Lintott, *Imperium Romanum: Politics and Administration*, London, New York (1993).

Macro, Cities.

A.D. Macro, 'The Cities of Asia Minor Under the Roman Imperium', *ANRW* 11 7.2, 1980, 659-698.

Magie, RRAM I-II.

D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ I-II*, Princeton, New Jersey (1950).

Marshall, Texts.

A.J. Marshall, 'Pompey's Organization of Bithynia-Pontus: Two Neglected Texts', *JRS* 58, 1968, 103-110.

Marshall, Governors.

A.J. Marshall, 'Governors on the Move', *Phoenix* 20, 1966, 231-247.

Marshall, Cicero.

A.J. Marshall, 'The Structure of Cicero's Edict', *AJPh* 75, 1964, 185-192.

Marshall, De Provinciis.

A.J. Marshall, 'The Lex Pompeia de provinciis (52 B.C.) and Cicero's Imperium in 51-50 B.C.: Constitutional Aspect', *ANRW* 1 1, 1972, 887-921.

Mason, Greek Terms.

H.J. Mason, *Greek Terms for Roman Institutions: A Lexicon and Analysis*, *American Studies in Papyrology* 13, Hakkert, Toronto (1974).

Millar, Emperor.

F. Millar, 'The Emperor, The Senate and The Provinces', *JRS* 56, 1966, 156-167.

Millar, City.

F. Millar, 'Empire and City, Augustus to Julian: Obligations, Excuses and Status', *JRS* 73, 1983, 76-96.

Millar, Senatorial Provinces.

F. Millar, 'Senatorial Provinces: An Institutionalized Ghost', *AncW* 20, 1989, 93-98.

Mitchell, Anatolia I.

S. Mitchell, *Anatolia I: Land, Men, and Gods in Asia Minor, The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*, Oxford (1993).

Mitchell, Asia.

S. Mitchell, 'The Administration of Roman Asia from 133 BC to AD 250', (Ed. Werner Eck) *Lokale Autonomie und römische Ordnungsmacht in den kaiserzeitlichen Provinzen von 1. bis 3. Jahrhundert* München 1999, 17-46.

Mitchell, Roman World.

S. Mitchell, 'The Greek City in the Roman World the Case of Pontus and Bithynia', In *Proceedings of the VIIIth International Congress of Greek and Latin Epigraphy*, Athens 1982, Athens 1984, 120-133.

Mitchell, Pontic Community.

S. Mitchell, 'In Search of the Pontic Community in Antiquity', *ProcBritAc.* 114, 2002, 35-66.

Mommsen, Rome.

T. Mommsen, *The History of Rome*, Vol. I-V, London, New York (1931).

Pleket, Roman Culture.

H.W. Pleket, 'Political Culture and Political Practise in the Cities of Asia Minor in the Roman Empire', *Politische Theorie und Praxis im Altertum*, Darmstadt 1998, 204-217.

Reynolds, Cities.

J. Reynolds, 'Cities', (Ed. D.C. Braund) *The Administration of the Roman Empire 241 BC-AD 193*, 2002, 15-53.

Richardson, Administration.

J. Richardson, *Roman Provincial Administration 227 BC to AD 117*, London (2001).

Rostovtzeff, Hellenistic World I-II.

M. Rostovtzeff, *Social and Economic History of the Hellenistic World I-II*, Oxford (1998).

Sherwin-White,

A.N. Sherwin-White, 'Traian's Replies to Pliny: Authorship and Necessity', *JRS* 52, 1962, 114-126.

Sherwin-White, Letters.

A.N. Sherwin-White, *The Letters of Pliny: A Social and Historical Commentary*, Oxford (1966).

Sherwin-White, Anatolia.

A.N. Sherwin-White, 'Roman Involvement in Anatolia 167-88 BC', *JRS* 67, 1977, 62-76.

Sherwin-White, The East.

A.N. Sherwin-White, 'Lucullus, Pompey and the East', *CAH IX*, 1994, 229-265.

Syme, Anatolica.

R. Syme, *Anatolica: Studies in Strabo*, (Ed. A. Birley) Oxford (1995).

Şahin, Perge.

S. Şahin, *Die Inschriften von Perge I, IK 54*, Bonn (1999).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Mehmet OKTAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Anamur – Mersin, 28.07.1977.
Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise :Anamur Lisesi
Lisans Diploması :Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, K.Arkeoloji Bölümü
Lisans Tezi : Etenna Kentinin Tarihi Coğrafyası
Yükseklisans Diploması :
Yükseklisans Tezi : Lex Pompeia ve Bithynia-Pontos Eyaletinin Yönetimi
Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faalivetler

İş Deneyimi

Stajlar :1997,1999 sezonlarında Patara Antik Kentte Kazı Çalışmaları
Projeler :
Adres :Altındağ Mahallesi, 161 Sokak, Tuğcu Apt., 07050 ANTALYA
Telefon No : 0 242 248 62 32
E mail : mehmetoktan@hotmail.com